

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 111 leden, te weten:

Aarts, Alders, Andela-Baur, Van Baars, Beckers-de Bruijn, De Beer, Beinema, Van den Bergh, J. D. Blaauw, De Boer, Borgman, Brouwer, Buurmeijer, Castricum, Cornelissen, Couprie, Dales, G. C. van Dam, Van Dijk, Dijkstal, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Engwirda, Ernsting, Van Erp, Van Es, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Franssen, Frinking, Gerritsen, Groenman, Gualthérie van Weezel, Haas-Berger, Van der Heijden, Hermans, Hermsen, Hummel, Van Iersel, Jacobse, Jorritsma-Lebbink, Keja, Knol, De Kok, Kombrink, Konings, Van der Kooij, De Korte, Korthals, Kosto, Kraaijeveld-Wouters, Krajenbrink, De Kwaadsteniet, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Lauxtermann, Leerling, Leijnse, Van der Linden, Linschoten, Lucassen-Stauttner, Mateman, Meijer, Metz, Moor, Van Muiden, Niessen, Van Nieuwenhoven, Nijhuis, Nijland, Van Noord, Nypels, Van Ooijen, Oomen-Ruiten, Den Ouden-Dekkers, Paulis, Poppe, De Pree, Rempt-Halmmans de Jongh, Van Rey, Rienks, Van Rossum, Van der Sanden, Schutte, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Stoffelen, Tommel, Toussaint, Ubels-Veen, Ter Veld, Veldhoen, Te Veldhuis, Vermeend, De Visser, Van der Vlies, Van Vlijmen, Voorhoeve, Vos, B. de Vries, Wagenaar, Weisglas, Wiebenga, Willems, Wolters, Wöltgens en Worrell.

en de heren De Koning, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, De Graaf, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en mevrouw Kappeyne van de Coppello, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhinderend van de leden:

Dijkman, wegens ziekte;

Van der Linden, Hermes, K. G. de Vries, Wessel-Tuinstra en Van der Burg, wegens bezigheden elders.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsvoorstel **Wijziging van de begroting van het Staatsvissershavenbedrijf te IJmuiden voor het jaar 1983 (18 628)**.

Dit wetsvoorstel wordt zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel **Het achterwege laten van de herziening van het wettelijk minimumloon, van de uitkeringen krachtens een aantal sociale verzekeringswetten en van een aantal uitkeringen en pensioenen krachtens enige andere wetten per 1 januari 1985 en per 1 juli 1985, alsmede het achterwege laten per 1 juli 1985 van de herziening van de basiskinderbijslagbedragen (18 687)**.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **De Koning**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de schriftelijke behandeling en ook uit de eerste termijn van de kant van de Kamer is heel duidelijk geworden dat veel leden moeite hebben met de voorgestelde maatregelen met betrekking tot bevrozing van het minimumloon en de sociale uitkeringen voor het gehele jaar 1985 en een herziening van de kinderbijslag per 1 juli 1985.

De staatssecretaris en ik zijn er ons heel wel van bewust dat nu al enkele jaren achtereenvolgende grote inkomensoffers zijn gevraagd van velen in het land. Ondanks de eenmalige uitkeringen om de pijn te verzachten, betekent dat

toch dat met name de minima een moeilijke periode doormaken, zij het dat ook de 'boven-minima' al veel hebben moeten inleveren. Ik verwijs hiervoor naar de sprekende cijfers die de heer De Korte naar voren heeft gebracht.

Wij beseffen dus zeer wel dat van uitkeringsgerechtigden in het algemeen en van mensen met een minimumloon veel wordt gevraagd. De tekenen uit de samenleving geven daarvan ook duidelijk blijk. Ook het kabinet zou het liefst de inactieven laten meeprofiteren van de welvaartsontwikkeling, zoals dat ook in het verleden is gebeurd, zelfs in meer dan evenredige mate. In de huidige situatie is dat helaas niet mogelijk. Ik heb al meermalen aangegeven dat het voor een herstel van de economie en daarmee ook van de werkgelegenheid noodzakelijk is om de hoge collectieve-lastendruk terug te dringen. Dat is een essentieel beleidsdoel van het kabinet. Het gaat niet om een bezuiniging op zich zelf, maar om het herstel van de werkgelegenheid en van de draagkracht van de economie.

Juist dat is voor de uitkeringsgerechtigden van het allergrootste belang en dan niet alleen voor de talloze werklozen die weer werk zouden moeten kunnen vinden, maar ook voor de uitkeringsgerechtigden die naar het zich laat aanzien blijvend een uitkering zullen ontvangen.

Een sociaal-zekerheidsstelsel kan alleen functioneren en zekerheid bieden voor degenen die ervan gebruik moeten maken, als de economie – dus de samenleving – de kosten daarvan kan dragen. Pas dan is er echte zekerheid voor mensen. Op dit moment is die zekerheid er niet, omdat de druk van de totale uitgaven voor de sociale zekerheid te zwaar is. Ik wijs op de omvang van het financieringstekort en daarmee op de rekeningen die wij doorschuiven naar volgende jaren.

Juist omdat de druk zo zwaar is – zwaarder dan de samenleving nu kan opbrengen – is stelselherziening

De Koning

noodzakelijk. De minister-president heeft in de Eerste Kamer gesteld dat wij moeten proberen om na de aanpassing van het sociale-zekerheidsstelsel die zekerheid wel te verstrekken. Ik ben het hiermee eens. Het bieden van deze zekerheid voor uitkeringsgerechtigden zal overigens moeilijk genoeg zijn, zelfs als er sprake is van enige economische groei.

Wij hebben getracht om voor het volgend jaar de minima zoveel mogelijk te ontzien bij de ombuigingen. Wij hebben daarom het grootste deel van de invulling voor de bezuiniging gezocht bij de boven-minimale uitkeringen en in maatregelen met betrekking tot de Ziektewet. Een generieke korting voor de minima – hiervan was het afgelopen jaar sprake, overigens voor alle inkomens in de collectieve sector – kan voor 1985 worden voorkomen. Wij hebben op deze wijze geprobeerd, de koopkrachteffecten voor de minima zoveel mogelijk te beperken. Zoals het er nu naar uitziet, zal voor 1985 de koopkracht voor de minima worden gehandhaafd. Dit betekent wel dat de mensen met een boven-minimale uitkering het komend jaar veel moeten inleveren. De heer De Korte stelde dat het ontzien van de minimumuitkeringen ten koste gaat van de boven-minimale uitkeringen.

Ik zeg het liever anders. Er moest voor 1985 een afweging worden gemaakt. Het kabinet heeft daarbij gekozen voor het ontzien van de minima. Wij achten dit gerechtvaardigd, gelet op de moeilijke positie waarin juist de minima verkeren, zonder daarbij de problemen voor de mensen met een boven-minimale uitkering te veronachtzamen.

Ik wijs erop dat ook de actieven in de collectieve sector, ambtenaren en werknemers in G en G-sector, in 1985 hun bijdrage leveren aan het terugdringen van de collectieve-lastendruk, zoals zij dit ook in de afgelopen jaren hebben gedaan. Ik zeg dat met enige nadruk omdat de kwestie van de tweedeling in de maatschappij tussen actieven en niet-actieven, waartoe volgens sommigen het kabinetsbeleid zou leiden, hierdoor op zijn minst wordt genuanceerd.

Diverse sprekers hebben gezegd er moeite mee te hebben dat werknemers in de marktsector en in 1985 duidelijk in koopkracht op vooruit gaan, dit in tegenstelling tot de inkomensstrekkers in de collectieve sector. Ik moet dit tegenspreken. Ik ga ervan uit dat de werknemers in de marktsector ook

volgend jaar weer bereid zijn tot loonmatiging in verband met arbeidsduurverkortingen te komen. Als bovendien rekening wordt gehouden met het effect van de ziektewetmaatregelen bij gemiddeld ziekteverzuim, dan wijkt de koopkrachtontwikkeling van de modale werknemer nauwelijks af van die van de sociale minima. De stijging van de koopkracht van de modale werknemer ligt dan namelijk in de buurt van 0,5%.

Van verschillende kanten is erop gewezen dat de FNV voor 1985 forse looneisen heeft aangekondigd. Ik laat mij daar zeer terughoudend over uit. Deze loonclaim is een eerste bod aan het begin van onderhandelingen. Ik vertrouw erop, gelet op de belangen die ermee zijn gemoeid, dat uiteindelijk voor 1985 een zeer gematigde loonontwikkeling gerealiseerd kan worden.

De heer De Korte heeft gesproken over het belang van zo'n gematigde loonontwikkeling. Ik ben het met hem eens dat loonsverhogingen een negatief effect op de werkloosheidsituatie hebben. Ik denk dan niet alleen aan de cijfers die de heer De Korte heeft genoemd, maar ook aan de effecten die optreden doordat het proces van herverdeling van arbeid dan zal stikken. Het kabinetsbeleid is er juist op gericht om door middel van lastenverlichting voor gezinnen koopkrachthandhaving voor werknemers mogelijk te maken bij een globale bevrozing van de bruto-inkomens. De ruimte voor loonsverhogingen kan dan worden aangewend voor herverdeling van arbeid. De effecten voor de werkloosheid daarvan kunnen op middellange termijn groter zijn dan die in de berekeningen van de heer De Korte.

De heren Buurmeijer en Willems hebben aansluiting gezocht bij het voorstel van de Raad van State om de indexering per 1 juli 1985 nu nog niet te regelen, maar pas in een later stadium. In de nota naar aanleiding van het eindverslag heb ik al aangegeven dat ik er niets voor voel om die bevrozing voor 1 januari te regelen en de indexering per 1 juli pas in een later stadium af te handelen. Ik zie daartoe geen reden. Op dit moment zijn er geen aanwijzingen dat de prijsinflatie anders zal verlopen dan oorspronkelijk door het kabinet verwacht. Ik verwijs naar de schriftelijke beantwoording van de gisteren bij de behandeling van de begroting gestelde vragen. Bovendien zijn ook voor de ambtenaren en de werknemers in de collectieve sector voorstellen

gedaan voor het gehele jaar. Er is dan ook geen aanleiding om het wetsvoorstel in die zin aan te passen. Het amendement van de heren Buurmeijer en Willems wijs ik dan ook van de hand, waarmee ik tegelijkertijd een vraag van mevrouw Groenman beantwoord.

Mevrouw Groenman heeft gevraagd de koopkrachtcijfers over 1982 tot en met 1984, vermeld in tabel 5 van de memorie van antwoord, uit te breiden met de cijfers voor 1985. Voor de minimum-WAO'er bedraagt de koopkrachtmutatie over de periode 1982–1985 exclusief de uitkering ineens in totaal – 8,7%. Voor de modale werknemer bedraagt de koopkrachtmutatie bij gemiddeld ziekteverzuim – 5,9% en voor de na 1 januari 1980 ingetreden modale WAO'er – 17,3%. Het inkomensverschil tussen de minimum-WAO'er en de modale werknemer wordt in 1985 nauwelijks anders. Dat viel overigens af te leiden uit mijn antwoord over de koopkrachtontwikkeling van de werknemers in de marktsector.

Nagenoeg alle sprekers zijn ingegaan op het functioneren van de Wet Aanpassingsmechanismen. Er is over afschaffing gesproken en uitspraken onzerzijds dat de WAM uitgangspunt van het beleid zou zijn, werden zelfs als 'schijnheilig' betiteld. Gevraagd is hoe ik de toepassing van de WAM in de toekomst zie.

Voor mij is de WAM de exponent van een belangrijk beleidsuitgangspunt, te weten een parallelle inkomensontwikkeling tussen de marktsector en de collectieve sector. Dat uitgangspunt hebben wij ook neergelegd in de inkomensnotitie die in 1983 is uitgebracht. Wij hebben er toen meteen aan toegevoegd dat de budgettaire situatie ertoe zou kunnen nopen om die parallelle te doorbreken. Welnu, de huidige situatie en het recente verleden leren ons dat in tijden van economische neergang en hoge werkloosheid die noodzaak van doorbreking aanwezig is. Vanaf halverwege 1982 is er sprake van aanpassingen die niet conform het WAM-mechanisme zijn en die qua effect een structureel karakter hebben.

Het laatste gold niet voor de afwijkingen zoals die hebben plaatsgevonden in 1980 en 1981. Dat waren in die zin tijdelijke afwijkingen dat een deel van de stijging op een bepaalde aanpassingsdatum werd doorgeschoven naar de volgende aanpassingsdatum en werd toegevoegd aan de reguliere verhoging conform de WAM op die datum. Het doel van die

De Koning

zogenaamde uitschuifoperaties was om het minimumloon en de contractlonen in de tijd gezien meer met elkaar in de pas te laten lopen om daarmee onnodige fricties onderin het loongebouw te voorkomen. Ik heb al bij eerdere gelegenheden gezegd dat het niveau van het minimumloon per 1 januari 1982 overeenkwam met het niveau zoals het zou zijn geweest als de WAM op alle aanpassingsdata sedert de invoering correct zou zijn toegepast.

Dit zeg ik in antwoord op vragen die de heer Van der Vlies gisteren bij de behandeling van dit wetsontwerp heeft gesteld en op de vraag van de heer Linschoten die hij eerder heeft gesteld bij de behandeling van de begroting.

Vanaf 1983 is sprake van het niet toepassen van de WAM met structurele effecten. Het niet toepassen is steeds gepaard gegaan met een compenserend beleid in de secundaire sfeer. Goed in het oog moet worden gehouden dat het bij de WAM gaat om parallelie in brutotermen. De parallelie in termen van koopkracht is minstens zo belangrijk. Daarnaast is het proces van arbeidsduurverkorting in de marktsector van invloed geweest op het onderlinge verloop.

Betekent het regelmatig niet toepassen van de WAM dat de WAM geen zin meer heeft? Ik vind dat die conclusie te ver gaat. Met de WAM is duidelijk vastgelegd wat het algemene criterium is voor de ontwikkeling van minimumloon en sociale uitkeringen. Dat betekent dat ook duidelijk is waar een afwijkende ontwikkeling, om welke redenen dan ook, tegen afgezet moet worden. Het dwingt tot een afweging en tot een motivering van de conclusie waartoe de afweging leidt. De Raad van State heeft het belang daarvan bij eerdere gelegenheden ook duidelijk aangegeven.

Wat de toekomst betreft blijf ik vasthouden aan de gelijke ontwikkeling als uitgangspunt van beleid. Ik kan echter niet anders dan ook blijven vasthouden aan de mogelijkheid van doorbreking van dit beginsel. Ook als de komende jaren sprake zal zijn van een licht herstel van de economie, dan nog verkeren wij in een situatie waarin wij zeer voorzichtig moeten zijn met de toepassing van de WAM. Daarom zal van jaar tot jaar moeten worden bezien, in hoeverre toepassing van de WAM mogelijk is. Voor de koopkrachthandhaving van de minima staan dan altijd nog andere middelen ter beschikking, bij voorbeeld in de secundaire sfeer.

Uitgangspunt van het beleid blijft dat ook voor de komende jaren gestreefd zal moeten worden naar een matiging van de lonen voor herverdeling van arbeid, maar ook van zaken als jeugdwerkplannen, vervroegde pensionering en dergelijke. Dat zal er uiteindelijk toe behoren te leiden dat in grote lijnen toch een redelijk gelijkmatige ontwikkeling zal ontstaan tussen de uitkeringen en de lonen en tussen de inkomens in de marktsector en die in de collectieve sector. Daarmee zal ook de door het kabinet nagestreefde koppeling tussen lonen en uitkeringen in grote lijnen intact blijven.

De vraag kan gesteld worden of hetgeen ik nu geschilderd heb, consequenties moet hebben voor de WAM die wij nu als wettelijk instrument kennen. Voordat ik die vraag beantwoord, wacht ik het advies van de SER over het aanpassingsmechanisme af. Ik kan mij voorstellen – ik leg mij daar nu zeker nog niet op vast – dat op de een of andere manier de mogelijkheid van beleidsmatige aanpassingen die een afwijking inhouden ten opzichte van de algemene loonontwikkeling, in de wet zelf wordt verankerd, omgeven met de nodige waarborgen, advisering door de Stichting van de Arbeid en de mogelijkheid van een parlementaire toetsing.

Als ik zeg dat ik daaraan zou kunnen denken, ben ik mij ervan bewust dat ik daarmee verder ga dan het in de adviesaanvraag aan de SER opgenomen alternatief van het inbouwen van de mogelijkheid van voorindexering in verband met arbeidsduurverkorting.

De heer Leerling heeft gevraagd, wat er tegen een koppeling op afstand is tussen minimumloon en minimumuitkering. Afgezien van het feit dat er nu al een beperkt verschil is tussen het minimumloon en de minimumuitkering als gevolg van het feit dat voor beide een verschillend belastingregime geldt, ben ik van mening dat een echte koppeling op afstand onwenselijk is. Het minimumloon geeft het behoefteminimum aan voor de actieven, zoals de bijstandsnorm het behoefteminimum aangeeft voor de inactieven.

Op zich zelf zie ik geen aanleiding om dat minimum voor actieven hoger te stellen, dan voor inactieven. Voor zover het prestatie-element en zaken als het verrichten van vuil werk bij de beloning een rol dienen te spelen, is dat een zaak van werkgevers en werknemers. Daar moet de overheid, bij het vaststellen van het minimumloon, niet in treden. De overheid legt

slechts een vloer, niet meer en ook niet minder.

De heer Leerling vroeg ook nog, naar aanleiding van het recent verschenen rapport van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond, mijn mening over de invloed van de hoogte van het minimumloon op de internationale concurrentiepositie. Ik acht die relatie niet de meest voor de hand liggende. Het minimumloon is in discussie vanwege de verwachting dat met name in arbeidsintensieve sectoren er mogelijk arbeidsplaatsen kunnen worden geschapen als het loonkostenniveau zou worden verlaagd.

De arbeidsintensieve factoren zijn nu net niet de sectoren die de grootste bijdrage leveren aan onze uitvoer. Bovendien is het allerminst zeker, dat een verlaging van het wettelijk minimumloon ook in de praktijk gestalte zal krijgen. Dat hangt immers af van de reacties van de sociale partners op zo'n eventuele verlaging, en van de vraag of zij die verlaging zullen laten doorwerken in de c.a.o.'s.

De heer Leerling heeft in dat verband nog gevraagd naar internationale vergelijkingen ten aanzien van het minimumloon. Het is niet goed mogelijk om daarop nu uitgebreid in te gaan. Het maken van internationale vergelijkingen is ook niet eenvoudig. Het wordt bemoeilijkt doordat de minimumloonregelingen per land verschillen, maar vooral ook door de grote verschillen in het bruto-nettotraject en de verschillende staffelingen ten aanzien van het jeugdloon. Ik neem aan dat in het SER-advies over de relatie tussen minimumloon en werkgelegenheid ook zal worden ingegaan op de vergelijking van de verschillende minimumloonstelsels in de ons omringende landen.

Daaruit kan de heer Leerling dan de informatie krijgen die hij op dit ogenblik heeft gevraagd. Ik zou overigens in het algemeen op het SER-advies willen wachten, voordat ik uitgebreid op het voorstel van de NCW inga. Wel deel ik de bedenkingen van de heer Schutte en mevrouw Brouwer tegen het feit, dat in het voorstel van de NCW de kostwinners een toeslag zal moeten worden verstrekt, bovenop het verdiende loon, om te voorkomen dat men onder het sociaal minimum zakt. Dat lijkt mij een ongewenste zaak.

De heer Van der Vlies heeft nog gevraagd, wanneer de CBS-cijfers over het aantal minimumloners, onderverdeeld naar kostwinners en niet-kostwinners, beschikbaar komen.

De Koning

Ik ben bang dat die vraag is ingegeven door een klein misverstand, waarbij de schuld aan onze kant ligt door een onduidelijke formulering in de memorie van antwoord. Uit de cijfers van het CBS die binnen een paar maanden beschikbaar komen, zal blijken dat die betrekking hebben op het periodieke minimumloononderzoek van het CBS. Uit dat onderzoek zijn geen gegevens te halen met betrekking tot het kostwinnerschap. Ik vertrouw hiermee duidelijk gemaakt te hebben, dat de bevroeringsvoorstellen die nu ter tafel liggen, met al hun pijnlijke kanten, passen in een beleid ten aanzien van de gehele collectieve sector; een beleid dat ten doel heeft, te komen tot economisch herstel en daarmee tot herstel van werkgelegenheid. Pas dan is er ook weer perspectief op evenwichtige verhoudingen tussen de inkomens in de collectieve sector en de marktsector en binnen de collectieve sector.

□

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Het ligt voor de hand dat ik in mijn betoog met name inga op de vragen die betrekking hebben op de sociale uitkeringen, de kinderbijslag en de wetten voor oorlogsslachtoffers. Verschillende woordvoerders hebben er terecht op gewezen, dat de voorstellen van nu alleen een bevroering van het minimumloon en de sociale uitkeringen behelzen. Deze voorstellen zijn om die reden – de heren De Korte en Van der Vlies wezen daar nadrukkelijk op – van een relatief bescheidener omvang dan de genomen maatregelen in dezelfde sfeer in het jaar 1984.

Toen is immers naast de bevroering een korting van 3% generiek toegepast. De besparing van de maatregelen in 1984 bedroeg dan ook ongeveer f 1,9 mld., terwijl de huidige voorstellen een besparing inhouden van f 180 mln. Dit relatief bescheiden karakter van de huidige voorstellen komt ook tot uitdrukking in de koopkrachtontwikkeling voor de minimumuitkeringen, die volgens de zogenaamde netto-netto-koppeling worden vastgesteld. Deze koopkrachtontwikkeling is voor 1984 berekend op ongeveer -3%, terwijl voor 1985 een geringe koopkrachtverbetering binnen het bereik ligt. Deze relatief gunstige koopkrachtontwikkeling voor de minima in 1985 behoort tot de mogelijkheden omdat de ombuigingstaakstelling voor 1985 met name is ingevuld met maatregelen in de bovenminimale sfeer. De

minister is daarop al ingegaan. Dit betreft allereerst de niveaupercentage's in het kader van de WAO, de WW en de WWV. Daarmee is voor 1985 een besparing bereikt van circa f 1 mld. Daarnaast is voor het eerst in 1985 de bijdrage van de ziektewetvoorstellen aan de ombuigingen in de sociale zekerheid vrij aanzienlijk, namelijk f 875 mln. Dit betekent dat de minimumuitkeringen bij de invulling van de ombuigingstaakstelling van f 2,5 mld. in 1985 echt zijn ontzien.

Daarenboven is de koopkrachtontwikkeling van de minimumuitkeringen gunstig beïnvloed door de verlaagde premiepercentages waardoor tevens wordt bereikt dat het bruto-nettotraject wordt verkleind. Deze verlaging van de premiepercentages is met name mogelijk door een verbreding van de heffingsgrondslag, namelijk door de invoering van premieheffing over ziekengeld. De heer Willems bracht in dit verband naar voren dat met een indexering van het minimumloon en de sociale uitkeringen slechts een geringe premie- en belastingverhoging noodzakelijk zou zijn.

Naar zijn mening valt om deze reden niet goed in te zien waarom tot deze maatregel is besloten. Ik merk echter op dat de totale ombuigingen in 1985, waaraan dit wetsvoorstel een kleine bijdrage levert, naar de mening van het kabinet noodzakelijk zijn. Zoals de heer Paulis terecht opmerkte, leidt dit tot een evenwichtige verhouding tussen de marktsector en de collectieve sector, waardoor de marktsector in staat is om de last van de collectieve sector meer blijvend te dragen. Dit is ook naar mijn mening in het belang van de uitkeringsgerechtigden. De heer Paulis heeft dit ook nadrukkelijk onderstreept.

Voorts zijn naar de mening van de heer Schutte de voornemens ten aanzien van de sociale zekerheid in 1985 aanvaardbaar. Hij tekent hierbij aan dat de maatschappelijke aanvaardbaarheid van het kabinetsbeleid groter zou zijn geweest indien het verschil in koopkrachtontwikkeling tussen uitkeringsgerechtigden en werknemers geringer zou zijn geweest. Meer sprekers hebben op dit aspect gewezen. De minister is hierop al in algemene zin ingegaan.

Ik voeg daaraan nog toe dat voor een deel de bezuinigingen ook 'aangrijpen' op de actieve werknemers die in een jaar een aantal dagen wegens ziekte moeten verzuimen. Immers, voor 1985 heeft het kabinet ook voorstellen gedaan ten aanzien van een wijziging van de Ziektewet.

Hiermee, is bereikt dat de ombuiging zo evenwichtig mogelijk over de verschillende categorieën wordt verdeeld, namelijk over arbeidsongeschikten, werklozen en actieve werknemers als ze ziek zijn.

De heer Leerling vroeg een toelichting inzake de f 4 mld. die nodig zou zijn voor een herstel van de WAM-indexering. Hierbij wees hij met name op de verhouding tussen de hiermee gemoede f 4 mld. en de relatief geringe besparing van f 180 mln. die optreedt als gevolg van het huidige wetsvoorstel.

Hierbij merk ik op dat de bevroering in 1985 betrekking heeft op een indexering van ongeveer 0,5%, terwijl de indexering bij een onverkorte toepassing van de WAM over de gehele periode 1980 tot en met 1985 10% hoger zou uitkomen. Deze twee percentages stemmen geheel overeen met de genoemde bedragen van f 180 miljoen, respectievelijk f 4 miljard. Ik hoop dit hiermee voldoende te hebben verklaard.

De heer Willems vraagt naar de koopkrachtontwikkeling voor de minima in 1985, die op enkele onderdelen ten opzichte van de oorspronkelijke voornemens van het kabinet is gewijzigd. Ik merk hierbij op dat, voor de zover de wijzigingen van de kabinetsvoornemens betrekking hebben op dit wetsvoorstel, deze ook in de memorie van toelichting zijn gememoreerd. Ik verwijs hier dan ook kortheidshalve naar. Daarnaast zijn in verband met het wetsvoorstel Tweeverdieners enkele wijzigingen in de belastingtarieven aangebracht. Tevens zullen de huren in 1985 niet met 4% maar met 3% worden verhoogd. Hierdoor zal de koopkracht voor de minima niet uitkomen op 0,3%, zoals in de memorie van toelichting is vermeld, maar op 0,4% à 0,5%.

De heer De Korte en anderen steunen de stellingname van het kabinet om thans ook de bevroering per 1 juli 1985 te regelen. Hij wijst in dit verband op de mogelikheden om bij een tegenvallende koopkrachtontwikkeling in 1985 alsnog aan eenjarige echte minima een uitkering te verschaffen. Het kabinet kan dan voorkomen dat deze groep er in koopkracht op achteruitgaat. Hij vraagt mij of het kabinet het met deze zienswijze eens is. Ik wil hier kort over zijn. Ik acht het thans niet opportuun – de minister heeft dat ook in zijn betoog naar voren gebracht – om te speculeren over de mogelijkheid dat de prijsontwikkeling in 1985 zal tegenvallen. Op

De Graaf

dit moment is er geen aanleiding om van de huidige ramingen af te wijken.

Het thans aan de orde zijnde voorstel met betrekking tot de kinderbijslag wijkt af van de oorspronkelijke kabinetsvoornemens. Daarin werd immers uitgegaan van een bevrozing per 1 januari en 1 juli. Tijdens de algemene politieke en financiële beschouwingen over de miljoenennota 1985 heeft het kabinet het voorstel met betrekking tot de kinderbijslag herzien. Deze herziening hield in dat de kinderbijslagen per 1 januari 1985 wel worden verhoogd. Voor de gezinnen met kinderen betekent dit dat de kinderbijslagbedragen voor het eerst sinds 1 januari 1983 aan de prijsontwikkeling zullen worden aangepast.

Daar staat tegenover dat per 1 juli 1985 de kinderbijslag weer wordt bevroren. Het verheugt mij dat de heren Paulis, De Korte, Schutte, Leerling en Van der Vlies het voorstel met betrekking tot de kinderbijslag positief beoordelen. De heren Buurmeijer en Willems, mevrouw Groenman en mevrouw Brouwer hebben daarentegen laten weten dat zij het voorstel niet kunnen steunen.

De heer Willems heeft mij gevraagd hoe het kan dat de nu voorliggende voorstellen voor 1985 leiden tot een vermindering van de ombuiging van f 70 miljoen. Het oorspronkelijk voornemen van het kabinet bestond uit een bevrozing per 1 januari en 1 juli alsmede uit handhaving op het niveau van 1984 van de kortingspercentages in verband met de leeftijdsafhankelijkheid. Deze maatregelen zouden leiden tot een ombuiging van f 90 miljoen in 1985 en structureel van f 110 miljoen. Het wel indexeren per 1 januari betekent uiteraard ook dat de bij ongewijzigd beleid voor 1985 voorziene korting in verband met de leeftijdsdifferentiatie normaal doorgang vindt. Zou dit niet gebeuren, dan zou de ombuiging omslaan in een extra uitgave. Per saldo wordt met de nu voorliggende voorstellen een ombuiging gerealiseerd van f 20 miljoen in 1985 en f 40 miljoen structureel. Het verschil ten opzichte van de oorspronkelijke voornemens bedraagt derhalve, zowel voor 1985 als structureel, 70 miljoen.

De heer Leerling heeft nog gevraagd naar de plannen van het kabinet met de kinderbijslag voor de rest van de kabinetsperiode. Het kabinet heeft inmiddels zijn beleidsvoornemens met betrekking tot het nieuwe stelsel van studiefinanciering bekend

gemaakt. Realisering van die voornemens – ik zie dat overigens nog niet in dit begrotingsjaar geschieden, maar ik hoop dat het wel aan het eind van de kabinetsperiode zal gebeuren – betekent dat het stelsel van kinderbijslag in beginsel eindigt bij de leeftijd van 18 jaar.

Ik wijs er nog op dat de Sociaal-economische raad zich nog beraadt over de herziening van de structuur van de kinderbijslag. Het is nog niet bekend, op welk moment de SER dit advies zal uitbrengen. Andere plannen op het terrein van de kinderbijslag heeft het kabinet voor dit begrotingsjaar zeker niet.

De heer **Leerling** (RPF): Ik wil toch nog graag een verduidelijking. De staatssecretaris zegt dat er geen andere plannen zijn dan de bevrozing per 1 juli aanstaande. Maar wat zal er gebeuren per 1 januari 1986? Wat is op dat punt het voornemen van het kabinet?

Staatssecretaris **De Graaf**: Daarover heeft het kabinet nog geen standpunt bepaald, omdat dat mede van de economische en financiële situatie zal afhangen. Volgend jaar zullen we pas bepalen, wat er in de collectieve sector moet worden gedaan, als het gaat om 1986. Maar specifieke plannen op het terrein van de kinderbijslag zijn er niet. Eventuele maatregelen zullen worden genomen in het kader van het totaal aan maatregelen inzake de sociale zekerheid.

De heer Buurmeijer en mevrouw Brouwer hebben nog gesproken over de wetten voor oorlogsgetroffenen. Ik ben het met hen eens dat de principiële discussie over de koppeling van deze regelingen aan de militaire-pensioenwetgeving beter op een andere plaats en aan de hand van een ander stuk kan worden aangegaan door de hiervoor primair verantwoordelijke bewindsman, mijn collega Van der Reijden. Hij heeft hierover enkele dagen geleden een brief aan de Kamer gezonden. Het nu aan de orde zijnde bevrozingsvoorstel is, zoals reeds bij de schriftelijke voorbereiding duidelijk is gemaakt, gebaseerd op enerzijds het bijzondere karakter van de regelingen voor deze groepelingen en anderzijds op een beoordeling hiervan tegen de achtergrond van de ombuigingsvoorstellen op het terrein van de sociale verzekering en van de overeenkomstige regelgeving voor ambtenaren- en invaliditeitspensioenen.

In dit verband moge ik er nog eens aan herinneren dat ook de raden en

organisaties waaraan deze maatregel om advies is voorgelegd, hiermee akkoord zijn gegaan, zij het uiteraard met hier en daar een kritische kanttekening.

□

De heer **Paulis** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun uitvoerige en heldere betoog. Zij zijn ingegaan op de moeilijke tijden die met name de minima doormaken, maar terecht hebben zij ook gewezen op de situatie van de boven-minima. Ik denk dat het zeer juist is dat de minister gewezen heeft op de offers die door de actieven in de collectieve sector zijn gebracht. Hij heeft ook nog een keer de doelstelling onderlijnd, namelijk economisch herstel en herstel van de werkgelegenheid. Dat is een zaak die zeer zeker voor de categorie waarover wij vandaag spreken, van wezenlijk belang is.

Verder denk ik dat ook terecht is opgemerkt dat de koopkracht voor 1985 gehandhaafd kan blijven; er is sprake van een lichte 'plus'. De minister heeft aangegeven dat uitgaande van voortgaande arbeidsduurverkortingsloonmatiging in de marktsector leidt tot een beperkte stijging van de nettolonen, waardoor er inderdaad sprake is van een hoge mate van parallelle. Iets te weinig over het voetlicht is gekomen dat wij, na in de afgelopen vier jaar steeds met een 'min' te zijn geconfronteerd, nu het laagste punt van het dal hebben bereikt en weer omhoog gaan.

Gelet op alle negatieve verhalen is het goed om dit even vast te houden. Dit is een positieve ontwikkeling en ik durf wat dat betreft van een keerpunt te spreken.

Wij hebben enkele vragen gesteld over de WAO en de minister heeft ze duidelijk beantwoord. Hij wil het uitgangspunt handhaven, zij het dat dit afhangt van de situatie waarin men zich bevindt. Het automatisme kan niet zonder meer blijvend worden toegepast en hij houdt vast aan de gelijke ontwikkeling als uitgangspunt van het beleid. Van jaar tot jaar zal moeten worden bekeken in hoeverre de toepassing mogelijk is. Voorlopig gaan wij dus over op 'handbediening'. Dit is een te verdedigen zaak.

Voor de toekomst wordt tegemoet gekomen aan de door ons uitgesproken gedachte over de globaal gelijke ontwikkeling, waarvoor eventueel een aanpassing van de WAM overwogen wordt. Hierover moeten nog adviezen

Paulis

worden ingewonnen, maar dit kan leiden tot een situatie die qua hoofddoelstelling volstrekt spoort met de opvattingen van het CDA ter zake.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): De heer Paulis spreekt nu over globale parallelie. De huidige wet kent een exact mechanisme. Kan hij die globale parallelie invullen? Ik kan mij daar weinig bij voorstellen, als hij dit wil doen via instandhouding van de WAM.

De heer **Paulis** (CDA): Als u goed naar de minister hebt geluisterd, hebt u kunnen horen dat dit afwijkingen kan inhouden naar boven en naar beneden. Dat betekent dat binnen zo'n kader sprake kan zijn van een globale parallelie. Daar is niet veel fantasie voor nodig. Bovendien komen er nog adviezen van de SER. Ik kan mij wat de hoofdgedachte betreft niet op punten en komma's vastleggen, maar op basis daarvan zullen wij een verdere discussie aangaan.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik vind dit antwoord niet toereikend. Het gaat om een vrij gewichtige zaak. In de huidige WAM komt het idee dat u naar voren brengt niet voor. Ik begrijp dat u vindt dat er een globale ruimtebepaling moet plaatsvinden en dat daarvan vervolgens invulling moet plaatsvinden.

De heer **Paulis** (CDA): De minister stelde dat de mogelijkheid zal ontstaan voor beleidsmatig bepaalde aanpassingen, die een afwijking inhouden ten aanzien van de algemene loonontwikkeling. In dat kader past wat wij hebben gezegd. Daaraan zal echter vandaag geen invulling kunnen worden gegeven. Daar moet u ook op wachten.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik wil graag dat het CDA, dat gisteren zelf de discussie inzette, niet bij monde van u verwijst naar de minister. De CDA-fractie moet hier bepalen hoe volgens haar met de WAM moet worden omgegaan.

De heer **Paulis** (CDA): Ik heb gezegd dat de gedachten van de minister ter zake ons aanspreken. De nadere invulling daarvan kan worden tegevoerd.

Ik heb verder met belangstelling kennis genomen van wat de staatssecretaris heeft gezegd. Ik merk overigens op dat de heer Buurmeijer een roerende belangstelling toont voor het wel en wee van het CDA. Dat doet ons deugd. Hij zei onder andere dat het CDA nimmer een brug te ver gaat.

Dat lijkt mij verstandig, want wij hebben gezien waar dat in de praktijk toe leidt. Hij vindt ook dat het CDA altijd een trein te laat komt. Ik ontken dat. De trein van het CDA loopt precies volgens het spoorboekje. Tot slot merk ik op dat, in tegenstelling tot de PvdA, het CDA de boot nog nooit heeft gemist.

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de beide bewindslieden voor hun korte beantwoording. Op twee punten wil ik graag nog een korte reactie mijnerzijds geven.

Ik heb in eerste termijn gewezen op het belang van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van ingrijpende maatregelen zoals die deze weken in de Kamer worden behandeld. Daarbij heb ik ook de vergelijking gemaakt met de matiging in de marktsector. Beide bewindslieden hebben toen gewezen op het feit dat het in hun benadering toch wel zo zal zijn, dat die matiging in de marktsector, met inbegrip van de maatregelen in het kader van de Ziektewet, globaal op hetzelfde neer zal komen.

Zo is het inderdaad de bedoeling; de vraag is alleen, of de werkelijkheid ook zo zal zijn, want dan zien we direct wel een verschil. Als het gaat om de inkomens in de collectieve sector, hebben wij de instrumenten hier in handen: de wetgever kan het nodige bepalen, zowel ten aanzien van uitkeringsgerechtigden, als ten aanzien van het overheidspersoneel. Gaat het echter om de marktsector, dan zijn die instrumenten zeer minimaal. Het is niet toevallig dat in debat van gisteren, over de bevrozing, de link is gelegd met bij voorbeeld de uitspraken die van FNV-zijde zijn gedaan over de inzet bij de komende c.a.o.-onderhandelingen. Als van die inzet een substantieel deel gerealiseerd zou kunnen worden, dan wordt de situatie toch wel iets anders dan zoals het nu, als uitgangspunt van het kabinetsbeleid, wordt getraceerd.

Mijns inziens komt de maatschappelijke aanvaardbaarheid dan wel degelijk en heel duidelijk in het gezichtsveld. Men zal dan immers zeggen dat het wel verzekerd is dat een matiging wordt bedacht voor degenen waarvan de regering het in eigen hand heeft, maar dat dit geenszins verzekerd is voor degenen waarbij die directe bereikbaarheid zich niet voordoet of waar dit moeilijker ligt. Dit geldt zowel als het gaat om een reële loonsverhoging, als wanneer het gaat om afwenteling van de kosten die voortvloeien uit de wijzigin-

gen in het kader van de Ziektewet. Ik blijf derhalve ten principale bij mijn kritiek op dit punt.

Het is nu niet het moment om die gelijke en ongelijke behandeling geheel door te spreken. Daar hebben we op andere momenten genoeg gelegenheid voor gehad en die gelegenheid zal zich ook in de toekomst waarschijnlijk nog wel voordoen. Het is mij echter een beetje te gemakkelijk om te concluderen dat het feitelijk wel neerkomt op een gelijke behandeling.

Dan wil ik nog een opmerking over de WAM maken. Als het verder moet gaan op de wijze waarop het tot nu toe, sinds de totstandkoming van de WAM, is gegaan – één keer echt toegepast en de andere keren met gradaties van niet-toepassing –, dan komt het mij voor dat het misschien beter is om de WAM te herzien. Ik heb uit het antwoord van de minister begrepen, dat hij dit laatste niet uitsluit. Ik denk ook dat wij dit serieus moeten doen. Je kunt natuurlijk zeggen: het is een wet en deze kan altijd weer bij wet worden gewijzigd.

De invoering van de WAM heeft echter op zijn minst de bedoeling gehad en zo is het ook wel begrepen, om zekerheid te verschaffen ten aanzien van een gelijke behandeling, ook wat betreft de aanpassingen die de komende jaren zouden moeten plaatsvinden. Als het dan de praktijk is, dat die zekerheid alleen de eerste keer werkelijkheid is geworden, dan kun je wel zeggen dat het een richtlijn of een maatstaf is, maar wat is een richtlijn en wat is een maatstaf nog, als je er in de praktijk slechts één keer aan hebt kunnen voldoen en een reeks van keren niet en je ook nu, voor de toekomst, moet verwachten dat het niet zonder meer zo kan worden gehanteerd?

Dan denk ik dat je degenen die zich tot nu toe met genoeg en met recht op de WAM beroepen, duidelijkheid moet verschaffen door de WAM op dit punt aan te passen. Ik zie dan ook met belangstelling uit naar consequenties die het kabinet zal verbinden aan het advies van de SER op dit punt, als het dit advies zal hebben ontvangen. Wat mij betreft zeg ik echter: niet met deze WAM zo doorgaan!

□

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de bewindslieden danken voor de korte en – zo zou je kunnen zeggen – krachtige antwoorden. De kaarten zijn echter in zekere zin al geschud.

Ik heb in eerste termijn gesproken over de vergelijking, in brutotermen,

Groenman

wat betreft de minimumlonen en de uitkeringen, die 10% achterlopen bij de index. De cijfers voor 1985, waar ik naar heb gevraagd, geven mij wel duidelijkheid, maar het maakt de zaak niet beter, zeker niet als ik kijk naar de cijfers voor bijvoorbeeld de modale WAO'er, die er toch -17% op achteruitgaat. Dat blijven onaantoonbare cijfers.

Ik zal ook nog iets zeggen over de Wet aanpassingsmechanismen. De minister heeft hierover een heel verhaal gehouden. Hij zei eigenlijk dat hij nu het advies van de SER afwacht. De fractie van D'66 hecht echter sterk aan de beleidsmatig bepaalde aanpassing, in relatie tot arbeidsduurverkortingen en met een correctie achteraf, als dat nodig is. Als de arbeidsduurverkortingen minder is geweest dan waarop de aanpassing is gebaseerd, moet de minister dat achteraf kunnen corrigeren. Dat is het enige uitgangspunt waarmee wij akkoord zouden willen gaan.

De heer Paulis heeft nog hoop dat de aanpassing zowel naar boven als naar beneden mogelijk is. Hij trekt kennelijk een andere conclusie uit de woorden van de minister dan ik heb gedaan. Hij is erg blij met de belangstelling die binnen deze Kamer bestaat voor hetgeen de CDA-fractie doet. Ik denk echter dat het daar helemaal niet om gaat. Wij willen natuurlijk duidelijkheid van de CDA-fractie. Ook de mensen in het land zijn er echter mee gebaat, het uidelijke sociale gezicht van het CDA te zien. Dat gezicht is nu helemaal achter de horizon verdwenen. Ik denk dan ook dat de heer Paulis zich dit wel degelijk zou moeten aantrekken.

De heer Paulis heeft ook gezegd dat onze treinen altijd op tijd rijden. Hij heeft ook de boot nog nooit gemist. Ik herinner de heer Paulis eraan dat er elk jaar een nieuw spoorboekje komt. Ik ben dan ook heel benieuwd naar het spoorboekje voor '86 van de heer Paulis cum suis.

De heer Paulis (CDA): Het spoorboekje voor deze regeerperiode is bekend. Dat kent u toch ook?

Mevrouw Groenman (D'66): Ja, maar heb mevrouw Kraaijeveld iets horen roepen over de mogelijkheid van een ander spoorboekje. Daar gaat het om.

De heer Paulis (CDA): U weet dat er ook binnen de spoorwegen op een gegeven moment bijstellingen mogelijk moeten zijn, afhankelijk van de omstandigheden. Het uitgangspunt is

nu helder. Wij zullen ervoor zorgen dat de treinen zoveel mogelijk op tijd vertrekken en op tijd aankomen.

Mevrouw Groenman (D'66): Als er dan maar niet al te veel snelle treinen worden ingezet voor bepaalde categorieën mensen en alle andere treintjes uit het net verdwijnen. Daar gaat het nu om. Wij kunnen eindeloos leuk doen met dit soort vergelijkingen, maar ik heb goed begrepen dat in ieder geval mevrouw Kraaijeveld zei dat het spoorboekje wel eens een ander boekje zou kunnen zijn dan in het regeerakkoord is aangegeven, vooral wat 1986 betreft.

De heer Paulis (CDA): Het gaat om de essentie van de zaak, dus om de positie van de zwakkeren, de minima. Wij hebben aangegeven op welke wijze deze mensen naar ons oordeel het beste beschermd kunnen worden, namelijk door het scheppen van zodanige voorwaarden dat er weer werk komt in ons land. Dat is wezenlijk en daar staan wij voor. Dat weet een ieder in het hele land.

Mevrouw Groenman (D'66): Dat staat ook in het regeerakkoord. Het hangt er dan wel van af in hoeverre het CDA zijn sociale gezicht in 1986 wil laten zien. Het uitgangspunt blijft overeind, maar je kunt het wel op verschillende manieren invullen. Het is best mogelijk dat niet alle bezuinigingen worden gehaald, domweg omdat men die niet meer sociaal aanvaardbaar vindt. Daar gaat het op dit moment om bij de CDA-fractie.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Om allerlei misverstanden te voorkomen, moet ik hierover ook een opmerking maken. Wij hebben gesproken over de drie sporen. Wij steunen die zeer krachtig. Wij vragen zelfs om een notitie waarin deze drie sporen met elkaar in verband worden gebracht en als één geheel aan de Kamer worden aangeboden. Dat spoorboekje volgen wij. Een ander punt daarbij is dat wij een bezuinigings-taakstelling op ons hebben genomen. Wij zullen zien hoe wij die kunnen invullen. Ik heb een kanttekening gemaakt bij die invulling.

Ik heb gezegd dat het een zorgelijke situatie is, als wij in de sociale zekerheid allerlei maatregelen moeten nemen waarvan wij op dit moment de gevolgen niet kunnen overzien. Wij hebben ons dus verplicht tot een inspanning. Hoe die inspanning wordt gerealiseerd is een zaak van later zorg.

Mevrouw Groenman (D'66): Inderdaad. Uit het komende spoorboekje moet dus het werkelijke sociale gezicht van het CDA blijken. Dat moet niet alleen in de Kamer blijken, maar ook daarbuiten.

Ik ben niet gelukkig met dit wetsvoorstel. Ik ben ook niet gelukkig geworden door de antwoorden van de regering. De regering had wellicht niet anders verwacht.

□

De heer Willems (PSP): Voorzitter! Ik zal nog een paar opmerkingen maken naar aanleiding van het antwoord van de regering. Om te beginnen moet ik zeggen dat het nu de zoveelste keer is dat wij twee uiteenlopende beleidsvoornemens van de regering in één wetsvoorstel gepresenteerd krijgen, namelijk de bevrozing van de kinderbijslag voor een gedeelte van het jaar en de bevrozing van het wettelijk minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen.

De Kamer heeft al regelmatig het verzoek gedaan, in dit soort situaties de zaken in aparte wetsontwerpen aan haar voor te leggen. Op die manier kunnen afzonderlijke discussies over de onderdelen plaatsvinden. Ik herhaal dat verzoek maar weer eens. Nu lopen de discussies weer sterk door elkaar. De discussie over de kinderbijslag is echter duidelijk een andere discussie dan die over de bevrozing van het minimumloon. De discussie over de bevrozing van de kinderbijslag is ook gebaseerd op een andere discussie die in deze Kamer is gevoerd.

Uiteraard hangt alles met elkaar samen, zeker in de visie van het kabinet, omdat het gaat om het verlagen van het financieringstekort. Maar dat is nog geen reden om dergelijke uiteenlopende onderwerpen in één wetsontwerp te behandelen.

Dit brengt mij meteen op het tweede punt, namelijk het onderdeel kinderbijslag in het wetsontwerp. Wij hebben gezegd dat, gelet ook op de motie-De Vries/Nijpels ingediend bij de algemene beschouwingen, hier geen enkele behoefte aan is.

De fractie van het CDA komt hierop nu niet terug en wij vinden het buitengewoon treurig dat zij de motie, die ze toen heeft ingediend en waarin heel uitdrukkelijk werd gevraagd af te zien van een bevrozing van de kinderbijslag in 1985, hetgeen gemotiveerd werd met de koopkrachtbelangen van mensen met kinderen en vooral ook vanwege het deniverend effect - het gaat dus om de belangen

Willems

van de mensen in de lage inkomens-categorieën – nu niet ter sprake brengt. Van al die argumenten horen wij noch van de regering, noch van de CDA- en VVD-fracties iets terug. Ik betreur dat, want dan hebben ze bij de algemene beschouwingen maar een praatje voor de vaak gehouden!

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik de heer Willems erop wijzen dat je natuurlijk nooit het onderste uit de kan kunt krijgen?

De heer **Willems** (PSP): Zoveel vraagt u anders niet.

De heer **De Korte** (VVD): Het ging er namelijk om, die bevrozing ongedaan te maken. Uiteindelijk is het kabinet de Kamer zoveel mogelijk tegemoet gekomen, door eerst de ontgooing en daarna de bevrozing te laten plaatsvinden. Als u kijkt naar het koopkracht-effect daarvan in vergelijking tot het oorspronkelijke voorstel, als u in vergelijking tot het oorspronkelijke voorstel kijkt naar het gat dat ontstaat, dan ziet u dat het kabinet ons werkelijk zoveel mogelijk tegemoet is gekomen. Ik meen dat je daar niet veel woorden aan vuil hoeft te maken.

De heer **Willems** (PSP): Ik constateer slechts dat u een zo minimale eis tijdens de algemene beschouwing op tafel heeft gelegd. Van alle koopkrachtmaatregelen die werden getroffen, probeerde u er ééntje uit te halen en dat was de bevrozing van de kinderbijslag die niet door mocht gaan. Zelfs op dit minimale punt, dat ook niet echt veel geld kost, gaat u weer voor de plannen van het kabinet door de bocht. Dan had u bij de algemene beschouwingen niets moeten vragen.

De heer **Korte** (VVD): Dat is niet gebeurd, want wij hebben grotendeels onze zin gekregen. Als u dat wilt ontkennen, is dat uw recht. Ik ben het daar niet mee eens.

De heer **Willems** (RSP): U kijkt naar het verschil in bezuinigingen en dat maakt 70 miljoen uit. Dat is inderdaad een fors bedrag dat u zomaar aan het financieringstekort toevoegt. Daar heb ik geen moeite mee. Het gaat mij echter om het feit, dat u een eis op tafel heeft gelegd om de kinderbijslag op 1 januari te ontgooien. Vervolgens gaat u weer akkoord met het bevriezen van diezelfde kinderbijslag op 1 juli, zes maanden later.

Ik vraag mij af, wat die wens waard is geweest dat u haar in een motie heeft neergelegd. Bovendien was het, ik herhaal het, een minimale eis gelet

op alle andere koopkrachtmaatregelen die bij de algemene beschouwingen aan de orde zijn geweest en waaraan u absoluut niet heeft willen tornen.

Ik ben blij, dat het kabinet in ieder geval duidelijk afstand neemt van de plannen van de christelijke werkgevers om het minimumloon uitdrukkelijk te verlagen. Men doet dit wel met opportunistische argumenten, maar ik zal er op dit moment niet op ingaan. In ieder geval is het goed dat wij het minimum loon en de systematiek van de WAM handhaven. De staatssecretaris heeft echter niet precies duidelijk gemaakt in zijn antwoord wat de relatie is tussen het al of niet handhaven van de WAM en de stelselherziening. Ongeacht of er nu wel of niet een stelselherziening plaatsvindt, meen ik dat je kunt kiezen voor het handhaven van de koppeling die via de wet aanpassingsmechanismen is geregeld. Op zich zelf heeft dat niets met de stelselherziening te maken. Het heeft wel te maken met de kwestie betreffende de arbeidstijdverkorting en de gevolgen die dit heeft voor het minimumloon. Die discussie zouden wij echter op een andere moment voeren.

Het is mij opgevallen dat in de eerste termijn door het CDA en vooral door de VVD opmerkingen zijn gemaakt over het opwaartse effect dat de FNV-eisen zouden hebben op de koopkracht van werknemers. Daar waar het kabinet niet voor de randvoorwaarden zorgt om de werknemers in het bedrijfsleven tot een wat gematigder loonontwikkeling te laten overgaan op vrijwillige basis, omdat men bij voorbeeld kan komen tot verdergaande arbeidstijdverkorting of omdat bij voorbeeld de werknemersverzekeringen in stand blijven, kan ik de vakbewegingen en de werknemers alleen maar gelijk geven bij hun eisen voor het handhaven van de koopkracht, extra banen door arbeidstijdverkorting en het ongedaan maken van de kortingen op de sociale zekerheid.

Dat het een opwaarts effect heeft op de lonen en zelfs op de werkloosheid en een eventueel negatief effect op de uitkeringen, komt niet door de eisen van de vakbond; zij wordt gedwongen om deze eisen te stellen, omdat het kabinet dit beleid voert! In die zin moeten wij de FNV ook volledig steunen in de strijd die zij met de werkgevers is aangegaan.

Mijnheer de Voorzitter! De minister en de staatssecretaris hebben gewezen op de koopkrachtontwikkeling in het volgende jaar. Een van de centrale elementen daarin is nog steeds het

effect dat de Ziektewetmaatregelen zouden hebben. Alle grond aan het betoog van de minister komt naar mijn mening te ontvallen als de Ziektewetplannen niet zouden doorgaan. De Ziektewetplannen per 1 januari zijn nu al absoluut van de baan; als zij doorgaan, gebeurt dit op zijn vroegst op 1 juli.

De Kamer brengt pas op 13 december het voorlopig verslag uit en wat dat betreft, moeten wij in ieder geval rekening houden met een veel latere ingangsdatum. Ik zou daarop graag de reactie van het kabinet willen hebben. Bovendien, als de Ziektewetmaatregelen op de een of andere manier toch niet zouden doorgaan, omdat zij gecompenseerd worden binnen de c.a.o.-strijd dan wel omdat de Kamer de plannen afwijst – dat is ook niet ondenkbaar – gaat het hele koopkrachtverhaal van de bewindslieden niet meer op, dat de gemiddelde koopkracht van de werknemer minder stijgt en gelijk blijft aan die van de uitkeringsgerechtigde. Die koopkracht zou wel degelijk verder kunnen stijgen. Dat is ook de tweedeling waarover de heer Schutte het terecht had.

De bewindslieden hebben niet meer gereageerd op mijn opmerkingen over het deniverende effect van de voorliggende maatregelen. Het zou echter een herhaling van argumenten zijn, want wij verschillen van mening over de politieke wenselijkheid daarvan.

Wij hebben nog steeds onvoldoende inzicht in de koopkrachtontwikkeling voor 1985 om nu al beslissingen te nemen over wat wij per 1 juli moeten doen, ook wat betreft de WAM. Juist gelet op de onduidelijkheden over de Ziektewetmaatregelen, de resultaten van de c.a.o.-strijd, de prijsstijgingen en de dollarkoers, moeten wij afwachten wat de prijs- en loonontwikkeling in de komende maanden zal zijn. Op 1 juli moeten wij bekijken of de WAM in haar oude staat kan worden hersteld. Wij moeten daarover nu geen beslissing nemen. Het is niet voldoende dat de staatssecretaris alleen ingaat op de gevolgen van de gewijzigde kabinetsvoornemens bij de algemene beschouwingen en bij de behandeling van de belastingwetten; hij moet ook ingaan op de gewijzigde perspectieven van de loon- en prijsontwikkeling.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gevraagd waar de opbrengst van de kinderbijslagbezuinigingen – 20 mln. en structureel 40 mln. – naartoe gaat. Ik heb begrepen, dat deze bezuiniging ten goede komt van de werkgevers en

Willems

niet van de schatkist. Ik heb gewezen op het feit dat een belangrijk deel van de bezuinigingen, die veroorzaakt wordt door de bevrozing van het minimumloon, ten goede komt aan de werknemers doordat een premieverlichting van 105 mln. plaatsvindt. Dat geeft een heel direct denivellerend effect; het is een uit elkaar spelen van werkgevers en werknemers. Daarvoor kiest dit kabinet en het zal dan duidelijk zijn, dat ik in mijn sterk negatieve opstelling van beide wetsontwerpen volhard.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Graag zeg ik beide bewindslieden dank voor hun beantwoording. Ik wil nog enkele opmerkingen maken.

De minister heeft de achtergronden geschetst van het pakket maatregelen voor 1985 en aangegeven, dat na enkele moeilijke jaren de terugval in de koopkracht gestuit lijkt te zijn. De koopkracht van de minima wordt gehandhaafd en er zijn op dit ogenblik geen indicaties, dat de prijsontwikkelingen correcties noodzakelijk maken in de loop van 1985. Mocht dat anders uitpakken, dan zal een en ander nog eens worden gezien. Daarover willen de bewindslieden echter nu geen uitspraken doen.

De aandacht daarbij richt zich toch vooral op de minima. Gelet op de achter ons liggende jaren is dit niet geheel ten onrechte, maar boven de minima in het loongebouw is er natuurlijk ook nog wel het een en ander aan de hand. Daarom heb ik in eerste termijn de aandacht gevraagd voor een lichte denivellering, die om allerlei redenen toch gewenst is vooral op het traject van minimum tot modaal. Ik heb geïnformeerd naar de effecten van het voorliggende pakket op die denivelleringsdoelstelling.

Op deze vraag heb ik geen antwoord ontvangen, maar wellicht kan er in tweede termijn nog op worden ingegaan. Ik heb wel begrepen dat de minister van plan is om de ruimte die eventueel beschikbaar komt, te besteden aan een verdere arbeidstijdverkortung, de tenuitvoerlegging van jeugdwerkplannen, de VUT-regeling enz. Maar ons dunkt dat toch ook die lichte denivellering waarover wij de laatste tijd al vaker in de Kamer hebben gesproken, niet moet worden veronachtzaamd.

De minister heeft over de Wet aanpassingsmechanismen gezegd dat de wetgever in deze wet toch wel een

belangrijk uitgangspunt heeft willen vastleggen. Hij pleitte ervoor deze wet als 'horzel', als sprekend geweten, te handhaven, met het algemene criterium dat wij, als wij dat doen, toch verplicht zijn om afwijkingen met elkaar te verantwoorden. Als wij de wet ter zijde zouden stellen, zou er een geheel ander stramien van verantwoording komen, wat de rollen eigenlijk zal omdraaien.

Toch heeft ook mijn fractie moeite met het feit dat de wet in feite maar één keer, namelijk in 1980, voluit en ongereserveerd is toegepast. Daarna zijn er allerlei ontwikkelingen geweest, zoals uitschuifoperaties. Dit is weliswaar hersteld, de uitschuifoperaties waren incidenteel van karakter en dus niet structureel. Maar vanaf 1983 is dat anders geworden, wat de geloofwaardigheid van de wet en de intenties die daarin door de wetgever zijn neergelegd, nu niet bepaald groter heeft gemaakt. Onmiskenbaar is toch dat door zo'n fundamentele wet verwachtingen worden gewekt, verwachtingen die om allerlei redenen door mijn fractie onderkend en doorgaans gesteund, niet konden worden nagekomen.

De minister heeft zich heel terughoudend opgesteld. Er moet nog een advies over worden uitgebracht. Hij heeft heel voorzichtig in een bepaalde richting een suggestie vrijgegeven, namelijk dat het toch wel gewenst zou kunnen zijn om beleidsmatig bepaalde aanpassingen in de wet zelf mogelijk te maken volgens een uiteraard volstrekt zorgvuldige procedure van parlementaire toetsing etc. Laat er geen onduidelijkheid over bestaan dat mijn fractie in die lijn wel wil meedelen, omdat de geloofwaardigheid van de wet en de intenties van de wetgever daarin naar onze mening dan beter tot hun recht zullen komen.

Een belangrijke hoeksteen van de voorgestane gelijke behandeling tussen marktsector en collectieve sector, met daaraan gekoppeld de uitkeringen, is inderdaad de Ziekwet met daarbij de ombuigingen die daaruit zullen ontstaan. Sprekers voor mij hebben daar al kanttekeningen bij geplaatst. Korthedshalve sluit ik mij bij hen aan, mij er wel van bewust dat het nog niet geheel zeker is hoe de wijziging van de Ziekwet zal uitpakken.

□

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden. Uit de beschouwing die de minister over de Wet

aanpassingsmechanismen heeft gegeven, heb ik kunnen concluderen dat het toch blijft bij wat het was, voor verantwoordelijkheid van deze bewindsman. Aan de ene kant is het formuleren dat de gelijke behandeling wordt nagestreefd, formuleren dat de parallelie in bruto-termen het uitgangspunt is. Er werd echter terecht op gewezen dat de netto-uitkomst evenzeer van belang is.

Ik heb de minister ook horen zeggen dat er een algemeen criterium in is vastgelegd. En dan komt het. De minister legt dit algemeen criterium nu uit als zijnde het uitgangspunt dat niet behoef te worden gevolgd, maar dat eigenlijk maar één noodzaak met zich brengt, namelijk dat het eventueel ervan willen afwijken dwingt tot motivatie. Ik vind het een originele gedachtengang om op die wijze iets dat na vele discussies in de Kamer in een wet is vastgelegd, nu die betekenis te geven. Ik meen dat dit ten onrechte wordt gedaan, zeker gelet op de gehele wordingsgeschiedenis van de WAM.

Het instrument van koppeling van de minimuminkomens aan de uitkeringen is uiteraard zeer helder. Zonder steeds daarover te discussiëren, wordt bepaald welke gevolgen de loonontwikkeling in de marktsector zal hebben voor de mensen die om welke reden dan ook niet in staat zijn aan het arbeidsproces deel te nemen. Daarom is steeds gezegd dat de principiële betekenis van de WAM is: gelijke behandeling. Er zal nu sprake zijn van een objectief meetinstrument. Steeds zullen er beleidsafwegingen worden gemaakt. De WAM zal op een andere wijze moeten gaan functioneren.

Dat is een aanzienlijke verarming. Ik ontken niet dat dit het beleid is van de laatste jaren. De minister heeft in feite gezegd dat hij op die wijze deze wet wil herinrichten. Hij wil het advies daarover van de verschillende adviesorganen – bij voorbeeld van de SER – afwachten. De minister heeft op de adviezen in feite al een voorschot genomen door niet alleen de kwestie van de voorindexering, die wel in de SER-adviesaanvraag voorkomt, ten tonele te brengen maar ook de gedachte van de beleidsmatige aanpassing naar voren te brengen.

Ik heb zojuist al aangegeven dat de WAM niet meer is, wat deze zou moeten zijn. Mij ontgaat ook de reden waarom de verandering in de systematiek van deze wet moet plaatsvinden. Ik verzoek de minister in tweede termijn duidelijk te maken, hoe hij de

Buurmeijer

essentie van de WAM overeind wil houden en in die wet tegelijkertijd een beleidsmatige toepassing wil verankeren.

De woordvoerder van het CDA heeft op deze vraag geen antwoord gegeven. Hij zei alleen dat hij de minister begreep. Ik begrijp niet, hoe de minister dit wil regelen. Naar mijn gevoel zal er straks sprake zijn van een geheel andere wet. Daarin zal alleen worden aangegeven, hoe de ruimte wordt bepaald. De doorvertaling vanuit de marktsector naar de collectieve sector staat hiermee volstrekt op losse schroeven.

De heer **Leerling** (RPF): Is de heer Buurmeijer voorstander van een volstreekte handhaving van de WAM, met alle consequenties van dien? De consequenties zijn: 4 miljard. Wil de heer Buurmeijer dat bedrag opbrengen voor de volledige toepassing van de WAM?

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Wij hebben het nu over deze consequenties – het bedrag van 4 miljard – in relatie tot het moment waarop de WAM niet meer werd toegepast.

Ik heb in antwoord op een vraag van de heer De Korte tijdens een uitgebreide commissievergadering over het inkomensbeleid al gezegd dat niemand kan worden gehouden aan hetgeen intussen is gebeurd, op het moment dat men weer kiest voor die toepassing. Ik heb gisteren aan het eind van mijn betoog gezegd dat die achterstand niet in te halen is. Wij kunnen nu in feite dezelfde uitvoerige beschouwing houden als die wij in het voorjaar hebben gehouden tijdens de uitgebreide commissievergadering inzake het inkomensbeleid.

Er moet een verantwoorde aanpak van de regering zijn. In overleg met de sociale partners moeten afspraken worden gemaakt over de wijze waarop de systematiek van de WAM onverkort kan worden toegepast. Er zal wel een aparte afweging moeten worden gemaakt als het gaat om de wijze waarop de arbeidsduurverkortings via de WAM haar vertaling moet krijgen naar bijvoorbeeld de huishoudens met één inkomen. Dat verlangt eens aparte afweging. Ik wil hiervoor alle ruimte openlaten. Ik acht het niet uitgesloten dat hiervoor een aanvullend instrument nodig zal blijken te zijn.

De heer **Leerling** (RPF): Is de heer Buurmeijer niet tot de conclusie gekomen dat het dan in feite als een luxe produkt moet worden gezien?

Het is eigenlijk een droom, een wens die niet waargemaakt kan worden. Er hangt een prijskaartje aan waarop een bedrag van 4 miljard staat. Is de heer Buurmeijer nog niet zover dat hij toegeeft dat dit gewoon niet mogelijk is?

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik vind dat de heer Leerling deze opmerking niet terecht maakt. Ik heb zojuist gereageerd op zijn opmerking over dat bedrag van 4 miljard. Het gaat dan niet om de situatie van dit moment. Wij stellen voor om de WAM toe te passen per 1 januari, per 1 juli en in de periode die daarop volgt. Daar geldt niet dat prijskaartje voor. Wat de wijze betreft waarop je komt tot de uitvoering van de WAM, heb ik aan het adres van de minister opgemerkt dat het in feite gaat om de netto-bedragen.

Er zijn meerdere wegen om iets te bereiken op het niveau van het netto-minimumloon, vooral voor al diegenen die een daaraan gerelateerde uitkering ontvangen. Daarbij kan het gehele instrumentarium van belastingen en premies worden gebruikt. Wij hebben daarover specifieke opvattingen, die tot uitdrukking zijn gekomen in ons meerjaren-alternatief. Dan is het bedrag van f 4 mld. niet aan de orde.

De heer **De Korte** (VVD): Er is een interessant punt aan de orde. Kan de heer Buurmeijer zich herinneren of zijn fractie bij de negen keer dat de toepassing van de WAM aan de orde is geweest ooit heeft gepleit voor het niet-toepassen? Heeft de PvdA-fractie niet telkenmale gepleit voor toepassing? Kortom, zou het bedrag van f 4 mld. als de PvdA het voor het zeggen zou hebben gehad, niet ten laste van de samenleving zijn gekomen? Dat is toch de consequentie?

De heer **Buurmeijer** (PvdA): U stelt het voor alsof de PvdA alleen zou regeren bij de toepassing van de WAM en overigens alle andere zaken door het CDA en de VVD zouden zijn bepaald. Die poging hebben wij gehad. Uit die periode van acht maanden hebben wij onze consequenties getrokken. In een kabinet met de Partij van de Arbeid zou het macro-economische, het sociaal-economische beleid er van jaar tot jaar volstrekt anders hebben uitgezien. Anders zouden wij geen oppositie voeren en anders zou u niet van dag tot dag vaststellen dat de VVD en de PvdA niet dezelfde doelstellingen hebben op het sociaal-economische terrein.

Het CDA kan het echter met de VVD en met de PvdA, zoals soms wordt gezegd.

De heer **De Korte** (VVD): Het is dus duidelijk dat als de PvdA het voor het zeggen zou hebben gehad in coalities, wij nu met f 4 mld. meer uitgaven in de sociale zekerheid zouden hebben gezeten. U kunt wel zeggen 'nee', maar het antwoord is 'ja', tenzij u van mening bent dat door het beleid van de PvdA de prijsontwikkeling geheel anders zou zijn verlopen. Ik moet u echter zeggen dat de prijsontwikkeling op dit moment uitstekend is, dankzij dit kabinetsbeleid. Het is maar de vraag of dat veel beter zou zijn geweest.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Zullen wij de zaken even zorgvuldig op een rij zetten? Het is best mogelijk om dit te relateren aan de prijsontwikkeling. De vraag is echter of met de PvdA niet op veel forsere wijze een proces van eerlijk delen van het werk tot stand zou zijn gebracht. Niet dat de werkloosheid nu volledig zou zijn opgelost, een verbetering van de situatie zou zeker zijn bereikt. Dat blijkt ook steeds als de oplossingen van de PvdA worden doorberekend. Ik zie dat de heer De Korte er niet aan zou moeten denken dat de PvdA vanaf 1977 continu zou hebben geregeerd. Als dat was gebeurd, en de crisis zou vanuit onze opvattingen zijn bestreden, dan zou er nu sprake zijn van een ander aantal werklozen. Daarmee zouden de totale kosten van de sociale zekerheid er ook heel anders uitzien. Ik heb mij gebaseerd op de situatie van 1984 en daarom zei ik dat de heer Leerling het bedrag van f 4 mld. niet van toepassing mocht verklaren.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik breng de heer Buurmeijer een verslag van de informateur Van Kemenade in herinnering. In zijn invulling van de sociale en financiële zaken voorzag hij in het niet-toepassen van de WAM. Ik meen mij te herinneren dat het rapport van Van Kemenade door de Partij van de Arbeid destijds is omhelsd.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Wij liepen er toen niet voor weg, dat doe ik nu ook niet. Het gaat niet om de ont koppeling.

Staatssecretaris **De Graaf**: De WAM werd niet van toepassing verklaard. Wij hebben tot nu toe ook niet ont koppeld. In het rapport wordt de uitkomst van de toepassing van de WAM niet geaccepteerd.

Buurmeijer

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Neen, bij het concept-akkoord was sprake van een andere redenering. De WAM zou namelijk niet onverkort worden toegepast. Op dat moment zou er in feite een beleidsmatige inzet bestaan. Er zou sprake zijn van de inverdieneffecten van de maatregelen in het kader van de herverdeling van arbeid. Hierop werd een voorschot genomen. De regering discussieert formeel nog met de SER over de voor-indexering, gerelateerd aan te verwachten ontwikkelingen.

Die voor-indexering is echter op deze wijze nog nooit toegepast door de regering. In het regeerakkoord moet ook de afspraak met de sociale partners worden betrokken. In dit verband is de term 'convenant' gevallen, op basis waarvan tot overeenstemming zou kunnen worden gekomen over de wijze waarop de WAM zou kunnen worden toegepast. Al die elementen ontbreken volledig.

Staatssecretaris **De Graaf**: Wij hebben niet alleen gesproken over de arbeidsduurverkortingsmaatregel maar ook over de maatregel die op 1 juli is genomen en die niet is hersteld. Er waren derhalve meer elementen. Ik ben echter blij dat u erkent dat men ook in die zin tot een beleidsmatige invulling van het WAM-mechanisme kwam. Dat gebeurt nu ook.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ja, maar alleen ten aanzien van de toenmalige startsituatie, in relatie tot een breed pakket van afspraken met de sociale partners, op basis waarvan de te verwachten uitkomst naar voren werd gehaald. De effecten van de arbeidsduurverkortingsmaatregel, wat de toepassing van de WAM betreft, niet tot de opvatting dat het onder alle omstandigheden en in alle stadia een onverkorte toepassing is. Ik doel daarbij vooral op de mensen met één inkomen op het minimumniveau; voor hen moet worden bekeken welke maatregelen nodig zijn.

Wij vinden dat er geen aanleiding bestaat om hetgeen de minister 'op de toch heeft gezet' te gaan uitvoeren. Ik wil mij houden aan zijn laatste opmerking om het SER-advies af te wachten. Het lijkt mij beter om het formuleren van vrije bespiegelingen, waartoe de minister zich liet overhalen, achterwege te laten. Er zijn twee mogelijkheden: of er komt een nieuwe SER-adviesaanvraag, of de discussie wordt gevoerd aan de hand van de al bij de SER ingediende adviesaanvraag.

Ik kom toe aan de inkomensontwikkeling in het volgend jaar. De minister liep daar nogal snel aan voorbij. Ik heb gisteren al gezegd dat ik er niet op uit ben om te verkondigen dat er volgend jaar geweldige prijsontwikkelingen moeten komen. Ik heb wel de indruk dat de heer De Korte alle schuld bij de vakbeweging wil leggen. Ik kom daar overigens straks nog op terug. Nogmaals, wij roepen dat niet over ons af, maar er zijn bepaalde ontwikkelingen.

De OECD komt bij voorbeeld tot een ander percentage dan hetgeen de regering hanteert: 2,3 tegenover 1,5. Laten wij hopen dat het blijft bij wat de regering heeft gezegd. Ik begrijp echter niet waarom de regering niets toezegt. Als de ontwikkeling negatiever is dan de regering verwacht, is zij toch genoodzaakt om op zijn minst maatregelen te nemen voor de echte minima?

De bewindslieden komen niet nu al tot een andere taxatie dan de oorspronkelijke. Ik was teleurgesteld over het ontbreken van een uitgangspunt van de regering. Er zijn hiermee immers weer twijfels gezaaid ten aanzien van de mensen die volgend jaar voor het eerst als echte minima worden beschouwd. Ik heb daarom behoefte om in een kameruitspraak vast te leggen dat, als een beleidsformulering nu niet mogelijk is, in het komende voorjaar daarover nadere gegevens aan de Kamer ter beschikking zullen worden gesteld, met eventueel aanvullende voorstellen van de regering.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Buurmeijer wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat er onzekerheid bestaat over zowel de ontwikkeling van het prijsindexcijfer als over de resultaten van het arbeidsvoorwaardenoverleg 1985;

van mening, dat dientengevolge thans niet met zekerheid is vast te stellen dat de beleidsvoornemens van de regering voor 1985 toereikend zullen zijn om de zogenaamde echte minima te vrijwaren van koopkrachtverlies;

dringt er bij de regering op aan, uiterlijk in april 1985 de Kamer te informeren over de dan bestaande inzichten in de ontwikkeling van het prijsindexcijfer en het arbeidsvoorwaardenoverleg en indien nodig, concrete aanvullende beleidsvoorstellen te doen ter bescherming van de koopkracht van de echte minima, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 10 (18687).

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik maak nu enkele opmerkingen over hetgeen de heer De Korte naar voren heeft gebracht.

De heer Buurmeijer (PvdA)

Buurmeijer

Hij haalt de oorzaak en gevolg op een geweldige manier door elkaar. Hij zei dat de grootste vakcentrale in dit land op een onverantwoorde wijze haar onderhandelingspositie ten aanzien van de werkgevers bepaalt. Ik vond die opmerking in vergaande mate demagogisch. Hetgeen de FNV nu bekend heeft gemaakt als uitgangspunt voor het arbeidsvoorwaardenoverleg, komt op het volgende neer.

De ruimte waarover de FNV wil onderhandelen, is uitgedrukt in een percentage van 4. Die kan men onderverdelen in een deel prijscompensatie, 1,5%, nog gerelateerd aan de cijfers die wij allemaal kennen, een deel voor de stijging van de arbeidsproductiviteit, en een aantal elementen dat iets uit het verleden heeft goed te maken. Verder zit er nog een ander element in. Ter zake hiervan zegt de FNV: 'Wij worden nu gedwongen om voor de laagste inkomensgroepen, met name degenen die verdienen minimumloner zijn, iets bijzonder te vragen'.

Dit is toch in feite het gevolg van het nalaten van het in stand houden van de parallelle van het minimumloon met de marktsector! De heer De Korte uit beschuldigingen, en zegt: 'Dat zijn de gevolgen ervan, en daardoor zal de groep minima in het komende jaar zwaar in de sfeer van de risico's terechtkomen'. Ik zeg dat de heer De Korte moet beginnen om ervoor te zorgen dat de parallelle in stand blijft. De vakbeweging die op heeft te komen voor de laagstbetaalden, zou dan niet op deze wijze behoeven te reageren. Ik hoop hiermee duidelijk te hebben gemaakt, dat er een geweldige nuance zit in hetgeen van die zijde als onderhandelingsuitgangspunt is bepaald.

De heer **De Korte** (VVD): Is de heer Buurmeijer het met mij eens dat, als je parallelle wil, en het zit er niet helemaal in, je dan heel raar bezig bent, als je meer disparalleliteit veroorzaakt met je pakket? Dat staat toch haaks op hetgeen je als inzet hebt? Bent u dat met mij eens?

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Nee!

De heer **De Korte** (VVD): Dan zal ik het u toelichten. Door het streven van de FNV, door het inzetten van de loonruimte, zal de prijsindex stijgen met 1%.

Daardoor zal de koopkracht dalen met 1%. De koopkracht van de werknemers zal nog eens extra stijgen met 2%. Op die manier zal er een afstand optreden van 5%, in plaats

van de 1,5 tot 2% die in de kabinetsvoorstellen zitten. Dan ben je toch heel merkwaardig bezig? Dat kunt u toch ook niet goed vinden? U zegt juist dat wij naar parallelle ontwikkelingen moeten streven!

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik zet de zaken ook wat dit betreft in de goede volgorde.

Als de parallelle van de laagste inkomensgroepen, geregeld via de Wet op het minimumloon, doorbroken wordt – de groep van mensen die in de marktsector zit, niet alleen de uitkeringsgerechtigden, functioneren ook op het niveau van het wettelijk minimumloon – dan worden deze mensen ook achteruitgesteld in vergelijking met de andere mensen in de marktsector. Dan mag u een beweging die zegt op te komen voor zowel uitkeringsgerechtigden als voor werkenden, het toch niet kwalijk nemen dat die zegt: 'Dan zullen wij het – de politiek dreigt ons wat dit betreft in de steek te laten – nog trachten te regelen met de werkgevers. Dan kunnen wij in ieder geval nog zelf voor onze zaken opkomen'. Vandaar dat wij een pleidooi hebben gevoerd om ervoor te zorgen dat het wettelijk minimumloon voor het volgend jaar niet bevroren wordt, en dat de parallelle in 1985 volstrekt in stand blijft.

De heer De Korte vergeet nog iets, maar dat past een beetje bij de denkbeelden die hij bij herhaling uit. Hij houdt op geen enkele wijze rekening met de inzet binnen zo'n onderhandelingspakket om tot arbeidsherverdeling te komen en tot arbeidsduurverkorting. Als hij dat niet erkent ter zake van de uitkomst van een dergelijk onderhandelingspakket, dan is het triest gesteld. Dan erkent hij namelijk niet, dat juist die aanpak ertoe kan leiden dat een veel kleinere groep van mensen is aangewezen op sociale-zekerheidsuitkeringen.

Ik heb begrepen dat de regering die hij steunt, bij monde van deze minister en een aantal andere bewindslieden, zegt dat het haar veel waard is dat dit gebeurt. Dan moet het beleid erop worden afgestemd dat dit gebeurt.

De heer **De Korte** (VVD): Maar, mijnheer de Voorzitter, wat verwijt de heer Buurmeijer mij nu toch?

In de stukken van het kabinet die wij ondersteunen, zit een arbeidsduurverkorting van 1,25% in 1985.

Daarvoor wordt, zoals in de stukken van het kabinet staat, een groot deel van de prijscompensatie gebruikt.

De heer Buurmeijer zegt tevens dat de vakbeweging dit doet omdat de minimumloners door het kabinet eigenlijk niet in staat worden gesteld om de lonen in het algemeen te volgen. Welnu, als vakbeweging heeft men nog altijd de mogelijkheid via de schaalloonanpassingen. Men kan de mensen met het minimumloon en de mensen die dat al een tijdje hebben wat hoger 'optillen'. Die mogelijkheid heeft men. Dan moet men die gebruiken; men moet echter niet naar een wapen grijpen, zoals men nu doet. Dat is namelijk buitengewoon schadelijk voor onze gehele nationale economie en voor de werkgelegenheid van velen.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): U sprak over de mogelijkheid van de schaalloonanpassingen. Dat betreft een techniek. Het komt er ten aanzien van hetgeen waarvoor een vakbeweging zich sterk wil maken op neer, dat u zegt dat ze daartoe gedwongen is. Daarom moet u oorzaak en gevolg niet door elkaar halen. U hebt er mede voor te zorgen dat die druk, waarvan u nu zegt dat u dat ook niet zou willen, niet gaat ontstaan en dat er ruimte blijft voor een proces van arbeidsherverdeling.

Dat betekent ook dat wij in het kader van de komende maatregelen – ik denk aan de discussie over de ziektewet – daarmee nog ten volle te maken krijgen. Als het beleid dan op dezelfde wijze door u wordt verdedigd als nu het geval is bij de bevroeringsvoorstellen van de regering, dan is nu voorspelbaar dat u de ontwikkeling krijgt, die u hier niet wilt stoppen. Dan gaat het om krokodilletranen, waarbij anderen op de verkeerde wijze verantwoordelijk worden gesteld.

Ik merk nog wat op over de kinderbijslag. Ik heb begrepen van de staatssecretaris dat, wanneer de zaak van de studiefinanciering rond is en de kinderbijslag eindigt bij 18 jaar, de regering nog niet zo ver is dat zij met andere voorstellen wil komen. Dat eerste zou ik betreuren. In reactie op een interruptie van de heer Leerling maakte de staatssecretaris echter een heel interessante opmerking.

De staatssecretaris zei dat bij de totale afweging ten aanzien van 1986 de kinderbijslag betrokken zal worden in relatie tot de sociale zekerheid. Houdt dat in dat de staatssecretaris het mogelijk acht in de sfeer van de kinderbijslag bij voorbeeld inkomensafhankelijke elementen in te bouwen? Ik heb de heer Weijers zaterdag gehoord tijdens een uitzending van 'In de Rooie Haan'. Ik denk ook aan

Buurmeijer

hetgeen Mevrouw Kraaijeveld-Wouters eergisteren heeft gezegd, namelijk dat er eigenlijk niet meer in de enge sfeer van de sociale zekerheid bezuinigd mag worden. Is de regering zich aan het bezinnen op die lijn en wil zij daarop insteken? Ik krijg daarover graag wat meer duidelijkheid van de staatssecretaris in tweede termijn.

Ik maak nog een opmerking aan het adres van de heer Paulis. Ik wil daarbij blijven in zijn eigen beeldspraak. De heer Paulis waardeert het dat ik zorg en aandacht voor het CDA heb. Ik heb gisterenmiddag helaas moeten ervaren dat een lid van de VVD-fractie daarover anders dacht. Ik hoop dat wij daarmee in een onderlinge correspondentie wat verder kunnen komen. De heer Paulis heeft gezegd dat het CDA nog nooit de boot heeft gemist.

Ik begreep dat de heer Paulis daarmee bedoelde: ongeacht welke boot, als we er maar in zitten. Ik roep de heer Paulis in herinnering dat de heer Weijers, ook uit zijn kring, zo langzamerhand in zijn verlangen naar oppositie aardig zeeziek is geworden van alle bootreizen die de heer Paulis bij voortdurend maakt.

□

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg beide bewindslieden dank voor hun heldere beantwoording van de vragen die wij hebben gesteld. Er blijft toch nog enige aanleiding om van deze tweede termijn gebruik te maken. Allereerst wil ik mijn collega Buurmeijer nog op iets wijzen. Het

was bijzonder interessant wat hij zeiten aanzien van de interruptie van Staatssecretaris De Graaf over het Van-Kemenade-akkoord. In dat akkoord is het punt opgenomen dat men de Wet aanpassingsmechanismen buiten werking stelt.

Maar, zegt de heer Buurmeijer, dan moet niet vergeten worden dat wij daarbij een voorschot namen op de ontwikkeling van de arbeidsduurverkorting. Dit is dus eigenlijk een soort middellange-termijnpolitiek van de PvdA-fractie, die, als deze werkelijkheid wordt, aanleiding geeft om een voorschot te nemen op het buiten werking stellen van het aanpassingsmechanisme. Buitengewoon interessant! Het kabinet doet namelijk in feite precies hetzelfde.

Het kabinet koerst echter niet enkel en alleen op arbeidsduurverkorting, maar op een drie-sporenbeleid waar arbeidsduurverkorting in zit. Het kabinet beoogt – de VVD-fractie is het hier ook ten principale mee eens – een ontwikkeling in gang te zetten, zodanig dat hierop een voorschot genomen mag worden, waardoor het mogelijk wordt vervolgens de WAM een tijdje buiten werking te stellen. Dit is een heel principiële zaak en ik vind het heel interessant dat de PvdA-fractie nu heeft aangegeven dat zij eigenlijk ook die inzichten deelt.

Ik kom tot de 'loonwensen' van onze grootste vakcentrale. De minister heeft gezegd: 'U moet dit niet al te snel als een slechte, gevaarlijke ontwikkeling zien. Ik zie het zelf als

een eerste bod. Het is een begin van de onderhandelingen'. Hij heeft bovendien gezegd: 'Bij loonsverhoging zijn verschillende negatieve effecten te verwachten: negatieve werkgelegenheidseffecten en koopkrachteffecten die negatief zijn voor de sociale minima. Er zou echter eventueel nog een positief effect van te verwachten zijn, namelijk dat men dit in arbeidsduurverkorting omzet'.

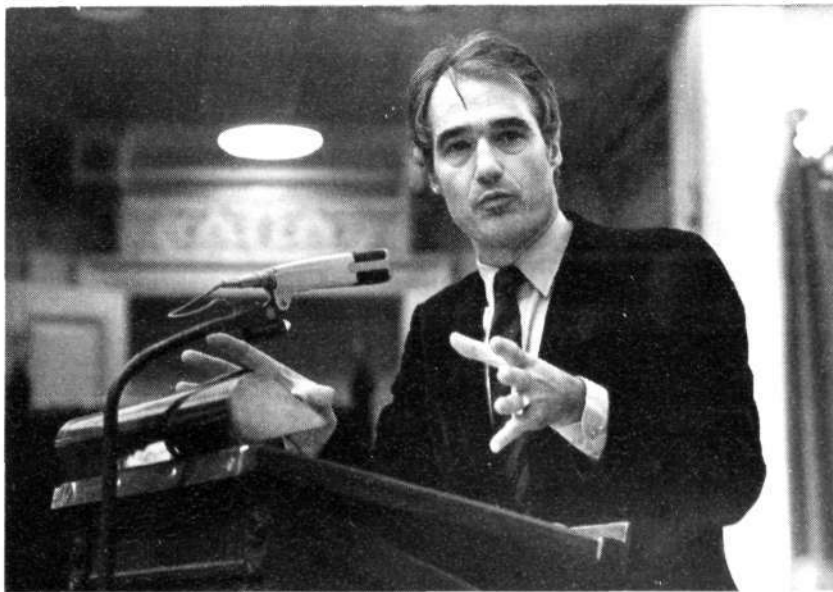
Daar heb ik nu juist mijn twijfels over. Ik hoor namelijk van de vakbeweging dat men die loonruimte allereerst wil aanwenden voor de koopkracht en het herstel van de bovenwettelijke bedingen en dat men vervolgens nog wel aan arbeidsduurverkorting wil doen, maar geheel buiten dit plaatje, namelijk door gewoon nog eens te bekijken of dit er ook nog in zit. Dat lijkt ons van alles wat wij hier zien gebeuren, teveel van het slechte. Ik denk dat de minister er goed aan doet om wat dat betreft zijn optimisme wat 'af te koelen' en er niet teveel op te hopen dat dit goed afloopt.

Minister De Koning: Die hoop heb ik ook niet. Ik heb gezegd dat ik vrees dat het heel slecht afloopt en dat het proces van arbeidsduurverkorting daardoor zal worden gestopt. Dit misverstand tussen de heer De Korte en mijzelf behoeft dus niet te bestaan. Wij zijn het geheel eens op dit punt.

De heer **De Korte** (VVD): Ik denk er in ieder geval goed aan te doen, de minister te vragen of hij de juistheid van de gegevens die ik op tafel heb gelegd, wil bevestigen. Wil hij dus bevestigen dat hetgeen de FNV wenst, tot een loonkostenstijging met 4% aanleiding geeft, bovenop hetgeen het kabinet voorstelt en dat dit consequenties zal hebben voor de koopkracht van de minima in 1985 en de werkloosheidscijfers in 1985 en daarna?

Bij de verdere behandeling van de begroting wil ik nog terugkomen op de uitvoering van het stichtingsakkoord en eventueel zelfs een motie indienen.

Met betrekking tot de WAM heeft de minister gezegd dat hij de parallelle inkomensontwikkeling als uitgangspunt houdt en dat hij deze ingrepen telkens als ad hoc-ingrepen ziet. Er is echter inmiddels – de staatssecretaris heeft het bevestigd – een afstand van 10% ontstaan. Ik verwijs naar het interessante betoog van de minister-president in de Eerste Kamer, waarin hij voorzag dat onder de gegeven omstandigheden aan een verder

De heer De Korte (VVD)

De Korte

uiteenlopen van de lonen van de actieven en de uitkeringen op de korte termijn moeilijk is te ontkomen. De minister zegt in ieder geval wel dat wat er in het netto-traject gebeurt, belangrijker is dan die bruto-parallellie. Dat bepaalt immers uiteindelijk de koopkracht en daaraan kun je via belastingen en premies heel wat repareren.

Dat doet het kabinet dit jaar ook. Maar verder heb ik in het betoog van de minister te weinig over een relatie met de economische groei gehoord. Ik heb in eerste termijn gezegd dat het best mogelijk is om die koppelingen te handhaven, ook in de toekomst, maar dat er dan sprake zal moeten zijn van een veel sterkere economische groei. En er is niet zo'n economische groei; die is ook niet op korte termijn te verwachten. Zou je dus eigenlijk niet zo iets als een 'groei-relatie-functie' in het WAM-mechanisme moeten opnemen? Dan ben je tenminste eerlijk en wat realistischer bezig.

Verder heb ik van de minister iets merkwaardigs vernomen toen hij over het minimumloon sprak. Hij sprak plotseling van het behoefte-minimum voor de actieven. Wat nu? Ik heb altijd gemeend dat het minimumloon op twee dingen stelde: op het behoefte-criterium en op de ondergrens voor prestaties van werkenden. In de formulering die ik zoëven hoorde, onbrak dat prestatie-element volledig.

Als de minister dit meent, dan betekent dat een breuk met de argumentatie die tot op heden door het kabinet ter zake is gebruikt. Zo iets staat ook niet in de adviesaanvraag die nog steeds uitstaat. Ik heb gisteren in een interruptie al heel duidelijk gezegd dat de VVD-fractie er niet voor voelt om het NCW-voorstel te volgen, want daarmee wordt het noodzakelijk gemaakt dat mensen die werken voor de kost – of ze jonger of ouder dan 23 zijn, maakt dan niet uit – van toeslagen uit de bijstand gebruik moeten maken. Daar voelen wij helemaal niet voor.

Ik heb ook in die interruptie gezegd dat wij echt geen behoefte hebben aan een toeslagenmaatschappij. Mensen die werken voor de kost, moeten van die inkomsten zelfstandig kunnen leven, ongeacht hun leeftijd. Ik maak hier uiteraard wel twee kanttekeningen bij. Natuurlijk moeten er ruime ontheffingsmogelijkheden van de Wet op het minimumloon zijn, met name ter zake van jeugdigen. Er zijn namelijk praktijkleerplaatsen,

waar het werken en het leren niet goed uit elkaar te houden is.

In zulke gevallen zou een minimum-loonwet verwarring kunnen stichten, die zou ertoe kunnen leiden dat jeugdigen minder zouden kunnen toekomen aan het werken op praktijkleerplaatsen. Vandaar die noodzaak van ruime ontheffingsmogelijkheden. Mijn tweede kanttekening is dat wij wel degelijk mogelijkheden zien om uitkeringen aan jongeren in benedenwaartse richting aan te passen, maar dan zeker niet in de orde van grootte van 30%. Dat lijkt ons echter niet mogelijk.

Over het voornemen om nu meteen voor twee aanpassingen de Wet aanpassingsmechanismen buiten werking te stellen heb ik al in eerste termijn gezegd dat wij het goed zouden vinden als het kabinet stelt, dat de toeslag voor de echte minima voor een jaar altijd uitkomt kan bieden als de koopkracht onverhoopt toch tot onder nul zal dalen. Ik ben wel zo realistisch dat ik het er niet van zie komen dat de prijsindex die het kabinet ons voor ogen heeft gesteld, verwerkelijk zal worden.

In de eerste plaats is de dollarkoers nog steeds hoger dan voorspeld werd. We naderen nu het einde van het jaar, en dat betekent dat de huidige raming van deze koers voor 1985 te laag zal blijken te zijn, hetgeen een doorwerking op de prijsindex zal hebben. En in de tweede plaats – de heer Schutte heeft er ook op gewezen en de minister heeft het bij interruptie eigenlijk eveneens toegegeven – is gelet op de plannen van de FNV de kans wel heel klein dat de prijsindex zal overeenkomen met de schatting voor 1985. Het kabinet zou er blijk van geven, hiervoor blind te zijn als het zei: wij speculeren niet op een afwijking van de prijsindex.

Het is dan erg belangrijk dat het kabinet zekerheid geeft voor de eenjarige echte minima dat zij niet door de koopkrachtgrens heenzakken. Dit is een legitieme vraag gezien in het licht van alles wat het kabinet daarover tot op heden heeft gezegd.

Als in de toekomst de minima boven de koopkrachtgrens blijven – waar ik dus voor 1985 aan twijfel – is het kabinet dan met mij van mening, dat de echte minimumtoeslag voor meerjarigen geleidelijk naar nul moet worden teruggebracht, hetgeen bij voorbeeld in een periode van drie jaar dient te geschieden? Dit zal echter alleen kunnen gebeuren bij koopkracht handhaving (of meer) van de sociale minima. Wij mogen hier

geen structurele maatregel van maken.

Is mijn mening juist dat de koopkracht van het minimum-uurloon sinds 1983 nauwelijks is veranderd? Ik heb deze vraag ook in eerste termijn gesteld, maar ik heb daarop geen antwoord gekregen. De koopkracht van het minimumloon als zodanig is verlaagd, maar als men dit relateert aan het aantal uren dat ervoor wordt gewerkt, mag dan worden gesteld dat de koopkracht is gehandhaafd

□

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun correcte en concrete beantwoording. Die beantwoording is, zoals wij van deze bewindslieden gewend zijn, compleet en geeft voor wat dit wetsvoorstel betreft niet zoveel aanleiding om uitvoerig op de zaak terug te komen.

Ik wil nog een opmerking over de WAM maken. De uiteenzetting van de minister was duidelijk, maar niet geheel reëel. De WAM is destijds niet bedoeld voor de toepassing die nu wordt gehanteerd. Ik neem aan dat de minister dat met mij eens is.

Is de WAM in feite geen luxeproduct – ik heb dat zoëven de heer Buurmeijer ook voorgehouden – in het stelsel van sociale zekerheid dat in wezen op dit moment wordt afgeslankt? Als ik over luxeproduct spreek, doel ik op het automatisme dat in de WAM is opgenomen. Uiteraard moet er een relatie zijn, maar het mechanisme dat in de WAM is voorgesteld, is niet werkbaar. De heer De Korte zegt dat dit mechanisme voortdurend moet worden aangepast aan de economische groei, maar zo blijft onzekerheid bestaan. Wij moeten naar een ander systeem zoeken dan thans in de wetgeving is vastgelegd.

Ik heb van de minister begrepen dat het niet is uitgesloten dat de WAM wordt aangepast. Een soberder editie ligt in de lijn van de verwachtingen. Wij wachten op het desbetreffende advies van de SER, maar welke vragen zijn nu precies aan de SER voorgelegd? Is er aanleiding, die adviesaanvraag te wijzigen, gelet op de huidige omstandigheden en ervaringen die wij de laatste jaren met de WAM hebben opgedaan? Op welke wijze wordt aan bijstelling van de WAM gedacht? Wij moeten er in elk geval voor waken dat wij in dit Huis wetten vaststellen, maar ze niet handhaven.

Dat verhoogt allerminst de geloofwaardigheid van de politiek. Dit geldt

Leerling

voor tal van wetten in ethisch opzicht, maar ook voor sociale wetten, waardoor verwachtingen bij de burgers worden gewekt. Nu moeten wij constateren dat met de WAM te hoog is gegrepen. Wij moeten zo snel mogelijk tot afschaffing of versobering overgaan. Wanneer verwacht de minister het advies van de SER in dit opzicht en op welke termijn – bij voorbeeld in 1985 – is bijstelling te verwachten?

Een ander punt dat ik wil aanstippen betreft de koppeling op afstand van minimumloon en minimumuitkering. De minister was helder en zijn uiteenzetting sprak mij aan. De verantwoordelijkheid voor het inkomensbeleid ligt, zoals hij zei, primair bij werkgevers en werknemers, waarbij de overheid uit een oogpunt van gerechtigheid de taak heeft om ervoor te zorgen dat een vloer als minimum wordt gelegd op grond van het behoeftecriterium.

Met de heer De Korte vraag ik mij echter af, waar het prestatie-element blijft. Ik heb daar in eerste termijn al op gewezen door letterlijk te citeren uit mijn verkiezingsprogramma. Ik wilde daarmee aangeven dat het in ieder geval voor mij een zeer wezenlijk element is om dit mee te wegen. Wat is namelijk de praktijk? Als het minimumloon wordt gegeven voor zwaar, vuil en misschien ook wat ondankbaar werk, dan lokt dat potentiële werknemers niet aan, omdat zij er in inkomen nauwelijks op vooruitgaan in vergelijking met de uitkering. Dat is de praktijk.

Het is een probleem dat het kabinet toch niet ontgaan zal zijn. Ik vraag de bewindslieden, welke instrumenten zij kunnen hanteren om hieraan iets te doen. Er moet in elk geval een prikkel worden ingebouwd om werk aan te pakken, als er werkgelegenheid is. De bewindslieden zullen toch niet ongevoelig zijn voor de argumenten die ik in dezen in eerste termijn heb gegeven? Ik vraag dan ook, in tweede termijn een reactie te geven op deze vrij fundamentele zaak.

□

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Het is wellicht het beste, te beginnen met de zaak die het uitvoerigst besproken is, namelijk de vraag wat wij doen met de Wet aanpassingsmechanismen. Bij voorbeeld de heer Leerling heeft gezegd dat het een luxe produkt is en dat het kennelijk te hoog gegrepen is. Anderen, waaronder de heer Buurmeijer, hebben daarentegen

gezegd dat het een wet is en dat die eenvoudigweg moet worden uitgevoerd, ongeacht de consequenties. Mevrouw Groenman zat er zo'n beetje tussenin. Zij zei dat zij alleen een correctie achteraf accepteert vanwege arbeidsduurverkortung. Verder heeft zij aan correcties geen boodschap.

Ik heb in eerste termijn uiteengezet hoe wij de WAM zien. De WAM is in ieder geval een uitgangspunt, dat moet leiden – als de omstandigheden het toelaten – tot volstrekte uitvoering van de wet, tot in drie decimalen achter de komma. Wij moeten er echter zeker in een tijd van economische crisis rekening mee houden dat de omstandigheden dit niet toelaten. Dan moeten wij uit die situatie de consequentie trekken; wij moeten dan zeggen dat de werking van de wet moet worden opgeschort of dat de wet moet vervallen.

Mede naar aanleiding van het SER-advies kan ik natuurlijk het best overwegen of de techniek van de wet wat moet worden veranderd. Ik heb in eerste termijn gesuggereerd dat gedacht kan worden aan het inbouwen van een mogelijkheid tot opschorting van de wet of tot het in bepaalde situaties overslaan van bepaalde wettelijke aanpassingsoperaties. Dat zou in de wet zelf kunnen worden ingebouwd. Dat is een kwestie van techniek. Het gaat echter om de doelstelling. De doelstelling is dat, indien mogelijk, de uitkeringen de ontwikkeling van de lonen in de marktsector volgen.

Men kan een soortgelijke doelstelling formuleren ten aanzien van de actieven in de collectieve sector. Wij hebben jarenlang een automatisch werkend trendvolgersbeleid gehad, totdat ook in dat systeem een doorbraak tot stand is gebracht, en wel op grond van dezelfde overwegingen die ertoe hebben geleid dat de WAM achterwege moest blijven. Voor hoe lang dat is, valt nog niet te zeggen. Ook valt niet te zeggen in welke mate en met welke effecten dat zal zijn. Wij hopen natuurlijk allemaal dat het ook voor de actieven in de collectieve sector weer mogelijk zal zijn, de loonontwikkeling van de marktsector te volgen.

Ook hierbij kan men evenwel de vraag stellen, of het verstandig is om die cijfers in de rekenmachine te stoppen en de uitkomsten ervan tot in drie decimalen nauwkeurig te aanvaarden. Die vraag heb ik echter niet te beantwoorden. Als de heer Buurmeijer deze vraag wil stellen, dan moet ik zeggen dat hij haar aan de collega van

Binnenlandse Zaken moet stellen. Die heeft op dit punt namelijk heel duidelijke opvattingen.

De heer Buurmeijer (PvdA): Toch stel ik even een vraag aan deze minister, aangezien hij verantwoordelijk is voor de G + G-sector. Als zodanig heeft hij een wetsvoorstel ingediend. Ik gebruik nu even het beeld dat ook door de minister is gebruikt. Als via een wettelijke systematiek de ruimte wordt bepaald die door ons de loonsomtrend wordt genoemd, dan kan hij daarover gaan onderhandelen in de sector van de trendvolgers. Er kan dus onderhandeld worden over de invulling, de besteding. De ruimtebepaling zal echter aan de hand van heldere criteria moeten plaatsvinden.

In die zin bepleiten wij steeds de koppeling, ook voor de collectieve sector. In die sector kan evenwel onderhandeld worden. Hoe denkt u echter – als u dit model voor ogen hebt – te kunnen gaan onderhandelen met uitkeringsgerechtigden?

Minister De Koning: Voorzitter! Deze discussie komt terug, wanneer de Wet arbeidsvoorwaarden gepremieerde en gesubsidieerde sector hier zal worden behandeld: hopelijk zal dit al snel gebeuren. Het betreft dan de vraag, hoe je de ruimte gaat vaststellen waarbinnen men verbetering van lonen en arbeidsvoorwaarden kan invullen, of – indien daar onverhoopt sprake van zou zijn – welke de negatieve ruimte zou zijn, waarbinnen men kan onderhandelen over het nemen van maatregelen die deze negatieve ruimte moeten realiseren.

Ik denk dat het van belang is dat er een stukje beleidsvrijheid blijft voor het kabinet om telken jare, op grond van de budgettaire situatie en op grond van sociale en economische indicatoren, vast te stellen tot welke verbetering men wil komen. Dan is het natuurlijk van belang dat die verbetering op de lange duur zich niet al te zeer verwijderd van de ontwikkelingen in de marktsector, want dan loopt het kabinet vast met zijn eigen personeelsbeleid. Duidelijk is evenwel het volgende:

1. De aantrekkelijkheid van het werken bij de overheid en in de marktsector wordt door meerdere factoren bepaald dan alleen door het inkomen.

2. We krijgen nog een pakketvergelijking, waarbij de verhouding tussen overheid en marktsector ooit nog eens een keer opnieuw zal moeten worden getoetst. Ik kan degenen die nu wat ongelovig lachen, geruststellen

De Koning

en zeggen dat de Minister van Binnenlandse Zaken inderdaad met een aangepast voorstel op dit punt zal komen.

Voorzitter! De kern van het nieuwe wetsontwerp ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden in de gepremieerde en gesubsidieerde sector is, dat die ruimtebepaling door de overheid zal moeten gebeuren en dat men binnen die ruimte dan grote vrijheid krijgt ten aanzien van de invulling. De overheid kan zich echter niet losmaken van haar verantwoordelijkheid voor het totale economische en financiële beleid, voor het rijksbeleid ten aanzien van de financiële en economische ontwikkeling. Zij zal daarvan uit moeten gaan, ook wanneer het gaat om het bepalen van de ruimte voor de lonen en de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector.

Mevrouw Groenman heeft gezegd, dat zij alleen een correctie accepteert voor de arbeidsduurverkorting. Wel, als je dat doet, dan moet je je realiseren dat ten aanzien van de collectieve sector de totale kosten bepaald worden door het volume van de collectieve sector en door de hoogte van de inkomens. Als je dan zegt dat je in de hoogte van de inkomens geen enkele correctie wenst te accepteren, betekent het automatisch dat je twee keuzen overhoudt: of je past het volume aan bij de financiële mogelijkheden die er zijn, of je schuift de rekening door naar volgende jaren.

Beide zijn mogelijk, maar beide vind ik slechter dan het corrigeren van de inkomensontwikkeling in de collectieve sector. Als mevrouw Groenman dit met mij eens is, begrijp ik niet waarom zij geen correctie op grond van budgettaire overwegingen wil aanvaarden.

Mevrouw Groenman (D'66): Neen, mijnheer de minister heeft mij, zo denk ik, niet goed begrepen. Ik kijk zowel naar de inkomens in de collectieve sector als naar de inkomens daarbuiten: de inkomens van de actieven. Als je het hebt over arbeidsduurverkorting, dan zal ook daar een aanpassing moeten plaatsvinden.

Minister De Koning: Ja, maar niet alleen bij arbeidsduurverkorting: óók als het geld op is! Ik verwijs er dan naar, zoals het per 1 januari 1984 is gebeurd. Als u dat niet accepteert, dan betekent dit – als het geld wél op is – of dat er in het volume van de collectieve sector moet worden gesneden, of dat de rekening moet worden doorgeschoven naar volgende

jaren. Daarvan heb ik gezegd dat ik deze beide mogelijkheden slechter vind dan een correctie in de inkomens sfeer.

En daarom meen ik, Voorzitter, dat het mogelijk moet zijn om de WAM zo te hanteren, dat er toch een beleidsmatige beoordeling aan ten grondslag kan liggen, zonder dat dit inhoudt dat je dit willekeurig kunt doen, zonder er verantwoording over af te leggen aan de Kamer, en zonder dat dit inhoudt dat daarbij geen enkele rekening behoeft te worden gehouden met de inkomensontwikkeling in de marktsector. Natuurlijk moet je dat zeer zorgvuldig doen; natuurlijk moet je dat uitvoerig verantwoorden, ook tegenover het parlement, en natuurlijk zul je je, op lange termijn gezien, niet al te zeer kunnen verwijderen van inkomensontwikkelingen in andere sectoren van de samenleving.

Met de beschouwingen van de heer Paulis op dit punt kan ik mij dan ook zeer goed verenigen. Ik ben het met hem eens dat er een streep aan de balk mag worden gezet voor het feit dat we eindelijk, na vier jaar voortdurende achteruitgang in koopkracht voor alle categorieën (ook voor de categorieën van de minima), kunnen verwachten dat de koopkracht zich in 1985 zal kunnen handhaven. Ik kom nog terug op de wat pessimistische beschouwingen van de heer De Korte op dat punt.

De heer Schutte heeft gezegd, dat de maatschappelijke aanvaardbaarheid is gediend met een matiging, die dan ook in de marktsector moet plaatsvinden. Voor de collectieve sector, aldus de heer Schutte, kunt u die matiging afdwingen; voor de marktsector kunt u dat eigenlijk niet. Hij heeft gelijk, want het kabinet heeft als uitgangspunt genomen dat wij niet zullen ingrijpen in de loonvorming, tenzij zich zeer extreme situaties zullen gaan voordoen, behoudens het ingrijpen in monopolioïde situaties in het kader van inkomensbeleidvrije beroepen.

De regel is inderdaad: niet ingrijpen in de loonvorming. Bij het geven van die vrijheid aan werkgevers en werknemers in de marktsector heeft het kabinet grote risico's genomen. Wij kunnen die risico's alleen nemen voor zolang en voor zover wij kunnen rekenen op het verantwoordelijkheidsbesef van werkgevers en werknemers bij hun autonoom opereren in de marktsector, ook op het punt van het inkomensbeleid.

Vele jaren lang hebben werkgevers en werknemers blijk gegeven, dat

verantwoordelijkheidsbesef wel degelijk te bezitten. Natuurlijk kun je verwijzen naar de ontwikkelingen in het midden van de zestiger jaren toen wij met loonstijgingen en de dubbele cijfers te maken hebben gehad. Je moet dan echter tegelijkertijd zeggen dat er toen een zeer gespannen arbeidsmarkt was. Er waren ook fricties in de verhoudingen met het buitenland. Vooral belangrijk is, dat men toen niet heeft voorzien welke fatale gevolgen die ontwikkeling zou gaan hebben voor rendementen van bedrijven en daarmee voor de werkgelegenheid.

Nu zijn er 800.000 werklozen, nu zijn er in tien jaar tijd 500.000 arbeidsplaatsen in de marktsector verloren gegaan. De gevolgen hiervan liggen helder op tafel. Niemand kan er omheen om in zijn beleid voor de inkomensvorming, ook in de marktsector, met die harde en troesteloze feiten rekening te houden. Dat geeft mij het vertrouwen dat men ook voor 1985–1986 zal onderhandelen over de loon- en arbeidsvoorwaarden in de marktsector onder druk van de afschuwelijke gevolgen van het wegvallen van rendementen in de bedrijven in de afgelopen jaren. Men zal wel degelijk met één van de uitgangspunten in het stichtingsakkoord, namelijk herstel van rendement, rekening houden in de onderhandelingen die nu voor de deur staan.

Ik geef de heer De Korte graag toe, dat de verleiding groot zal zijn om hogere looneisen te stellen om daarmee bepaalde zaken terug te halen. Ik meen dat het heel verkeerd zou zijn om aan die verleiding toe te geven. De heer Buurmeijer stelt dat de minimumlonen door het regeringsbeleid lager zijn geworden dan de vakbeweging wil accepteren.

Volgens hem zal de vakbeweging verlangen dat die minimumlonen bijgetrokken worden. Ik laat mij in dit stadium zeer terughoudend uit over concrete voorstellen die door het FNV zijn gedaan. Ik zeg wel, dat het mij veel liever zou zijn, indien men door een extra accent op arbeidstijdverkorting de parallelle inkomensontwikkeling zou gaan herstellen.

De heer Buurmeijer (PvdA): Ik hoop toch duidelijk te hebben gemaakt, dat in de ruimte, de 4% waarover door het FNV wordt gesproken, dit juist een essentieel onderdeel is. Ik begrijp nu uit de woorden van de minister, dat hij het vertrouwen heeft dat het grootste deel van die ruimte voor arbeidsduurverkorting gebruikt gaat worden.

De Koning

Minister De Koning: Dan wachten wij met wederzijds vertrouwen de uitkomsten van die onderhandelingen af. Ik begrijp dat de heer De Korte dat vertrouwen nog niet geheel deelt, maar hij kan het alsnog krijgen, afhankelijk van de concrete daden van sociale partners.

De heer **De Korte** (VVD): Schat de minister dat de arbeidsduurverkortening in 1985 niet 1,25% maar misschien wel het drievoudige zal zijn? Dat heb je immers nodig om de loonclaim aldus in te vullen?

Minister De Koning: Ik hoop dat men de economische ruimte die men vermoedt, zoveel mogelijk zal gebruiken voor arbeidsduurverkortening. Op welk percentage men zal uitkomen, is niet op voorhand te zeggen. Ik constateer wel met een zeker vertrouwen, dat een aantal afzonderlijke bonden toch zullen vasthouden aan 10% in 1986. Dan zal inderdaad een niet onaanzienlijk deel van die ruimte daarvoor nodig zijn.

Minister De Koning: Ja, mijnheer de Voorzitter, ik zal mij niet opwerpen als onderhandelaar. Welke kosten men kan maken in een bepaalde situatie is een zaak van werkgevers en werknemers. Wel wordt het belang van de arbeidsduurverkortening gelukkig door de vakbeweging sterk onderschreven. Ik hoop dat dit als uitkomst van de onderhandelingen dan ook tot uitdrukking zal komen.

De heer **De Korte** (VVD): Dit is een buitengewoon belangrijke zaak. Ik wil toch nog eens heel uitdrukkelijk bij de minister peilen of hij dan ook niet heeft gehoord, dat de vakbeweging al deze dingen heeft gevraagd en ook heeft gesproken over arbeidsduurverkortening. Ik heb bovendien gelezen in de stukken, dat de minister dit zelf bovendien zo heeft begrepen. In de memorie van antwoord was ik al met deze kwestie bezig en daar stond het ook met zoveel woorden. De minister kan nu niet van dat antwoord terugkomen, tenzij hij zegt dat het antwoord niet goed was.

Minister De Koning: Neen, ik heb wel degelijk kennis genomen van de opbouw van de claim. Ik heb alleen in eerste termijn gezegd daarover uiterst terughoudend te zijn, omdat ik mij realiseer dat deze claim in de eerste fase van de onderhandelingen op tafel wordt gelegd. Natuurlijk zullen werkgevers en werknemers met elkaar uitvoerig discussiëren over de

gegrondheid van die claim en van de elementen daarin.

Ik begrijp ook best, dat men in dit stadium zegt dat de Ziektewetmaatregelen compleet en onverkort deel moeten uitmaken van de discussie. In de begrotingsbehandeling heb ik al tot uitdrukking gebracht, dat de arbeidsduurverkortening moet worden doorgezet ook in concurrentie met andere op zichzelf wellicht niet ongerechtvaardigde verlangens. Ik zie realisatie van de arbeidsduurverkortening in de vorm van 10% in 1986 of 1987 inderdaad als een zware opgave in het arbeidsvoorwaardenoverleg maar niet als een op voorhand ondenkbare.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de vraag over de vorm waarin de WAM in de komende jaren moet functioneren, zal ik in ieder geval eerst het SER-advies afwachten en dan nagaan, mede naar aanleiding van dit advies, of de WAM kan worden gewijzigd. Daardoor zal duidelijker worden dan wellicht nu het geval is, dat het functioneren van de WAM afhankelijk is van een aantal omstandigheden, waarvan de budgettaire niet de minst belangrijke zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet naar mijn mening niet ingaan op de opmerkingen van de heer Willems, dat het kabinet niet zorgt voor de randvoorwaarden en dat de vakbeweging daardoor wel gedwongen is haar gang te gaan, ongeacht de gevolgen voor de werkgelegenheid. Ik heb zojuist al gezegd uit te gaan van het verantwoordelijkheidsbesef van de vakbeweging.

De heer Willems heeft ook nog een opmerking gemaakt over de koopkrachtontwikkeling voor 1985. De heer De Korte heeft hierop aansluitend ook enkele opmerkingen gemaakt. Ik erken, dat er onzekerheden zijn in de koopkrachtontwikkeling, interne door de uitkomst van het arbeidsvoorwaardenoverleg en externe door de ontwikkeling van de dollar en andere factoren die de prijsontwikkeling op de wereldmarkt kunnen bepalen.

Ik erken, dat Nederland voor al die factoren buitengewoon gevoelig is. Desalniettemin vind ik het te vroeg om nu al te zeggen, dat per 1 juli niet besloten kan worden over de kinderbijslag. In het licht van al die onzekerheden hebben wij ten aanzien van alle inkomens in de collectieve sector wel besluiten moeten nemen met betrekking tot 1985. Op dezelfde grond moet ik ook zeggen geen behoefte te hebben aan de motie van de heer Buurmeijer.

Er is een constante stroom van gegevens over prijsontwikkelingen, dus de heer Buurmeijer zal ongetwijfeld per 1 april worden bediend met gegevens. Hetzelfde geldt trouwens voor 1 maart en 1 mei, want de prijsontwikkelingen worden maandelijks bijgehouden. Wat dat betreft, is er geen bijzondere aanleiding om in april 1985 de Kamer te informeren over de dan bestaande inzichten in de ontwikkelingen van het prijsindexcijfer enz.

De heer Buurmeijer zegt, dat ik dan nu al moet uitspreken dat concrete aanvullende beleidsvoorstellen – indien nodig – zullen worden gedaan ter bescherming van de koopkracht van de echte minima. Ik twijfel er niet aan of dat soort vragen zullen het gehele volgende jaar worden gesteld indien de prijsontwikkelingen daartoe aanleiding geven.

Ik heb echt geen motie nodig om te weten dat die vraag natuurlijk ter tafel komt.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Maar de motie is ingediend om te regelen dat mijn vraag op een bepaald moment wel wordt beantwoord. De vraag wordt bij herhaling gesteld en de minister weigert nu weer te antwoorden en die zekerheid te geven. Ik heb daar kennis van genomen, maar ik vind wel dat wij medio april het standpunt van het kabinet op dit onderdeel moeten kennen.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! De heer Buurmeijer en ik zijn beiden al langer in dit Huis. Wij weten dus dat dit soort vragen met enige regelmaat wordt gesteld. De regering staat dan telkens voor de afweging of zij erop wil antwoorden, kan antwoorden en op welke manier dan moet worden geantwoord. Ik heb echt geen motie nodig om de redelijke zekerheid te hebben dat op of omstreeks 1 april deze vraag op tafel zal komen. Dan zal de regering er een antwoord op moeten geven. Mijn eendoordeel is dus dat de motie overbodig is.

De verleiding is groot om toch nog even in te gaan op de discussie tussen met name de heren De Korte en Buurmeijer en de staatssecretaris over het akkoord-Van Kemenade. Ik zal aan die verleiding maar in zeer beperkte mate toegeven.

Ik kan mij toch niet aan de indruk onttrekken dat de Partij van de Arbeid dit kabinet beschouwt als een 'blessing in disguise', dat de Partij van de Arbeid eigenlijk zeer gelukkig is met alle ombuigingsmaatregelen die door

De Koning

het huidige kabinet moeten worden genomen, opdat de Partij van de Arbeid indien zij – verhoopt of onverhoopt, dat laat ik aan een ieders oordeel over – te zijner tijd deel zal uitmaken van een volgend kabinet, van die maatregelen zou kunnen profiteren.

De heer Buurmeijer zei dat hij natuurlijk het verleden niet zou herstellen, maar dat hij ervoor zou zorgen dat hij niet in de zonde bleef steken, maar de WAM in de komende jaren geheel zou uitvoeren, ongeacht de consequenties. Er is bitter kritiek geleverd op de benadering van het kabinet van het stelsel van sociale zekerheid. Ik constateer dat wij nu nog een verschil van 5% hebben in de niveaus van de sociale zekerheid, maar dat ook de Partij van de Arbeid tot aanpassing komt, en er niet over denkt om voorgaande aanpassingen ongedaan te maken en er naar mijn stelling overtuiging niet aan zal denken om de aanpassingsniveaus per 1 januari aanstaande ongedaan te maken.

Maar ik heb begrepen is de discussie in de fractie van de Partij van de Arbeid nog niet geheel afgesloten. Ik kan de uitkomst echter wel voorspellen indien de Partij van de Arbeid straks deel zal uitmaken van een kabinet. Blijft de Partij van de Arbeid in de oppositie, dan is die uitkomst niet te voorspellen, maar dan wordt wellicht de conclusie ook nooit getrokken, omdat het dan niet nodig is.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vind dat de minister op één punt op zijn minst gecorrigeerd moet worden, waar hij zegt dat de Partij van de Arbeid gelukkig is met hetgeen in de afgelopen jaren is gebeurd. Dat is buitengemeen onwaarachtig als een kwalificatie van onze opstelling. Iets anders is dat wij, waar wij de voorstellen van dit kabinet bestreden hebben, tegelijkertijd nu niet moeten suggereren dat wij alles onverkort gaan herstellen. Als woordvoerder van mijn fractie op deze beleidsonderdelen waak ik ervoor een dergelijke uitspraak te doen. Als ik dat zou hebben gezegd, zou de minister mij anders hebben aangepakt, namelijk door te zeggen dat ik dat niet waar kan maken.

Wij kennen in dat opzicht de realiteit, maar de minister mag dat realiteitsbesef en de onmogelijkheid van de opgave niet op één lijn stellen met de opmerking 'dat de Partij van de Arbeid gelukkig is met wat nu gebeurt'. Eigenlijk bedoelt de minister

ermee te zeggen dat wij blij zijn dat hij het doet, dat hij de vuile handen heeft en wij niet.

Maar zo liggen de zaken niet. Wij zouden in deze periode uiteraard liever zelf willen regeren, zelf verantwoorde maatregelen willen nemen. De grote essentiële verschillen tussen het huidige beleid en hetgeen de Partij van de Arbeid voorstaat, liggen in de omvang van de bezuinigingen en de wijze waarop en het tempo waarin.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! De opstelling van de Partij van de Arbeid zoals nu onder woorden gebracht, geeft mij te meer grond om de protesten van de Partij van de Arbeid tegen het gevoerde beleid te relativieren.

De heer De Korte heeft gesuggereerd om bij een wijziging van de WAM een relatie op te nemen tussen de mate van groei en de mogelijkheid om de koppeling van verschillende inkomensgroepen te handhaven. Ik ben dat zeker theoretisch met hem eens. Of het praktisch te verwezenlijken zal zijn in een vaste formule, die dan ook op de verlangde wijze uitwerkt, betwijfel ik.

Het zal zeer moeilijk zijn om daarvoor een formule te vinden. Er zijn veel factoren en variabelen die in aanmerking moeten worden genomen als ieder jaar de ruimte voor inkomensontwikkeling in de collectieve sector moet worden vastgesteld. Ik sta wat sceptisch tegenover de mogelijkheid om dit in een formule vast te leggen. Ik zal dit echter zeker laten onderzoeken door geleerdere heren dan ik. Dat zijn er gelukkig heel wat!

De heer **De Korte** (VVD): Natuurlijk kan men proberen een soort ondergrens voor de groei te formuleren, waarboven een koppeling wel mogelijk is.

Minister De Koning: Dat is een mogelijkheid. Ik zal mij hierover zeker nog nader laten informeren.

Mijnheer de Voorzitter! De heer De Korte heeft gezegd dat ten aanzien van het minimumloon niet alleen het behoeftecriterium kan gelden. Het zou hier ook moeten gaan om de ondergrens van de beloning voor een geleverde prestatie. De heer Leerling sloot zich hierbij aan. Dat is zo in het verleden zeker gezien. Toen bestond er nog een verschil. De laatste stand van de netto/nettokoppeling was 100:95. Men kon toen inderdaad stellen dat het behoeftecriterium blijkbaar voldoende werd gedekt door 95. Men wilde er een 'kop' voor geleverde prestatie bovenop zetten.

Het minimumloon werd daarom op 100 gezet. Na het gelijk trekken, werd gezegd dat de prestatie nog altijd werd beloond met 100. Echter, als ook de behoefte stijgt naar 100 – die politieke uitspraak werd toen gedaan – wordt het verschil tamelijk schimmig. Wij beoordelen alleen de minimale beloning voor geleverde prestatie. Waarom zouden wij dat eigenlijk doen? Wij beoordelen ook niet de beloningen van directeuren van ondernemingen of van geschoolde vakmensen. Zouden wij de minimale beloning voor geleverde prestatie beoordelen vanuit een andere overweging dan die van de noodzaak tot bescherming van de behoefte van deze mannen?

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Daar is wel degelijk reden voor. In het verleden is het minimumloon juist beargumenteerde als een 'bodembeloning' voor de prestaties om ervoor te zorgen dat mensen die in ondernemingen werken niet worden uitgebuit. Dat was de oorspronkelijke argumentatie voor het minimumloon. Die gedachte gaat de minister nu verlaten. Ik heb het gevoel dat er, zolang wij werken met het begrip loon naar inspanning, behoefte blijft bestaan aan het aangeven van een bodem, zodat er geen uitbuiting kan plaatsvinden. Deze gedachte wordt nu verlaten.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Er mag geen uitbuiting plaatsvinden, omdat de basisbehoefte van mensen dan in gevaar dreigt te komen. Er is een Arbeidswet die uitbuiting via langere arbeidstijden onmogelijk maakt. Daarnaast is er een Arbeidsomstandighedenwet die uitbuiting op het vlak van de arbeidsomstandigheden onmogelijk maakt. Hier gaat het om de financiële vergoeding die men krijgt voor een geleverde prestatie. Ik vind dat er pas van uitbuiting kan worden gesproken, als de basisbehoefte in het geding komt. Als men zegt dat de werkende wordt uitgebuit omdat hem te weinig wordt betaald, kan men moeilijk staande houden dat een uitkering best lager kan zijn omdat men niet werkt! Immers, de behoeften liggen grosso modo gelijk.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet het principieel oneens zijn met de minister. Het is spijtig dat de minister deze kant uitgaat. Het werken wordt nog altijd als uitgangspunt gekozen en niet de uitkering. Dat is het werkmodel voor de toekomst. De minister wil toch ook

De Koning

dat er in de toekomst weer volledige werkgelegenheid ontstaat? Welnu, dan moet het werken wel als uitgangspunt worden gekozen. De werkenden werken voor de kost en moeten op een behoorlijke manier worden beloond door het bedrijfsleven of door de overheid. Daarvoor moet een ondergrens worden aangegeven. Deze gedachte mag niet worden verlaten. Ik vind het zeer jammer dat de minister dat nu doet.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er natuurlijk voor dat de werkenden op een faire manier worden beloond. Dat gebeurt echter via de c.a.o.'s, via de gezamenlijke besluitvorming van werkgevers en werknemers. Wij praten nu over de baard van de keizer; ook dat kan interessant zijn! Het gaat om de vraag: Wat is de rechtsgrond voor de overheid om een wettelijk minimumloon vast te stellen? Ik antwoord hierop dat de overheid niet wenst dat de minimumbestaansvoorwaarden van mensen worden aangetast. Deze zijn gelijk getrokken voor mensen met uitkeringen en mensen met lonen. Immers, voor beide groepen geldt de minimumbestaansgrond.

De heer **Leerling** (RPF): Wij hebben het minimumloon ingesteld, waaraan de minimumuitkering is opgetrokken. In de praktijk blijkt een dergelijk stelsel ertoe te leiden dat bepaald werk niet meer aantrekkelijk genoeg wordt geacht om daarvoor een arbeidsprestatie te leveren. Daarover zijn wij het toch met elkaar eens. Is het dan niet verstandig om toch weer enige differentiatie aan te brengen? Natuurlijk, het behoefte-criterium staat vast. De arbeidsprestatie kan toch desalniettemin iets hoger worden beloond?

Minister De Koning: Dat gebeurt dan ook. In vrijwel alle c.a.o.'s wordt voor vrijwel alle mensen boven de 23 jaar een laagste loon vastgelegd dat boven het minimumloon ligt. Dat kunnen werkgevers en werknemers met elkaar bepalen.

De heer **De Korte** (VVD): Het is juist het probleem dat de mensen die niet onder een c.a.o. vallen, behoren tot de laagste of de hogere inkomenscategorïën. de argumentatie van de minister is dus niet overeind te houden.

Minister De Koning: Ik denk het wel. Als men niet onder een c.a.o. valt, kunnen individuele overeenkomsten

worden gesloten die uitkomen boven het wettelijk minimumloon. Men heeft de volle vrijheid om daar 10% of 20% boven te gaan zitten.

De heer **De Korte** (VVD): Dat betekent dan toch dat de beschermingsfunctie niet door de c.a.o. wordt gegeven, maar dat men dat individueel moet waarmaken? Juist in die gevallen is de wet nodig om een minimum vast te stellen voor die prestatiebeloning. Ik vind het bijzonder jammer dat de minister deze weg verlaat.

Minister De Koning: Dan is de cirkel rond, want waarom vinden wij het nodig om die minimumbescherming te geven? Omdat wij vinden dat de minimale bestaansvoorwaarden moeten worden gehandhaafd.

De heer **Schutte** (GPV): De minister heeft meermalen verklaard dat het minimum geen absoluut, maar een relatief gegeven is. De minister zegt nu dat het minimum uitsluitend gemotiveerd is als een minimumbestaansvoorwaarde, dus door de behoefte. Hoe kan dan tegelijkertijd gezegd worden dat het geen absoluut, maar een relatief begrip is?

Minister De Koning: Omdat de minimumbestaansvoorwaarden afhangen van de welvaartsontwikkeling in de samenleving. Het is geen fysiek minimumbestaan, het is het minimumbestaan dat wij politiek vaststellen, gelet op de welvaartsontwikkeling in onze samenleving, gelet op de verdeling van die welvaart die wij graag zouden zien.

De heer **Schutte** (GPV): Dan blijft er dus spanning tussen het begrip 'minimumbehoefte', beneden welk niveau je redelijkerwijs niet kunt bestaan, en de werkelijkheid, die erboven uit kan komen.

Minister De Koning: U creëert die spanning als u zegt dat je beneden dit niveau niet kunt bestaan. Wij vinden dat je beneden dit niveau niet behoort te behoeven bestaan. Het is dus een normatieve uitspraak. Dat heeft niks te maken met wat kan of wat niet kan. Gelukkig is de afstand tussen het minimumniveau en het fysieke minimum zeer en zeer groot, hoe groot de spanningen ook zijn van de mensen die op dat minimum zitten. De mensen die op het laagste inkomen in de samenleving zitten, zullen altijd verkeren in een groot spanningsveld, zeker als zij met meerderen van dat ene inkomen moeten leven. Het referentiekader wordt bepaald door om en nabij modaal en hun feitelijke

situatie ligt daaronder. Er is geen ander referentiekader om hun situatie mee te vergelijken, tenzij ze over de grenzen zouden kijken, maar daartoe zijn de meeste mensen als het om inkomens gaat niet geneigd.

De heer **Leerling** (RPF): Ik concludeer dus dat het kabinet, ondanks de geconstateerde fricties, niet bereid is in deze zaak tot actie over te gaan, waardoor een verschil ontstaat tussen minimumuitkering en minimumloon ter honorering van de geleverde prestatie.

Minister De Koning: Het kabinet is niet van mening dat het wettelijk minimumloon verhoogd moet worden. Het kabinet is erop uit om de positie van de minima te beschermen. Daarmee zijn de marges gegeven, onverlet latend de vrijheid voor iedere werkgever om in overleg met ieder van zijn werknemers andere laagste loonschalen vast te stellen.

De heer **De Korte** (VVD): Zal de minister nu de adviesaanvraag aan de SER aanpassen? Wat hij nu zegt, is namelijk niet in overeenstemming met wat in die aanvraag staat. Ik denk daarbij aan het prestatie-element.

Minister De Koning: De adviesaanvraag kan natuurlijk tot verdere gedachtenontwikkeling aanleiding geven. Ik constateer alleen dat in dit Huis een aantal jaren geleden is besloten dat er een netto-nettokoppeling moest komen. Daarmee is de zaak gans van karakter veranderd. Omdat het wettelijk minimumloon is gelijkgesteld aan de minimumuitkering wordt bij de vaststelling daarvan veel meer gelet op wat wij beschouwen dat in deze samenleving op dit moment het bestaansminimum moet zijn. De discussie daarover is zeker nog niet afgesloten; daarvoor is de materie veel te interessant.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Wij wachten graag op het SER-advies. Als het minimumloon op een kortere werkweek wordt gebaseerd, moet wel worden bezien of daarmee de behoefte gedekt is of dat de behoeftenorm moet worden veranderd.

Minister De Koning: Die situatie kan inderdaad ontstaan. Het zal overigens voorshands mogelijk moeten zijn om bij arbeidstijdverkorting over te gaan tot een neerwaartse aanpassing van het minimumloon omdat dan, als de arbeidsduurverkorting ten minste in de hele samenleving doorwerkt, alle inkomensniveaus kunnen zakken. Dan zal blijken dat het minimuminkomens-

De Koning

niveau is gerelateerd aan andere inkomensniveaus. Als het hele loongebouw zakt, kan de vloer van dat loongebouw meezakken, juist omdat het niet een fysiek bestaansminimum is.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Dan is het de vraag, wat je onder 'behoefte' en 'noodzakelijke bestaanskosten' verstaat. Dat zal op dat moment moeten worden vastgesteld.

Minister De Koning: Die discussie zal inderdaad nog moeten worden gevoerd.

De heer De Korte heeft voorgesteld om de toeslag voor de meerjarige echte minima in drie jaar terug te brengen tot nul, onder voorwaarde dat de koopkrachtontwikkeling ook nul is of ligt boven nul. Ook ik ben van mening dat wij niet kunnen blijven werken met twee soortige minima, namelijk met mensen die eerder minimum geworden zijn en daarom een toeslag hebben en mensen die later minimum geworden zijn, nadat de koopkracht zich gestabiliseerd heeft, waardoor zij geen toeslag zouden kunnen krijgen. Nu voor 1986 de besluiten genomen zijn, moeten wij die vraag bij de voorbereiding van de begroting-1986 onder ogen zien. Dit is mede afhankelijk van de koopkrachtverwachtingen voor dit jaar.

De heer De Korte heeft de indruk dat er sinds 1983 geen koopkrachtverlaging voor het minimumuurloon heeft plaatsgevonden. In 1983 is het minimumjeugdloon met 10% vermindert voor de gebruikelijke arbeidstijd. Sindsdien is er grosso modo 5% arbeidstijdverkorting opgetreden. Het minimumuurloon is daardoor enigermate verlaagd.

De heer **De Korte (VVD):** Ik heb gevraagd of de gegevens die ik mede ontleend heb aan het CPB en die samenhangen met het opvullen van de loonruimte zoals de FNV doet, juist zijn.

Minister De Koning: Als er inderdaad een loonkostenstijging plaatsvindt in de orde van grootte van 4% zal dat invloed hebben op de prijsontwikkeling, met alle gevolgen van dien voor de koopkrachtverhoudingen die wij nu verwachten. Het zal ook invloed hebben op de werkloosheid. Ik neem op uw gezag aan dat de cijfers van het CPB daarvan een juist beeld geven.

□

Staatssecretaris De Graaf: Mijnheer de Voorzitter! Voor mij resten nog een

aantal vragen. Ik zal daar zo kort mogelijk op antwoorden.

De heer Willems vroeg, waarom wij niet met afzonderlijke wetsontwerpen zijn gekomen, zoals is toegezegd. Dat hebben wij niet gedaan omdat het hier gaat om één aangelegenheid, namelijk het niet geheel of helemaal niet volgen van een mechanisme. Weliswaar is er onderscheid tussen de kinderbijslag en de overige onderdelen – dat zijn het minimumloon en de sociale uitkeringen – maar het is toch één geheel, zodat wij het in één wettelijke regeling hebben ondergebracht.

Dat gold niet voor andere zaken, waar wel een heel duidelijk onderscheid is. Bij voorbeeld in het kader van de WWV is ook een aantal voorzieningen getroffen. Daarvoor zijn aparte wetsvoorstellen ingediend, conform de wens van de Kamer. Ik noem in dit verband bij voorbeeld een apart wetsvoorstel voor vijftigjarigen en ouder. Ik heb ook begrepen uit de vorige discussies, dat het er met name om ging om met aparte regelingen te komen, omdat men soms wel voor een afzonderlijke regeling wilde stemmen, maar niet voor onderdelen. Ik heb van de heer Willems begrepen, dat hij tegen elk van de onderdelen van ons voorstel is, dus ook in die zin is er geen reden om het te splitsen.

De heer Willems heeft gelijk wanneer hij zegt, dat de stelselherziening een gans andere zaak is dan het WAM-mechanisme. Uiteraard zal ook bij de herziening van de arbeidsongeschiktheidswetten en de werkloosheidswetten een mechanisme moeten worden ingebouwd, maar dit staat als zodanig los van de WAM-problematiek. Het is juist – de heer Willems constateerde dit – dat de ziektewetmaatregelen van invloed zijn op de koopkracht. Het is ook om die reden dat wij vinden dat die maatregelen dan ook onverkort dienen door te gaan. De vertraging die daar enigszins in zit, moet zo kort mogelijk zijn omdat dit anders gevolgen heeft.

De vraag waar de opbrengst van de kinderbijslag naar toe gaat, is eenvoudig te beantwoorden. Dit leidt tot mindere uitgaven in het kader van de Algemene Kinderbijslagwet – deze wet wordt gefinancierd door de werkgevers – en een en ander slaat uiteraard bij de berekening van de premies automatisch terug in een verlaging van de kinderbijslagpremie.

De heer Buurmeijer heeft nog geprobeerd om mij in verdere zin uit de tent te lokken omtrent de kinderbijslag, al of niet inkomensafhankelijk

in 1986, omdat ik zo nadrukkelijk over 1986 heb gesproken. Ik heb gezegd dat de invulling van de beleidsmaatregelen met betrekking tot het gehele collectieve gebeuren – dit geldt voor de ambtenaren en de trendvolgers ter zake van de sociale zekerheid in het kader van de rijksbegroting – nog dient plaats te vinden. Ik zal hem op dit punt dus ook niet verder kunnen inlichten.

Ik zeg wel heel duidelijk dat wij geen enkel voornemen hebben om in 1986 een inkomensafhankelijke kinderbijslag in te voeren. Ik wijs de heer Buurmeijer er ook nog op dat, vanwege het feit dat wij in de kinderbijslag kinderbijslag en kinderaftrek hebben geïntegreerd, er een geheel nieuwe situatie is ontstaan. U weet ook dat in de kinderbijslagwetgeving een artikel is aanvaard dat, zodra er aan die inkomensafhankelijkheid iets zal geschieden, de kinderaftrek weer terug moet komen. Wij hebben op dit punt geen nadere plannen.

Ik verwijs u overigens naar de uitvoerige nota over verschillende mogelijkheden met betrekking tot de invulling van een kinderbijslagoperatie. Ik denk dat wij al blij mogen zijn, als wij straks de situatie kunnen creëren dat de kinderbijslag kan eindigen bij de achttienjarige leeftijd, als de studiefinanciering is geregeld. Dan kunnen wij in de loop van de jaren een verlaging van de kinderbijslag voor jeugdige kinderen en een verhoging voor oudere kinderen invullen. Andere plannen zijn er ook voor 1986 niet. Wij zullen hooguit, na ommekomst van het advies van de SER over de structuur van de kinderbijslag, een standpunt over deze zaak bepalen.

De heer **Buurmeijer (PvdA):** Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris heeft vele elementen op een rij gezet. Ik houd het nu op het onderdeel sociale zekerheid. Daarvoor dragen beide bindwantsen verantwoordelijkheid binnen het regeerakkoord om de taakstelling uit te voeren. Ik dacht dat de staatssecretaris in eerste instantie het volgende zei: 'Het is niet uitgesloten' – ik ben nu heel voorzichtig – 'dat de taakstelling ter zake van sociale zekerheid in enge zin niet wordt uitgevoerd'. Zoiets herkende ik ook toen ik mevrouw Kraaijeveld dinsdagmiddag hoorde spreken. Ik dacht toen: 'Denkt hij misschien aan de kinderbijslag?'

Nu heeft hij een en ander eigenlijk wat omzeild door te zeggen, dat hij nog niet aan een systeem van inko-

De Graaf

mensafhankelijke kinderbijslag toe is. Ik heb ook gezegd: 'mogelijk inkomensafhankelijke elementen'. Is kinderbijslag uitgesloten bij de invulling van die taakstelling? Ik heb het daarbij over het oog op bevrozing en dergelijke. Kan een en ander er op een andere wijze bij worden betrokken?

Staatssecretaris **De Graaf**: Op uw manier erbij betrekken. De kinderbijslag maakt een onderdeel uit van het totaal van onze sociale zekerheid. Ik meen dat het op dit moment gaat om een bedrag van ruim f 7 mld. Als wij in 1986 – dat ziet er wel naar uit – ook in de sociale zekerheid iets moeten doen, dan zal het geheel in de beoordeling betrokken moeten worden. Van dat geheel maakt de kinderbijslag een onderdeel uit. Het kan dan gaan om een discussie over de uitkomst van bij voorbeeld het aanpassingsmechanisme, maar ook om andere zaken.

Ik noem de discussie over de glijdende schaal die nog moet komen. In 1985 is daarin niet voorzien maar in de plannen tot nu toe valt die wel in de optiek voor 1986. Ik noem tevens de tweede fase inzake de ziektewetmaatregelen, namelijk de verlaging van 75% naar 70%. Dat zijn elementen die in 1986 allemaal in discussie komen. Behalve de maatregelen ten aanzien van de Ziektewet, die wel heel concreet zijn ingevuld, is nog over geen van deze zaken tot het einde toe gediscussieerd. Ik heb de neiging de heer Buurmeijer in overweging te geven de voorstellen van het kabinet, die volgend jaar zullen worden geformuleerd, af te wachten.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik kan weinig anders. Het gaat mij echter hierom: maakt de gedachte van de kinderbijslag op een andere wijze dan uitsluitend bij de indexerings – wij hebben het dan over bevrozing – deel uit van de overweging bij de invulling van het pakket bezuinigingen in 1986?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb al genoemd de kinderbijslag voor kinderen ouder dan 17 jaar. Daarmee is een bedrag gemoeid van, ik meen, f 1,5 mld. dat overgeheveld wordt naar Onderwijs en Wetenschappen in het kader van de studiefinanciering. Verder heb ik daaraan niets toe te voegen.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de in verband met het wetsvoorstel noodzakelijke stemmingen aanstaande dinsdag te houden.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 12.45 uur tot 13.30 uur geschorst.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Op verzoek van de fractie van het CDA benoem ik in de bijzondere commissie Jeugdwelzijn (15317) het lid Oomen-Ruijten als lid in plaats van het lid Beinema.

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan de orde te stellen en te behandelen in de vergaderingen van 11, 12 en 13 december:

1. hoofdstuk X (Defensie) van de begroting voor het jaar 1985 (met uitzondering van het deel NAVO (18600-X) *(indien de voorbereiding zal zijn voltooid)*;
2. gezamenlijke behandeling van:
 - hoofdstuk XII (Verkeer en Waterstaat) van de begroting voor het jaar 1985 (18600-XII);
 - de begroting van het Staatsvissershavenbedrijf te IJmuiden voor het jaar 1985 (18600-I)
3. wetsvoorstel Wijziging van de Heffingwet industriewet 1984 (18713) *(indien de voorbereiding zal zijn voltooid)*;
4. wetsvoorstel Wijziging van de Provinciewet en de gemeentewet met het oog op bijzondere financiële voorzieningen voor de gedeputeerden onderscheidenlijk de wethouders (18365) *(indien de voorbereiding zal zijn voltooid)*;
5. wetsvoorstel Wijziging van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Gemeentefonds voor het jaar 1982 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (18367).

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik bepaal, dat uitgebreide commissievergaderingen zullen worden gehouden op:

maandag 17 december:
I. van 11.15 uur tot uiterlijk 23.00 uur van de bijzondere commissie 17408 (Harmonisatie Noordzeebeleid) over de beleidsvoornemens ter zake;

II. van 16.30 uur tot uiterlijk 23.00 uur van de bijzondere commissie 15317 (Jeugdwelzijn) over capaciteitsreducties;

III. van 11.15 uur tot uiterlijk 16.00 uur van de vaste commissie voor de Buitenlandse Handel over het begrotingsdeel Buitenlandse Economische Betrekkingen (18600-XIII).

Ik geef het woord aan de heer De Boer, die het heeft gevraagd.

De heer **De Boer** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Volgende week maandag en dinsdag vindt de Europese Raad plaats. Ter voorbereiding hiervan heeft de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken zich deze week hierover beraden met de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken. Na afloop van dat mondeling overleg is de commissie tot de conclusie gekomen, de bewindslieden te moeten vragen ervoor te zorgen dat de Kamer onmiddellijk na de sluiting van de Europese Raad, liefst nog volgende week woensdag, een verslag zal bereiken over de gebeurtenissen, ontwikkelingen en uitslag inzake deze raad. De commissie vraagt nu of er ruimte geboden kan worden voor een kort debat daarover, zo mogelijk volgende week donderdag.

De **Voorzitter**: Mag ik vragen wat de commissie heeft bewogen om dit belangrijke onderwerp niet bij de begrotingsbehandeling te betrekken?

De heer **De Boer** (CDA): De begrotingsbehandeling vindt in de laatst week voor het reces plaats, dus vlak voor de kerstdagen. De verwachting ten aanzien van de Europese Raad is dat het een heel moeilijke sessie zal worden. De deze week gehouden algemene raad is er voor de zoveelste keer niet in geslaagd om tot concrete afspraken te komen over de toetreding van Spanje en Portugal. Wil het tijdschema gehaald worden, dan moet deze toetreding voor de jaarwisseling geregeld zijn. Als de Europese raad daar niet in slaagt, dan kan de Kamer er behoefte aan hebben, haar opvatting daarover onmiddellijk aan de regering kenbaar te maken, in de hoop dat er wellicht nog iets geregeld kan worden voor het eind van het jaar. In dat geval zijn wij bij de begrotingsbehandeling te laat.

De **Voorzitter**: Ik ben hier persoonlijk niet helemaal door overtuigd. Ik heb echter begrepen dat de commissie unaniem in dezen is. Er is, met enige moeite, wellicht wat ruimte te vinden in de agenda voor volgende week.

Voorzitter

Ik stel voor, aan het verzoek te voldoen en dit debat te houden op donderdag aan het begin van de vergadering, met spreektijden van 10 minuten voor de drie grootste fracties en 5 minuten voor de overige.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Weisglas, die het heeft gevraagd.

De heer **Weisglas** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! U heeft voorgesteld, de UCV over het begrotingsdeel Buitenlandse Economische Betrekkingen te houden op maandag 17 december. De voorzitter van de vaste commissie voor de Buitenlandse Handel had verzocht – aanvankelijk was er met dat verzoek ingestemd – om dit op vrijdag 14 december te doen. Nu is, voor zover ik weet, zonder verdere consultatie van de commissie een nieuwe datum voorgesteld. Mijn voorkeur zou ernaar uitgaan, de oude datum 14 december te handhaven.

De **Voorzitter**: Hier zijn bezwaren tegen, omdat wij dit slechts bij hoge uitzondering doen. Een vermelding op de lijst betekent ook niet dat dit een beleidsvoornemen van mij is. Dat is slechts een aanmelding vanwege de commissie. Ik heb mijn best gedaan om in afwijking van die lijst ook inderdaad een normale planning op maandag mogelijk te maken. Toen mij dit werd voorgelegd, ben ik ervan uitgegaan dat hierover ruggespraak had plaatsgevonden met de commissie. Als dit niet het geval is, dan hoor ik daar wel nadere berichten over. Ik ga er voorshands van uit dat de vergadering in ieder geval op vrijdag niet doorgaat. Ik heb dus niet voorgesteld, ik heb bepaald, ingevolge het reglement, dat zij op 17 december zal plaatsvinden. Als hier bezwaren tegen zijn en als men een redelijk alternatief kan bieden, dan ben ik daar uiteraard ontvankelijk voor.

De heer **Weisglas** (VVD): Met verontschuldigheden constaterend dat u dit bepaald heeft, Voorzitter, deel ik u mee dat ik de voorzitter van de commissie zal verzoeken, deze zaak nog even met de commissie te bespreken.

De **Voorzitter**: Ik wacht het resultaat daarvan af.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- hoofdstuk XV (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) van de rijksbegroting voor het jaar 1985 (met uitzondering van het deel Emancipatie) (18 600-XV);
- de begroting van het Bezitsvormingsfonds voor het jaar 1985 (18 600-J);
- het wetsvoorstel Overheveling van drie miljoen gulden uit het Bezitsvormingsfonds (18 691);
- de notitie Inkomensbeleid 1985 (18 611);
- de Financiële nota sociale zekerheid (18 612);
- de brief inzake het arbeidsvoorwaardenbeleid 1985 (18 696)

en van:

- de motie-Tazelaar/Ter Veld over de loonkostensubsidie in het kader van het combinatiebanenplan (18 600-XIV, nr. 38);
- de motie-Willems over het aanwenden van de door het Europees Sociaal Fonds ter beschikking gestelde middelen (18 600-XV, nr. 41);
- de motie-Leijnse/Moor over het openen van tripartiet overleg met de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties (18 600-XV, nr. 46));
- de motie-Willems over een verdrag, dat de Internationale Arbeidsorganisatie heeft aangenomen betreffende het behoud van sociale zekerheidsrechten (18 600-XV, nr. 47));
- de motie-Ubels-Veen/Scholten over de effecten en functies van de zogenaamde sociale BTW (18 600-XV, nr. 48);
- de motie-Ubels-Veen/Scholten over de aard en omvang van de schuldenproblematiek van uitkeringsgerechtigden op het minimumniveau (18 600-XV, nr. 49).

De (algemene) beraadslaging wordt hervat.

De **Voorzitter**: Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de minister en de staatssecretarissen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op vragen, geteld in eerste termijn. Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

[Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]⁴

De (algemene) beraadslaging wordt hervat.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Mede namens beide staatssecretarissen zeg ik de Kamer graag dank voor de uitvoerige aandacht die zij deze week aan onze

begroting en de daarin vervatte beleidsvoornemens heeft besteed. Ik wil ook graag de heer Leijnse gelukwensen met zijn maidenspeech. Die geeft mij in ieder geval aanleiding tot enige repliek.

Mijnheer de Voorzitter! Gelukkig is het mogelijk gebleken om de behandeling van onze begroting redelijk in het begin van het parlementaire jaar te doen plaatsvinden, maar toch hebben Staatssecretaris De Graaf en ik al enige wetsvoorstellen in uw midden verdedigd. Ik vind het tijdstip van behandeling gelukkig omdat nu het accent wat meer kan worden gelegd op de uitgangspunten voor en de samenhang in het beleid. Juist die samenhang is een wezenlijk kenmerk. Naar mijn gevoelen heeft de Kamer ook meer dan in voorgaande jaren aandacht gegeven aan de algemene optiek van onze begroting. Wij zullen daar graag op ingaan.

Gelukkig acht ik ook de omstandigheid dat de bespreking van ons beleid voor het eerst sinds jaren kan plaatsvinden tegen de achtergrond van een beter wordende werkgelegenheid. De verbetering is nog maar licht en de werkloosheid bevindt zich op een nog veel te hoog niveau, maar de negatieve ontwikkeling is tot staan gebracht, en dat geeft ons moed. Dit wil niet zeggen dat wij zouden denken dat het karwei is geklaard, maar wij vatten moed om met overtuiging op het ingeslagen pad voort te gaan. Wij realiseren ons zeer wel dat de gekozen weg tot nu toe een moeilijke is geweest, met name voor degenen aan wie offers zijn gevraagd. Juist daarom is de huidige verbetering in de werkgelegenheidsontwikkeling zo'n belangrijk signaal.

Wij hebben offers gevraagd van – versimpeld samengevat – inactieven en actieven; inkomensoffers ten behoeve van het herstel van economie en werkgelegenheid. Matiging in de sfeer van de inactieven, waarbij overigens de minima zoveel mogelijk worden ontzien, leidt tot verlaging van de collectieve lasten. En dat is broodnodig voor het herstel van onze economie. Matiging in de sfeer van de actieven leidt in de marktsector tot verlaging van arbeidskosten en verbetering van de concurrentiepositie, en in de collectieve sector tot verlichting voor de begroting en dus tot verlichting van de collectieve lasten.

Maar in de sfeer van de actieven is er ook de voor het beleid essentiële mogelijkheid van inkomensoffers die via herverdeling en herbezetting

De Koning

rechtstreeks tot vergroting van de vraag naar arbeid leiden. Om al die redenen moesten wij die inkomensoffers wel vragen en vonden wij dat ook gerechtvaardigd. Nu blijkt dat die offers niet vergeefs zijn geweest. De daling van collectieve lasten en arbeidskosten heeft ons aandeel in de groei van de wereldhandel vergroot en herverdeling en herbezetting hebben rechtstreeks bijgedragen tot lagere werkloosheidscijfers en tot stabilisering van de werkgelegenheid.

Het matigingsbeleid vloeit overigens niet alleen voort uit een incidentele ingreep om een verbroken evenwicht te herstellen. Zoals ik ook in de memorie van toelichting heb geschreven, vormt het een onderdeel van een herbezinning over de rol van de overheid in onze verzorgingsmaatschappij. Ik kom daar straks graag uitgebreid op terug. We doen een stap terug, zij het niet over de hele linie, maar we doen dat om de essentie van ons sociale stelsel te behouden en het vooral betaalbaar te houden in een veranderende omgeving, om de maatschappij meer ruimte te geven voor eigen verantwoordelijkheid, om de aandacht te concentreren op achterstandssituaties of op situaties waarin het geven van gelijke kansen moet worden bevorderd of gerealiseerd.

Op die doelstellingen zijn onze huidige prioriteiten afgestemd, zowel wat het werkgelegenheids- en het arbeidsomstandighedenbeleid betreft als ten aanzien van het inkomens- en sociale-zekerheidsbeleid en het emancipatiebeleid. Een stapje terug betekent niet het verwaarlozen van doelstellingen, maar wij realiseren ons dat werkgelegenheid niet kan worden afgedwongen. Werkgelegenheid is wel gebaat met een voorwaardenscheppend beleid. Wij beseffen daarbij dat onbetaalbare zekerheid geen zekerheid is, zeker niet op termijn.

Zoals al uit de schriftelijke voorbereiding is gebleken, is er op ons werkterrein een bijzonder groot aantal adviezen, nota's en wetsvoorstellen in voorbereiding of in discussie.

Op allerlei momenten en plaatsen komen die onderwerpen afzonderlijk aan de orde. Vandaar dat wij vandaag juist de aandacht vragen voor de samenhang in het beleid. Onvermijdelijke korte-termijnrepen lopen niet vooruit op meer fundamentele herzieningen, maar mogen die ook niet in de weg staan.

Tegen die achtergrond zullen wij ons beleid toelichten. Zelf zal ik het algemene beleid, het inkomensbeleid en het werkgelegenheidsbeleid behandelen. Daarna zal Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello onder meer spreken over onderwerpen op het gebied van arbeidsvoorzieningen en arbeidsomstandigheden. Ten slotte zal staatssecretaris De Graaf de discussie in eerste termijn afronden met onderwerpen, de sociale zekerheid betreffend.

Om tijd te sparen – de Voorzitter heeft ons verzocht, binnen twee uur deze termijn af te handelen – hebben wij zoveel mogelijk feitelijke vragen schriftelijk beantwoord. Die antwoorden hebben inmiddels de Kamer bereikt.

In de memorie van toelichting bij de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heb ik vastgesteld dat zowel de ratio van de verzorgingsmaatschappij als de hoofdlijnen daarvan nog steeds geldig zijn. De ratio ligt in de opkomst en de ontwikkeling van de moderne industriële samenleving, zo u wilt, van de post-industriële samenleving, die andere en betere verzorgingsarrangementen voor burgers mogelijk en noodzakelijk heeft gemaakt.

De hoofddoelstellingen van de verzorgingsmaatschappij zijn en blijven het verschaffen van bestaanszekerheid en het bevorderen van sociaal welzijn, uitgedrukt in termen van werk voor ieder die kan en wil werken, aandacht voor de kwaliteit van de arbeid en een verantwoord inkomens- en sociaal zekerheidsbeleid. Dat zijn doelstellingen die vanuit het departement de volle aandacht krijgen.

Ik heb echter in deze en in de vorige begrotingstoelichting ook gesteld dat de verzorgingsmaatschappij aan herijking toe is. Een van de zaken die aan herbezinning toe is, betreft de rol van de overheid. In de verzorgingsstaat van de jaren zestig en zeventig werd aan het begrip 'solidariteit', dat mevrouw Kraaijeveld terecht een van de kernbegrippen van de verzorgingsstaat heeft genoemd, op een specifieke manier inhoud gegeven. Helaas moeten wij zeggen dat dit begrip ook nogal eens stond voor afwenteling op de overheid van zorg voor medemens. Wij denken dat die solidariteit meer moet worden betracht door mensen zelf en hun organisaties. Vrijheid is een groot goed, sociale gelijkheid is dat eveneens, maar zonder broederschap – een wat ouderwets woord, maar nog steeds

van waarde – blijft het kil in de samenleving.

De heer **De Korte** (VVD): En zusterschap!

Minister **De Koning**: Dat wil ik er graag aan toevoegen.

Ook in andere opzichten is herijking of revisie nodig van de rol van de overheid, zowel wat betreft de inhoud van het te voeren beleid, als van de vormgeving daarvan. Ik wil op die noodzaak van herijking langs drie lijnen ingaan.

In de eerste plaats betreft dit de revisie van het beleid ten aanzien van arbeid en inkomen. De heer Leijnse heeft gezegd dat hij een samenhangende visie op de toekomst van het arbeidsbestel mist. Maar in algemene zin is door mij in de begrotingstoelichting de economische en financiële context geschetst, waarbinnen sociaal beleid gevoerd moet worden: De wisselwerking tussen economisch en sociaal beleid en de grotere sociale gelijkheid van mannen en vrouwen, die als een rode draad in de ontwikkeling naar een nieuwe verzorgingsmaatschappij verweven zit. Ik noem ook de veranderende rol van de overheid en het perspectief van een grotere flexibilisering en differentiatie.

Met dit laatste sluit ik aan op meer specifieke punten die door de heer Leijnse zijn genoemd. Hij noemde de groeiende arbeidsparticipatie van vrouwen, de toename van het aantal huishoudens waarin meer personen buitenshuis werk verrichten, de groeiende scholingsbehoefte en de organisatorische verwerking van de arbeidsduurverkortung. Wij onderkennen deze ontwikkelingen en ik heb mede met het oog op dit soort vraagstukken de aandacht gevraagd voor een grotere flexibilisering van het arbeidsbestel: meer flexibiliteit in werkvormen en werktijd, een meer gedifferentieerde loonvorming die inspeelt op veranderende marktverhoudingen, meer afwisseling tussen werken en niet werken, tussen werken en scholing of andere maatschappelijke en verzorgende activiteiten.

Overigens heb ik daarbij ook gezegd dat deze flexibilisering en aanpassing haar grenzen kent. Het perspectief van flexibilisering, van differentiatie en van aanpassing ontmoet zijn grens waar de minimaal geachte materiële en immateriële bestaanszekerheid van de burger in het geding komt.

Mevrouw Beckers heeft met betrekking tot het terrein van arbeid en inkomen gepleit voor een basisin-

De Koning

komen. Zij en ik zijn het volstrekt met elkaar eens dat in onze samenleving een minimum aan materiële bestaanszekerheid moet zijn gegarandeerd. De heer De Graaf zal daar straks nader op ingaan. Ik zie als belangrijk instrument daartoe minder een basisinkomen dan – evenals mevrouw Kraaijeveld – het zorgen voor mogelijkheden voor wie kan en wil werken om betaalde arbeid te verrichten.

Ook op het terrein van zorg- en hulpverlening is de herijking van de rol van de overheid nodig. Onder anderen de heren Schutte en Van der Vlies hebben daarover opmerkingen gemaakt. Het mag niet het geval zijn dat het gat in de verzorgingsmarkt – zoals dat genoemd wordt – dat tot op heden veelal door de overheid of door professionele zorg werd gevuld, thans over de hele linie en onverkort aan onderlinge zorg en vrijwillige hulpverlening kan worden overgelaten. Een kritische en selectieve bezinning op overheidsvoorzieningen is echter geboden.

Het terugtreden van de overheid vereist een uiterste zorgvuldigheid, zeker bij twijfel over de vraag of het particulier initiatief de desbetreffende taak overneemt. Anderzijds is pessimisme ten aanzien van dat particulier initiatief geenszins gerechtvaardigd. Mensen hebben nog steeds veel voor elkaar over.

In dit verband merk ik ook op dat de door veel sprekers gesignaleerde tendens naar een voortgaande individualisering niet gelijkgesteld mag worden met het verdwijnen van maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Verantwoordelijkheid en zorg voor de medemens zijn nog steeds bij velen aanwezig. De belangstelling voor vrijwilligerswerk en de vele lokale initiatieven getuigen daarvan.

Als derde gebied waarop de herijking van de rol van de overheid in de verzorgingsmaatschappij noodzakelijk is, noem ik de vormgeving van het beleid. Daarbij doel ik vooral op de verdeling van verantwoordelijkheden. Het betreft dan de verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid, burgers en hun organisaties. Op de overlegeconomie, waarover door de heer Leijnse is gesproken, ga ik straks nog in. Nu wijs ik al op de nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling die door mij wenselijk geacht wordt.

Ik wijs daarbij op het advies van de Raad voor de Arbeidsmarkt inzake de arbeidsvoorzieningswet, waarin op dit

punt gedachten tot uitdrukking komen die mij zeer aanspreken. Het gaat daarbij in het bijzonder om een andere vormgeving van de uitvoeringsorganisaties op het beleidsterrein van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waarbij de betrokkenheid van vooral de sociale partners bij de vormgeving en uitvoering van het beleid versterkt wordt. Ik zie dat als een poging om op mijn beleidsterrein het zogenaamde maatschappelijk tussenweefsel tussen de centrale overheid en de burger te herstellen. Daardoor kan de afstand tussen Den Haag en de burger worden overbrugd. Dat vraagt echter nogal wat van de overheid, van de burger en van het maatschappelijk middenkader, dat daartoe bij duizenden gemobiliseerd moet worden. Dat is evenwel zeer de moeite waard.

Ik heb in het kort een poging gedaan, nog eens iets zichtbaar te maken van het algemene kader dat – om de beeldspraak van mevrouw Kraaijeveld te volgen – het cement dient te vormen van een crisisbestendige overheid in een crisisbestendige verzorgingsmaatschappij. Een aantal van de bouwstenen die door dit cement in samenhang moeten worden gebracht, worden gevonden in de beleidsvoornemens die ik thans aan de orde zal stellen.

Ik kom dan allereerst tot het sociaal-economisch beleid. Het aan het begin van deze kabinetsperiode geïnitieerde driesporenbeleid is gericht op terugdringing en beperking van onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt, in de markt en in de collectieve sector. Een dergelijk beleid is niet specifiek en niet kenmerkend voor Nederland. In onze buurlanden, die overigens vaak met gelijksoortige economische problemen worstelen, wordt een vergelijkbaar beleid gevoerd. Eigenlijk geldt dat in grote lijnen voor het gehele OECD-gebied. Dat is een van de redenen dat wij in ons land kunnen profiteren van de internationale opleving. De heer Van der Vlies, die daarover een vraag heeft gesteld, wijs ik in dat verband op bladzijde 19 van onze memorie van toelichting alsook op het antwoord op vraag 23.

Wanneer de eerste stap ten aanzien van de noodzakelijke aanpassing, wat de verbetering van onze economische structuur, de rendementen van ons bedrijfsleven en de beheersbaarheid van de collectieve sector betreft, niet was gezet, zou ons land niet ten volle de voordelen van dit internationaal herstel hebben kunnen incasseren. In

de ons omringende landen worden ook resultaten geboekt ten aanzien van het herstel van de rendementen van het bedrijfsleven, het terugdringen van de inflatie en het beheersen van de collectieve sector. Ook daar wordt gewerkt aan het beter doen functioneren van markten, met name van de arbeidsmarkt.

In de recente Employment Outlook van de OECD wordt de achterstand die in Europa bestaat ten opzichte van de Verenigde Staten, als het gaat om creatie van arbeidsplaatsen, in verband gebracht met verschillen in flexibiliteit van de arbeidsmarkt. De OECD stelt dat de partijen op de arbeidsmarkt in de huidige omstandigheden worden geconfronteerd met vraagstukken rond loonbeheersing en loonflexibiliteit van veel ernstiger aard dan voorheen. In een recent economisch jaarverslag van de EG worden eveneens aanbevelingen gedaan om de flexibilisering te bevorderen.

Nederland is in veel opzichten een duidelijke representant van het algemene beeld in West-Europa, als het gaat om het tekort aan arbeidsplaatsen. De cijfers uit de Employment Outlook laten zien dat Nederland zich internationaal, ondanks de opgetreden verbeteringen, ook in de meest recente periode, nog steeds in een zeer zorgelijke positie verkeert. Zo behoort Nederland tot de landen met een relatief hoge werkloosheid. De situatie is daarom ook zo zorgelijk, omdat in Nederland juist in de huidige moeilijke periode sprake is van een zekere inhaal in de participatie van de bevolking – vooral van vrouwen uit die bevolking – aan het arbeidsproces.

Een zorgelijk aspect van de huidige werkloosheidssituatie is op dit moment ook, dat de werkloosheid zich steeds meer concentreert op een aantal groepen die in een steeds grotere achterstandssituatie dreigen te geraken. Ik denk daarbij dan met name aan jongeren en aan langdurig werklozen. Uit het recente jaarverslag van de Europese Commissie over de Economische situatie in de EEG blijkt dat Nederland er in 1983 op deze punten het meest zorgelijk voor stond.

Voorzitter! Waarom wordt verbetering van het functioneren van de arbeidsmarkt – waartoe ook het allocatiemechanisme behoort – zo belangrijk gevonden in mijn beleid? De heren Leijnse en De Korte besteedden een belangrijk deel van hun bijdrage aan dit onderwerp. De vraag

De Koning

is gesteld of met een ander macro-economisch beleid, met een sterkere vraagontwikkeling, de werkloosheidsbestrijding betere kansen zou hebben.

Een korte terugblik laat zien dat in de tweede helft van de jaren zeventig onze consumptieve vraag beduidend hoger lag dan bij voorbeeld in West-Duitsland en ook hoger dan de groei van ons reëel nationaal inkomen. Heeft dat geleid tot meer arbeidsplaatsen of tot meer investeringen? Allerminst. In de jaren zeventig gingen er honderdduizenden arbeidsplaatsen verloren. Ons investeringsniveau ligt thans ongeveer een kwart lager dan in de naoorlogse periode.

Die teleurstellende ontwikkelingen hangen samen met de structurele ontwikkelingen in de jaren zeventig en met de oliecrisis. Onze economische structuur is achteropgeraakt bij de eisen die de wereldmarkt is gaan stellen. Studies van de WRR en van de commissie-Wagner, ten behoeve van de industriële vernieuwing, vormen daarvan mede het bewijs.

Het herkrijgen van onze economische dynamiek betekent dat we ook de zogenaamde aanbodaspecten moeten begunstigen. Het economische herstelbeleid zal mede voorwaardenscheppend moeten zijn. Het beter doen functioneren van de arbeidsmarkt maakt daarvan onderdeel uit. Tot de maatregelen om dat te bereiken behoort, naast uiteraard scholing, ook versterking van het allocatiemechanisme. Daarmee is niet gezegd dat de vraagkant kan worden verwaarloosd. De consumptie zal in 1985, dank zij het kabinetsbeleid op het terrein van de koopkracht, voor het eerst sedert 1979 weer een positieve mutatie te zien geven.

De hoge werkloosheid betekent dat er een scherpe afweging moet plaatsvinden. Lastenverlichting zal daarom eerder moeten worden aangewend voor herverdeling van arbeid dan voor verbetering van het bruto-netto-traject, tenzij beide verenigbaar zijn. Hetzelfde geldt voor de ruimte die er mogelijk bij zou komen voor algemene loonsverbeteringen, waarvan – bij veronderstelde toepassing van de WAM – ook het minimumloon zou kunnen profiteren. Ook deze ruimte moet met voorrang voor herverdeling van arbeid worden aangewend. Zo kan het streven naar koopkrachthandhaving gepaard gaan met bevordering van herverdeling van arbeid en verbetering van het functioneren van de arbeidsmarkt

door het verkleinen van het bruto-netto-traject.

Voorzitter! De heer Leijnse heeft het ontbreken van een flankerend sociaal beleid gehekel. Hij verwees daarbij naar het kabinet-Den Uyl. Hij werkte drie voorbeelden uit: de Arboret, de geluidsnormen en het vakbondswerk in de onderneming. Het kabinet vindt dat maatregelen op het gebied van het sociaal beleid een zelfstandige waarde hebben en op hun eigen merites beoordeeld moeten worden.

Het presenteren van zulke maatregelen als flankering van onaangename maatregelen op materieel gebied, zoals inderdaad in het verleden wel placht te gebeuren, achten wij niet juist. Daardoor wordt te kort gedaan aan de eigen betekenis van maatregelen op het zogenaamde immateriële gebied. Zoals bij brief van 2 november 1984 aan de Kamer is meegedeeld, is het kabinet van oordeel dat de eerste verantwoordelijkheid voor het sociale beleid in de onderneming bij werkgevers en werknemers dient te berusten. Daarom voert het kabinet op dit terrein een terughoudend beleid en zijn de voornemens voor nieuwe wetgeving op dit gebied beperkter dan onder het door de heer Leijnse genoemde kabinet-Den Uyl. Velen in en buiten ondernemingsland zijn ons daarvoor dankbaar.

Ik kom nu op het punt van het overleg met sociale partners. De heer Leijnse heeft een schets gegeven van het beeld dat de heer Windmuller heeft van onze overlegeconomie. Hij stelde dat het overleg van 19 oktober 1984 met de Stichting van de Arbeid iets geheel anders laat zien dan de goede Nederlandse traditie van overleg. Ik meen dat wanneer de heer Windmuller de huidige situatie in ons land had moeten beschrijven, hij nog meer verwonderd zou zijn geweest juist over dat overleg. Er is in de afgelopen jaren nog nooit zoveel en zo intensief met sociale partners overlegd als in 1984. Als ik de formele en informele overleggrondes samen neem, kom ik tot een achttal gesprekken.

Daarnaast is er nog intensief technisch overleg geweest, onder meer over de sociale zekerheid en de bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Als wij die hele waslijst van gesprekken bezien, en als wij laten meewegen dat tijdens de algemene beschouwingen in deze Kamer een meerderheid zich uitsprak voor verlaging van uitkeringspercentages en maatregelen in de Ziekwet, dan lijkt het mij volstrekt onjuist, de opmerkingen van de

minister-president in antwoord op de betogen van sociale partners in het overleg op 19 oktober j.l., zo te kwalificeren als de heer Leijnse heeft gedaan.

Ik wil ook zijn stelling bestrijden dat het overlegstelsel afbrokkelt. Er zijn nog wel degelijk punten waarover consensus kan worden bereikt en ook is bereikt. Ik wijs op een deel van de invulling van het zogenaamde juli-pakket, op de bestrijding van de jeugdwerkloosheid en op de arbeidsduurverkortung. De heer Leijnse is op dit laatste punt nader ingegaan.

Hij constateerde terecht dat er deze zomer een ruime kamermeerderheid bestond voor het tripartite overleg over meerjarenafspraken over herverdeling van werk en een actieve opstelling van de overheid daarbij. Daarbij sloot ik mij gaarne aan. Dat is ook de lijn die het kabinet heeft verwoord in de brief van 8 mei van dit jaar aan de Stichting van de Arbeid. In het overleg van 16 mei is die zaak uitvoerig aan de orde geweest en wij hebben het voorstel gedaan daarover informeel nader contact op te nemen.

De heer Leijnse kan uit het verslag van dat overleg opmaken, wat de reactie van de sociale partners was. Het komt er kortweg op neer, dat voor sociale partners het stichtingsakkoord van november 1982 nog recht overeind staat en dat conform dat akkoord de arbeidsduurverkortung en de herverdeling van arbeid, vooral in decentraal overleg tot stand moet komen. Ook in het overleg van 19 oktober j.l. is dit duidelijk naar voren gebracht.

Het kabinet heeft duidelijk initiatieven genomen. Wij hebben ook goed duidelijk gemaakt welke ontwikkelingen ten aanzien van arbeidsduurverkortung ons voor ogen staan, welke randvoorwaarden daarbij in acht moeten worden genomen. In dat verband wijs ik nog eens op het overleg over de werkgelegenheidsnotitie 1983-1984.

Wij hebben ook via het algemeen sociaal-economisch beleid ruimte geschapen voor verdergaande loonmatiging ten behoeve van herverdeling van arbeid, zonder aantasting van koopkracht voor de werkenden. Als de heer Leijnse zegt, dat wij door niet in te gaan op suggesties van de vakbeweging, de kans op verdere arbeidsduurverkortung hebben gemist, dan slaat hij de plank fors mis. De voorstellen van de vakbeweging betekenen immers dat de verlaging van de collectieve lastendruk die onze plannen met zich brachten, niet tot stand zou komen.

De Koning

Daarmee zou iedere ruimte voor loonmatiging zonder aantasting van de koopkracht zijn weggenomen.

Het tripartite overleg waar de heren Leijnse en Moor in hun motie om vragen heeft, zoals uit mijn betoog blijkt, reeds plaatsgevonden. Zonder twijfel zitten wij komend voorjaar weer met sociale partners om de tafel om de verdere voortgang van het herverdelingsproces te bezien. Er is immers de afspraak dat van tijd tot tijd een evaluatie plaatsvindt van de uitvoering van het stichtingsakkoord.

Ook de punten die in de motie Leijnse/Moor op stuk nr. 46 worden genoemd, zijn in feite al uitgebreid aan de orde geweest. Daaruit behoeft echter niet te worden afgeleid dat ik niets meer in deze richting zou willen doen.

Ik denk wel, dat een wat behoedzamer aanpak beter uitwerkt. Denkbaar zou zijn, dat ik de sociale partners langs informele weg benader voor nadere contacten over arbeidsduurverkortening en herverdeling van werk.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Linschoten en mevrouw Kraaijeveld hebben de deeltijdarbeid aan de orde gesteld. Zij hebben verzocht om een mondeling overleg over de notitie Deeltijdarbeid. Zoals ik al in de uitgebreide commissievergadering van afgelopen maandag heb toegezegd, wil ik graag aan dat verzoek voldoen, eventueel samen met mijn collega van Binnenlandse Zaken. In dat mondeling overleg kan nader worden ingegaan op de concrete rechtspositionele knelpunten waarmee deeltijdwerkers worden geconfronteerd en op andere delen van de notitie.

De heer Linschoten heeft voorts gevraagd naar mijn principiële benadering ten aanzien van deeltijdarbeid. In de notitie over deeltijdarbeid heb ik al aangegeven, dat naar mijn mening een gedifferentieerde aanpak van arbeidsduurverkortening gewenst is, waarbij algemene arbeidsduurverkortening voor iedereen – waar mogelijk – wordt gecombineerd met andere vormen van arbeidsduurverkortening, zoals deeltijdarbeid en VUT. Daarbij beschouw ik deeltijdarbeid als een volwaardige vorm van arbeid, die als zodanig dezelfde acceptatie en rechtspositionele bescherming verdient als voltijdarbeid.

Dat uitgangspunt heb ik voor zover mogelijk ook in de notitie gevolgd, zowel bij de behandeling van de rechtspositionele knelpunten als bij het verkennen van de groei mogelijk-

heden van deeltijdarbeid. Verder heb ik ook aangegeven dat de vertaling van het algemene uitgangspunt naar een leidraad voor het wegnemen van rechtspositionele knelpunten niet simpelweg volgens een enkel stramien mogelijk is, juist ook in verband met de belangen van deeltijdwerkers zelf. In een aantal gevallen en in variërende mate zullen zich concurrerende omstandigheden kunnen voordoen, waaraan wij niet zonder meer voorbij kunnen gaan.

Aan het adres van mevrouw Kraaijeveld wil ik nog zeggen, dat het beleid ter zake van deeltijdarbeid niet met het uitbrengen van de notitie is afgesloten maar verder zal worden ontwikkeld. Bij de standpuntbepaling naar aanleiding van de adviesaanvraag aan de SER over de minimumlonen zal inderdaad rekening worden gehouden met het aspect deeltijdarbeid.

Mevrouw Kraaijeveld heeft ook gevraagd hoe het nu staat met de ontwikkeling van het meerjarenbeleid inzake arbeidsduurverkortening in de collectieve sector. Het bevorderen van arbeidsduurverkortening is een van de belangrijkste doelstellingen van het kabinetsbeleid. Het centraal akkoord van einde 1982 waarover ik zojuist al sprak en het nadien op gang gekomen proces van arbeidsduurverkortening in een groot aantal c.a.o.'s vinden wij een belangrijke stap in de goede richting.

Kenmerkend voor dat proces is, dat concrete afspraken zijn gemaakt op het niveau van bedrijven en bedrijfstakken. Van meet af aan is onderkend, dat arbeidsduurverkortening alleen langs die weg gestalte kan krijgen. De ervaringen in de afgelopen jaren hebben dat inzicht versterkt.

In de collectieve sector is, rekening houdend met de totale doelstelling van het kabinetsbeleid, een maximale inspanning verricht om arbeidsduurverkortening te realiseren. Het kabinet staat daarbij in een moeilijke positie, want het heeft drie doelstellingen voor ogen. Het wil ombuigen, bezuinigen op de collectieve uitgaven, het wil arbeidstijdverkortening maar ook – het wordt daartoe ook vaak gedwongen – handhaving van het volume van dienstverlening en van verrichtingen.

Is in 1983 1,3% arbeidsduurverkortening gerealiseerd met gemiddeld 35% herbezetting en in 1984 nog eens 1% met 100% herbezetting. In het overleg van collega Rietkerk met de bonden van overheids personeel is, nadat aanvankelijk 1% arbeidsduurverkortening was voorgesteld, overeenstemming bereikt over het realiseren van

5% arbeidsduurverkortening met ingang van 1 augustus 1985. Zo'n forse stap naar 5% is alleen mogelijk in het perspectief van 1986. Het gaat dan om afspraken op hoofdlijnen, uitwerking en invulling, die per sector en gedifferentieerd dienen te worden gemaakt, ook in de overheidssector. op het punt van de

Men kan zeggen, dat het kabinet op het punt van de arbeidstijdverkortening wellicht niet als eerste scoort, maar op het punt van herbezetting – dus van werkgelegenheid – vervult het kabinet zeker de rol van voortrekker.

Mijnheer de Voorzitter! In de gepremieerde en gesubsidieerde sector moet de overheid zich realiseren, dat zij geen werkgever is en niet deelneemt aan het arbeidsvoorwaardenoverleg.

Dat is een zaak van partijen. De overheid geeft alleen de ruimte aan waarbinnen dit overleg zich moet voltrekken.

In verschillende sectoren binnen die G+G-sector is het overleg tussen werkgevers en werknemers gaande. In sommige gevallen is al een principe akkoord bereikt. In dit overleg neemt arbeidsduurverkortening een belangrijke plaats in. Ik ga ervan uit dat in de G+G-sector arbeidsduurverkortening kan worden gerealiseerd overeenkomstig hetgeen is afgesproken in de overheidssector. Ook hier zal het overigens slechts mogelijk zijn in het perspectief van 1986.

Dan een paar opmerkingen over het inkomensbeleid, in de eerste plaats over feitelijke inkomensontwikkelingen. Deze feitelijke inkomensontwikkelingen zijn relevant voor hetgeen zich in de afgelopen jaren in het inkomensgebouw heeft voltrokken. Verschillende sprekers in dit debat hebben hierover opmerkingen gemaakt. In verband met de beperkte spreektijd heb ik mijn reactie op de punten waarbij het om feitelijke ontwikkelingen gaat, in schriftelijke vorm aan de Kamer doen toekomen. Ik zal haar alleen voor wat betreft de conclusies nog kort naar voren brengen.

Naar mijn mening laat de schriftelijke beantwoording op overtuigende wijze zien dat in tegenstelling tot wat de heer Leijnse beweert, in de afgelopen periode in het geheel geen sprake is geweest van een denivellerend beleid. Integendeel, over de gehele periode waarin voor de minima koopkrachtdalingen optraden – in de jaren 1980 tot en met 1984 – was de koopkrachtontwikkeling voor de hoogste inkomens in haar totaliteit ongunstiger dan voor de minima.

De Koning

Het in de discussie betrekken van de incidentele loonontwikkeling ten einde toch de conclusie van denivellering te kunnen trekken, is naar mijn mening onjuist, met name omdat dan loonmutaties worden toegerekend naar grote groepen inkomensstrekkers die deze mutaties in het geheel niet ondervinden.

Bij de verwijzingen die de heer Wilms en mevrouw Groenman maken naar de becijferingen van het Sociaal-Cultureel Planbureau wil ik nog eens waarschuwen voor het feit dat het Sociaal-Cultureel Planbureau andere bronnen en definities hanteert dan het Centraal Bureau voor de Statistiek, waardoor de conclusies een verschillende richting uit kunnen gaan en in feite ook blijken uit te gaan. Belangrijker is het echter zich te realiseren dat bij de vergelijking van de inkomensverdeling in de tijd zowel beleidsmatige factoren als autonome ontwikkelingen in het geding zijn die ieder om een eigen analyse vragen.

De gegevens die door de heer De Korte naar voren werden gebracht, waren mij in grote lijnen bekend en worden ook in grote lijnen onderschreven. Ik zie dan ook niets in een geïsoleerde benadering van de inkomenspositie van de minima. Men zal deze positie steeds moeten zien in samenhang met de inkomenspositie van anderen en pas dan zijn beleid moeten uitstippelen, zoals ook de heren Nypels en De Kam in hun artikel aangeven.

Wat de uitgangspunten van het inkomensbeleid zelf betreft, het volgende. De heren Leijnse en De Korte hebben behalve cijfermatige beschouwingen over het inkomensbeleid, waarop in de stukken wordt ingegaan, ook de nodige principiële beschouwingen ten beste gegeven, ieder uiteraard met zijn eigen invalshoek. De heer Leijnse heeft het accent gelegd op rechtvaardigheid en solidariteit, de heer De Korte op doelmatigheid.

De beschouwingen van beide heren geven mij aanleiding om mijn eigen inkomenspolitieke opvattingen uiteen te zetten. Mijn vertrekpunt is daarbij hetzelfde als dat van de heer De Korte, namelijk dat in het inkomensbeleid steeds gezocht moet worden naar een evenwicht tussen de eigen doelstelling, te weten het bevorderen van een meer rechtvaardige inkomensverdeling, en de instrumentele functie van het inkomensbeleid, te weten het leveren van een doelmatige bijdrage aan de verwezenlijking van het sociaal-economisch beleid.

In het kader van het rechtvaardigheidsstreven gaat het om zaken als gelijke kansen, gelijke beloning voor gelijke arbeid, parallelle inkomensontwikkeling, het alleen compenseren van inkomensverschillen voor inspanningen en offers, bescherming van de zwakkeren en rekening houden met de draagkrachtverschillen in de secundaire en tertiaire inkomenssfeer.

In het kader van het doelmatigheidsstreven ligt de nadruk op de algemene loonmatiging, de bijzondere matiging van de inkomens in de collectieve sector, looninlevering ten behoeve van rendementsherstel, van werkgelegenheids groei en arbeidsduurverkorting, flexibilisering van de loonstrucuur, herstel van financiële prikkels enz.

Het kabinet heeft wat de koers van het inkomensbeleid betreft een duidelijke politieke keuze gemaakt. Gekozen is voor een beleid dat vooral staat in het teken van het streven naar herstel van de economie en de werkgelegenheid en van een uiterst terughoudende opstelling ten aanzien van de bruto-inkomensontwikkeling in de marktsector. Samengevat; meer werk gaat vóór behoud, laat staan verbetering van inkomen. Dat is een harde, duidelijke stelling.

Met die beleidskeuze is het accent, in vergelijking met de jaren zeventig, meer op het doelmatigheids criterium komen te liggen. Ik merk met name aan het adres van de heer Leijnse op dat hiermee niet is gezegd dat geen rechtvaardigheid meer moet worden nagestreefd. Herstel van werkgelegenheid is immers niet slechts een prioriteit op zich zelf, maar ook een belangrijk instrument – in de huidige economische omstandigheden wellicht het belangrijkste instrument – ter verwezenlijking van een aanvaardbare inkomensverdeling.

Ik onderschrijf in deze zin de stelling van de heer De Korte, dat het zaak is om thans de doelmatigheid in dienst van de rechtvaardigheid te stellen. Een duurzame versterking van de positie van de minima is daarbij een belangrijke toetssteen voor het inkomensbeleid. Overigens vind ik het door de heer De Korte gegeven cijfervoorbeeld, waarbij de minima ook in absolute zin het best af zouden zijn bij een gedifferentieerd inkomensbeeld, niet helemaal reëel.

Ik begrijp het voorbeeld niet goed. Ik adviseer de heer De Korte om de in het voorbeeld genoemde bedragen van f 15.000 en f 25.000 te verwisselen. Dan wordt het probleem scherp gesteld. Is een inkomenssituatie waarbij de minimuminkomens op f 15.000 en de hoge inkomens op

f 75.000 staan te verkiezen boven een inkomenssituatie waarbij alle inkomens op f 25.000 staan? Dat is een interessante vraag.

De heer **De Korte** (VVD): Dan heeft de minister mij niet goed begrepen!

Minister **De Koning**: Dat vreesde ik al!

De heer **De Korte** (VVD): Mijn stelling is de volgende. Als je almaar doorgaat met het nivelleren van de inkomens, zakt het algemene peil van de inkomens van al die mensen steeds dieper. In de eindsituatie is het inkomensniveau dan f 15.000. In de huidige situatie zitten de laagste inkomens in de buurt van de f 20.000 à f 25.000. Dat niveau kan in stand worden gehouden door de hogere inkomens niet helemaal te laten afzakken tot het niveau van de laagste inkomens. Ik heb een ontwikkeling geschetst. Ik heb aangegeven, waartoe een en ander zal leiden als wordt gekozen voor complete solidariteit. Ook heb ik aangegeven, waartoe de doelmatigheid in dienst van de rechtvaardigheid zal leiden. De laatste gedachte heeft ook de minister onderschreven.

Minister **De Koning**: De weg die door de heer De Korte werd geschetst, is zeer lang en zeer rampzalig. Ik zou bijna zeggen: 'In the long run we're all dead'. Het gaat mij om de middellange termijn. Daarbij tekent zich nagenoeg altijd het dilemma af dat moet worden gekozen tussen het verkleinen of het vergroten van de inkomensverschillen. Men kiest voor alle inkomens op f 25.000 of voor de lagere inkomens op f 15.000 en de hogere inkomens op f 75.000. Deze keuze is gemakkelijk te maken. Als wordt gekozen voor een inkomen voor allen op f 25.000, zal er binnen de kortste keren sprake zijn van een inkomen van f 15.000 voor allen!

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De minister en ik hebben elkaar weer gevonden; dat was nu precies wat ik wilde schetsen!

Minister **De Koning**: Ik heb mij kennelijk laten misleiden door mijn eigen gebrek aan somberheid. Zo erg had ik het mij nog niet voorgesteld!

Mijnheer de Voorzitter! In het inkomensbeleid dat ik wil proberen te verwezenlijken, is een bescheiden maar daarom nog geen onbelangrijke rol toegekend aan de overheid. Ik heb al gezegd dat ten aanzien van de bruto inkomens een uiterst terughoudend beleid wordt gevoerd ten einde onderhandelingspartners in

De Koning

staat te stellen, rekening te houden met de specifieke omstandigheden van hun bedrijven, van hun bedrijfstakken, en ook rekening te houden met uiteenlopende arbeidsmarktsituaties.

Slechts in uitzonderingsgevallen past in deze benadering een rechtstreekse interventie van de overheid ten aanzien van de bruto inkomens in de marktsector. Daarbij valt te denken aan het ingrijpen in geval van monopolioïde inkomensvorming – het beleid dat wordt gevoerd ten aanzien van sommige vrije beroepen –, aan het ingrijpen bij excessieve ontwikkelingen van niet-c.a.o.-inkomens en aan het ingrijpen bij het optreden van een acute noodsituatie in de nationale economie, veroorzaakt door schoksgewijs optredende factoren.

Kenmerkend voor het inkomensbeleid van de jaren tachtig zal zijn een indirecte aanpak van de inkomensverhoudingen. In dit verband onderschrijf ik het pleidooi van de heer De Korte voor een grotere aandacht voor het 'bronnenbeleid', een beleid dat is gericht op het scheppen van zoveel mogelijk gelijke kansen. Naarmate dit beleid slaagt, wordt het verwerven van inkomen minder een kwestie van sociaal milieu, traditie, macht of toeval en meer een zaak van bereidheid tot inspanning.

Behalve aan de door de heer De Korte genoemde voorbeelden, onderwijs en scholing, denk ik bij bronnenbeleid ook aan zaken als arbeidsduurverkorting, emancipatiebeleid, mededingingsbeleid en bezitsvormingsbeleid.

Een ander voorbeeld van indirect inkomensbeleid is het wetsvoorstel inzake informatie over inkomens uit arbeid, de opvolger van het wetsvoorstel inzake openbaarheid van inkomens uit arbeid. Het eerstgenoemde wetsvoorstel zal ik samen met mijn collega van Economische Zaken naar ik hoop begin volgend jaar indienen. Via een goede informatie over arbeidsinkomens kan worden bevorderd dat inkomensverhoudingen beter sporen met de zwaarte van de werkzaamheden en met de inzet van degenen die de werkzaamheden verrichten. Via die goede informatie kan ook de allocatieve en motiverende werking van inkomensverschillen worden vergroot en kunnen niet-compenserende en louter op traditie of willekeur berustende inkomensverschillen beter zichtbaar worden gemaakt.

Het inkomensbeleid ten aanzien van premies, belastingen en tertiaire regelingen moet ook passen in de geschetste hoofdlijnen. Gelet op de gemaakte beleidskeuzen zou het een slechte zaak zijn als de in de primaire sfeer door de onderhandelende partijen aangebrachte inkomensverschillen in de secundaire en tertiaire sfeer weer ongedaan gemaakt zouden worden. Beter kan men in beide sferen een neutrale invloed op de inkomensverhoudingen nastreven. In ieder geval wil het kabinet in het traject 'minimum-twee maal modaal' een halt toeroepen aan de nivellering via belastingen en premies. Verder kan geprobeerd worden om via beperking van de gemiddelde en marginale lastendruk de allocatieve en produktiviteitsstimulerende werking van de in de primaire sfeer tot stand gebrachte inkomensverschillen te versterken.

De Voorzitter: Er is blijkbaar een technisch mankement aan de geluidsinstallatie dat misschien in enkele minuten verholpen kan worden. Ik verzoek de minister zijn rede even te onderbreken.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De Voorzitter: Het blijkt dat het technische mankement niet in een paar minuten verholpen kan worden.

Naar mij blijkt, bestaat er geen bezwaar tegen, met zijn allen, dus inclusief het publiek, naar de Schepenzaal te verkassen. Daar is ook een radio-aansluiting aanwezig, zodat het land ook in dat geval niets hoeft te missen.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

De Voorzitter: De vergadering wordt hervat. Ik maak iedereen erop attent dat het een plenaire vergadering blijft en dat ook hier dus niet wordt geroekt.

Ter voortzetting van zijn rede is het woord aan de minister.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Mijn laatste zin in de vorige vergaderzaal was, dat zou moeten worden geprobeerd om via een beperking van de gemiddelde en van de marginale lastendruk de inkomensverschillen in de primaire sfeer te versterken, en daardoor de allocatiefunctie van die inkomensverschillen te benadrukken. Dan is met name het traject van minimum tot modaal van belang. In dat traject zet

een verlaging van de sociale-premiedruk zoden aan de dijk, zelfs meer zoden dan de Contourennota. De in die Contourennota vervatte suggesties tot vermindering van steile tarieven zijn vooral van belang voor de hoge inkomens. Dat zeg ik dan als reactie op de opmerking van de heer De Korte.

Beperking van de collectieve-lastendruk is ook van grote betekenis met het oog op koopkrachtbescherming, vooral in verband met de noodzaak van de brutoloonmatiging die het gevolg zal zijn van arbeidsduurverkorting.

De contouren van het inkomensbeleid weerspiegelen een nieuwe synthese tussen doelmatigheid en rechtvaardigheid. Meer dan in de jaren zeventig ligt daarbij het accent op de doelmatigheid, maar het blijft een synthese. Rechtvaardigheid is en blijft van groot belang, maar is meer dan voorheen een toetssteen voor het totale sociaal-economisch beleid waarin herstel van werkgelegenheid prioriteit heeft boven het inkomensbeleid op zich zelf. Als de heer Leijnse dat wil afdoen met een verwijzing naar machtsargumenten en ideologische overwegingen, dan betreur ik dat zeer.

Ik ga nu in op nog een paar inhoudelijke argumenten van de heer Leijnse. Hij stelt dat de argumenten voor het vergroten van de verschillen tussen minimum en modaal de toets van de feiten niet kunnen weerstaan, en verwijst in dat verband naar het eindrapport van de projectgroep van Sociale Zaken 'allocatiefunctie van inkomensverschillen'.

Ik geef graag, met de projectgroep, aan de heer Leijnse toe, dat het moeilijk is om beleidsconclusies te verbinden aan het beschikbare empirische materiaal, ook ten aanzien van die allocatieve functie van inkomensverschillen. De samenvatting die de heer Leijnse geeft van het rapport van de projectgroep is op zijn minst curieus. Hij zegt dat de projectgroep tot de conclusie is gekomen dat er geen schijn van bewijs is, dat grotere inkomensverschillen de mobiliteit van werknemers en uitkeeringstrekkers bevorderen.

Ik geef nu enkele conclusies van het rapport weer, waaruit zal blijken, dat die aanzienlijk meer genuanceerd zijn. Ten aanzien van de mobiliteit van werknemers wordt geconstateerd, dat er naast inkomensverschillen nog een reeks van andere factoren is, die de motivatie van het arbeidsaanbod beïnvloeden. Een effectieve beïnvloe-

De Koning

ding van de allocatie is daarom beter via meersporenbeleid te verwezenlijken. Het meersporenbeleid heeft dan betrekking zowel op lonen als op de functiestructuur als op de arbeidsduur, promotiemogelijkheden, opleiding, arbeidsomstandigheden en dergelijke.

Verder staat in het rapport, dat de beïnvloeding van beloningsverhoudingen tussen concrete functies wel degelijk zinvol kan zijn. Ook wordt er gezegd, dat flexibilisering van beloningssystemen overweging verdient. De projectgroep betwijfelt of de in haar rapport geschetste toename van marginale druk in het licht van die allocatieoverwegingen nog wel aanvaardbaar is. Verder staat in het rapport dat, hoewel allocatieve consequenties met de stelselherziening niet kunnen worden nagestreeft, het zoekgedrag van de dan nog resterende werklozen kan worden beïnvloed, zodra de relatieve positie van werklozen verbetert, door de thans tot stand gebrachte verlaging van de uitkeringspercentages. Ik beveel het rapport van de projectgroep graag nog eens ter zorgvuldige lezing aan de heer Leijnse aan.

Mijn conclusie is, dat het thans gevoerde inkomensbeleid een aanmerkelijk steviger empirische basis heeft dan het nivelleringsbeleid van vorige kabinetten.

Het zou geen wijs beleid zijn wanneer het nivelleringsbeleid van voorheen nu vervangen zou worden door een even blinde denivellering. Naar mijn mening moeten de nivellering en denivellering als strijdpunt plaatsmaken voor rationalisering van inkomensverschillen. Wel verdient voor de korte termijn een beperkte denivellering in het traject minimum/modaal overweging.

Voor het overige moet minder naar de pure cijfers gekeken worden dan naar de relatie tussen inkomensverschillen en inkomensbepalende factoren. In dat verband zie ik een belangrijke taak voor de sociale partners weggelegd.

Ik deel overigens niet de mening van de heer Schutte, dat de overheid de aanvaardbaarheid van het op rationalisering van inkomensverschillen gericht beleid zou kunnen vergroten door de invoering van een nationaal functiewaarderingsstelsel.

Wij hebben te maken met de vrees van werkgeversorganisaties dat zo'n systeem een aanzet zou kunnen vormen voor een detaillistisch en centralistisch inkomensbeleid van de overheid. Onder die omstandigheden

zou de invoering van een dergelijk systeem weerstanden oproepen in plaats van wegnemen. Voor zover lering het gevolg is van een geslaagd bronnenbeleid is zij niet blind, maar marktconform en voor mij aanvaardbaar.

De overwegingen die ik heb genoemd laten zien dat het onjuist is om het kabinetsbeleid te karakteriseren met termen als 'denivelleringsideologie', 'bittertafel-argumentatie' en 'einde van de solidariteit'. Wanneer wij kijken naar het beleid ten aanzien van de welvaartsverschillen tussen huishoudens, dan blijft van het verhaal van de heer Leijnse al helemaal weinig over. In de notitie Inkomensbeleid is aangegeven dat de inkomensongelijkheid tussen huishoudens per saldo afneemt.

De belastingherziening van 1984 en 1985 met betrekking tot de tweeverdieners en de individualisering van de premieheffing AOW hebben een nivellerende uitwerking op de inkomensverdeling van huishoudens. Dat past in het streven van het kabinet om meer rekening te houden met draagkracht van huishoudens; dat past in het streven naar rechtvaardigheid in inkomensverhoudingen.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gezegd dat er op dit moment veel onzekerheid is over inkomensposities en zij noemt daarbij het minimumloon in relatie met arbeidsduurverkorting. Verder bepleit zij helderheid over het begrip 'volledige werkgelegenheid' in relatie tot het minimumloon en het minimumjeugdloon. Ik verwacht in het begin van het volgende jaar – voorzichtig geschat in februari – het advies van de Sociaal-Economische Raad waarin die ingaat op de relatie minimumloon arbeidsduur en minimumloon – werkgelegenheid. Natuurlijk speelt in dat verband ook de houding van de sociale partners een rol, met name wat betreft de invulling van de arbeidsduur, zowel voor jongeren als voor ouderen.

Vanzelfsprekend zal de vermindering van de normale arbeidsduur haar doorwerking hebben naar het minimumloon, in die zin dat de loonlevering waarmee de vermindering van de normale arbeidsduur gepaard gaat doorwerkt in het niveau van het minimumloon. Mevrouw Kraaijeveld merkte in dat verband terecht op dat een belangrijke vraag is of juist vanwege dit proces het minimumloon op den duur nog wel als norm kan gelden voor het sociaal minimum, dat wil zeggen: als norm voor de vloer in het inkomensgebouw.

Mijn stelling is dat het gaat om een relatief minimum, maar ik erken dat er een moment kan komen waarop wij ons de vraag moeten stellen of wij niet vanwege de arbeidsduurverkorting en de daarmee gepaard gaande herverdeling van arbeid met een aan die sterk verminderde arbeidsduur gekoppeld minimumloon een bepaalde benedengrens overschrijden. Het vraagstuk van de functie van het minimumloon als norm voor de vloer in het inkomensgebouw heb ik voorgelegd aan de SER.

Het advies daarover zal nog wel even op zich laten wachten, want de SER heeft dat vraagstuk losgekoppeld van het vraagstuk van de indexering van het minimumloon en de relatie minimumloon – arbeidsduurverkorting en minimumloon – werkgelegenheid. Op de positie van de sociale minima zal ook staatssecretaris De Graaf nog nader ingaan.

Mevrouw Groenman heeft een algemene reactie gevraagd op haar betoog over individualisering in het inkomensbeleid in verband met de verdeling van arbeid en over de positie van alleenstaanden en gezinnen in dat verband. Zij meent dat het kabinet te zeer bescherming biedt aan alleenverdieners en traditionele gezinnen en dat dat gaat ten koste van anderen. Mevrouw Groenman vraagt of er nog wordt toegewerkt naar een samenleving waarin ieder individu in eigen levensonderhoud voorziet.

Ook mevrouw Ubels heeft aandacht gevraagd voor de positie van alleenstaanden. De gedachte dat in het inkomensbeleid de bescherming van het traditionele gezin met één kostwinner een steeds grotere rol gaat spelen, berust op een misverstand. Het is juist dat het kabinet een zekere bescherming van het inkomen van een paar met één kostwinner, met name op het minimuminkomensniveau, noodzakelijk acht. Wanneer men in beginsel accepteert dat ook huisvrouwen onder de minimuminkomens bescherming vallen, ook huisvrouwen tegen ziektekosten verzekerd moeten zijn en het feitelijk onderhouden van een ander de fiscale draagkracht vermindert, dan moet ook geaccepteerd worden dat alleenstaanden en tweeverdieners aan de betalende kant staan van de inkomensoverdrachten die daarvoor nodig zijn.

Hierbij wordt in de politieke discussie vaak uit het oog verloren dat deze overdrachten in feite verminderen.

De Koning

Het lijkt soms dat ze vermeerderen, doordat ze duidelijk als aparte elementen verschijnen. Ik denk aan de alleenverdienerstoeslag, de toeslag voor de jongere partner in de AOW en de gezinstoeslag. Dat zijn echter allemaal beperkingen ten opzichte van de daarvoor bestaande systemen.

Het inkomensbeleid werkt niet belemmerend voor de herverdeling van arbeid. Integendeel! Door gelijke behandeling en aanpassing aan pluriformiteit van feitelijke samenlevingspatronen worden belemmeringen voor herverdeling weggenomen.

Een andere reden waarom het huishouden een rol speelt in inkomensregelingen is de factor van de besparende werking van de gezamenlijke huishouding. Alleenstaanden missen dat in vergelijking met samenwonende partners en daarom wordt bij de sociale minima hun behoefte hoger geschat en bij de belastingen hun draagkracht lager. Als mevrouw Groenman met het oog op de alleenstaanden pleit voor individualisering lijkt zij over het hoofd te zien dat het rekening houden met het huishouden in het voordeel van alleenstaanden werkt.

Bij de sociale minimumuitkeringen bij voorbeeld krijgen alleenstaanden meer dan de helft, namelijk 70% van wat twee samenwonende partners krijgen, te weten 100%. Bij individualisering wat deze factor betreft, zou de verhouding alleenstaanden: een paar 50: 100 worden, hetgeen het alleen gaan wonen praktisch onmogelijk zou maken. Voor de belastingen geldt een overeenkomstige redenering want er is een toeslag op de algemene belastingvrije som ten behoeve van alleenstaanden. Daar het hierbij om een puur economische feitelijkheid gaat, is er principieel weinig bezwaar tegen om ook ten aanzien van niet gehuwden die een gezamenlijke huishouding voeren of een woning delen, met deze factor rekening te houden.

Veelal wordt beweerd dat dit beleid de mensen van elkaar afhankelijk zou maken. Het tegenovergestelde is echter zeker zo goed te verdedigen. De uitkering gaat immers omhoog en de belasting omlaag als deze samenwonenden daadwerkelijk onafhankelijk als alleenstaanden door het leven zouden willen gaan.

Mevrouw Groenman pleit nog eens voor meer coördinatie in het inkomensbeleid ten behoeve van alleenstaanden, gehandicapten en jongeren. Ik ben het met haar eens dat coördinatie

in het inkomensbeleid noodzakelijk is en men kan mij, als coördinerend minister voor het inkomensbeleid, daarop aanspreken. Algemene lijnen van beleid voor deze categorieën en cijfermatige ontwikkelingen worden geregeld gepresenteerd, ook ten behoeve van het overleg met deze Kamer. Men denke aan de inkomensnotities 1984 en 1985. Daarbij wordt ook gestreefd naar een verdieping en een actualisering van statistisch materiaal.

Nieuwe organisatorische voorzieningen zijn voor die coördinatie naar mijn mening niet nodig. In het algemeen is gebleken dat coördinatie vooral verbeterd door deze zoveel mogelijk te laten plaatsvinden in algemene beleidskaders en door gebruik te maken van bestaande procedures en voorzieningen.

Het kabinet gaat ervan uit dat de primaire verantwoordelijkheid voor de loonvorming bij de sociale partners ligt. De heer Schutte vraagt zich af of ik lijdzaam blijf toezien als een deel van de vakbeweging alle loonruimte opeist. Hij ziet mij nog geen loonmaatregel nemen en dat ben ik met hem eens. Ik heb daar verschillende redenen voor. Het zijn, om te beginnen, niet de onderhandelingsreizen die de loonontwikkeling bepalen maar de onderhandelingsresultaten.

Wij kunnen daar op dit moment nog niets over zeggen. Verder ben ik niet zo lijdzaam. Ik heb in ieder geval in woord en geschrift duidelijk gemaakt dat het een volstrekt funeste ontwikkeling zou zijn als in 1985 de loonsom sterker zou stijgen dan nu in de MEV is voorzien en als geen loonmatiging ten behoeve van herverdeling van werk en van rendementsherstel zou plaatsvinden. De heer De Korte heeft op consequenties hiervan gewezen in termen van afnemende werkgelegenheid en toenemende verschillen tussen actieven en niet actieven. Ik ben het eens met zijn betoog op dit punt.

De onderhandelingen op c.a.o.-terrein zijn nog maar nauwelijks van start gegaan. Wij zullen die ontwikkelingen op de voet volgen. Ik ga er echter vooralsnog van uit dat er niet gevreesd hoeft te worden voor een fikse loonronde, laat staan een loonexplosie. Ook de vakbeweging beseft dat zoiets niet in het voordeel van haar leden is. Zoals ik vanmorgen al heb benadrukt, hebben wij in Nederland gelukkig een verantwoordelijke vakbeweging.

Er is, ten slotte, een motie ingediend tijdens het beleidsdebat over de

begroting van Landbouw en Visserij, die naar deze discussie is verwezen, en wel door de heer Tazelaar en mevrouw Ter Veld. Die motie betreft het combinatiebanenplan van het Landbouwschap. Ik heb tijdens de UCV maandag jongstleden al gezegd dat de STAP's, die zich bezig houden met dit combinatiebanenplan, gelijk gesteld kunnen worden met andere werkgevers die tijdelijk arbeidsplaatsen van het START-plan tot hun beschikking zouden willen hebben.

Uiteraard moeten ze dan wat dat deel van hun activiteiten betreft voldoen aan de voorwaarden van dat START plan. Concreet betekent het voor de korte termijn dat in de experimenteergebieden een beroep op START kan worden gedaan voor bemiddeling om arbeidskrachten uit het START-plan tegen gereduceerd tarief over te hevelen naar STAP. Als de proefperiode achter de rug is, dan hoop ik dat dit voor het hele land zal kunnen gelden.

Voorzitter, in het dictum van de motie is sprake van voorwaarden bij de loonkostensubsidie voor dit plan. Dit is echter onjuist; voor het combinatieplan als zodanig is geen loonkostensubsidie beschikbaar, wel voor degenen die voldoen aan de voorwaarden voor het START-plan. Als de motie in die zin kon worden bijgewerkt, zou ik tegen aanvaarding ervan geen bezwaar hebben.

□

Staatssecretaris **Kappeyne van de Coppello**: Mijnheer de Voorzitter! Verschillende sprekers zijn ingegaan op diverse aspecten van het arbeidsomstandighedenbeleid en in het bijzonder op de Arbeidsomstandighedenwet. De heer Leijnse, die ik graag wil complimenteren met zijn 'maagdenrede', en de heren Van der Vlies en Leerling hebben vragen gesteld over het kabinetsstandpunt ten aanzien van de ARBO-wet, over de dereguleringsvoorstellen van de commissie-Geelhoed, over het tempo van invoering van de Arbo-wet en over de personeelsbezetting bij de arbeidsinspectie.

De heer Leijnse heeft over het kabinetsstandpunt inzake die voorstellen van de commissie-Geelhoed gezegd dat deze essentiële afwijkingen van de geest van de Arbo-wet inhouden. Hij noemt hierbij als voorbeelden de voorstellen ten aanzien van de Arbo-dienst, de registratie van bijna-ongevallen en het artikel over geestdodende kort-cyclische arbeid.

Kappeyne van de Coppello

Ik wil het kabinetsstandpunt inzake de Arbo-dienst graag verduidelijken. De wijziging die het kabinet heeft voorgesteld, houdt niet in dat het principe van geïntegreerde deskundigheid binnen de onderneming zou zijn verlaten. Dat blijkt ook uit het feit dat de materiële taken van de dienst gehandhaafd blijven. De wijziging heeft tot doel, meer keuzemogelijkheden te scheppen ten aanzien van de organisatorische vormgeving van de verschillende deskundigheden binnen de onderneming.

Wat de registratie van bijna-ongevallen betreft het volgende. Op zichzelf is het juist dat dit een belangrijk instrument bij ongevallen-preventie kan zijn. De bepaling ter zake is door de commissie-Geelhoed getoetst aan een aantal criteria. Een daarvan heeft betrekking op de controle en de handhaafbaarheid van de wettelijke regeling. In dit geval ben ik het wel met de commissie eens dat deze bepaling in de praktijk moeilijk afdwingbaar is. Maar ik wijs erop dat artikel 12 voor de werknemers de mogelijkheid biedt tot het melden van gevaren.

De toevoeging aan artikel 3, lid f – het artikel over het tegengaan van geestdodende kort-cyclische arbeid – moet niet worden gezien als een verruiming van de mogelijkheid om dergelijke arbeid te laten voortbestaan. Op de werkgever rust nog steeds de verplichting om alles te doen wat binnen zijn mogelijkheden ligt om dit soort arbeid te vermijden. Alleen als hij daarin niet slaagt, moet hij voor zover dat redelijkerwijze van hem kan worden gevergd, zorg dragen voor regelmatige pauzes of voor afwisseling in de vorm van het verrichten van andere arbeid.

In de huidige wettekst wordt opengelaten wat de werkgever moet doen als redelijkerwijs niet van hem kan worden gevergd dat geestdodende kort-cyclische arbeid wordt vermeden. De wijziging is dus eigenlijk een verbetering, althans naar mijn indruk.

Samenvattend ben ik van oordeel dat de drie door mij genoemde wijzigingen geen aantasting van de geest van de wet vormen. Ik hoop met dit oordeel ook de heer Van der Vlies op dit punt te hebben gerustgesteld.

Door de heren Leijnse, Van der Vlies en Leerling zijn vragen gesteld over het tempo van invoering van de Arbowet. De heer Leijnse drong aan op uitbreiding van het apparaat van de Arbeidsinspectie. Met deze leden deel ik de mening dat het bij de

Arbowet gaat om een belangrijk en omvangrijk stuk wetgeving. Dat betekent dat tijd, menskracht en overleg nodig is.

Over de menskracht wil ik het volgende meedelen. Bij de invoering van de eerste fase van de Arbowet is op het gebied van de personeelssterkte geen sprake van ernstige knelpunten. Enerzijds is er menskracht vrijgemaakt door het afstoten van niet-vitale taken, anderzijds heb ik met de Minister van Financiën overeenstemming bereikt over een uitbreiding van de Arbeidsinspectie met 30 plaatsen in 1985 ten behoeve van de invoering van de Arbowet bij de overheid. In dit opzicht kan ik de heer Leijnse geruststellen.

Voor wat betreft de invoering van de volgende fase zijn er op dit moment geen zekerheden over een verdere uitbreiding. Ik stel mij echter voor, in dezen op dezelfde manier als bij de tweede fase in samenwerking met de betrokken bewindslieden te zoeken naar een bevredigende oplossing van de problematiek.

De heer Leerling vroeg naar de stand van zaken met betrekking tot de invoering van de resterende artikelen van de eerste fase, namelijk artikel 4, de leden 1 en 2, en de artikelen 6, 10 en 12. Mijn streven is erop gericht, deze artikelen in het begin van 1985 in te voeren. In diezelfde tijd zal de invoering van de eerste fase van de Arbowet voor het burgerlijk overheids-personeel en het Defensiepersoneel geschieden.

Wat betreft de planning van de volgende fase, hoop ik begin volgend jaar een advies te ontvangen van de Arbo-raad over de volgorde van invoering van de resterende artikelen.

Naar aanleiding van de vraag van de heer Willems met betrekking tot het gebruik van blauw asbest in waterleidingbuizen, deel ik de Kamer het volgende mede. Het beleid ten aanzien van deze buizen is naar aanleiding van vragen van de leden Weijers, Poppe en Rempt aan de orde geweest. Ik wil daar korthedshalve naar verwijzen. Ik kan een en ander nog eens voorlezen, maar ik neem aan dat de betrokken leden die antwoorden kennen.

Er zal een regeling worden voorbereid die het in voorraad houden van crocidoliet-houdende buizen en hulpstukken verbiedt. Die regeling zal per 1 juli 1985 in werking treden. Intussen is mij gebleken dat een groot deel van de voorraadhouders zich bereid verklaard heeft op vrijwillige wijze de voorraad naar gecontroleerde stortplaatsen te doen afvoeren. Dit

heeft mede geleid tot een afname van het aantal verstrekte ontheffingen tot het verwerken van crocidoliet houdende buizen. De desbetreffende verwerkingen zijn bestanddelen van het doen opheffen van de voorraden. Ik kan, samenvattend, de heer Willems mededelen dat het de goede kant opgaat.

De heer Leerling heeft gevraagd hoe het staat met het overleg met de sociale partners over de arbeidsomstandigheden van klassificeerders. Het overleg met de sociale partners heeft geleid tot de uitwerking van een regeling die de financiële stimulering van technologische vernieuwing ten gunste van betere omstandigheden in de bedrijfssector scheeps- en industrieel onderhoud beoogt. Deze regeling wordt een dezer dagen van kracht en wordt door het Departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in samenwerking met de sociale partners uitgevoerd.

De heer Leijnse veronderstelde dat het kabinet geen eigen verantwoordelijkheid neemt met betrekking tot het beleid ten opzichte van schadelijk geluid. De Kamer weet dat ik dit jaar een advies van de SER heb ontvangen. De SER is verdeeld over de normering van geluidssterkte. Voordat ik mijn standpunt bepaal over de normstelling, moet ik op korte termijn een overleg initiëren met de bewindspersonen van de meest betrokken departementen. Daarna zal ik beleidsvoornemens voorleggen aan de ministerraad, waarna ik hoop dat de Kamer zo spoedig mogelijk op de hoogte zal worden gesteld van het kabinetsstandpunt.

Ik zal de vaststelling van mijn beleid in de tijd gezien niet laten afhangen van de ontwikkelingen in de EG. Ik ben het dus niet eens met de stelling van de heer Leijnse dat het kabinet in dezen niet zijn eigen verantwoordelijkheid neemt.

Mevrouw Kraaijeveld heeft een aantal opmerkingen gemaakt over de studie 'Thuisarbeid' en het regeringsstandpunt ter zake. Aanvankelijk kwalificeerde zij dat standpunt als volstrekt negatief. Na een korte gedachtenwisseling heeft zij dat enigszins gerelativeerd. Het kabinet is in het algemeen van mening dat niet te snel naar het instrument wetgeving moet worden gegrepen. In dat spoor ben ik dan ook van mening dat dit instrument pas gebruikt moet worden indien de noodzaak daartoe is aangetoond en indien verwacht kan worden dat met wetgeving het beoogde doel bereikt wordt.

Kappeyne van de Coppello

Ik heb al meegedeeld aan de Kamer dat ik de effectiviteit van regelgeving op dit terrein in twijfel trek. Dat betekent niet dat ik van mening ben dat nieuwe ontwikkelingen op het terrein van de arbeidsverhoudingen niet nauwlettend gevolgd moeten worden of dat ik ongevoelig zou zijn voor dergelijke ontwikkelingen.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gesignaleerd dat er allerlei gebeurt met betrekking tot micro-elektronica in de sfeer van het thuiswerk. Ik denk dat die ontwikkelingen nog in een zodanig vroeg stadium verkeren dat van repercussies voor de arbeidsverhoudingen die nu al tot ingrijpen zouden nopen, niet gesproken kan worden.

Mevrouw Beckers heeft gezinspeeld op een mondeling overleg waarin de Kamer met mij van gedachten zou wisselen over de thuiswerkproblematiek. Ik ben daartoe uiteraard gaarne bereid. Ik denk dat wij dan gedetailleerder over deze problematiek kunnen spreken.

De heer Leerling heeft gevraagd, of de regering instemt met zijn opvatting dat een wettelijke regeling van het ouderschapsverlof ongewenst is. Hij heeft gevraagd, of ervan wordt afgezien om hierover een voorstel aan de Kamer te doen. Hij vindt zelfs dat bestaande regelingen inzake zwangerschapsverlof moeten worden heroverwogen. Ten slotte heeft hij gevraagd, of er enige schatting te geven is van hetgeen deze regeling de samenleving kost. Het antwoord op vele van deze vragen en opmerkingen is: neen!

Ik ben van mening dat het van groot belang is dat de combineerbaarheid van betaalde arbeid en verzorgende taken vergroot wordt. Een aantal instellingen – de SER, de Emancipatieraad, Man-Vrouw-Maatschappij, de Nederlandse Gezinsraad en de Raad voor het Jeugdbeleid – hebben zich positief uitgesproken over de wenselijkheid van een wettelijke regeling. Bijna de helft van de leden van de SER is het daarmee eens, zij het niet de grootste helft! In de memorie van toelichting op de begroting staat niet dat de arbeidsparticipatie van vrouwen afneemt. Er staat dat de groei van de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen enigszins afneemt.

Daarnaast wijs ik erop dat de participatie van gehuwde vrouwen op de arbeidsmarkt in de periode '71-'81 vrijwel is verdubbeld, zodat thans $\frac{1}{3}$ van de gehuwde vrouwen tussen 15 en 65 jaar tot de beroepsbevolking kan worden gerekend. Bezien wij de

situatie voor de leeftijdsklasse van 25 tot 50 jaar – 15 jaar is per slot van rekening een wat jonge leeftijd om te huwen – dan zien wij dat zelfs sprake is van een stijging van 7 tot 40% tussen 1960 en 1983.

Naar mijn oordeel is het derhalve voor de verbetering van de positie van vrouwen in de komende jaren van wezenlijk belang het beleid onder andere te richten op een andere verdeling van de betaalde en de onbetaalde arbeid over mannen en vrouwen. Ik zal dan ook niet afzien van mijn voornemen, aan de Kamer over dit onderwerp een beleidsnota met hoofdlijnen te zenden. Ik zal daarin ook zeker de bestaande regeling voor zwangerschaps- en bevallingsverlof betrekken. Ik zal die regeling niet intrekken.

Het gaat hierbij om een verlofperiode van maximaal 12 weken, die uit medisch oogpunt nodig is om de ongeboren vrucht niet in gevaar te brengen en die vervolgens nodig is voor het herstel van de moeder. Daar de gegevens met betrekking tot zwangerschapsverlof niet worden onderscheiden van afwezigheid wegens ziekte, kan ik geen schatting van de kosten geven.

Ten slotte wil ik er in dit verband op wijzen dat we, vooral wat de zwangerschaps- en bevallingsverlofperiode betreft, tevens te maken hebben met internationale verplichtingen, namelijk met het ILO-Verdrag nr. 103, waarbij, betreffende de bescherming van het moederschap, een periode van minimaal 12 weken wordt voorgeschreven. Het zou daarmee strijdig zijn om die regeling af te schaffen.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gevraagd om een spoedige regeling betreffende het ouderschapsverlof. Zij heeft daar ook, in de UCV over het emancipatiebeleid, een motie over ingediend. Ook ik wil graag met de Kamer van gedachten wisselen over een eventuele regeling op dit gebied. Ik zou graag in het voorjaar van 1985 een nota aan de Kamer willen sturen, waarin de problematiek van de combinatie van ouderschap met werk in een wat bredere zin wordt benaderd en waarvan de mogelijkheden tot ouderschapsverlof een belangrijk deel zullen uitmaken.

Het lijkt mij noodzakelijk, eerst over de grote lijnen overeenstemming te bereiken, alvorens deze gecompliceerde materie nader in een regeling uit te werken. Dit houdt mede verband met de raakvlakken met het arbeidsrecht en het sociale-verzekeringsrecht en met de bedoeling om ter zake voorstel-

len te doen voor zowel de particuliere als de overheidssector.

Mevrouw Brouwer heeft gevraagd, hoe de verdeling van de verantwoordelijkheid tussen staat en bedrijfsleven is ten opzichte van het ouderschapsverlof. In aanvulling op wat ik al heb gezegd, benadruk ik dat het mede tot de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven behoort, regelingen op dit gebied tot stand te brengen. Het is aannemelijk dat via c.a.o.-overleg in bedrijfstakken waar veel vrouwen werkzaam zijn, eerder dergelijke regelingen tot stand komen dan elders. Dat zou het nadeel hebben dat de bestaande beroepensegregatie wordt versterkt. Als van de zijde van de overheid een regeling wordt voorgesteld, dan zal het gaan om een minimumvoorziening, waarbij het de sociale partners vrijstaat om via c.a.o.-overleg een verdergaande regeling te treffen.

Mevrouw Brouwer (CPN): Voorzitter! Ik zou graag een korte vraag stellen over het ouderschapsverlof. Is de staatssecretaris ook voornemens om dit niet alleen voor de biologische ouders te laten gelden, maar ook voor de verzorgers, of heeft zij daar al een keuze in bepaald, in die zin dat het alleen voor de ouders zou gelden?

Staatssecretaris **Kappeyne van de Coppello**: Ik geloof dat het iets te ver gaat, om nu al inhoudelijk in te gaan op wat die nota zal voorstellen, want het kabinet heeft zich daar nog niet over kunnen uitspreken. Ik denk dat het verzorgerschap zeker mede in de afweging zal worden betrokken, omdat het natuurlijk gaat om het feitelijk verzorgen van het kind.

Mevrouw Brouwer (CPN): Dat was de bedoeling van mijn opmerking.

Staatssecretaris **Kappeyne van de Coppello**: Uw gedachte zal zeker worden meegenomen, mevrouw Brouwer.

Dan heeft de heer Leijnse gevraagd om de formulering van een samenhangend beleid ten aanzien van deeltijdarbeid, ouderschapsverlof, educatief verlof en volwasseneneducatie. Hij sluit daarbij aan op de motie op stuk nr. 38 van mevrouw Groenman, ingediend tijdens de UCV over werkgelegenheid, op 26 november. Ik heb al mijn visie gegeven, in die UCV over de werkgelegenheid, op een suggestie van mevrouw Oomen om het ITS-rapport over wederkerende arbeid in de Stichting van de Arbeid in te brengen, alsmede op de suggestie van mevrouw Groenman om dit te doen op basis van een discussienota.

Kappeyne van de Coppello

In aanvulling daarop wil ik nu nog het volgende zeggen.

Om verantwoorde beleidsinitiatieven te ontwikkelen, is het noodzakelijk meer inzicht te krijgen in de financiële en organisatorische consequenties van wederkerende arbeid. Het gaat dan, met andere woorden, om de vraag, hoe het zou kunnen en onder welke voorwaarden.

Hiervoor is tijd nodig, met name om te vermijden dat initiatieven van wederkerende arbeid geïsoleerde verschijnselen worden, ofwel Fremdkörper zoals het rapport zegt. Het toewerken naar wederkerende arbeid vergt een maatschappelijk draagvlak. Ik durf nog niet te veronderstellen dat dit in alle opzichten aanwezig is, maar een kameruitspraak ter ondersteuning van de door mij geschetste beleidsontwikkeling zal ik gaarne als steun in mijn politieke rug opvatten.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Mag ik vragen, hoe zich dat verhoudt tot de discussie die wij hebben gehad bij de hoofdlijnennotitie volwasseneneducatie. Daar is de regering zelf met concrete voorstellen gekomen. Ik heb het idee dat die ergens bij de Stichting van de Arbeid zijn blijven hangen. Er waren dus wel concrete voornemens, die nog uitgekristalliseerd moesten worden, op het punt van de precieze rechtspositie van degene die verving.

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Ik sluit niet uit, dat er binnen afzienbare tijd een contact plaatsvindt met de Stichting van de Arbeid. Als de Kamer reeds een uitspraak zou kunnen doen, dan zal ik dat als een positieve ondersteuning opvatten. Voor zover de Stichting van de Arbeid er gevoelig voor is, zal dit mijn positie in dat gesprek versterken.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Heeft u dan voldoende aan de motie-Groenman of wilt u meer hebben?

Mevrouw Groenman (D'66): Ik wil haar ook wel wijzigen.

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Dat laat ik gaarne aan de Kamer over.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Wij hebben bij de hoofdlijnennotitie nadrukkelijk gezegd hoe wij het ingevuld wilden zien. Wij hebben toen alleen geen motie ingediend omdat wij niet de sociale partners voor de voeten wilden lopen. Ik heb toen ook begrepen dat u er geen behoefte aan

had. Indien u alsnog iets wil horen, formuleren wij het, eventueel extra bij de motie-Groenman.

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Ik geloof dat het gemeenschappelijk beraad nu misschien iets te veel gaat in de richting van het verwisselen van verantwoordelijkheden. De Kamer moet zelf zeggen wat zij nodig acht. Ik ben tevreden met een politieke ondersteuning die, zoals ik zei, de positie van de regering in dat overleg wellicht kan versterken. Ik kan niet op details ingaan, want de discussie met de Stichting zal over vele onderwerpen gaan. De Kamer is uiteraard vrij, om zelf die accenten aan te brengen die zij nodig acht. Ik zal vanuit mijn eigen verantwoordelijkheid bezien welke accenten ik zal meenemen en welke niet.

Mevrouw Kraaijeveld wenst de stimulerende actie ter zake van het overleg met de sociale partners over voorstellen voor betaald educatief verlof in de beleidsnota hoofdlijnen volwasseneneducatie. Ik heb ter voorbereiding op het gewenste overleg met de Stichting van de Arbeid samen met Minister Deetman, de projectminister voor de volwasseneneducatie, ambtelijke initiatieven laten nemen tot een gesprek. Ik meen, dat ik hierop nu niet nader behoefte in te gaan. Ik hoop dat dit gesprek binnenkort zal plaatsvinden en dat het tot goede resultaten zal kunnen leiden.

Ten slotte is zowel door sprekers van de PvdA als van de CDA geïnfor-

meerd waar de lang verbeide remigratienota blijft. Ik hoop dat de minister-raad hierover in het begin van de maand december een besluit zal nemen. Daarna zal ik zo snel mogelijk de nota aan de Kamer doorgeleiden.

De heer Leijnse heeft samen met de heer Buurmeijer een amendement ingediend om vier miljoen op de begroting te ramen voor het voortzetten van terugkeerprojecten. De regering heeft in een eerder stadium besloten dat die projecten niet langer dienen te worden voortgezet. Ik denk dat ik tijd bespaar door naar die discussie te verwijzen, die althans bij mij een zeer levendige herinnering heeft achtergelaten.

De heer **Buurmeijer (PvdA):** Ook bij ons!

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Ik moet aanvaarding van het amendement ontraden.

Staatssecretaris De Graaf: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil in mijn speech een gelukwens uitspreken aan het adres van de heer Leijnse in verband met de door hem gehouden speech. Ik doe dat uiteraard in verband met die speech die door Minister De Koning en door Staatssecretaris Kappeyne op verschillende wijzen is aangeduid, maar zij bedoelden hetzelfde en ik uiteraard ook.

Mijnheer de Voorzitter! Op het beleidsterrein dat aan mijn zorgen is toevertrouwd, staan in het komende

De vergadering wordt hervat in de Schepelzaal

De Graaf

begrotingsjaar ingrijpende veranderingen te wachten. Enkele sprekers hebben daarover opmerkingen gemaakt. Ik vind daarin aanleiding om vandaag kort in te gaan op de komende reconstructie van een deel van ons stelsel van sociale zekerheid.

Bijna 10 jaar geleden – op 9 juni 1976 – zijn aan uw Kamer de eerste plannen voor een ingrijpende bijstelling aangeboden, namelijk in de nota van het toenmalige kabinet-Den Uyl over het beleid ten aanzien van de collectieve voorzieningen en de werkgelegenheid. Na bijna 10 jaar discussie en voorbereiding naderen wij een belangrijk punt: hier in deze Kamer kunnen wij binnenkort overleg voeren over voorstellen voor een noodzakelijke reconstructie van een deel van de sociale zekerheid. Daarbij zal het vooral gaan om het perspectief; een stelsel dat nieuwe zekerheid biedt, doordat het ook in economisch slechtere tijden houdbaar is en dat daardoor een blijvende garantie biedt voor hen die op sociale zekerheid zijn aangewezen.

Met grote nadruk wil ik hier nog eens stellen, dat wij werken aan vernieuwing en aanpassing en niet – zoals sommigen het nogal eens voorstellen – aan afbraak van de sociale zekerheid. Bij die vernieuwing wordt ook rekening gehouden met de zelfstandigheid van mannen en vrouwen door het toekennen van afzonderlijke rechten op uitkering. Wij zullen dan ook kunnen spreken van 'onafhankelijkheid' in plaats van 'afhankelijkheid' waarvan nu in een aantal situaties nog sprake is. Wij volgen daarmee de maatschappelijke ontwikkeling. Dit moet niet worden gezien als een kille individualisering. De persoonlijke levenssfeer komt daarbij niet in het geding.

De adviezen die over de stelselherziening zijn gevraagd, zijn inmiddels ontvangen. Het woord is nu aan het kabinet. Bezien moet worden op welke onderdelen de oorspronkelijke voornemens moeten worden bijgesteld en welke voorstellen van wet zullen moeten worden geformuleerd en bij het parlement aanhangig gemaakt. Het gaat om een buitengewoon omvangrijk en complex pakket van maatregelen. Op de inhoud daarvan is in de toelichting bij de begroting en ook naar aanleiding van de per 1 januari 1985 voorgestelde maatregelen reeds zo ver ingegaan als bij de huidige stand van zaken van de besluitvorming mogelijk is.

Terecht is bij de schriftelijke behandeling van de voorstellen per 1 januari erop gewezen, dat het verre de voorkeur zou hebben verdiend als reeds nu de definitieve plannen van het kabinet ten aanzien van niveau en structuur van de uitkeringsregelingen bekend zouden zijn geweest. Ik heb meermalen te kennen gegeven, dat ik het betreurt dat de besluitvorming over de structuur nog niet is afgerond. Gelukkig is er vanuit de Kamer ook wel begrip daarvoor getoond.

De heer Leerling heeft gevraagd hoe ver het kabinet nu is gevorderd met het integrale voorstel tot herziening van het stelsel. Mevrouw Kraaijeveld heeft gezegd, dat belangrijke knopen moeten worden doorgemaakt. Zij acht het van groot belang, dat de datum van 1 juli 1985 niet wordt overschreden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het eens met degenen, die op spoed aandringen. In het kader van de behandeling van voor 1 januari voorgestelde maatregelen heb ik gesteld, dat het streven nog steeds op invoering per 1 juli 1985 is gericht. Wij moeten dan bij dit toch al omvangrijke pakket van maatregelen op het terrein van de werkloosheidsregelingen en de arbeidsongeschiktheidsregelingen niet al te veel dingen betrekken, die daarmee niet rechtstreeks verband houden.

Zeker zouden op het punt van de behandeling van deeltijdwerkers vooral bij werkloosheid – de heer Linschoten sprak daarover – duidelijke lijnen moeten worden uitgezet in de zin van een zo gelijk mogelijke behandeling van deeltijdwerkers en voltijdwerkers. Ook zal, zoals mevrouw Kraaijeveld bepleitte, zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de situatie in het buitenland. Er zullen voorts beslissingen moeten zijn genomen over de uitvoering van de nieuwe werkloosheidswet.

In antwoord op de vraag van mevrouw Kraaijeveld over de uitvoeringsorganisatie, kan ik meedelen dat de door haar genoemde werkgroep die de organisatorische en personele consequenties van een geïntegreerde werkloosheidsregeling inventariseert, naar verwachting binnen afzienbare tijd zal rapporteren.

Ten aanzien van haar verzoek om de Kamer het standpunt over de uitvoering voor te leggen voordat tot uitvoering wordt overgegaan, merk ik nog op dat het punt van de uitvoering deel zal uitmaken van het wetsvoorstel inzake de nieuw te integreren regeling.

Bij de behandeling daarvan kan op dit punt worden teruggekomen. Daarbij kan dan door mij eveneens de inventarisatie worden betrokken. Bij mijn schriftelijke beantwoording van de vraag naar de hoofdlijnen van de nieuwe uitvoeringsstructuur van het stelsel van sociale zekerheid, heb ik verwezen naar de adviesaanvraag van 1980.

De raad heeft tot nu toe alleen over de topstructuur gerapporteerd. Vervolgens zal worden bezien in hoeverre bij de reorganisatie van de uitvoering aan de voet tegen de achtergrond van de voorstellen voor de stelselherziening, rekening kan worden gehouden met de denkrichting van de adviesaanvraag van 1980. Bezien kan worden of die eventueel dient te worden bijgesteld.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gevraagd of bij het pakket van de maatregelen per 1 juli 1985 ook een herziening van de AWW kan worden meegenomen. Ik verwacht dat dit niet mogelijk zal zijn, gezien het feit dat over een dergelijke voorziening nog een adviesprocedure op gang moet worden gezet. Bovendien zou de discussie over het eigenlijke pakket van maatregelen stelselherziening door een gelijktijdige behandeling van een wijziging van de AWW zonder noodzaak kunnen worden verzaamd en wellicht kunnen worden vertraagd.

Overigens streef ik ernaar om voor 1 juli aanstaande de beleidsvoornemens van het pakket ten aanzien van de herstructurering van de AWW in de vorm van een adviesaanvraag aan de SER en de Emancipatieraad te presenteren. Daarbij zal de gelijke behandeling van mannen en vrouwen één van de uitgangspunten zijn. Naar aanleiding van een opmerking van de heer Linschoten merk ik nog op dat daarbij niet de ontwikkelingen in Brussel zullen worden afgewacht, maar dat het kabinet zijn eigen plannen maakt.

Een andere vraag van mevrouw Kraaijeveld was of in het kader van de stelselherziening ook een definitieve keuze zou worden gemaakt ter zake van de minima en de echte minima voor bij voorbeeld een raamregeling of een inkomenstoelagenwet. Ik meen er goed aan te doen erop te wijzen dat de gezinstoeslagenwet, zoals die in de adviesaanvraag over de stelselherziening is beschreven, vooral ten doel heeft, het in een apart kader plaatsen van de reeds bestaande toeslagregelingen van werklozen en arbeidsongeschikten die anderen financieel tot hun last hebben. Een

De Graaf

vertaling dus van wat nu al in de huidige wetgeving is opgenomen. Toeslagen aan bij voorbeeld werknemers of alleenstaanden passen niet in een dergelijk kader. Ik wijs erop dat de SER ons nog moet adviseren over een andersoortige raamregeling.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in de stukken gelezen dat men die adviesaanvraag terzijde heeft gelegd, terwijl toch eerst het sterke voornemen van de staatssecretaris was om te komen met een raamwet. Dat idee begint nu van lieverlede weg te schuiven.

Staatssecretaris De Graaf: Ik zal op dit punt alert blijven. Als ik merk dat de aanvraag bij de SER ter zijde wordt geschoven, zal ik daarop attenderen in het periodiek overleg met de voorzitter en de secretaris van de SER.

Mijnheer de Voorzitter! Het is moeilijk om de omvang en het aantal van de problemen verbonden aan stelselherziening, in de beperkte zin waarin ik die opvat, vast te stellen. Wij moeten hierbij zo min mogelijk niet-rechtstreeks met de operatie verbonden vraagstukken betrekken. Als het kabinet en het parlement erin slagen om per 1 juli 1985 deze stelselherziening tot stand te brengen, zal per die datum duidelijkheid ontstaan.

Er zal duidelijkheid zijn over de vraag, hoe de sociale zekerheid in Nederland er – niet voor altijd maar voor een lange reeks van jaren – uit zal zien. In deze zin zal een rustpunt zijn bereikt, waaraan de sociale zekerheid naar het oordeel van mevrouw Kraaijeveld hard toe is. Ik ben het met mevrouw Kraaijeveld eens. Dan zal eveneens de druk verminderen die de uitvoeringsorganisaties de afgelopen tijd ondervonden van verschillende veranderingen in wetgeving op het gebied van sociale zekerheid. Mevrouw Beckers heeft hierop gewezen.

Dan zal naar mijn mening ook blijken dat de legitimiteit van het stelsel groter is dan door mevrouw Brouwer wordt verondersteld. Mijn mening is mede gebaseerd op de in de adviezen van de SER en de Emancipatieraad geuite wensen, zoals de langere uitkeringsduur voor oudere werknemers en gelijke behandeling van mannen en vrouwen.

Enkele woordvoerders hebben een voorschot genomen op de mondelinge behandeling van het rapport Minima zonder marge. Mevrouw Kraaijeveld

heeft gesproken over de vloerproblematiek in relatie tot het budgetonderzoek. Voorts is zij ingegaan op het begrip vaste lasten. Mevrouw Kraaijeveld gaf ten slotte een voorzet met enkele denkbeelden over mogelijke oplossingen voor de schuldenproblematiek van de minima.

Mevrouw Ubels heeft eveneens de schuldenproblematiek aan de orde gesteld. Zij vraagt zelfs in een motie nader onderzoek naar deze problematiek te laten verrichten. Mevrouw Beckers nodigt het kabinet uit, het inkomensniveau van de sociale minima te zien vanuit de positie van de sociale minima zelf. Ook mevrouw Beckers stelt in dit kader de schuldsaneringsproblematiek aan de orde.

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): Die schuldproblematiek was al een jaar eerder aan de orde gesteld via een motie van mij en mevrouw Groenman!

Staatssecretaris De Graaf: Dat ontken ik niet.

Mijnheer de Voorzitter! Alhoewel ik de hoofdmoot van de problematiek rondom het rapport Minima zonder marge zou willen bespreken in het mondeling overleg dat is vastgesteld op 6 december a.s. ben ik uiteraard bereid in algemene zin op de opgeworpen problemen in te gaan.

Ik begin met de problematiek van de vloer. De minister heeft hierover gesproken vanuit een meer algemene inkomenspolitieke invalshoek. De inkomenspositie van de sociale minima moet in relatie tot die van andere groepen worden gezien. Dat betekent dus dat het sociale minimum afhankelijk is van de op een zeker tijdstip bestaande welvaartssituatie. Een absoluut inkomensniveau dat als vloer is aan te merken, kan daarom niet worden gegeven. Deze keuze is politiek bepaald.

Dan kom ik bij de vraag, of budgetonderzoek objectieve criteria kan leveren voor de hoogte van het sociaal minimum op een zeker moment. Dat zal naar mijn mening niet lukken. Budgetonderzoek geeft een momentopname van de samenstelling van de bestedingen, gegeven het op dat ogenblik bestaande inkomensniveau. Bij een ander inkomensniveau zal naar alle waarschijnlijkheid van een ander bestedingspatroon sprake zijn. Budgetonderzoek heeft daarom alleen betekenis, voor zover daarmee nader inzicht wordt verkregen in de bestedingsmogelijkheden van reeds vastgestelde sociale minima.

Budgetonderzoek kan naar mijn mening wel een nuttige indicatie vormen bij de beoordeling van de onderlinge normverhoudingen.

Mevrouw Kraaijeveld heeft mij gevraagd nog eens uiteen te zetten wat dient te worden verstaan onder vaste lasten. Vaste lasten zijn periodieke uitgaven die voor alle inkomenstrekken optreden en naar aard en hoogte op korte termijn niet zijn te beïnvloeden. Daaronder versta ik alleen de aan het wonen verbonden lasten. Dat zijn immers kosten die naar hun aard voor iedereen onvermijdelijk zijn en waarvan de hoogte voor de korte termijn vastligt. Het bestempelen van kosten als vaste lasten houdt derhalve geen oordeel in over de noodzakelijkheid ervan. Kosten van voeding en kleding zijn, gezien vanuit het gezichtspunt van de noodzakelijkheid, vergelijkbaar met die van woonlasten.

Bij deze kosten is er echter geen sprake van een maandelijks terugkerend vast bedrag aan kosten. De mate waarin men immers kosten maakt voor voeding of kleding berust op een keuzevrijheid van betrokkenen. Ik vind het derhalve niet juist alle periodieke uitgaven, zoals de kosten van telefoon, krant en openbaar vervoer, tot de vaste lasten te rekenen. Bij deze uitgaven bestaat eveneens de keuzevrijheid die berust op individuele voorkeuren van betrokkenen. Uitbreiding van het 'vaste-lasten-begrip' tot andere kosten dan die van het wonen, zou daarom ten onrechte de indruk wekken dat die andere kosten niet betrokken zouden kunnen worden bij het maken van keuzen.

In dit verband merk ik op dat het toenemende aandeel van de vaste woonlasten in de bestedingen niet gebruikt kan worden als een argument tegen een vergelijking van de koopkracht nu met die van een aantal jaren geleden. In het prijsindexcijfer dat wordt gebruikt voor het maken van koopkrachtoverzichten, zijn bijvoorbeeld de sterke prijsstijgingen van gas en elektra volledig verdisconteerd. Tegen hogere uitgaven die samenhangen met de kwaliteitseffecten staat een stijging van het wooncomfort en dus de welvaart van de betrokkenen.

Ik kom op de schuldenproblematiek. Ik deel de opvatting dat hier sprake is van een problematiek die vooral voor de minima zorgen baart. Het is mij bekend dat diverse instanties, waaronder sociale diensten, regelmatig worden geconfronteerd met mensen die met schulden zitten. Het lijkt goed op 6 december aanstaande in te gaan

De Graaf

op de conclusies en aanbevelingen van het rapport 'Minima zonder marge'.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gewezen op de belangrijke rol van de gemeentelijke kredietbanken bij het behandelen van schuldsituaties. Zij onderstreepte het belang van preventieve maatregelen. Ik deel haar opvatting op dit punt. Het beschermen van de consument en het voeren van een actief consumentenbeleid, waarvoor mijn collega Van Zeil de eerste verantwoordelijkheid draagt, neemt in het kabinetsbeleid een belangrijke plaats in. Bij mijn collega Van Zeil bestaat het voornemen om in 1985 het ontwerp van een wet op het consumentenkrediet bij de Kamer in te dienen. Het voorkomen van overkreditering is een belangrijke doelstelling van deze nieuwe wet. Graag onderschrijf ik het belang van het behouden van perspectief, van zicht op een oplossing. Schuldbemiddeling en schuldsanering zijn daarop gericht. De Volkskredietbanken hanteren een gedragscode waarin een periode van drie jaar wordt aangehouden als termijn waarbinnen een schuldsituatie in principe tot een oplossing moet komen.

Mevrouw Ubels heeft in een motie om een onderzoek naar de schuldenproblematiek gevraagd. Ook ik heb behoefte aan meer inzicht in de achtergronden van de schulden.

Op dit moment is er al ambtelijk overleg met Economische Zaken over zo'n onderzoek. Ik acht de motie daarom overbodig.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Wilt u zeggen dat het onderzoek nog steeds niet is gestart?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik beschik niet over de feitelijke informatie om daar nu op te reageren. Ik doe dat, met uw goedvinden, op een ander moment.

Mevrouw Ubels heeft een sociale b.t.w. voorgesteld ten einde arbeidsintensieve bedrijven verlichting te bieden. Zij noemde een paar mogelijke effecten, die ik kort zal bespreken. Allereerst afremming van kapitaalintensieve productie. Ervan uitgaande dat de opslag op de b.t.w. betrekking heeft op de b.t.w.-afdrachten, betekent dit dat de kapitaalintensieve productie die leidt tot uitvoer van goederen, niet hoger wordt belast maar integendeel uitsluitend profiteert van de lagere arbeidskosten. Een afremming van deze kapitaalintensieve productie zal dan niet plaatsvinden.

Als tweede effect noemt mevrouw Ubels inkomensstijging voor mensen met een modaal- of minimuminkomen als gevolg van een verlaging van de premies voor de sociale verzekeringen voor de werknemers. Uit dit effect blijkt dat mevrouw Ubels denkt aan een vormgeving waarbij de sociale b.t.w. wordt vertaald in lagere premies voor werknemers. De arbeidskosten voor de werkgever worden hierdoor niet veranderd. Een positief werkgelegenheidseffect als gevolg van lagere arbeidskosten zal dan ook achterwege blijven. Kortom, ik ben er op voorhand niet van overtuigd dat via deze weg de werkgelegenheid zal worden bevorderd. Het is een weg met vele haken en ogen.

In de door mevrouw Ubels ingediende motie wordt gevraagd om onderzoek naar de effecten van de sociale b.t.w. Tegenover eventuele voordelen staan zoveel nadelen dat ik in dit stadium een dergelijk onderzoek dan ook minder zinvol acht. Als er onderzoek zou moeten komen, zou ik willen bepleiten dit in breder verband te bezien. Wellicht kan dit mede worden betrokken in de beraadslagingen van de UCV, gepland op 7 december aanstaande over de financieringsgrondslagen van de sociale verzekering.

De Voorzitter: Op 7 december zal geen UCV plaatsvinden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik zie nu dat deze UCV op 5 december om tien uur wordt gehouden. Excuses, voorzitter.

De Voorzitter: Op 5 december is geen sprake van een UCV, maar van een mondeling overleg.

Staatssecretaris **De Graaf**: O. Dat klopt.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gevraagd of er een centrale regeling voor de financiering van de schipperszorginstellingen komt en wat de knelpunten daarbij zijn. Aanvankelijk werd in het saneringsplan-specifieke uitkeringen besloten tot centralisatie van beleid en financiering van het schipperswelzijnswerk.

Na overleg met mijn collega's van Binnenlandse Zaken en van Financiën bleek uitvoering van deze voornemens problemen te geven omdat men geen mogelijkheden zag, het tot nu toe door de provincie Limburg en de betrokken gemeenten gefinancierde aandeel in de schipperswelzijnsinstellingen naar de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te sluisen.

Steeds is door mij gestreefd naar een centrale regeling per 1 januari aanstaande.

Bij de uitwerking van het saneringsplan-specifieke uitkeringen werd binnen het kabinet afgesproken dat met de gemeenten Amsterdam en Rotterdam eerst de mogelijkheid van een convenance-regeling zou worden onderzocht. Uit de eerste verkennende ambtelijke gesprekken is gebleken dat die gemeenten inmiddels zijn overgegaan tot aanzienlijke bezuinigingen op het budget van de schipperszorg.

Om het schipperszorgwerk op een minimaal aanvaardbaar niveau te houden, is mijn uitgangspunt handhaving van de toch al beperkte financiële middelen op het peil van 1 januari 1983. Dit maakt, gezien de reeds in gang gezette bezuinigingen door de gemeenten, de totstandkoming van een convenance-regeling in ieder geval, zoals is gebleken, moeilijk.

Een centrale regeling die bij de belanghebbenden een grote voorkeur geniet, kan alleen dan geëffectueerd worden indien exogene compensatie van het aandeel van de lagere overheid – het gaat daarbij om ruim f 1 mln. – plaatsvindt en aan de begroting van ons ministerie wordt toegevoegd. Daarover vinden op dit moment nog verdere gesprekken plaats met mijn collega's van de departementen die ik zojuist noemde.

Diverse sprekers zijn in hun inbreng bij onze begroting ingegaan op de problematiek die betrekking heeft op de vergrijzing in het algemeen, en met name de gevolgen daarvan voor de sociale zekerheid. Wat de algemene vergrijzingsproblematiek aangaat, zou ik om te beginnen willen vaststellen, dat sprake is van een vraagstuk dat vele kanten heeft en bovendien nogal indringende beleidsvragen met zich brengt; vragen die ook nu weer aan de orde zijn gesteld.

Deze vragen betreffen enerzijds het beheersvraagstuk in de collectieve sector, en hebben anderzijds te maken met macro-economische aspecten. Om met het eerste te beginnen, ik wil wijzen op het grote belang dat aan een goede beheersing van de collectieve uitgaven moet worden gehecht. Indien immers tot een evenwichtige uitgavenontwikkeling kan worden gekomen, kan het financieringsvraagstuk met des te minder ingrijpende maatregelen tot een oplossing worden gebracht. Nu is duidelijk dat het beheersingsvraagstuk tamelijk ingewikkeld is. Een en ander blijkt ook uit het vooronderzoek dat

De Graaf

binnen het departement is verricht en waarvan men op de hoogte is gesteld.

Vooraf de mogelijkheid van een herschikking van uitgaven binnen de rijksbegroting, maar ook in relatie tot de sociale fondsen, dient zich niet pasklaar aan. Er zijn nogal wat vraagstukken in het geding: de inrichting van het begrotingsbeleid, de wijze van besluitvorming in het kabinet, de verhouding tussen uitgaven, verantwoord op de rijksbegroting, enerzijds en die in het kader van de sociale verzekeringen anderzijds, en niet in de laatste plaats de complicatie dat de demografische invloed op verschillende categorieën van overheidsuitgaven geen gelijktijdig, maar juist een volgtijdelijk proces is. Dit alles vergt een en ander aan bestuurlijke flexibiliteit.

Het is ook daarom dat het kabinet het raadzaam heeft geacht, dit beheersingsaspect in de vijfde heroverwegingsronde een plaats te geven. Dit garandeert tevens een spoedige beschikbaarheid van een goede analyse waarin het geheel van collectieve uitgaven in onderlinge samenhang wordt bezien. De gekozen procedure maakt het echter niet mogelijk dat tussentijdse resultaten voor wie dan ook beschikbaar komen.

Ook het kabinet wacht het eindresultaat van deze heroverweging af, waarbij ik, wellicht ten overvloede, opmerkt, dat de heroverwegingsactiviteit zelf op geen enkele wijze kan preluderen op enige politieke besluitvorming. De uitgesproken vrees voor de uitkeringsrechten in de AOW door mevrouw Groenman lijkt mij dan ook op zijn minst voorbarig. Behalve het beheersingsvraagstuk zijn er andere algemene economische aspecten. Dergelijke vragen zijn ook aan de orde gesteld in het toegezonden departementale rapport waarnaar mevrouw Kraaijeveld verwees. Eén van die vraagstukken betreft de relatie tussen demografische ontwikkelingen en het aanbod van arbeid op de arbeidsmarkt, ook in de verre toekomst.

Naar mijn mening is hier sprake van een algemeen vraagstuk dat twee facetten kent. Enerzijds wordt gezocht naar een beleid dat de toekomstige vergrijzing het hoofd biedt, met daarbij de voorwaarde dat het beleid niet strijdig is met het streven naar economisch herstel en de creatie van werkgelegenheid.

Anderzijds moet worden voorkomen dat het huidige sociaal-economisch beleid op de lange duur in het zicht van demografische ontwikkelingen

omstandigheden creëert die de oplossing van het vraagstuk van de vergrijzing zou belemmeren. Ons uitgangspunt is ernaar te streven aan beide doelstellingen van het beleid recht te doen. Dit kan ook, omdat beide doelstellingen niet altijd strijdig behoeven te zijn.

In elk geval mogen onze zorgen voor de toekomst geen blokkade vormen voor de pogingen om de immense taken die onmiddellijk voor ons liggen, tot een goede oplossing te brengen. Naar de mate waarin wij de huidige problematiek tot een oplossing brengen zijn wij in de toekomst beter in staat het vraagstuk van de vergrijzing het hoofd te bieden.

Naast deze algemene beschouwingen is in de Financiële nota sociale zekerheid ook nog een meer op de sociale zekerheidssector toegespitste analyse gegeven omtrent de toekomstige uitgavenontwikkeling. Ook hierbij speelt de vergrijzingsproblematiek uiteraard een belangrijke rol. Uit de analyse blijkt dat, de ontwikkeling van de werkloosheid even buiten beschouwing latend, tot het jaar 2030 de uitgaven in de sociale zekerheid met gemiddeld 0,7% per jaar zouden stijgen. Dit betekent dat, als het volume van het nationaal inkomen eveneens met gemiddeld 0,7% per jaar zou stijgen er geen drukverzwaring ontstaat uit hoofde van de demografische factoren.

Is dit nu een analyse die weldadig aandoet, zoals de heer Leijnse meende te kunnen constateren of een te optimistische opstelling, waartegen de heer Linschoten met name meent stelling te moeten nemen? Ik denk dat het geen van beide is. Beide sprekers verbinden te zware conclusies aan de gepresenteerde cijfers. Zoals immers met nadruk in de Financiële nota wordt gesteld, gaat het hierbij om een becijfering van de toekomstige uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid op basis van alleen demografische factoren.

In het dit jaar verschenen rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau over deze materie staat vermeld dat demografische factoren in het verleden slechts van beperkte betekenis zijn geweest. In het tijdvak van 1970 tot 1981 verklaren ze slechts eenzesde deel van de stijging van de sociale-zekerheidsuitgaven. Het toenemend gebruik van regelingen was verantwoordelijk voor ongeveer eenderde deel van de uitgavenstijging, terwijl de toeneming van de nominale component de rest, dus de helft, verklaart.

Tegen deze achtergrond bezien, moet de conclusie dan ook als volgt luiden. Louter op demografische gronden beschouwd, is er op basis van de huidige inzichten geen aanleiding tot grotere verontrusting omtrent de toekomstige uitgavenstijging in de sociale zekerheid. Dit geldt des te meer indien er een sterke daling van de werkloosheidsuitgaven zou optreden. Daarnaast moeten wij nog goed beseffen dat de analyse aangeeft dat, zeker indien de werkloosheid niet wordt teruggedrongen, economische groei noodzakelijk is om drukverzwaring te voorkomen.

Veronderstellen wij voorts nog een zekere stijging van het gebruik van de regelingen door bij voorbeeld een uitbreiding van de uitkeringsrechten, dan komt het beeld er duidelijk anders uit te zien. In de nota wordt dan ook geconstateerd dat voor een toekomstige financierbaarheid van ons sociale-zekerheidsstelsel een uiterste terughoudendheid moet worden betracht met een versoepeling van uitkeringsvoorwaarden of uitbreiding van rechten. Ditzelfde geldt uiteraard voor de reële ontwikkeling van de uitkeringsniveaus.

Kortom, de achterliggende boodschap is niet die van een onbetaalbaar vergrijzingsprobleem in de toekomst, maar een duidelijk signaal dat het maatschappelijk en politiek vermogen om via restrictief beleid de sociale-zekerheidsuitgaven te beheersen doorslaggevend zal zijn.

Vooraf in de nabije toekomst – ik spreek dan over de komende vijf à tien jaar – zal van ons een belangrijke beheersingsinspanning op het terrein van de sociale zekerheid worden gevraagd. In dit verband wil ik ook wijzen op de volumeramingen tot 1990, die eveneens in de Financiële nota zijn opgenomen. Uit deze volumeramingen, waarin zowel demografische factoren als het toenemende gebruik van regelingen zijn verdisconteerd, blijkt dat wij in de komende jaren een jaarlijkse stijging van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verwachten van ongeveer 1,5% à 2%.

Dit komt neer op zo'n 50.000 à 70.000 personen. Ter vergelijking: naar verwachting zal in 1985 het aantal uitkeringsgerechtigden met circa 85.000 toenemen. Hoewel in de eerstkomende jaren dus een geringere stijging valt te constateren, is de structurele problematiek in de sociale zekerheid en daarmee de noodzaak van het treffen van maatregelen, voorslagnog niet verdwenen.

De Graaf

De heer **Linschoten** (VVD): De voorbeelden die de staatssecretaris nu geeft, hebben te maken met de periode tussen nu en 1990. De 0,7% waarvan in de Financiële nota wordt uitgegaan, heeft betrekking op de periode na 1990, en wel tot 2030. Is het niet wat onterecht om een aantal verhoudingen op de arbeidsmarkt tot 1990 te gebruiken als argument om aan te geven dat er na die tijd eenzelfde situatie zou zijn, terwijl wij allen weten dat met name de vergrijzing na 1990 zal toeslaan?

Bovendien stelt de staatssecretaris heel gemakkelijk dat wij ervoor moeten zorgen dat onze economische groei ten minste gelijk is met wat wij alleen al in de sfeer van de sociale zekerheid vanwege de vergrijzing meer kwijt zijn. Er wordt zo een heel belangrijke denkfout gemaakt. Niet alleen in de sociale zekerheid, die al een groei van het nationaal inkomen met 0,7% zou kosten, zien wij kostenstijgingen in de collectieve sfeer vanwege die vergrijzing.

Dit is ook het geval in een drietal andere categorieën collectieve uitgaven die in het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau zijn aangegeven. Is het niet wat kortzichtig, te zeggen dat het in deze sfeer slechts om gemiddeld 0,7% gaat, dat wij nu alvast gaan uitmaken dat wij dat stuk economische groei de komende jaren extra aan sociale zekerheid zullen uitgeven en wij de zaken voor de rest maar op hun beloop laten?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dit zou kortzichtig zijn als uw veronderstelling juist zou zijn. Deze is dit echter niet. Ik heb aangegeven dat in de Financiële nota sociale zekerheid puur een analyse is gegeven op demografische gronden en dat dit voor het aanpakken van dit vraagstuk uiteraard onvoldoende is. In die zin biedt de Financiële nota geen materiaal om op basis daarvan tot beleidsconclusies te komen. Het is om die redenen, op grond van de motieven die u zelf noemt, dat wij in een veel breder verband niet alleen naar de sociale zekerheid kijken. Deze zaak moet worden doorgeëxerceerd en in die zin is daarvoor met name een opdracht in het kader van de heroverweging gekomen, waarin dat beraad, die brede invulling, zoals nu door u is bepleit, moet plaatsvinden.

De heer **Linschoten** (VVD): Is het noodzakelijk om nader onderzoek in het kader van de heroverwegingen op dit moment op die wijze te gaan

aanpakken, omdat er blijkbaar vraagtekens worden gezet bij het materiaal dat in het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau is aangedragen? Daarin staat niet alleen een opsomming van cijfers, maar daarin worden ook bepaalde conclusies aangegeven, waarmee beleidsmakers op dit moment mijns inziens op zich zelf buitengewoon goed uit de voeten zouden kunnen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Bij de besluitvorming in het kabinet is natuurlijk ook kennis genomen van de gegevens van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Dit materiaal is wel aardig aangedragen, op dezelfde wijze waarop wij dit in het financiële overzicht sociale zekerheid hebben aangedragen. Om tot een echte beleidsmatige invulling van dit vraagstuk te komen, is onzes inziens een veel breder onderzoek noodzakelijk. Om die reden hebben wij daarover een heronderzoeksprocedure gestart.

De heer **Linschoten** (VVD): Ten aanzien van tal van categorieën collectieve uitgaven kan ik me dat voorstellen, vanwege de manier waarop die gefinancierd zijn. We spreken nu over een belangrijk stuk sociale zekerheid, gefinancierd via een stelsel van omslagfinanciering. Juist op het moment waarop wij dit stelsel kiezen, slaat de vergrijzing enorm hard toe; de verhoudingen veranderen: op dit moment is de verhouding 65-plussers/jongere mensen 1: 9, terwijl die verhouding op het tijdstip waarover wij nu spreken – 2030 – 1: 5 zal zijn.

Juist bij collectieve regelingen op basis van een stelsel van omslagfinanciering is het probleem van de vergrijzing aanzienlijk ernstiger dan bij een andere vorm van financiering. Kortom, wij gaan akkoord met de conclusie van de staatssecretaris ten aanzien van verschillende categorieën collectieve uitgaven die betrokken moeten worden bij de heroverwegingsronde, maar voor de sociale zekerheid en met name ten aanzien van de AOW is de situatie uitdrukkelijk anders, omdat die naar de opvatting van de VVD-fractie op wat kortere termijn conclusies van beleidsmakers vraagt.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als ik het goed begrijp, dan zegt de heer Linschoten dat de fout in het omslagfinancieringssysteem zit, omdat daarmee problemen naar de toekomst worden verschoven. Je zou in de komende decennia wat extra premie moeten heffen en daarmee een fonds

moeten vormen, aldus de heer Linschoten. Dat is een mogelijkheid, met name mevrouw Groenman heeft daar nogal eens voor gepleit. Maar het is best mogelijk dat die wijze van financieren – het rapport met onze analyse, dat Minister De Koning aan de Kamer heeft gestuurd, bevat een aantal gegevens ter zake – misschien bepaald geen gelukkige is. Vandaar ook dat wij vinden dat je de zaak veel breder moet bekijken en dus niet op dit moment al tot beleidsconclusies zou kunnen komen.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Ik zou de staatssecretaris er ook op willen wijzen dat in de Financiële nota sociale zekerheid staat dat de sociale zekerheid bij een economische groei van 0,7% wel betaalbaar blijft, maar dat er dan ook van uitgegaan wordt dat alle sociale uitkeringen tot 2030 bevroren blijven. Dan kan het, maar dat is wel iets om je over te bezinnen, want willen we dat nog wel 45 jaar lang? We willen het nu al niet! Ik steun dus het verzoek van de heer Linschoten om nu al op die consequenties te letten.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben graag bereid om haast te maken met de aanpak van dit vraagstuk, maar wij willen er wel op gedegen wijze mee omgaan. Het is een zaak die het terrein van ons departement verre overstijgt. Je hoeft alleen maar te letten op de gevolgen voor de gezondheidszorg en voor het onderwijs. Met name met het oog daarop vinden wij dat die brede heroverweging dient plaats te vinden, om het beleid echt te kunnen uitwerken.

Het getuigt naar mijn mening alleen maar van zorgvuldigheid dat het kabinet deze weg gekozen heeft. Het enige wat ik heb gedaan, is het nakomen van de toezegging om de voorlopige analyses van ons departement, die een functie hebben bij de verdere heroverweging van deze problematiek, aan de Kamer toe te zenden.

Mevrouw **Groenman** (D'66): De staatssecretaris zal zich herinneren dat ik al eerder naar een gedeeltelijke kapitaaldekking heb gevraagd, juist om te voorkomen dat er gekort zal worden op AOW-rechten. En dat doet zich natuurlijk voor als de zaak in de heroverwegingsronde besproken wordt, want dat is een bezuinigingsronde. Er wordt dus gekort op die rechten, zeker gelet op hetgeen in de financiële nota staat.

De Graaf

Staatssecretaris **De Graaf**: Maar nu noemt u eigenlijk al een extra heffing, want dit zou neerkomen op een toeneming van de collectieve-lastendruk, juist in een tijd waarin wij bezig zijn om die druk te beheersen. Dit is een van de vragen die in die heroverwegingsprocedure een rol zullen moeten spelen. Over de vraag, of dat effect noodzakelijkerwijze zal optreden, is een aantal opmerkingen gemaakt in de analyse van ons departement. Ze zijn van dien aard dat je op dit moment niet zou kunnen besluiten om als het ware een stukje van de AOW via kapitaaldekking te financieren.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Ik wil er dan toch op wijzen dat wij bezorgd blijven over deze groepering van gegevens waaruit een nogal optimistisch beeld ontstaat. Hierop hebben wij de vinger willen leggen.

Wanneer u ervan uitgaat dat de arbeidsmarkt krap wordt, kloppen de verhoudingen tussen de verschillende soorten uitkeringen. U neemt daar bij voorbeeld de verlaging van de pensioengerechtigde leeftijd bij als een gegeven. Verleden week hebben wij gevraagd wat wij met het instrument van de VUT gaan doen. Moeten wij dit wel als een officieel instrument hanteren? De staatssecretaris kan wel een positief beeld schetsen, maar wij vinden een en ander nog zeer discutabel. Kortom: wij bevelen de staatssecretaris aan, niet al te gemakkelijk uit te gaan van de eerste analyses. Wij zetten daar alvast kritische kanttekeningen bij.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben het daar volstrekt mee eens. Ik heb ook geprobeerd, te vertellen dat het louter een analyse is op basis van demografische gegevens en niet meer. Men kan dit ook niet vertalen in een optimistisch of pessimistisch geluid. Het is een analyse pur sang vanuit de sociale zekerheid. Wil je tot een betere beoordeling komen, dan moet je een bredere optiek hanteren. Dat zal met name geschieden via de heroverwegingsprocedure, waartoe het kabinet heeft besloten. Dit lijkt mij ook de beste manier. Ik heb nu de cijfers genoemd en een financieel overzicht gegeven, maar in de nota die de minister u heeft toegestuurd, zit meer en ander materiaal dan alleen in de Financiële nota staat.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): De demografische ontwikkeling heeft volgens u tot nu toe nauwelijks

invloed gehad. Deze ontwikkeling zal ook niet veel invloed op de toekomst hebben, zo wordt gesteld. Ik wijs echter op de gigantische verschuivingen in de kindertallen. Wat betekent dit voor het jaar 2030? Ook de kortere arbeidstijd moet in de berekeningen worden betrokken. Ik vraag mij dan af of deze gemakkelijke conclusie als uitgangspunt kan worden meegenomen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mevrouw Kraaijeveld spreekt over gemakkelijke conclusies. Hier is een puur cijfermatige exercitie gegeven op basis van een der factoren die in het geheel een rol speelt. Het is volstrekt niet meer. Deze exercitie heeft ook niet een andere pretentie dan het geven van een schets vanuit deze invalshoek. Een lager kindertal heeft bepaalde voordelen zoals minder kosten voor kinderbijslag en minder kosten voor onderwijs. Ik wijs echter dan op de extra uitgaven voor de geneeskundige verzorging. Al deze elementen moeten bij deze problematiek een rol spelen.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): En kijk naar de bevolking die straks dat deel moet opbrengen!

Staatssecretaris **De Graaf**: Als wij kans zouden zien het aantal werklozen op een drastische manier te reduceren, dan zou de oplossing van dit vraagstuk gemakkelijker worden. De grootste lasten komen rondom 2015 op ons af. Ik ben echter ook maar een profeet.

Met deze reactie omtrent de vergrijzingsproblematiek heb ik voldoende gereageerd op een vraag van de heer Leerling betreffende de toekomstige trends in de sociale zekerheid.

De **Voorzitter**: Ik schors de vergadering en zal haar over enkele minuten heropenen in de grote zaal.

De vergadering wordt van 15.58 uur tot 16.06 uur geschorst.

□

De heer **Leijnse** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met het maken van mijn verontschuldiging voor de aanzienlijke overschrijding van mijn spreektijd in eerste termijn. U moet maar denken: het is geen onwil, maar onkunde. Ik zal in ieder geval proberen, in deze tweede termijn een neergaande tendens aan te brengen wat dat betreft.

De **Voorzitter**: Het excuus is natuurlijk voor uw fractie bedoeld en niet voor mij!

De heer **Leijnse** (PvdA): Misschien kunt u ze doorgeven?!

Ik dank de bewindslieden voor de uitgebreide beantwoording van de vragen en opmerkingen die door mij zijn gesteld en gemaakt.

Ik heb in eerste termijn een motie ingediend, waarin de regering wordt verzocht, actief te streven naar meerjarenoverleg over arbeidsduurverkortening en herverdeling van werk. In de motie wordt de regering ook verzocht, dat overleg te stimuleren door middel van een serieuze inbreng harerzijds ten aanzien van de belangrijkste punten van dat proces. Het antwoord van de minister was dat er al zeer veel overleg is gevoerd in de afgelopen tijd en dat al over enige punten is gepraat met de sociale partners.

Het zou wat dubbelop zijn, nu weer overleg te voeren, hoewel de minister bereid is, zorgvuldiger te opereren dan was gesteld, namelijk door informeel overleg te plegen. Het probleem met dit antwoord is dat het overleg dat door de minister is genoemd, door mij géén overleg kan worden genoemd, maar een uitwisseling van standpunten. Ik moest constateren dat dit overleg geen resultaat heeft opgeleverd op de belangrijke punten, zoals de arbeidsduurverkortening.

Wij zijn uiteraard geen tegenstander van een informele benadering van werkgevers en werknemers, want zo'n benadering kan haar nut hebben. Het gaat nu echter om de vraag, of het kabinet bereid is, in volle openbaarheid en door de Kamer controleerbaar te laten zien dat het een actieve inzet levert om het proces van herverdeling van arbeid voor langere termijn aan de gang te houden. Dat is de reden dat ik de motie handhaaf.

Ik zal nog een tweetal opmerkingen maken ten aanzien van de motie. In de motie spreken wij over de verantwoordelijkheid van het kabinet. Dat in ieder geval een van de partners bijzonder teleurgesteld is over de huidige gang van zaken en dat daaruit een zeker gevoel van ontmoediging is voortgekomen, doet in dat opzicht niet ter zake. Het laat onverlet de verantwoordelijkheid van het kabinet om te pogen, het proces aan de gang te houden.

In de tweede plaats spreken wij in de motie niet over een laatste wanhoopspoging om nog snel even een centraal akkoord voor 1985 te regelen. Het gaat ons met de motie niet om een initiatief voor de korte termijn. Het gaat heel duidelijk om het stimuleren

Leijnse

van meerjarenoverleg, om een poging om een overeenkomst voor de lange termijn te krijgen en om het scheppen van een klimaat van vertrouwen, zodat wij in de komende jaren verder kunnen gaan met het proces van herverdeling van arbeid.

Als 1985 een verloren jaar blijkt te zijn – door wiens schuld dan ook – dan is het des te meer noodzakelijk, te pogen voor de jaren '86-'90 een klimaat te creëren en het beleidskader aan te geven waarin een verdere herverdeling van arbeid mogelijk wordt in overleg met de sociale partners. Dat is de strekking van de ingediende motie. Ik beveel de motie nogmaals in de aandacht van de Kamer aan.

Ik kom tot de positie van werknemers in de arbeidssituatie, dus tot het sociaal beleid in wat bredere zin. De minister heeft gezegd dat dit een eigen aard, een eigen betekenis heeft in het beleid en dat het niet onmiddellijk gekoppeld moet worden aan de bereidheid tot loonmatiging. Ik geef die mening graag het volle respect, maar ik moet toch het volgende constateren. Als dat beleid werkelijk een eigen betekenis heeft, zou het zinnig zijn dat de regering op dat punt ook een aansprekend en initiatiefrijk beleid voert.

In dit verband acht ik het schriftelijk gegeven antwoord naar aanleiding van het voorstel om het wetsontwerp over het vakbondswerk in de onderneming, opnieuw in behandeling te nemen niet voldoende en ook niet toepasselijk. Als die wijze van opstelling indertijd was toegepast op de medezeggenschapswetgeving, dus op de Wet op de de ondernemingsraden, dan hadden wij op dit moment in ons land nog geen enkele medezeggenschapswetgeving. Ik dien dan ook een motie in die tot strekking heeft, het wetsontwerp opnieuw in behandeling te nemen in deze Kamer.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Leijnse wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het wetsvoorstel Het vakbondswerk in de onderneming (16 703) niet meer beoogt dan het verschaffen van een adequate rechtsbescherming en enige faciliteiten aan vakbondskaderleden;

overwegende, dat hiermede onontbeerlijke steun wordt gegeven aan de ontwikkeling van het vakbondswerk in de onderneming;

overwegende, dat de geconstateerde achterblijvende ontwikkeling van c.a.o.-bepalingen ter zake veeleer een reden is tot een stimulerend dan tot een terughoudend beleid;

concluderende, dat de redengeving voor opschorting van de parlementaire behandeling niet valide is;

nodigt de regering uit, op korte termijn de memorie van antwoord op het voorlopig verslag uit te brengen, opdat de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel kan worden voortgezet,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 51 (18 600-XV).

De heer **Leijnse** (PvdA): *Mijnheer de Voorzitter!* Ten aanzien van de maximumgeluidsnorm van 80 decibel heb ik kunnen waarnemen dat de staatssecretaris mij enigermate tegemoet is gekomen door te zeggen, dat het kabinet niet van zins is te wachten met het maken van beleid totdat er een EG-richtlijn is en dat zij binnen afzienbare termijn voorstellen zal doen. Ik zou graag in tweede termijn van haar willen vernemen, of daar een datum aan kan worden verbonden, althans een voorlopige datum: bij voorbeeld in het eerste kwartaal van 1985.

Wat betreft de Arbeidsomstandighedenwet merk ik het volgende op. Het is uit de beantwoording door de staatssecretaris – waarvoor ik mijn dank uitspreek – duidelijk geworden dat er enige verbetering is in de positie van de Arbeidsinspectie. Ik wijs er echter wel op dat met die verbetering, die kennelijk in het kabinetsonderzoek tot stand is gekomen, in eerste instantie een gat moet worden gedicht dat door de 2%-operatie is geslagen.

Het is zeer de vraag of dit in zijn totaliteit, in zijn netto-effect, een positieve invloed heeft op de invoering van de Arbeidsomstandighedenwet in bedrijven, gezien de equipering van de Arbeidsinspectie op dit moment.

Voor de jaren na 1985 is er nog geen enkel soelaas en geen enkel uitzicht, alleen is er de zekerheid dat de 2%-operatie waarschijnlijk verdere gaten zal slaan in de sterkte van de dienst. In dat verband zou ik het op prijs stellen, als de Kamer een

duidelijke uitspraak zou willen doen, dat zij zo zwaar tilt aan het belang van de verdere invoering van de Arbeidsomstandighedenwet, dat zij de Arbeidsinspectie als dienst zou willen uitzonderen van de verdere personeelsreducties.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Leijnse en Poppe wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het beleid ten aanzien van de arbeidsomstandigheden in de afgelopen jaren een bredere doelstelling heeft gekregen;

overwegende, dat de taak van de arbeidsinspectie onder andere daardoor aanzienlijk is uitgebreid;

overwegende, dat invoering en toepassing van de Arbeidsomstandighedenwet in de bedrijven dreigt te worden belemmerd door de te geringe personele capaciteit van deze dienst;

verzoekt de regering, de voorgenomen personeelsreductie, groot 2%, niet op het apparaat van de arbeidsinspectie toe te passen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 52 (18 600-XV).

De heer **Leijnse** (PvdA): *Voorzitter!* Wij hebben in eerste termijn nogal wat woorden gewijd – met name de heer De Korte heeft dat gedaan – aan het traject minimum-modaal en aan de nettoverschillen daarin. In de schriftelijke beantwoording van de meer feitelijke vragen en opmerkingen is men van kabinetszijde ook uitdrukkelijk op die problematiek ingegaan. Ik zal mij proberen te beperken wat dat betreft, want ik zie dat mijn standpunt zeer haaks staat op dat van de heer De Korte en zelfs op dat van de minister in dit verband: zij vallen elkaar hier in belangrijke opzichten bij.

Ik zal aan de hand van één voorbeeld proberen aan te geven, waar de pijn zit. De heer De Korte heeft hier berekeningen gepresenteerd, waarvan de conclusie is dat het verschil tussen een modaal inkomen in Nederland en een minimuminkomen f 148 netto in de maand bedraagt. Ik heb die cijfers vergeleken met cijfers uit de Inkomensnotitie 1985, die onder verantwoorde-

Leijnse

lijkheid van de bewindslieden aan ons is toegezonden. Ik ben tot de conclusie gekomen dat het niet onwaarschijnlijk is dat de heer De Korte zijn cijfers iets te snel heeft opgeschreven en iets te weinig heeft gekeken naar wat er in de Inkomensnotitie staat. Ik noem één voorbeeld van een storende vergissing.

De heer De Korte geeft een individuele huursubsidie van f 3200 aan alle minimale inkomens, maar hij geeft geen huursubsidie aan alle modale inkomens. Hij baseert dit op het uitgangspunt dat er een gelijke basishuur is voor beide categorieën van f 500 in de maand. In de inkomensnotitie daarentegen staat heel duidelijk dat de gemiddelde basishuur voor de minimale inkomens f 440 is, en voor de modale inkomens die in de individuele huursubsidie vallen: f 535. Voer je die harde gegevens in in de berekening van de heer De Korte, blijvende binnen zijn systematiek, dan komt zijn verschil niet uit op f 148, maar op f 250.

Ik merk op dat als wij de systematiek van de heer De Korte volgen en als wij niet een verkeerde veronderstelling over de basishuur invoeren maar de juiste veronderstelling, het verschil ruim honderd gulden hoger uitkomt dan hij ons voorrekenet. Maar de systematiek deugt niet.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de heer Leijnse erop wijzen dat een modale werknemer slechts recht heeft op individuele huursubsidie in 1984 bij een basishuur tussen 512 en 650 gulden per maand. Daarom komt hij in mijn traject niet voor.

De heer **Leijnse** (PvdA): Dat komt omdat de heer De Korte die basishuur vastzet onder dat traject, namelijk op 500 gulden, terwijl de Inkomensnotitie uitdrukkelijk 535 gulden als gemiddelde vermeldt. U suggereert in uw berekening dat modale inkomensstrekkers nooit individuele huursubsidie krijgen en dat is wel het geval.

De heer **De Korte** (VVD): U mag dat aan het kabinet vragen. Ik concludeer, dat er slechts recht is op individuele huursubsidie bij een basishuur tussen 512 en 650 gulden in de maand.

De heer **Leijnse** (PvdA): Dat zal niemand bestrijden, maar als u met uw voorbeeld onder dat traject gaat zitten, dan krijgt u geen individuele huursubsidie terwijl dit voor sommige categorieën van het modale inkomen wel geldt.

De heer **De Korte** (VVD): U heeft natuurlijk in al dergelijke gevallen wel eens met iemand te maken die..... Het gaat natuurlijk om de grote groep!

De heer **Leijnse** (PvdA): Het gaat exact om de grote groep. Daar gaat het nu juist om. U pakt in uw vergelijking polaire groepen. U pakt een minimum-inkomen met een maximale huursubsidie en een modaal inkomen zonder huursubsidie. Die vergelijkt u. Volgens u is dit de maatgevende vergelijking van alle inkomens in het minimumtraject en alle inkomens in het modaaltraject. Dat is een scheve voorstelling van zaken. U heb alleen de meest polaire groepen vergeleken.

Daardoor komt u tot een zeer minimaal netto verschil, terwijl feitelijk dat minimale verschil 100 gulden hoger is dan u voorstelt. Daarbovenop ontstaat een traject waarin de andere inkomens van minimaal tot modaal zitten waarbij verschillen in de nettosfeer zijn van 250 gulden tot een veel hoger bedrag dat in de orde van grootte van 400 gulden ligt.

De heer **De Korte** (VVD): Dat is volstrekt onjuist. Meer dan 60% van de minima krijgen individuele huursubsidie. Daar is het regel en geen uitzondering. Bij de modale inkomens is het uitzondering en geen regel.

De heer **Leijnse** (PvdA): 60% van de minima heeft recht op individuele huursubsidie voor een bedrag van 2200 gulden gemiddeld en niet voor een bedrag van 3200 gulden zoals de heer De Korte zegt. Ik maak er bezwaar tegen dat op basis van polaire gevallen een zeer abstracte situatie wordt geconstrueerd waar een zeer klein verschil uit naar voren komt en net wordt gedaan alsof dat het maatgevende verschil is tussen vergelijkbare personen op het minimum- of op het modale niveau.

Ik heb dus gezegd dat wij een verschil krijgen van 250 tot 400 gulden per maand netto.

De heer **Linschoten** (VVD): De kritiek die de heer Leijnse zojuist uitte en die hier naar mijn overtuiging niet van toepassing is, doet zich wel voor in de sfeer van de vergelijkingsmethodiek bij het rapport Minima zonder marge, dat door de staatssecretaris is omschreven. Onderschrijf de fractie van de heer Leijnse deze kritiek?

De heer **Leijnse** (PvdA): Dat betekent het niet. Ik spreek nu over het plaatje dat de heer De Korte op tafel legt. Ik wijs er ook op dat dit plaatje in belangrijke mate afwijkt van datgene

wat in de Notitie Inkomensbeleid is gegeven. Daar komen de verschillen in de berekeningen zelfs op 500 gulden uit.

Wij kunnen twisten over dat bedrag; het is duidelijk dat daar sprake is van een glijdende schaal. Het bedrag van 148 gulden, dat de heer De Korte heeft neergezet, is in hoge mate misleidend en geldt slechts in zeer bepaalde gevallen.

Nu wij toch praten over netto-inkomensverschillen, wil ik erop wijzen dat in het kader van de discussie over netto-inkomensontwikkeling – de koopkrachtplaatjes – ook een aardige discussie is ontstaan over de invloed van het incidenteel. Ik wil er niet te diep op ingaan in dit verband. Gezegd is in de schriftelijke antwoorden dat het incidenteel moeilijk is toe te rekenen. Uit het rapport van de tripartite commissie over het incidentele loon uit 1980 blijkt, dat er twee definities zijn van het incidenteel. In de definitie van het Centraal Planbureau is het macro-incidenteel inderdaad niet individueel toe te rekenen. In de definitie van de loontechnische dienst is dit in belangrijke mate wel het geval. Het gaat erom dat er in het totale incidenteel een deel is dat voortkomt uit ontwikkelingen in de structuur van de werkgelegenheid, en dus niet is toe te rekenen, maar dat er een ander deel is dat wel degelijk aan individuele lonen is toe te rekenen.

Wij kunnen twisten over die verhouding; de deskundigen zijn daar nog niet uit. Maar als er gemiddeld 1,3% incidentele loonstijging is over de gehele periode – in de jaren zeventig is dat nog wat meer – mogen wij daarvan toch wel de helft, 0,6 à 0,7%, individueel toerekenen. Dat betekent gecumuleerd over de periode waarover wij praten, dat de minister 7 tot 8% inkomensstijging bij de actieven meer heeft dan hij weergeeft.

Mijnheer de Voorzitter! Wij staan zo lang stil bij de discussie over het verschil tussen netto en bruto, vooral in het minimum-modaaltraject, niet omdat de opvatting van onze partij zou zijn dat het traject straffeloos kan worden samengedrukt tot waarden zoals de heer De Korte aangeeft maar wel omdat de heer De Korte en met hem de minister in de beantwoording van de vragen dat verhaal gebruiken als een rechtvaardiging voor het vergroten van de inkomensverschillen en voor het verlagen van de relatieve positie van het minimumloon en daaraan gekoppelde uitkeringen in het totale inkomensgebouw.

Leijnse

Dat verhaal over die kleine verschillen is een rechtvaardiging. Onze bezwaren richten zich juist tegen die wijze waarop dat verhaal wordt gebruikt, dus als rechtvaardiging van het beleid. Dat beleid – de vergroting van de inkomensverschillen en de verlaging van de relatieve positie van het minimum – heeft een klimaat geschapen waarin de vakbeweging in hoge mate is teruggeworpen in een positie, die zij liever niet zou willen innemen.

In de vakbeweging bestaat grote teleurstelling over de wijze waarop het overleg is verlopen. Er is ook sprake van grote teleurstelling over het feit, dat er geen mogelijkheid blijkt te zijn voor een nieuw centraal akkoord. Anderzijds is er de krachtige wil om te pogen met de daarvoor in het c.a.o.-overleg aangewezen middelen de door het kabinet gewenste vergroting van de inkomensverschillen ten dele ongedaan te maken. In dat kader moeten de voorstellen van de FNV nu worden gezien. Die voorstellen definiëren de ruimte voor arbeidsvoorwaardenverbetering op 4%.

Ik spreek in dit verband opzettelijk over 'ruimte voor arbeidsvoorwaardenverbetering' en niet over 'loonruimte'. Deze 4% komt voor 1,5% voort uit de gebruikelijke prijscompensatie, voor 1,5% uit de stijging van de arbeidsproductiviteit en voor 0,9% uit de overheveling van de lastenverlichting met het doel de effecten van de Ziektewetmaatregelen te neutraliseren.

Dat is de ruimte. Over de hesteding van die ruimte moeten de onderhandelingen nog plaatsvinden. De vakbeweging heeft ingezet op een beleid waarin die ruimte voor een zeer belangrijk deel wordt besteed voor arbeidsduurverkortings. Een belangrijk deel van de 4% in 1985 – toch gauw 1,5 à 2% – moet naar het inzicht van de vakbeweging worden gebruikt voor verdere arbeidsduurverkortings. Dat is een opmerkelijke inzet. Dat betekent namelijk, dat de FNV en het CNV nog altijd, ook in dit klimaat, ten volle bereid zijn om een deel van de beschikbare ruimte te gebruiken voor verdere herverdeling van werk.

De minister heeft dat in eerste termijn terecht gesignaleerd. Het is dan ook in dat verband misleidend om in deze Kamer te spreken over een 'looneis van 4%'. Dat is het niet.

De heer **De Korte** (VVD): Voor alle duidelijkheid: dat heb ik ook niet

gedaan. Ik heb gezegd: over loonwensen, die...

De heer **Leijnse** (PvdA): Loonwensen bestaan niet!

De heer **De Korte** (VVD): ... loonclaim die te maken heeft met een hoogte van ongeveer 3%. Daarbovenop komt het bovenwettelijke beding... Dat betekent een loonkostenstijging van 40%. Dat is het enige wat ik heb gezegd!

De heer **Leijnse** (PvdA): Er is geen sprake van een loonclaim, als u dat woord gebruikt voor looneis, van 3%. Er is sprake van definiëring van de ruimte van 4%. Hoe die ruimte wordt ingevuld, door verbetering van de lonen of anderszins, staat nog te bezien.

De heer **De Korte** (VVD): Dan is het een loonclaim ten opzichte van hetgeen in de kabinetsstukken staat!

De heer **Leijnse** (PvdA): Ja, maar ik neem toch aan dat de FNV haar beleid bepaalt op basis van de ruimte in het bedrijfsleven en niet op basis van hetgeen er in de kabinetsstukken staat!

De heer **De Korte** (VVD): De nadelen van het beleid die ik heb geschetst, zijn steeds ten opzichte van het beleid van het kabinet zoals dit in de stukken uiteen is gezet. Daarom spreek ik van een loonclaim ten opzichte van hetgeen door het kabinet is ingezet.

De heer **Leijnse** (PvdA): U spreekt van een loonclaim. Dat suggereert, dat er sprake is van een eis tot verhoging van de brutolonen, terwijl feitelijk alleen sprake is van het definiëren van de ruimte voor arbeidsvoorwaardenverbetering, uit welke ruimte ook andere zaken dan loonsverhoging zullen worden gefinancierd. Ik constateer juist, dat het zo opmerkelijk is dat de vakbeweging heeft ingezet op een koers, waarop een belangrijk deel van die ruimte – wellicht de helft, wellicht meer – voor arbeidsduurverkortings zal worden ingezet.

De solidariteit wordt dus weer betracht door de mensen zelf en hun organisaties, hoor ik de minister zeggen. Dat is in hoge mate toepasselijk voor deze inzet. Men zou deze kans kunnen grijpen nu zij er nog is. Het kabinet zou kunnen bijdragen aan een overlegklimaat waarin dit soort eisen op een zinvolle manier kunnen worden ingevuld voor verdere herverdeling van werk. In samenhang daarmee kan dan gesproken worden over inkomensbeleid en werkgelegenheidsbeleid. Dat is een andere strategie

dan het immuniseren van een deel van het beleid, inzonderheid het inkomensbeleid, voor die discussie. Dat is de strekking geweest van vele van de opmerkingen die ik in deze begrotingsbehandeling namens mijn fractie heb mogen maken.

□

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Allereerst hartelijk dank voor alle reacties van de kant van de regering, zowel schriftelijk als mondeling. Ik wil er nu nog kort enkele punten uitlechten.

Wij hebben t.a.v. het punt arbeidstijdverkortings, werkgelegenheid, gevraagd of het wellicht goed zou zijn om in de trant van de inkomensnotitie ook een soort driesporennotitie, een werkgelegenheidsnotitie, van de regering te ontvangen, waarin de drie aspecten die de drie sporen betreffen met elkaar in verband worden gebracht. De minister heeft hierop nog niet gereageerd, maar wellicht kan hij hier nog positief op reageren.

Wij kunnen begrip hebben voor de uittaling van de minister dat de kwestie van de arbeidstijdverkortings in de gesubsidieerde, gepremieerde sector – waarvan in de motie-Gerritse/Weijers sprake is – voor hem toch ook wel moeilijk is, omdat men zelf onderhandeling voert. Toch heeft de minister een redelijke hoop dat er ongeveer hetzelfde uitkomt als bij de ambtenaren. Wij waarderen zijn opstelling op dit punt, omdat wij het van belang achten dat ook in deze sector substantieel iets gebeurt aan arbeidstijdverkortings. Wij steunen de minister in zijn overleg met de partners.

In een vorig debat hebben wij aangegeven hoe voor jeugdigen heel gemakkelijk in die gepremieerde en gesubsidieerde sector 32-uurs banen zouden kunnen worden gevonden. Hoe staat het daarmee? Heeft de minister de indruk dat men in die sector op dat spoor actief is, of moet dit gestimuleerd worden vanuit het beleid van de minister?

Met onze motie over ouderschapsverlof hebben wij de bedoeling zo snel mogelijk een regeling van kracht te laten worden. Wij vinden het best dat de staatssecretaris met een notitie of een nota komt, als daarin dan maar heel helder staat hoe zo'n regeling er uit zou kunnen zien, zodat die bij wijze van spreken snel zou kunnen worden ingevoerd.

Wij willen de staatssecretaris krachtig steunen als zij zeer actief optreedt in het gesprek over het

Kraaijeveld-Wouters

educatief verlot met de partners, die daarin hun eigen verantwoordelijkheid hebben. Bij de discussie over de hoofdlijnen volwasseneneducatie hebben wij heel precies aangegeven hoe wij ons de toekomstige situatie wensen. Wij hebben duidelijk aangegeven hoe wij de positie van beide betrokkenen, degene die vervangt en degene die verlof opneemt, zal moeten zijn en hoe de financiering ervan zou moeten zijn. Ik verwijs de staatssecretaris naar deze discussie.

De minister heeft opgemerkt dat veel op het SER-advies wacht, en dat dit advies als het ware in tweeën uiteen gaat vallen. De advisering zal voor een deel langer gaan duren en als ik het goed heb begrepen betreft dit het deel van de functie van minimumloon in relatie tot de behoeftenorm en dat weer in relatie tot arbeidstijdverkorting. Als dat inderdaad het element is waarvan de advisering op zich zal laten wachten, verzoek ik de minister toch de SER voorzichtig wat tot spoed te manen, opdat ook dat advies snel zal komen. Arbeidstijdverkorting begint nu echt reëel te worden en in een aantal sectoren vraagt men zich af hoe alles moet worden geregeld: loon, behoeftenorm en omvang van de werkweek. Men heeft er behoefte aan juist op dit punt tot uitsluitsel te komen.

Ik kom bij het Europees Sociaal Fonds. De schriftelijke antwoorden waren bevredigend. Ik zit echter nog met een vraag. Er zou van dit fonds een bedrag van 40 miljoen gulden op de begroting Sociale Zaken komen te staan. Er zou bovendien nog een bedrag uit Brussel kunnen komen voor het jaar 1985. Komt dit bedrag dan ook bij deze post op deze begroting? Dan zouden wij zeker tevreden zijn. De minister heeft gezegd dat artikel 36 van de WWV niets met de hoogte van dat bedrag te maken heeft. Met dit antwoord maakt de minister zich er te gemakkelijk van af. Nu weet ik nog niets. Waarom is er wat artikel 36 van de WWV betreft dan niet sprake van hetzelfde bedrag? De fractie van het CDA is van mening dat de eigen verantwoordelijkheid voor de invulling van artikel 36 van de WWV blijft bestaan. De bedragen van het Europees Sociaal Fonds zijn extra.

Ik heb geen reactie gehad op mijn opmerking over de toepassing van de regels van het GAK ten aanzien van vervoerskosten, -regelingen en -vergoedingen in de AAW.

De kwestie van het schipperswelzijn vormt slechts een klein punt in deze

discussie, maar is voor de betrokkenen zeer belangrijk. Heb ik goed begrepen, dat de staatssecretaris zelf intensief wil zoeken naar oplossingen? Ik begrijp hoe het probleem in elkaar zit. Er moeten oplossingen worden gevonden, zodat dit werk kan worden voortgezet.

Bij de bespreking van het rapport Minima zonder marge komen wij terug op het schuldenprobleem. De staatssecretaris heeft geen reactie gegeven op onze gedachte om bij een bijzondere calamiteit – waarvoor geen oplossing te vinden is – met iets in de geest van een 'Sociaal fonds' te werken. Wij hebben in dit kader enkele voorwaarden aangegeven.

Er heeft een belangrijke discussie plaatsgevonden over de vloerproblematiek. De staatssecretaris heeft gezegd dat budgetonderzoek niet erg nuttig is. Ik vraag de staatssecretaris, hoe de vloer moet worden bepaald, als het gaat om 'welvaartsgerelateerd minimum'. Bepaalde instrumenten zouden niet deugen. Waaraan denkt de staatssecretaris zelf? De minister heeft niet geantwoord op onze vraag, hoe de opmerking van de minister-president in de Eerste Kamer moet worden opgevat. Wij willen graag de garantie dat er rust zal komen voor de minima.

□

Mevrouw Groenman (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden. Mijn principieel verhaal over de achterstelling van alleenstaanden en andere leefvormen bij het gezin, houd ik staande. Die discussie leent zich echter niet voor een enkele interruptie! Ik denk dat wij hierover aan de hand van de notitie die wij begin volgend jaar zullen krijgen over de behandeling van alleenstaanden ten opzichte van gehuwden onder meer op het terrein van de sociale zekerheid, de huurwetgeving, de gezinsverzorging en de ziektekostenverzekering, verder moeten praten.

Ik wil een vraag stellen aan Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello. Zij heeft gesproken over een nota over verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid. Gaat het dan alleen om het verzorgingsverlof en een combinatie van betaald en onbetaald werk voor één persoon, of gaat het ook om het hele terrein van de arbeidsverdeling vanuit de emancipatiehoek, wellicht zelfs in relatie met het concept-beleidsplan emancipatie?

Mijn fractie pleit ervoor om apart overleg te voeren over de deeltijdpro-

blematiek en tevens over de vergrijzingsproblematiek; daarover zijn wij na vanmiddag nog niet uitgesproken!

□

De heer De Korte (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun uitvoerige en heldere beantwoording. De minister heeft gezegd dat de werkloosheid zeer hoog en zeer zorgelijk is. Wij zijn het op dit punt met hem eens. Wij menen wel dat er enige lichtpunten zijn. De laatste twee maanden is er een bepaalde ontwikkeling zichtbaar. Het aantal werklozen is met 12.000 à 14.000 gedaald. Wat het seizoen betreft, heeft daarbij correctie plaatsgevonden. In mei 1984 bedroeg het aantal werklozen nog 847.600. In oktober 1984 – een half jaar later – bedroeg het aantal werklozen 806.800. Het aantal werklozen is dus met 41.000 gedaald. Ik wijs erop dat zich in die tussentijd ruim 200.000 schoolverlaters hebben aangemeld op de arbeidsmarkt.

Ik zou het interessant vinden te horen of een onderverdeling voor die getallen is aan te geven naar het afschaffen van de registratieplicht voor mensen van 57,5 jaar en ouder, het langer volgen van onderwijs door jongeren, het conjuncturele herstel en de herbezetting als gevolg van de arbeidsduurverkorting. Ik heb in ieder geval het gevoel dat wij reeds nu globaal kunnen aangeven dat er een duidelijke neergang in de werkloosheid is.

De minister heeft gezegd dat consensus rond het arbeidsvoorwaardenoverleg en de ontwikkeling ervan tot de mogelijkheden behoort. Die verwachting baseerde hij op ervaringen uit het verleden. Het stichtingsakkoord kan recht overeind blijven. Er heeft tripartiet overleg plaatsgevonden en er zal tripartiet overleg plaatsvinden in het voorjaar. Daartussen zit een gat. De minister heeft zoëven het woord 'funest' in de mond genomen in het kader van een ontwikkeling aan het loonfront die boven het macro-economische kader van het kabinet dreigt uit te komen.

Ik ben dat helemaal met hem eens. Desalniettemin ziet hij geen reden om al te bezorgd te zijn. Hij volgt de ontwikkelingen op de voet. De VVD-fractie is wel bezorgd en vindt dat het kabinet zich in de zaak moet verdiepen. Het kabinet moet blijven communiceren. Als er gepraat wordt, bestaat de mogelijkheid om elkaar vast te houden. Dat is de reden waarom ik op dit punt een motie aan de Kamer voorleg.

De **Voorzitter**: Door de leden De Korte, Nijhuis, Linschoten en Van Erp wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het Stichtingsakkoord van 1982 een belangrijk keerpunt geworden is om te komen tot een vrije, gedecentraliseerde en gedifferentieerde loonvorming;

overwegende, dat het Stichtingsakkoord tot nu toe geleid heeft tot zowel heilzame loonmatiging en rendementsherstel als een verantwoorde arbeidsduurverkorting;

overwegende, dat op 13 juli jl. eensgezinde aanbevelingen zijn overeengekomen in de Stichting van de Arbeid met betrekking tot de bestrijding van de jeugdwerkloosheid;

van mening, dat het verloop van het arbeidsvoorwaardenoverleg voor 1985 risico's inhoudt voor het herstelbeleid van de regering;

verzoekt de regering, in contact te treden met de sociale partners met als inzet het gezamenlijk ook in 1985 en 1986 levend houden van de doelstellingen van het Stichtingsakkoord van 1982 en de eensgezinde aanbevelingen van 13 juli jl.,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 53 (18600-XV).

De heer **Leijnse** (VVD): In de motie wordt gevraagd om het opnemen van contact met de Stichting van de Arbeid. Is de heer De Korte met mij van mening dat de regering daarbij niet met lege handen mag komen? Mijns inziens mag de regering niet volstaan met een eenvoudige convocatief-brief met een aantal data.

De heer **De Korte** (VVD): Dat is iets wat ik aan het kabinet wil overlaten. Wij zien er heil in als het kabinet contact opneemt. Er moeten niet door mij bij voorbaat voorwaarden worden gedictieerd. Het kabinet moet het contact invullen.

De heer **Leijnse** (PvdA): Wij kunnen als Kamer het kabinet toch opdragen iets mee te nemen in het overleg? Het kabinet moet iets laten zien om vertrouwen te wekken bij de partners.

De heer **De Korte** (VVD): Wij zullen het wel zien.

De minister is uitvoerig ingegaan op de betogen van de heer Leijnse en mij over de inkomensverhoudingen en de -ontwikkelingen. Hij heeft gezegd dat de cijfers die ik heb genoemd globaal juist zijn. Dat geldt dus ook voor de verschillen die er zijn tussen het minimumniveau en het modale niveau.

In de schriftelijke beantwoording heeft hij hieraan toegevoegd dat, als de eenmalige uitkering de maximale benutting van de vrijlatingsbepaling in de Algemene Bijstandswet in aanmerking worden genomen, inderdaad de situatie kan ontstaan dat een gezin met een bijstandsuitkering gunstiger uitkomt dan een gezin met een modaal inkomen. Welnu, ik wil daar verder geen enkel woord meer over vuilmaken.

De minister heeft gezegd dat meer werk vóór behoud van inkomen gaat. Hij heeft ook gesteld dat doelmatigheid in het beleid sterker naar voren zal komen dan in het verleden is gebeurd. Hij was verder van mening dat doelmatigheid in dienst moet worden gesteld van de rechtvaardigheid. Dat is exact de stellingname die ik namens mijn fractie gedurende de afgelopen dagen hier naar voren heb gebracht. De VVD-fractie en het kabinet lopen gelijk met elkaar op; beide zijn van mening dat het duurzame doel een hoger niveau voor de minima moet zijn. Populair gezegd gaat het hierbij om de 'minmax-doelstelling: minima maximaliseren.

Zo moet ook mijn cijfervoorbeeld worden begrepen. Ik heb dat gelukkig in het interruptiedebat met de minister kunnen verduidelijken. Onze stelling was dat, als je iedereen op f 25.000 zet, iedereen op den duur terug zakt naar f 15.000. Dat willen niet; wij willen dat dynamisch zien. Via de doelmatigheid en de inkomensverschillen, die natuurlijk te rechtvaardigen moeten zijn, moet worden geprobeerd om eenieder op een hoger plan te brengen.

De minister heeft onderschreven dat het bronnenbeleid het beste beleid is in het kader van het bereiken van rechtvaardige inkomensverhoudingen. Het heeft ook alles te maken met eerlijke kansen voor iedereen en vooral voor de zwaksten in de samenleving. De minister heeft nog enkele bronnen toegevoegd. Ik ben het met hem eens dat bezitsvorming en emancipatie buitengewoon belangrijk zijn, waarbij ik naar de staatssecretaris kijk. Verder noemde de minister arbeidstijdverkorting.

Met betrekking tot de inkomensverhoudingen tussen het minimum en 2x modaal heeft de minister gezegd dat wij de nivellering een halt moeten toeroepen, vooral door het belasting- en premie-instrument. Ik ben dat met hem eens. De minister gaf daarbij aan dat het premie-instrument zelfs nog effectiever is dan het belastinginstrument. Dat heeft natuurlijk alles te maken met de franchises. Dit neemt niet weg dat ook de Contourennota hierbij een belangrijke functie speelt, vooral omdat door de belastingprogressie de problematiek van het bruto-nettotraject rondom modaal en 1,5x modaal kan worden aangepakt. Ik vraag de aandacht van de minister voor dit punt.

Hij heeft gezegd dat tussen minimum en modaal het woord 'denivellering' mag worden gebruikt, terwijl hij voor het gedeelte daarboven wil spreken van 'rationalisering'. Als dat woordgebruik sociaal acceptabeler is, waarom zouden wij daar dan tegen zijn? Als er maar hetzelfde mee wordt bedoeld!

Ik ben optimistisch over de werkloosheidsontwikkeling in dit land. Wij krijgen ook internationale bijval: in de uitgave 'Eurostat' wordt gesteld dat in Europa de werkloosheid nog steeds omhoog gaat, met uitzondering van twee landen, die in de achterliggende periode zo zeer met oplopende werkloosheid te maken hebben gehad, te weten Denemarken en Nederland. Het is mij volstrekt duidelijk waarom dat gebeurt: in beide gevallen gaat het om landen met eenzelfde politiek, die vooral is gericht op loonmatiging en vermindering van de uitgaven van de collectieve sector. Welnu, ziehier het resultaat!

□

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor de gegeven antwoorden.

De minister is begonnen met de conclusie dat op dit moment blijkt dat de diverse offers niet voor niets zijn gebracht. De VVD-fractie is dat tot op zekere hoogte met hem eens. Wij dienen ons wel te realiseren dat van het instrument dat gebruikt wordt alleen maar achteraf kan worden beoordeeld of het terecht is gebruikt. De mate van duurzaamheid van het gebruik van het instrument en de vraag of voldoende wordt doorgegaan met het toepassen van het instrumentarium zijn de bepalende factoren voor het feit dat eerst achteraf een conclusie kan worden getrokken.

In mijn eerste termijn heb ik aangegeven dat drie elementen, te

Linschoten

weten de loonmatiging, het beleid met betrekking tot de sociale zekerheid en andere uitgaven in de collectieve sector en de economische groei hiervoor bepalend zijn. De ontwikkeling van deze drie gegevens zal ook de komende jaren positief moeten zijn, willen wij, tegen de achtergrond van een aantal positieve berichten, met deze bewindslieden kunnen praten over hun begroting.

Ik ben blij met de reactie van de minister op de vragen over deeltijdarbeid. De indruk die de fractie van de VVD had gekregen van de notitie, was redelijk pessimistisch. In de nota worden namelijk ontzettend veel praktische excuses aangedragen om zaken niet rechtuit te stellen. De principiële opvatting van de minister is nu dat deeltijdarbeid ter zake van die onderdelen van het beleid waar de regering invloed op heeft, met name in dit geval de sociale zekerheid, een volwaardige positie moet innemen. Wij moeten ons realiseren dat in Nederland de deeltijdarbeid in toenemende mate belangrijk wordt, aanzienlijk belangrijker dan in tal van andere Europese lid-staten. Van het aantal mensen op de arbeidsmarkt is 23% deeltijdwerker.

Er is geen enkele reden om lang te blijven stilstaan bij de problemen die zich in dat opzicht kunnen voordoen. Het is nu tijd om zo snel mogelijk te komen met concrete voorstellen. Ik hoop dat het mondeling overleg – de minister zei er ook behoefte aan te hebben – zal leiden tot een zo snel mogelijke regelgeving.

De minister heeft een aantal opmerkingen gemaakt over de arbeidsduurverkortings in de collectieve sector en de mate van herbezetting waar de overheid een voortrekkersrol in zou vervullen. Op zichzelf heeft de minister gelijk met die opmerking, zeker als je hetgeen is gebeurd met de herbezetting in de marktsector vergelijkt met hetgeen is gebeurd in de collectieve sector. Er is dan namelijk sprake van een vrij spectaculair verschil. Er is evenwel ook een keerzijde aan de medaille en die zal wellicht in de komende jaren wat nadrukkelijker naar voren komen.

Uitgangspunt van de regering is altijd geweest om ter zake van arbeidsvoorwaarden zoveel mogelijk te trachten paralleliteit in de ontwikkeling aan te brengen. Deze paralleliteit slaat niet alleen op de inkomensontwikkeling, maar ook op de mate van arbeidsduurverkortings en de mate van herbezetting. Wellicht zou zich op

niet al te lange termijn een situatie kunnen voordoen dat, vanwege het in de gaten houden van die paralleliteit, de overheid ter zake van herbezetting een stap op de plaats zou moeten maken.

Staatssecretaris De Graaf is begonnen met een aantal opmerkingen over de stelselwijziging. Hij stelt terecht dat een deel van het stelsel van sociale zekerheid daarbij is betrokken. Op zich zelf is de fractie van de VVD daarmee niet geheel tevreden.

Ter zake van de stelselwijziging moeten wij vaststellen, dat slechts een derde van ons stelsel van sociale zekerheid is betrokken bij hetgeen nu in het kader van de adviesaanvraag aan de orde is gesteld, terwijl tal van andere relaties, die wellicht op dit moment zeker zo belangrijk zijn – ik noem de relatie met de arbeidsduurverkortings en inkomensafhankelijke subsidies, een lange-termijnvisie en de vraag op welke wijze op langere termijn wellicht onderdelen van het stelsel van sociale zekerheid geprivatiseerd kunnen worden – daarbij niet aan de orde komen. De fractie van de VVD had graag gezien dat, ook ten aanzien van die relaties, er een heel nadrukkelijk standpunt zou worden ingenomen door het kabinet, ook al praten wij nu over de stelselwijziging op iets kortere termijn.

De opmerkingen die de staatssecretaris heeft gemaakt over de besluitvorming ter zake van de structuur van het stelsel hebben mij niet volledig gerustgesteld. De fractie van de VVD gaat er nog steeds van uit, dat per 1 juli aanstaande die regeling haar beslag heeft gekregen. Ik geloof ook dat daaraan ontzettend veel belang moet worden gehecht. Wij zijn op dit moment bezig met alle mogelijke stukken regelgeving en wetgeving die te maken hebben met interimoplossingen. Het zou buitengewoon slecht zijn indien het niet mogelijk is om de structurele wetgeving voor die datum te realiseren, zeker gezien de consequenties.

Ik ben verheugd over de opmerking dat ter zake van de AWW in verband met de gelijke behandeling van man en vrouw er medio dit jaar een adviesaanvraag naar de betrokken adviesinstanties gaat. Wat dat betreft wordt op dit terrein een aantal stappen voorwaarts gezet. Ik zou de staatssecretaris willen vragen, of die opmerking betrekking heeft op het totaal van het pensioenrecht. Vanuit Brussel zal er op niet al te lange termijn een richtlijn in Nederland van kracht worden over de gelijke behan-

deling van mannen en vrouwen in de sfeer van de pensioenen. Het verdient wellicht aanbeveling om ook ten aanzien van andere onderdelen van het pensioenrecht met dit gedeelte een begin te maken.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Denk de heer Linschoten dat de regeling ter zake van de AWW daardoor wordt opgehouden, of dat die gewoon net zo snel gaat?

De heer **Linschoten** (VVD): Geenszins. Ik vind dat deze adviesaanvraag so wie so dit jaar afgehandeld moet worden. Dat wil niet zeggen dat je als je ten aanzien van andere onderdelen van het pensioenrecht van mening bent dat dat er dingen moeten veranderen, dit de adviesaanvragen moet ophouden tot het zo ver is. Gelet op het feit dat het hierbij een aantal onderdelen van het pensioenrecht betreft dat hierbuiten gelegen is, is de fractie van de VVD van mening dat er alle aanleiding is om zo snel mogelijk tot regelgeving te komen, wellicht op een moment dat wij nog niet met de deadline, die gelegen is in de Europese richtlijn, geconfronteerd worden. Dat is de bedoeling en de strekking van mijn opmerking geweest.

De staatssecretaris heeft ook nog gesproken over de vergrijzing. Hij stelde terecht dat het daarbij met name gaat om het beantwoorden van een groot aantal beleidsvragen. Dat is mijns inziens ook de reden waarom deze problematiek ook zo nadrukkelijk aan de orde moet worden gesteld. Het is noodzakelijk om wat dit betreft inderdaad evenwichtig te werk te gaan. De problematiek is buitengewoon ingewikkeld. Om die reden zijn wij het vorige jaar bij de begrotingsbehandeling akkoord gegaan met de mededeling van de staatssecretaris dat er op dat moment een interne studie gaande was. Van die studie hebben wij inmiddels kennis kunnen nemen.

Als nu gesteld wordt dat deze materie wordt doorgeschoven naar de vijfde heroverwegingsronde, dan begin ik de indruk te krijgen dat het meer gaat om het iets vooruitschuiven van de problematiek dan dat het een daadwerkelijk argument is op grond waarvan er op dit moment niet nader tot conclusies kan worden gekomen. Naar mijn overtuiging hebben de uitgaven in deze sfeer so wie so te maken met de heroverwegingsronde. Het is dus helemaal niets nieuws dat deze uitgavenposten in de vijfde heroverwegingsronde aan de orde komen.

Linschoten

Het gaat om het nemen van een aantal maatregelen, in ieder geval om het nadenken over maatregelen die heel specifiek verband houden met de vergrijzing, met de veranderde verhouding in onze samenleving, met het wegvalLEN van een belangrijk draagvlak voor regelingen die middels een stelsel van omslagfinanciering zijn gefinancierd. Ik dring er bij de staatssecretaris op aan, gelet op het feit dat het om een ernstige problematiek gaat, niet alleen voor de betrokkenen maar ook in financieel-economisch opzicht, heel serieus in te gaan op de gestelde vragen. Ik kan mij zelfs voorstellen dat deze begrotingsbehandeling zich er niet helemaal voor leent om deze problematiek helemaal te bespreken.

In dat geval is de fractie van de VVD van mening dat op niet al te lange termijn, aan de hand van de stukken die wij nu hebben, namelijk het rapport Macro-economische effecten van de vergrijzing en het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau, zo snel mogelijk met de bewindslieden over de problematiek een mondeling overleg moet worden gevoerd. Met het bij voortdurende vooruitschuiven naar studieclubs en heroverwegingsronden schieten wij niet zo erg veel op. Naar ons oordeel wordt het tijd dat er wordt nagedacht over concrete maatregelen.

□

De heer **Willems** (PSP): Voorzitter! In antwoord op de vragen ter zake van het Europees Sociaal Fonds is gezegd dat f 40 mln. wordt toegevoegd aan de begroting voor 1985, zijnde de middelen die het vorige jaar zijn ontvangen. Op 25 juli hebben wij van de minister echter een persbericht ontvangen waarin staat dat Nederland f 132 mln. van het Europees Sociaal Fonds ontvangen heeft, waarvan f 110 mln. voor het Departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is bestemd. Het bedrag van f 40 mln. dekt naar mijn mening lang niet alles. Waar is de rest? Is dat wel naar Ruding gegaan?

In mijn motie wordt duidelijk gevraagd om die f 140 mln. toe te voegen aan de werkverruimende en arbeidsbevorderende middelen. Dat geldt dus ook voor EAJ-projecten en andere projecten voor vrouwen en culturele minderheden, maar uiteraard niet uitsluitend daarvoor. Dat zou ook in strijd zijn met die doelstelling op

grond waarvan het geld in Brussel is gevraagd. Mijn motie moet wat dat betreft in zo breed mogelijke zin worden uitgelegd.

Vervolgens merk ik iets op over de onderhoudseis voor buitenlanders. De staatssecretaris heeft schriftelijk geantwoord dat hij aan zijn beleidslijn vasthoudt. Ik ben nog steeds niet overtuigd van de noodzaak om die onderhoudseis te verdubbelen, in die zin dat het bedrag wordt verhoogd van f 28 naar f 65. Juist voor buitenlanders roept dat een buitengewoon problematische situatie op. Tevens vind ik dat de staatssecretaris het tot zijn taak moet rekenen om inzake de misstanden waarvan in de uitvoeringspraktijk sprake blijkt te zijn met betrekking tot de toepassing van de maatregelen die de staatssecretaris nu zelf omschrijft, actief op te treden.

Ik merk nog wat op over mijn motie op stuk nr. 47 over het ILO-verdrag. De regering antwoordt dat zij vooralsnog niet tot ondertekening en tot toetreding wil overgaan. Mijn motie strekt ertoe uit te spreken dat het juist wel van belang is nu tot dit verdrag tot te treden om daarmee uit te spreken dat wij de sociale-zekerheidsrechten van migranten zullen verdedigen, nu en in de toekomst.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Graag zeg ik de bewindslieden dank voor hun beantwoording. Ik heb de ARBO-wetgeving dit keer met name benaderd in het licht van de snelle voortgang van het automatiseringsproces. Wij vrezen dat de regulering en de normering van de arbeidsomstandigheden en het automatiseringsproces geen gelijke tred met elkaar houden. Het gaat hierbij om de inhoud en de organisatie van de arbeid en de arbeidsomstandigheden. Dat zou ontmoedigend maar ook kostenverhogend werken en dat moet worden voorkomen. Is onze vrees echt ongegrond?

Staatssecretaris De Graaf sprak over de schuldenproblematiek en de achtergronden daarvan. Nu heeft deze Kamer een motie aanvaard, waarin werd gevraagd naar een studie over de achtergronden van betalingsachterstanden in de sfeer van de woonlasten. Er is enerzijds de schuldenproblematiek in de consumentensfeer en anderzijds de betalingsachterstand inzake de woonlasten. Dat is niet helemaal hetzelfde, maar slaat gedeeltelijk wel neer op dezelfde categorieën mensen. Ik verzoek daarom toch daarvan een samenhan-

gende studie te maken, opdat wij straks niet weer allerlei hiaten in deelstudies krijgen.

Ik kom tot het verhaalsrecht in de ABW. De staatssecretaris antwoordde in de eerste fase: 'Nog dit jaar'; in de tweede zei hij: 'Met enkele maanden', en nu zegt hij: 'Binnen enkele dagen'. Ik mag hieruit afleiden dat dit heel uitdrukkelijk voor het kerstreces bij de Kamer zal zijn.

□

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun bloemlezing van het voorgestelde beleid, dat zij hier verdedigen, en de antwoorden die zij hebben gegeven op een aantal vragen van mijn fractie.

Deze begrotingsbehandeling heeft tot nu toe niet geleid tot de meest boeiende discussie die wij in dit Huis hebben gevoerd. Dat is echter niet zo verwonderlijk, aangezien de laatste tijd tal van onderwerpen op het terrein van Sociale Zaken, Werkgelegenheid en Emancipatie uitvoerig aan de orde zijn geweest.

Met het oog op de tijd beperk ik mij nu tot twee zaken. In eerste termijn heb ik vastgesteld dat de collectieve lastendruk daalt. Dat is uiteraard een goede zaak. Wat wil het kabinet in deze regeerperiode nog verder bereiken op dit punt? Wellicht ga ik nu wat over de grenzen van het departement heen. Wil de minister niettemin reageren?

Verder wilde ik nog een antwoord op een vraag over het literatuuronderzoek 'wet en werkelijkheid' aangaande het voorontwerp van de Wet gelijke behandeling. Ik heb gewezen op de eenzijdigheid van dat onderzoek en gevraagd of in een volgende rapportage wat meer evenwicht kan worden gebracht.

□

Mevrouw **Ubels-Veen** (EVP): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden.

De staatssecretaris deelt de opvatting dat de schulden voor de minima zorgen baren. Hij heeft behoefte aan inzicht in de achtergrond van de schulden. Er is ambtelijk overleg met Economische Zaken. De staatssecretaris was echter wat vaag over het SWOKA-onderzoek, waarop mevrouw Beckers doelde. Kan hij in tweede termijn duidelijk zeggen of dit onderzoek reeds begonnen is of dat er nu echt zeer binnenkort mee zal worden begonnen?

Ubels-Veen

De staatssecretaris wil alleen de woonlasten tot de vaste lasten rekenen, omdat iedereen die heeft. Voeding en kleding wil hij daar niet bij rekenen, omdat het dan om keuzen gaat. Dat kan hij toch niet serieus menen? Geen mens kan toch zonder eten! Voeding is zelfs de allereerste levensbehoefte. Dat zien wij op het ogenblik wel in Afrika. In dit klimaat hebben wij ook kleding nodig.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben het wel met u eens, maar zelfs in het rapport 'Minima zonder marge' worden de kosten voor voeding en dergelijke niet tot de vaste lasten gerekend.

Mevrouw **Ubels-Veen (EVP)**: Ik vind dit gewoon irreal. Je zult daar een bepaald bedrag voor moeten vaststellen.

Over sociale b.t.w. heeft de staatssecretaris gezegd dat hij dit liever in een breder kader zou willen zien. Dit doet mij, tot mijn genoegen, veronderstellen dat de staatssecretaris er niet geheel en al afwijzend tegenover staat. Ik zal hier dan ook zeker bij een voorkomende gelegenheid op terugkomen, maar wil er nu toch al een paar opmerkingen over maken.

De staatssecretaris ontkracht het argument van afremming van kapitaal-intensieve bedrijven door te verwijzen naar exportindustrie. Maar we hebben in ons land toch nog wel andere industrie? Het hanteren van het sturende instrument van sociale b.t.w., of hoe het misschien ook anders genoemd zou moeten worden, zou ertoe kunnen bijdragen dat een kapitaal-intensieve investering bij de afweging die werkgevers moeten maken, minder aantrekkelijk wordt. Door een eventuele verlaging van het werkgeversaandeel in de sociale lasten zou bovendien arbeidsintensieve productie aantrekkelijker kunnen worden gemaakt. Maar dat zou onderzocht moeten worden.

Kortom, het gaat om een verschuiving van heffingen op alleen de factor arbeid naar heffingen op ook de factor kapitaal. Zo'n andere heffing zou ook een gunstig effect op de werkgelegenheid kunnen hebben. Ook de minister heeft zijn zorg over de werkloosheid uitgesproken. Daarom lijkt mij gelet op een eventueel positief effect op de werkgelegenheid een onderzoek naar de effecten alleszins gerechtvaardigd, ondanks de nadelen die de staatssecretaris op voorhand veronderstelt.

Mijn vraag over fraudebestrijding is schriftelijk beantwoord. Gesteld werd dat misbruik van bijstandsuitkeringen vooral in de sectoren bouw, horeca en havens plaatsvindt. Maar mijn vraag was, waarop deze veronderstelling gebaseerd is. Daar heb ik geen antwoord op gekregen. De methode van controle blijft ongewijzigd, staat er. Maar even verderop wordt gesproken van een meer gerichte controle bij de gemeenten. Wat is er nu waar? Zal er toch sprake zijn van een uitbreiding? Overwogen wordt om voorschriften te geven omtrent onderzoek en heronderzoek. Wat voor onderzoeken zullen dat zijn en wie moet de kosten daarvan betalen? Betekent stringente toepassing van de wettelijke bepalingen een uitbreiding van de ABW? Wat zijn dan de concrete beleidsideeën? Ten slotte heb ik nog geen antwoord gekregen op de vraag, waarop de besparing van 300 miljoen is gebaseerd.

□

Minister **De Koning**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Leijnse heeft zijn motie nogmaals toegelicht. Ik denk dat het heel onverstandig zou zijn om sociale partners op die wijze te benaderen. Dat zou onherroepelijk toch de indruk van een zekere planning tot 1990 wekken, met weinig ruimte voor decentraal overleg, waarbij de sociale partners eerder kopschuw zouden worden dan dat ze geanimeerd zouden worden. Het lijkt me dan ook dat aanvaarding van de motie moet worden ontraden.

Hetzelfde geldt voor de motie inzake vakbondswerk in de onderneming. Ik heb in eerste termijn getracht, duidelijk te maken dat er sprake is van een goede ontwikkeling, een snelle groei van het aantal afspraken in c.a.o.'s over vakbondswerk in de onderneming. Ik denk dat het maatwerk dat men zich in c.a.o.'s kan veroorloven, altijd beter is dan het confectiewerk dat wij in wetsvoorstellen generaal, voor het hele bedrijfsleven moeten bepalen. In de tweede plaats is voor mij een minstens even belangrijke overweging dat het van grote waarde is als de sociale partners het met elkaar eens worden op dit punt en dat de waarde van die overeenstemming verre uitstijgt boven die van afdwingen via wetgeving. Op grond daarvan moet ik de Kamer aanvaarding van de motie ontraden, zij het dat ik het wetsvoorstel wel boven de markt wil laten zweven.

De heer **Leijnse (PvdA)**: Zijn er indicaties dat er sinds 1981 inderdaad

een groeiende overeenstemming tussen c.a.o.-partners op dat stuk is ontstaan?

Minister **De Koning**: Er is een sterke groei geweest vanaf 1974, toen we hiermee begonnen.

De heer **Leijnse (PvdA)**: Maar na 1981?

Minister **De Koning**: Er mankeert nog ongeveer 20%; het lijkt me dat het ook in die gevallen zal lukken als sociale partners eraan gaan staan.

De heer **Leijnse (PvdA)**: Maar als er sinds 1981, zoals in een van de stukken staat, weinig groei meer te constateren is?

Minister **De Koning**: Dat betekent dat het hoog tijd is om die zaak op gang te brengen. Als je een wetsvoorstel aan deze Kamer voorlegt, gaat iedereen maar achterover zitten omdat de overheid de zaak wel zal regelen. Ik wil dit zeer nadrukkelijk – hier ben ik echt ideologisch in – omdraaien: we leggen het wetsvoorstel maar even in de ijskast, in het vertrouwen dat de sociale partners weer actief zullen worden.

Ik zal me dus wenden tot de Stichting van de Arbeid – ik heb dat al eerder gedaan – om te vragen om die zaak op gang te brengen. Als het zonder dat het wetsontwerp aan de horizon in zicht was, zo voorspoedig ging, is het doodjammer dat die ontwikkelingen met een wetsontwerp gefrustreerd worden. Wij zijn net op tijd om dat weer om te draaien en de zaak weer op het goede spoor te zetten.

De heer **Leijnse (PvdA)**: Het lijkt mij dat het aan de aard van het wetsontwerp ligt.

Minister **De Koning**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen elkaar ten aanzien van het inkomensbeleid niet overtuigen. In de stukken heb ik hieraan uitvoerig aandacht besteed. De heer Leijnse merkte op dat zeker de helft van dat incidenteel kan worden toegerekend aan individuen. Ik heb hierover mijn twijfels, zoals uit de stukken blijkt.

De heer Leijnse zei ook dat ik het verhaal van verlaging van premies en belastingen gebruik als een rechtvaardiging voor de vergroting tussen minimum en modaal. Ik ben uit op een vergroting tussen minimum en modaal, maar niet tot iedere prijs. In het verleden heb ik met lede ogen gezien dat die afstand hoe langer hoe meer in elkaar werd gedrukt doordat o.a. het minimum werd verhoogd.

De Koning

Dit kabinet heeft in de eerste maanden van zijn bestaan – en ik ben daar mede verantwoordelijk voor – het minimum nog eens met 1% verhoogd om het inkomensplaatje te corrigeren. Daarna ontstond een toenemende druk van premies en belastingen, die geheel onbedoeld en ongewild onderaan de zaak in het loongebouw in elkaar heeft gedrukt. Ik ben er dus blij mee dat door een beleid, gericht op verlichting van premielasten en belastingdruk, die afstand weer wat groter wordt. Wij komen dan weer terecht bij onze aanvankelijke bedoelingen.

In 1982 voerde ik met de heer Lubbers gesprekken over een regeerakkoord voor het kabinet dat toen moest worden gevormd. Tot onze blijde verrassing was iedereen het erover eens dat die afstand tussen minimum en modaal niet kleiner moest worden. Velen meenden dat die afstand moest worden vergroot. Na die tijd is de afstand toch kleiner geworden. Ik ben er blij mee dat wij die weg een stukje zullen teruggaan.

De heer Leijnse merkte op dat de vakbeweging teleurgesteld was door de opstelling van de regering in het beraad van vorig najaar. Toen had de vakbeweging premieverhoging aangeboden. Ja, maar dat was net de verkeerde kant op. Ons argument is toen niet geweest dat wij geen waardering hadden voor solidariteit en dergelijke, maar dat wij een beleid zouden voortzetten dat wij uitdrukkelijk wilden afwijzen. De heer Leerling vroeg nog hoe ver wij willen komen met het terugduwen van de collectieve lastendruk. Dat zal zijn een stabilisatie op het niveau van het begin van deze kabinetsperiode.

De heer **De Korte** (VVD): Dat was 52,6%.

Minister **De Koning**: Wat door de vakbeweging werd voorgesteld, betekende een verwijdering van de doelstelling van het regeerakkoord. Dank zij de heer De Korte heeft de heer Leerling nu ook antwoord gekregen.

De heer **Leijnse** (PvdA): De minister citeert mij verkeerd. Ik heb gezegd dat hij een analyse gebruikt die erop moet neerkomen dat het verschil in netto-loon tussen minimum en modaal zeer klein is geworden. Ik verwijs daarbij naar 'de f 148 van de heer De Korte'. Dat verhaal gebruikt hij om te rechtvaardigen dat hij de relatieve positie van het minimumloon in het inkomensgebouw verder naar beneden brengt.

Dat is dus een rechtvaardiging om een beleid dat erop gericht is om het verschil te vergroten, met name door de onderste groep relatief naar beneden te brengen....

Minister **De Koning**: Neen, door modaal relatief naar boven te brengen.

De heer **Leijnse** (PvdA): Door die onderste groep relatief ten opzichte van de rest naar beneden te brengen. Dat is de betekenis van het woord 'relatief'.

Minister **De Koning**: Die betekenis blijft dezelfde als u mijn formulering gebruikt en die oogt zoveel beter!

De heer **Leijnse** (PvdA): Het oog wil ook wat, maar u moet wel zeggen waar het op staat. Het minimum wordt relatief ten opzichte van de rest van het inkomensgebouw naar beneden gebracht. U gebruikt dus dat verhaal voor die rechtvaardiging. Ik zeg daarom dat het zinvol is om te praten over de vraag hoe groot dat verschil echt is. Het gaat niet om snelle rekensommetjes zoals de heer De Korte die geeft. De minister zegt dan dat men in 1982 met elkaar tot de conclusie kwam dat het traject niet verder teruggedrukt moest worden. Vervolgens merkte hij op dat dit wel is gebeurd in de afgelopen jaren, maar dat deze 'fout' wordt gerepareerd.

Ik zeg daar nog twee dingen over. Ik heb in mijn bijdrage al gezegd dat ik dit hele verhaal niet aanhaal om te zeggen dat het traject tussen minimum en modaal straffeloos in elkaar gedrukt kan worden. Het feit dat mijn collega Buurmeijer hier in verschillende debatten heeft gepleit voor het herstel van de koppelingsmechanismen, duidt erop dat wij een parallelle inkomensontwikkeling bij dat traject bijzonder nuttig vinden.

Er is nog een tweede punt. Ten aanzien van de ontwikkeling ná 1982 is het zeer de vraag, of daar werkelijk sprake is geweest van een verkorting van het traject. Ik bestrijd die cijfers. Ik besef dat wij daarbij weer in de discussie over het incidentele en over het werkelijke effect van de individuele huursubsidie komen. Ik bestrijd dus die cijfers en ik vind dat wij het daar nog maar eens over moeten hebben.

Minister **De Koning**: Dat zal zeker gebeuren. Ik ben echter niet zo erg geïnteresseerd in de precieze cijfers. Ik heb gezegd dat er een beweging op gang gekomen is waarbij de afstand verkleind is, terwijl ik juist de beweging de andere kant op wil laten gaan. Het gaat mij niet zo zeer om de laatste gulden als wel om de richting.

Mevrouw Kraaijeveld heeft haar wens herhaald om telkenjare een werkgelegenheidsnotitie te verkrijgen, waarbij het geïntegreerde beleid via de drie sporen en de effecten daarvan voor de werkgelegenheid, naar voren worden gebracht. Ik wil dat in beginsel wel toezeggen. Wij zullen er so wie so telkenjare in de memorie van toelichting over spreken. Ik vraag mij af, of wij elk jaar stof genoeg zullen hebben om er een aparte nota van te maken. Als wij iets vermeldenswaardigs te melden hebben, dan zullen wij dat zeker doen.

In de G + G-sector heb ik een begrensde verantwoordelijkheid. De primaire verantwoordelijkheid voor het arbeidsvoorwaardenoverleg ligt bij werkgevers en werknemers. In het overleg dat ik met werkgevers en werknemers voer, zal ik echter evenals het vorige jaar zeker de nadruk leggen op het grote belang van herverdeling van arbeid. Dit jaar is er een hernieuwde aandacht en een nieuwe belichting van het belang van deeltijdbanen voor jeugdigen. Dat is eigenlijk pas na het schoolverlatersplan heel duidelijk op de voorgrond gekomen als een belangrijk middel om alle jeugdigen na het verlaten van de school te kunnen opnemen in het arbeidsproces. Ik zal de werkgevers en de werknemers in de G + G-sector ook zeker wijzen op de morele verplichting die zij hebben om ten minste hun aandeel te nemen in het schoolverlatersplan. Wellicht kunnen zij door de structuur van hun bedrijvigheid wel wat meer doen dan een precies evenredig aandeel.

Het SER-advies gaat eerst over de relatie tussen het minimumloon en de arbeidsduurverkorting. Op basis daarvan zullen de gevolgen voor het sociaal minimum door de SER worden behandeld. Er is dus een zekere volgtijdelijkheid die in zich zelf logisch is.

Pas als de relatie tussen het minimumloon en de arbeidsduurverkorting is behandeld, kan men komen tot de consequenties die een ver doorgezette arbeidsduurverkorting kan hebben op het niveau van het minimumloon. In het contact dat wij regelmatig hebben met het presidium van de SER, zal ik deze zaak aan de orde stellen. Ik heb er begrip voor dat de SER zwaar belast is. Tegelijkertijd zal ik de SER echter wijzen op het grote belang dat ook in de politiek wordt gehecht aan het werpen van meer licht op deze vragen.

Mevrouw Kraaijeveld heeft gesproken over het ESF. Ook de heer

De Koning

Willems heeft daarover gesproken. Ik kan de heer Willems op dit punt zeggen dat het geld pas op de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verschijnt als het wordt uitgegeven. De verschillen die hij meent te kunnen constateren, zitten daar dus in.

Ik heb grote bezwaren wat zijn motie betreft, omdat daarmee de besteding van de middelen te veel lijkt te worden vastgelegd. Ik moet aanvaarding van die motie dan ook ontzagen.

Aan het adres van mevrouw Kraaijeveld kan ik zeggen dat de verdere gelden – mogelijkwijze f50 miljoen – op dezelfde begrotingspost terecht zullen komen.

Vervolgens kwam mevrouw Kraaijeveld terug op de opmerking die de minister-president in de Eerste Kamer heeft gemaakt. De minister-president heeft vooral de nadruk willen leggen op de zekerheid die juist voor de minimuminkomens kan ontstaan, indien het stelsel van sociale zekerheid weer zo stevig is dat de koopkrachtontwikkeling van de minima kan worden gehandhaafd.

Na vier jaar verlies van koopkracht is het handhaven van ten minste de koopkracht natuurlijk al een opmerkelijke verbetering. Daarna heeft de discussie zich niet geconcentreerd op die aanmerkelijke verbetering, maar op de vraag, of er nu een ont koppeling aan de orde is. Daar had de minister-president het eerlijk gezegd niet over. Het ging hem om het belichten van dat herstel van koopkracht en het herstel van zekerheid voor de sociale minima.

Nu de vraag van de ont koppeling aan de orde komt, moet ik zeggen dat het de bedoeling is dat die parallelle inkomensontwikkeling gehandhaafd blijft; wij hebben daar vanmorgen uitvoerig over gesproken. Het is immers de bedoeling dat de ruimte bij herstel van koopkracht bij voorrang wordt gebruikt voor de herverdeling van arbeid, opdat aldus meer mensen werk kunnen krijgen, waardoor ook meer mensen uit de sfeer van de sociale minima kunnen worden gehaald. Voor zover er dan sprake is van lastenverlichting door verlichting van premie- en belastingdruk, moeten de vruchten daarvan neerslaan in het traject minimum-modaal.

We komen dan terecht op enige vergroting van die afstand tussen minimum en modaal. Dit zal inderdaad meer gebeuren naar de kant van modaal toe, dan naar de kant van het

minimum, gelet op de werking van het belastingstelsel en gelet op de franchises in de sociale premies. De minister-president heeft echter heel duidelijk gezegd dat het erom gaat, de *parallelle inkomensontwikkeling* zich zo goed mogelijk te laten voltrekken.

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter! Als de minister op deze wijze de ruimte verdeelt in het traject minimum-modaal – wat meer tegen modaal aan en wat minder tegen het minimum aan –, dan ont koppelt de minister in feite toch de inkomensontwikkeling van deze twee categorieën? Dan is er toch geen sprake meer van paralleliteit? Het komt er dan op neer, dat de minister jaarlijks bekijkt, hoe hij die verdeling maakt.

Minister **De Koning**: Neen, dan herstellen wij een parallelie die wij tegen onze zin in verloren hebben door de stijging van de lastendruk. Dat was niet de bedoeling.

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik spreek nu even niet over de voorbije periode, maar over de toekomstige periode. U zegt dat als er nog ruimte over is van hetgeen gebruikt is in verband met de arbeidsduurverkorting, en als dit wordt verdeeld in de inkomenssfeer, dit ongelijkmatig over dit traject wordt verdeeld. Maar dat betekent toch een loslaten van de parallelle inkomensontwikkeling? Deze laatste schrijft immers voor, dat u de index van de regelingslonen volgt als het gaat om het minimuminkomen.

Minister **De Koning**: Net zo min, Voorzitter, als wij het als een bijzondere verdienste hebben gezien dat door stijging van belasting- en premiedruk die afstand geringer werd, zo vinden wij nu dat sprake is van een uitbrekende zonde, indien door verlaging van die collectieve lastendruk die afstand weer wat groter wordt. Daarmee wordt de afstand die wij bedoeld hadden, weer hersteld.

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik spreek mij niet normatief uit; ik probeer alleen een feit te constateren. Dit is het feit dat u de paralleliteit in de inkomensontwikkeling loslaat voor een verdeling die ongelijk is, om wat voor reden dan ook. Dat betekent dat het minimumloon in die situatie niet meer welvaartsvast is, want het gemiddelde welvaartsniveau, zoals dit in andere lonen tot uitdrukking komt, stijgt dan harder dan bij het minimumloon. Dat zijn de feiten, lijkt me. Het is weer een andere discussie, hoe we daarover denken.

Minister **De Koning**: Zoals het een jaar of vier à vijf geleden welvaartsvast was, zo zal het – als die afstanden weer hersteld zijn – dan niet minder welvaartsvast zijn geworden.

Het illustreert het bezwaar van uw grote liefde voor een strak mechanische koppeling, waarbij de zaak precies wordt berekend tot in drie decimalen achter de komma. Nu, dat is een onwerkbaar zaak. Je kunt dan geen beleid meer voeren en je gezonde verstand niet meer gebruiken. Je wordt dan de slaaf van de rekenmachine en dat is niet mijn bedoeling.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Voorzitter! Voor alle helderheid wil ik het volgende vragen. Begrijp ik het goed, dat de regering niet expres een actie gaat voeren en maatregelen nemen om modaal wat op te krikken, maar dat het nu eenmaal zo is, dat je er op het minimumniveau wat minder plezier van hebt dan bij modaal, als premies worden verlaagd, en dat daardoor automatisch die afstand wat wordt vergroot, zoals het voorheen in omgekeerde richting is gegaan?

Minister **De Koning**: Ja, zoals bij de lastenverzwaring automatisch modaal zwaarder onder druk werd gezet dan het minimum.

Voorzitter! Mevrouw Groenman heeft gezegd, dat wij straks verder moeten praten over de alleenstaanden aan de hand van een toegezegde notitie. Dat zal dan zeker gebeuren. Hetzelfde geldt ten aanzien van het werken in deeltijd.

De heer **De Korte** heeft er terecht op gewezen, dat er een lichtpunt is in de werkloosheid. Ik ben nog steeds beducht om het te overdrijven, omdat deze ontwikkeling nog maar van zo recente datum is. Wij hadden aardige juli-cijfers en toen dacht ik: dat gaat meevallen. Toen kregen we echter een forse tegenvaller in augustus. September en oktober, daarentegen, zijn weer meegevallen. Het beeld is mij nog te grillig en de tijdsduur is nog te kort om er huizen op te bouwen. Dit doet echter niets af aan mijn erkentelijkheid voor de positieve ontwikkelingen die over de laatste maanden zijn aan te geven.

Ik kan inderdaad iets zeggen over het effect van het vervoegd uitschrijven van de 57,5-jarigen en van de herverdeling van arbeid. Ik kan echter niets zeggen over het effect van de verhoogde scholing van jongeren: het effect daarvan is nog niet te kwantificeren. Wij hebben de indruk dat over 1985 de werkloosheid 50.000 à 55.000 mensen hoger zou zijn zonder de invloed van die beide factoren:

De Koning

vervroegde uitschrijving van 57,5-jarigen en herverdeling van arbeid. Ieder van die factoren is ongeveer voor de helft van die stijging verantwoordelijk. Het gaat dus om 25.000–27.000 mensen minder door het vervroegd uitschrijven van 57,5 jarigen en een soortgelijk aantal door de herverdeling van arbeid.

Ik ben minder gerust over het feit dat wij toch nog vrij veel schoolverlaters van dit jaar hebben ingeschreven. Dat betekent dat het ondanks de aanvankelijke aanwijzing die ik meende te hebben, dat de schoolverlaters van dit jaar zeer vlot zouden worden opgenomen, iets minder rooskleurig is dan ik had gehoopt. Natuurlijk zijn er nog maar een paar maanden verstreken sinds de examens, en een aantal van die mensen heeft heel specifieke redenen om niet onmiddellijk na het behalen van hun diploma werk te aanvaarden.

Pas rondom de jaarwisseling of nog iets later kunnen wij iets meer definitiefs hierover zeggen. Ik hoop zeer, dat dan zal blijken dat de verbeterde werkgelegenheid de schoolverlaters meer mogelijkheden heeft gegeven en dat de verbeterde werkgelegenheid de jeugdige werklozen die langer werkloos zijn, schoolverlaters van het vorige jaar en het jaar daarvoor – om van oudere jaargangen maar niet te spreken – meer mogelijkheden zal geven.

De heer De Korte heeft een motie ingediend, die aandringt op het opnemen van contacten met de sociale partners. Wij moeten inderdaad in allerlei informele gesprekken, nog liever dan in formele gesprekken, proberen om verder te komen. Ik ben graag bereid, vooral in informele contacten, met werkgevers en werknemers, ieder afzonderlijk en waar mogelijk gezamenlijk, te trachten te bevorderen dat de doelstellingen van het stichtingsakkoord van 1982 levend worden gehouden en dat de eensgezinde aanbevelingen van 13 juli ook tot realisatie komen. Ik heb dan ook geen bezwaar tegen deze motie.

Over het inkomensbeleid hebben wij in grote lijnen overeenstemming, zeker voor de eerstkomende jaren. Wij houden waarschijnlijk een principiële verschil van mening – als het aan mij ligt een theoretisch verschil – over de functie van het minimumloon. Wellicht kan het SER-advies ons op dat punt bij elkaar brengen. Ik ben met u overtuigd van het belang van

de contourennota. Ik neem aan dat u met mij overtuigd bent van de moeilijkheden om tot uitvoering van die contourennota te komen.

De heer Linschoten heeft gezegd, dat je pas achteraf zult kunnen zien of de inkomensoffers resultaten brengen en of de matigingen, de ombuigingen, de economische groei uiteindelijk resulteren in de gewenste ontwikkeling van de werkgelegenheid. Ik ben dit met hem eens. Je kunt vooraf zeggen, dat als wij al die dingen niet zouden doen, de werkgelegenheidsontwikkeling zo wie so desastreus zou zijn. Op zich zelf is dit voldoende reden om met volharding hieraan te blijven verder werken.

De nota deeltijd geeft een verkenning van de problemen. De principiële opstelling die ik uitdrukkelijk kies, geeft natuurlijk een grote motivatie om die problemen te overwinnen. Er zitten echter een paar heel lastige problemen bij. Wij zullen die wel tegenkomen als wij hierover nader overleg hebben.

In eerste termijn heb ik met betrekking tot de arbeidsduurverkorting in de collectieve sector gezegd, dat de overheid in een lastige situatie verkeert omdat ze drie doelstellingen wil combineren: bezuinigen, hoge mate van herbezetting, handhaven van volume van activiteiten. Eigenlijk kunnen die niet tegelijkertijd alle drie voor 100% worden gerealiseerd. Wij hebben dan ook keuzes gemaakt.

In 1983 vond er een vrij grote arbeidstijdverkorting plaats met een lage herbezetting. In 1984 hebben wij de accenten andersom gelegd. Voor 1985 zitten wij weer in dezelfde problemen die wij binnenkort zullen moeten oplossen. Ik denk dat het van betekenis is, om zowel met de Minister van Binnenlandse Zaken als met mijzelf als verantwoordelijke voor de G + G-sector, nog een keer een gesprek te hebben als die problemen tot een oplossing zijn gebracht.

De heer Linschoten (VVD): Is de minister niet met mij van mening dat juist voor de problematiek rondom de arbeidsduurverkorting en herbezetting een enorm beroep wordt gedaan op de solidariteit van actieven binnen een bepaalde sector? Mensen die werkzaam zijn in de collectieve sector signaleren dat er een tamelijk groot verschil aan het ontstaan is tussen hun sector en de marktsector. Daarop wordt de conclusie gebouwd dat men in het komende jaar eigenlijk liever meer inkomen heeft dan extra collega's.

Realiseert de minister zich, dat dit gevaar er zeker in 1986 en de daaropvolgende jaren in zit en dat derhalve de paralleliteit met de marktsector ook ten aanzien van de arbeidsduurverkorting en de herbezetting in de gaten moet worden gehouden?

Minister De Koning: Er kunnen inderdaad spanningen ontstaan. Op het ogenblik is daarvan mijns inziens echter geen sprake, maar het zou in de toekomst inderdaad een probleem kunnen worden. Dat is echter alleen te ontgaan door een aanzienlijk hogere herbezetting, althans indien men het volume van diensten wil handhaven. Dat betekent, dat de arbeidstijdverkortingsoperatie daar zeer veel kostbaarder zou worden. Dat is een van de redenen waarom ik graag zou zien, dat collega Rietkerk van Binnenlandse Zaken bij de bespreking van dergelijke problematiek aanwezig was. Dan delen wij de verantwoordelijkheid en wellicht ook de kosten.

De motie op stuk nr. 47 met betrekking tot het ILO-verdrag kan mijns inziens inmiddels overbodig worden verklaard.

De motie op stuk nr. 52 vraagt om de personeelsreductie niet op het apparaat van de Arbeidsinspectie toe te passen. De afgelopen maandag werd hetzelfde pleidooi gevoerd met dezelfde overgave, zij het door andere leden van de PvdA-fractie van het aanzien van het arbeidsvoorzieningsapparaat. Dat tekent wel, dat je niet aan dit soort uitzonderingen moet beginnen. Je weet wel waar je begint maar niet waar je eindigt.

De heer Leijnse (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dit lijkt mij toch een argumentatie die niet helemaal in overeenstemming is met de kwaliteit van mijn opmerkingen daarover! Ik heb uitdrukkelijk gewezen op de Arbeidsomstandighedenwet en gezegd dat deze nogal een druk legt op het veld. Ik heb ook gezegd, dat de capaciteit van de Arbeidsinspectie in dat proces een cruciale factor is. Dat kan de minister toch niet met de argumentatie afdoen, dat het heel diep in de PvdA leeft en dat er daarom maar niets aan gedaan wordt.

Minister De Koning: Trekt u dan namens uw fractie de aandrang om de arbeidsvoorziening buiten de 2%-operatie te houden in?

De heer Leijnse (PvdA): Neen, dat lijkt mij niet de implicatie van wat ik zeg.

Minister De Koning: Dat is nu net het punt, mijnheer de Voorzitter. Het wordt dan dubbeldik! Dat moeten wij niet doen.

De Koning

De heer **Leijnse** (PvdA): Het gaat om twee diensten die buitengewoon zwaar onder druk staan, de een door de ontwikkeling van de werkloosheid, de bemiddeling en de scholingsmaatregelen, de ander door de Arbeidsomstandighedenwet die ons zeer na aan het hart ligt.

Minister De Koning: En die samen ongeveer twee derde van de personeelsomvang van het departement hebben. Wat moet er dan met die één derde gebeuren die in zijn eentje de last van de reductie op zijn nek moet nemen?

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik zeg niet, dat u de pijn van het uitzonderen van die twee diensten moet verdelen over de rest van het ministerie! Dat lijkt mij uw beleid!

Minister De Koning: Daarmee maakt u het zich gemakkelijk! Bij prioriteiten horen altijd posterioriteiten.

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik maak het mij helemaal niet gemakkelijk. Er is sprake van beleidsintensivering op beide diensten en ik confronteer u met de personele consequenties daarvan!

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Wij gaan discussiëren als twee doven. Ik ontraad het ten zeerste.

Mijnheer de Voorzitter! Aanvaarding van het amendement van de heer Willems op stuk nr. 44 over de ondersteuningsstructuur ten behoeve van projecten van langdurig werkloze jongeren, moet ik ontraden.

□

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Mijnheer de Voorzitter! De heer Leijnse heeft mij gevraagd om het regeringsstandpunt over de norm, te stellen aan de geluidsterkte op de arbeidsplaats, in het eerste kwartaal van 1985 uit te brengen. Ik zal mijn uiterste best doen om dat te bewerkstelligen. Ik hoop, dat hij mij niet aan de datum van 1 april houdt, dus laat ik maar als streeftermijn het voorjaar van 1985 noemen; dan zit ik nog goed tot 21 juni.

Het tweede verzoek heeft de heer Leijnse vastgelegd in een uitspraak van de Kamer, namelijk om de 2%-reductie niet op het personeel van de Arbeidsinspectie toe te passen. De minister heeft zich daarover zojuist zeer welsprekend uitgelaten, maar vanuit het arbeidsbeleid wil ik er nog eens op wijzen dat ik voor de eerste fase van de uitvoering van de Arbeids-

omstandighedenwet gelukkig tot zeer goede afspraken heb kunnen komen met collega's. Ik heb geen enkele reden om aan te nemen, dat het bij de volgende fase ook niet het geval zou kunnen zijn. Mijnerzijds, afgezien van de problematiek wie de 2% niet-inleveren op het departement zou moeten dragen, heb ik geen behoefte aan deze motie.

De heer **Leijnse** (PvdA): Maar bij de afspraken die u met collega's heeft gemaakt, heeft u ongetwijfeld het argument gebruikt dat die dienst juist zo zwaar belast is door de invoering van de Arbeidsomstandighedenwet. Dat argument geldt dus. Als u dan op grond van dat argument kans ziet om een versterking van de personeelssterkte van de dienst te realiseren, maar op grond van de 2%-reductie wordt de personeelssterkte weer teruggedrongen, dan komt u toch met een lege dop thuis?

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Dat hoeft niet, want de 2%-reductie hoeft niet per se te slaan op dat gedeelte van het personeel van de Arbeidsinspectie dat zich met de uitvoering van nieuwe fasen bezighoudt. Er kunnen mensen voor vrijgemaakt worden, terwijl er vervolgens op andere onderdelen binnen Arbeid als het ware wordt bezuinigd.

De heer **Leijnse** (PvdA): Maar dan gaan andere taken van het apparaat van de Arbeidsinspectie eronder lijden, bij voorbeeld de controlerende taken. Daar pleit ik niet voor.

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Dat is een kwestie van uitwerking. Juist omdat ik voorzie dat er wellicht nog enige ruimte in aanwezig is – want anders hadden wij die 2%-reductie niet geëntameerd – lijkt het mij niet nodig om nu bij voorbaat een uitspraak te doen dat de gehele Arbeidsinspectie niet onder de 2%-reductieoperatie zal vallen.

Mevrouw Kraaijeveld heeft verzocht in de nota over onder meer ouderschapsverlof, die ik begin 1985 aan de Kamer zal uitbrengen, heel helder en concreet aan te geven hoe een nadere uitwerking daarvan in een regeling eruit zal zien. Ik zal graag zoveel mogelijk aan haar wens voldoen, maar zij begrijpt met mij dat het toch wenselijk is om eerst als het ware te toetsen in hoeverre er instemming met de gedachte bestaat. Vervolgens kan pas tot het uitvaardigen van zo'n regeling worden overgegaan. Ik hoop dat zij tevreden zal zijn wanneer zij van de nota kennis neemt.

Ik heb met voldoening geconstateerd dat zij de regering krachtig wil steunen in het gesprek met de Stichting van de Arbeid over verschillende vormen van verlof. Ik herinner de Kamer eraan dat ik in een uitgebreide commissievergadering of een mondeling overleg over onder andere educatief verlof met mevrouw Kraaijeveld van mening heb verschild over de uitwerking. Ik beloof haar dat ik het gesprek met de Stichting van de Arbeid met een open instelling zal ingaan.

Mevrouw Groenman heeft een vraag gesteld over het kader waarin de nota over het ouderschapsverlof wordt uitgebracht, namelijk of daarin het gehele terrein van de verdeling betaalde arbeid/onbetaalde arbeid aan de orde zal komen. Ik denk dat dat een te ruime inkadering is. Ongetwijfeld zullen problemen als educatief verlof en ouderschapsverlof in het algemeen benaderd worden vanuit de filosofie over de verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid, maar het lijkt mij een veel ruimer terrein dan alleen dat van het ouderschapsverlof. Dus ik denk dat ik haar vraag ontkennend moet beantwoorden.

De heer Van der Vlies heeft zich zeer beknopt, zodat ik misschien niet helemaal heb begrepen wat zijn bedoeling was, afgevraagd of het beleid van de Arbeidsinspectie en het beleid dat verbonden is aan de Arbeidsomstandighedenwet wel voldoende rekening houden met de automatisering die optreedt. Hij veronderstelde dat er geen gelijke tred werd gehouden. Als de heer Van der Vlies de indruk heeft gekregen dat wij alleen maar bezig zijn met de Arbeidsomstandighedenwet en dat er geen ruimte en geld meer is om aandacht aan de automatisering te besteden, dan kan ik hem geruststellen.

Er worden verschillende onderzoeken naar gepleegd. Ik kan ze nu wel opsommen als de heer Van der Vlies erin geïnteresseerd is. Er is ook een subsidieregeling functieverbetering, waaruit bedrijven subsidie kunnen krijgen voor projecten met als doel verbetering van taak en taakinhoud van werknemers bij automatisering. Ik ben graag bereid, de Kamer te informeren over resultaten van allerlei onderzoeken op dit punt. Dan kan ook de heer Van der Vlies beoordelen, of er gelijke tred wordt gehouden.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik zie die resultaten uiteraard graag tegemoet. Het ging er mij inderdaad om dat het proces van automatisering zich

Kappeyne van de Coppello

bijzonder snel voltrekt. De staatssecretaris zegt dat zelf in de memorie van toelichting. Dit is ook terug te vinden in de schriftelijke antwoorden. Hierover bestaat een eenduidige visie. De tenuitvoerlegging van de Arbeidsomstandighedenwet zou tot een zekere spanning kunnen leiden, voor zover er raakvlakken zijn met de werkplek die in hoge mate is bepaald door de automatisering. Dat heb ik althans begrepen uit de commentaren op deze begroting van bij voorbeeld het CNV. Ik heb erop willen wijzen dat wij die ontwikkeling moeten bijhouden, nu de uitvoering van de Arbeidsomstandighedenwet gefaseerd en hier en daar getemporeerd moet plaatsvinden.

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Daar ben ik niet zo bezorgd voor. De elementen veiligheid en gezondheid uit de Arbeidsomstandighedenwet zijn, voor zover automatisering daarop van invloed is, ingebed in het normale beleid van de Arbeidsinspectie.

De heer Van der Vlies (SGP): De staatssecretaris zal weten dat er nog een bouwsteen in de Arbeidsomstandighedenwet zit, namelijk het welzijn. Als wordt gesproken over de arbeidsinhoud en de organisatie van de arbeid – beide worden onmiskenbaar in hoge mate bepaald door de automatisering – moet ook die koppeling zeer nadrukkelijk in de gaten worden gehouden.

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Om de heer Van der Vlies alsnog gerust te stellen, zal ik nog enkele voorbeelden van onderzoeken noemen. Ik begin met het onderzoek naar micro-elektronica en vrouwenarbeid. Ik verwacht dat ook de heer Van der Vlies hiervoor hartelijke belangstelling heeft!

De heer Van der Vlies (SGP): Ongetwijfeld!

Staatssecretaris Kappeyne van de Coppello: Verder noem ik het onderzoek naar automatisering door TNO, het onderzoek naar personeelsregistratie en privacy, diverse onderzoekprojecten die met subsidie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid door de SER worden uitgevoerd, zoals projecten ten aanzien van automatisering en de gevolgen van de arbeidsplaatsen in de industrie, flexibele automatisering, kansen op beter werk. Tot slot noem ik de IWTS-nota, de nota Integratie van wetenschap en technologie in de samenleving, van

de Minister van Onderwijs en Wetenschappen. Ook hier wordt aandacht besteed aan deze problematiek. De subsidieregeling functieverbetering heb ik al genoemd. Zodra er resultaten zijn van deze onderzoeken, zal ik de Kamer inlichten.

□

Staatssecretaris De Graaf: Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Kraaijeveld heeft nog een vraag gesteld over artikel 36 van de WWV. Ik heb op die vraag een antwoord, maar ik weet op voorhand niet of dat antwoord bevredigend is. Ik zal in ieder geval een poging wagen. Het gaat erom of de inzet van rijksmiddelen vanuit artikel 36 van de WWV via gemeentelijke projecten zonder meer tot vergroting van de gemeentelijke middelen leidt, gelet op de subsidie die naast de artikel-36-gelden wordt verleend in het kader van het ESF. Een en ander wordt op dit moment op het departement onderzocht. Het ligt geenszins in de bedoeling, gemeenten middelen in dit opzicht te ontnemen. Er zitten echter blijkbaar hier en daar haken en ogen aan. Deze verdienen onderzoek. Op dit moment kan ik geen verdere mededelingen doen.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Die problemen dienen dan ook opgelost te worden. Ik wijs op het volgende probleem. De gemeenten komen geweldig in de problemen als er geld binnenkomt van het ESF en tegelijkertijd de reguliere stroom krachtens artikel 36 van de WWV wordt afgesneden. De gemeenten kennen de vastigheid van de reguliere stroom. Zij kunnen via de andere stroom – mede gesubsidieerd door het Rijk – extra gelden binnen krijgen. Zij komen echter in de problemen als het één wordt vervangen door het ander!

Staatssecretaris De Graaf: Ik verwijs naar mijn reactie van daarnet over het onderzoek door ons departement. Dat onderzoek gebeurt uiteraard op een goede manier.

Mevrouw Kraaijeveld heeft mij ook gevraagd in te gaan op de door haar geconstateerde problemen met betrekking tot de vervoersvoorzieningen in het kader van de toepassing door het GAK of door de gemeenschappelijke medische dienst voor alle uitvoeringsorganen. Ik vraag haar of zij het goedvindt dat ik daar nu niet verder op inga. Ik heb namelijk geen concrete gegevens voorhanden. Ik kom hierop terug bij het, naar ik veronderstel nog te organiseren, mondeling overleg over de voorzienin-

gen in het kader van de AAW. Ik moet nog antwoord geven op een brief die ik hierover van de Kamer heb ontvangen.

Ik zal mijn krachten inzetten om een oplossing te vinden voor de problemen rond het schipperswelzijn.

Diverse leden hebben de schuldenproblematiek opnieuw genoemd. Mevrouw Ubels heeft daarbij gewezen op de interruptievraag van mevrouw Beckers over het SWOKA-onderzoek. Mevrouw Kraaijeveld heeft een vraag gesteld over het sociaal fonds. Het gaat om een van de gedachten die ook naar voren zijn gebracht in een rapport van een commissie onder voorzitterschap van mevrouw Dales.

Aanbevolen is om een aantal bestaande fondsen te mobiliseren en te heractiveren. Ik heb hierover op dit moment nog geen eindoordeel. Het genoemde rapport bevat een aantal goede suggesties. Het is een punt dat bij het mondeling overleg over het rapport 'Minima zonder marge' zeker aan de orde zal komen. Daarbij zal de problematiek van de woonlasten en het ontstaan van achterstand in huur een centrale rol spelen. Het moet gaan om een samenhangende benadering.

Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA): Het zou goed zijn als de staatssecretaris dan wel een standpunt had. Bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake de koopkrachttoeslag voor 1984 hebben wij deze zaak al aangekaart en hebben wij de bewindsman verzocht om een reactie. Het lijkt mij goed als wij spijkers met koppen kunnen slaan in het mondeling overleg.

Staatssecretaris De Graaf: Ik denk dat de gehele problematiek van de schuldsanering – lees het rapport van de commissie-Dales – vooral een zaak is van de plaatselijke of regionale overheid. Ik denk daarbij bij voorbeeld aan de kredietbanken. Mevrouw Kraaijeveld noemde het activeren van sociale fondsen. De beleidsmatige kant ligt vooral bij mijn collega van Economische Zaken, die met wetgeving op dit punt bezig is.

Tussen Economische Zaken en de SWOKA heeft een eerste verkennend gesprek plaatsgevonden over een op te zetten onderzoek naar schuldsaneringsproblemen. Dit overleg zal naar verwachting binnenkort kunnen worden afgerond. Ik neem aan dat het onderzoek vervolgens zal beginnen.

Mevrouw Groenman zei terecht dat wij over de vergrijzingsproblematiek nog niet zijn uitgesproken. De heer

De Graaf

Linschoten heeft hierover ook een aantal opmerkingen gemaakt en geconstateerd dat het een ingewikkelde problematiek is. Met het instellen van een heroverwegingsonderzoek willen wij geenszins de problemen voor ons uitschuiven. Integendeel. Wij willen de problemen serieus nemen.

Ik heb ook in mijn eerste termijn geprobeerd zo serieus mogelijk in te gaan op de vragen die vanuit de Kamer zijn gesteld. Ik denk zelfs dat, in verhouding, een groot deel van mijn reactie in eerste termijn daarop betrekking had. Als de Kamer meent, daarover te zijner tijd nog eens te moeten praten in een mondeling overleg, dan is dat uiteraard aan de Kamer. Als zij daarom vraagt, zal ik die uitnodiging graag accepteren. Ik heb wel het gevoel dat datgene waar de heer Linschoten om vraagt, pas dan goed in kaart zal zijn gebracht als het heroverwegingsonderzoek resultaten heeft opgeleverd. Dan pas kunnen wij daarover goed discussiëren, in de brede context die al door de heer Linschoten is geschetst. Ik hoop dat wij daarvoor de nodige tijd zullen nemen.

De heer **Linschoten** (VVD): Het aangeven dat deze problematiek in de heroverwegingsronde zal worden behandeld is natuurlijk niets nieuws. Dit soort uitgavenposten in de collectieve sfeer was daarbij al betrokken. Daarom heb ik de indruk gekregen dat sprake is van een vooruitschuifoperatie, om nu niet concreet over dit probleem te hoeven praten. U bent het toch met mij eens dat er een nogal duidelijk verschil bestaat tussen de tijdstippen waarop de problemen zich in de komende 50 jaar zullen gaan voordoen en tussen de drie categorieën in de collectieve sfeer enerzijds en de sociale zekerheid anderzijds?

Daar hebben wij met name te maken met een stelsel van omslagfinanciering en met het wegvallen van een belangrijk stuk van het draagvlak. Daar kun je toch nu al een aantal conclusies aan verbinden? Er zullen politieke keuzen moeten worden gemaakt. Het is heel gemakkelijk voor de staatssecretaris om te inventariseren, welke technische mogelijkheden er zijn om aan dat probleem tegemoet te komen. Aan de hand van een dergelijke inventarisatie kan hier een politieke discussie worden gevoerd. Dat is ook de indruk die wij vorig jaar tijdens de begrotingsbehandeling hebben gekregen als zijnde de

bedoeling van het onderzoek dat op het departement gaande was. Ik zie een politieke discussie 'in de mist verdwijnen', als alleen maar wordt aangeknoopt bij de vijfde heroverwegingsronde.

Staatssecretaris **De Graaf**: Wij willen niets 'in de mist laten verdwijnen', zeker dit probleem niet. Als u de indruk hebt dat wij door die manier van werken het vraagstuk vooruitschuiven, dan is dat een onjuiste indruk. Ik hoop dit met mijn woorden in eerste termijn en ook nu duidelijk te hebben gemaakt en ook duidelijk te maken. Het is echt niet zo dat het 'meenemen' van vraagstukken in een heroverwegingsprocedure leidt tot lang uitstel. Heroverwegingsonderzoeken kunnen en moeten vaak vrij snel verlopen.

Nogmaals, ik hoop dat u van mij wilt aannemen dat dit heel serieus geschiedt. Het is niet zo dat je aan de hand van een aantal technische gegevens nu al beslissingen kunt nemen, omdat het gaat om gevolgen van de vergrijzingsproblematiek voor een heel groot deel van het overheidsbeleid. Het gaat bepaald niet alleen, zelfs niet in de eerste plaats, om het beleid van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. U kunt het onderzoek gerust afwachten voordat wij tot een verdere beleidsafweging komen.

De heer Linschoten vond dat ik bij de benadering van de stelselwijziging de zaak iets te eng benaderde door alleen te praten over dat deel van de sociale verzekering. Natuurlijk heeft hij gelijk dat het om meer gaat. Ik denk ook aan de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen in het kader van de AOW en alles wat daarmee samenhangt. Hij vroeg van mij een opvatting over de vraag, welk deel geprivatiseerd zou moeten worden. Ik mag hem verwijzen naar de SER-adviesaanvraag, waarin de gedachten van het kabinet zijn geformuleerd met betrekking tot het wettelijk deel van de sociale zekerheid. Dat is niet alleen het minimumdeel, maar ook nog een stuk van het boven minimaal traject. Het kabinet heeft op dit moment geen andere uitspraken gedaan.

Wij gaan ervan uit dat er naast de vloer, de basis, toch, ook nog een boven minimaal traject overblijft. Ik kijk dan ook met name naar de advisering van de SER. Wij hebben al aangegeven waar, naar ons gevoel, op dit moment de scheiding ligt in verantwoordelijkheid tussen enerzijds de overheid en anderzijds het bedrijfsleven. De structurele wijzigingen die wij beogen, hebben de heer Linschoten

aanleiding gegeven om er met klem voor te pleiten dat wij ons best zullen doen om die zaak op 1 juli gerealiseerd te krijgen. Ik kan niet anders doen dan herhalen hetgeen ik al eerder heb gezegd, namelijk dat wij een uiterste krachtsinspanning zullen aanwenden om, als het enigszins kan, het doel te bereiken.

Over de AAW-toezegging was de heer Linschoten verheugd. Wij zullen een en ander laten neerslaan in een adviesaanvraag vóór 1 juli. Hij stelde nog wel de vraag, of het een totale benadering was met betrekking tot de voorzieningen ingeval van van overlijden. Dat is niet de bedoeling. Het gaat om de AAW, en met name om de invalshoek van de gelijke behandeling van man en vrouw. Daarop richt de voorbereiding zich, daarover wordt een adviesaanvraag voorbereid.

Over de vraag ter zake van een in voorbereiding zijnde Europese richtlijn nr. 4 over de voorzieningen ingeval van overlijden, kan ik niets opmerken. Dat is iets apart. Die zaak is ook in Brussel nog niet 'uitgediscussieerd' en zal uiteraard te zijner tijd ook op tafel komen. Nu richten onze activiteiten zich met name op de AWW.

De heer Willems vreesde misstanden bij de hantering van het onderhoudscriterium voor buitenlandse werknemers als het gaat om kinderen, met name om kinderen ouder dan 16 jaar, want voor kinderen tot 16 jaar is er geen probleem. Mij is niets bekend van die misstanden. Ik kan er op dit moment niets aan toevoegen. Zouden die er wel zijn, dan wil ik er graag serieus naar kijken.

De heer Van der Vlies vroeg om, in ieder geval nog voor het kerstreces, voorstellen te doen met betrekking tot het verhaalsrecht in het kader van de Algemene Bijstandswet. Ik kan hem geruststellen. Dat zal geschieden, want de advisering door de Raad van State is afgerond. Wij zijn nu aan zet. Het is echt niet onze bedoeling om daarmee tot het kerstreces te wachten.

Integendeel, in de schriftelijke beantwoording staat over 'enkele dagen' en dat zullen wij echt proberen waar te maken. Het heeft wel langer geduurd dan hij wilde – ook langer dan ik wilde – maar hij merkt dat onze bedoelingen in ieder geval wel serieus zijn. Overigens wijs ik naar de discussie die wij aan de overkant nog hebben gehad over een andere zaak die in dit verband ook niet onbelangrijk is.

De Graaf

Mevrouw Ubels heb ik al een reactie gegeven op de problematiek ten aanzien van de vaste lasten en de kosten van voeding. In het rapport Minima zonder marge worden die uitgaven niet als vaste lasten gekwalificeerd. Mijn reactie op een sociale b.t.w. stemde haar niet geheel tot tevredenheid, maar zij had met genoegen naar mijn reactie geluisterd. Zij schept ook wel enig vertrouwen daarin. Ik vermoed dat wij in het mondeling overleg hierover – inderdaad is het geen UCV – nader kunnen discussiëren. Dan zal aan het slot van zo'n beraad misschien kunnen blijken, of er reden is om een onderzoek in te stellen. Wanneer dat het geval is, is het mijn overtuiging dat dat onderzoek een veel breder karakter moet hebben dan alleen maar dat inzake de sociale b.t.w. die zij heeft verdedigd. Ik vermoed echter dat mevrouw Ubels het in dat opzicht wel met mij eens zal zijn.

Er is ook gesproken over de uitbreiding van de controle en het onderzoek en heronderzoek met betrekking tot de gemeenten. Het gaat hierbij om een normale taak van de sociale diensten omtrent de beoordeling van de vraag van de rechtmatigheid van het verstrekken van bijstand. Het is van belang voor allen die op de sociale zekerheid zijn aangewezen dat een en ander op correcte wijze geschiedt. De daaraan verbonden kosten komen uiteraard voor rekening van de uitvoerders. Dat is een heel normale zaak.

Wanneer specifieke, extra taken aan de gemeenten worden toebedeeld, bij voorbeeld in de toekomst in het kader van de verplichting tot verhaal, worden extra middelen ter beschikking gesteld. De in de stukken genoemde besparing van f 300 mln. in het kader van de bestrijding van misbruik en fraude, is een deel van hetgeen in het regeerakkoord is ingezet voor het totaal van de bezuinigingen in het kader van misbruik fraude en oneigenlijk gebruik.

Een bedrag van f 200 mln. is al eerder ingevuld. Het gaat nu om het tweede deel van de in het regeerakkoord overeengekomen bedragen voor dat doel. Dat heeft dan betrekking op alle maatregelen die de regering voornemens is te nemen of al in werking heeft doen treden met betrekking tot de bestrijding van fraude en misbruik. Ik denk aan de wetgeving die in dat opzicht wordt voorbereid met betrekking tot het verhaalrecht, de verandering van de

Coördinatie wet sociale verzekering, belastingwetgeving etc.

De (algemene) beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aanstaande dinsdag te stemmen over:

- hoofdstuk XV (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) van de begroting voor het jaar 1985 (18 600-XV);
- de begroting van het Bezitsvormingsfonds voor het jaar 1985 (18 600-J);
- het wetsvoorstel Overheveling van drie miljoen gulden uit het Bezitsvormingsfonds (18 691);
- de moties met betrekking tot Sociale Zaken en Werkgelegenheid (18 600-XV);
- de motie-Tazelaar/Ter Veld, ingediend tijdens de behandeling van de begroting van Landbouw en Visserij, (18 600-XIV, nr. 38);
- de UCV-moties Emancipatiebeleid (18 600-XV);
- de UCV-moties Bestrijding seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes (18 542);
- de UCV-moties, die afgelopen maandag zijn voorgesteld over een aantal begrotingsonderdelen (18 600-XV).

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

Sluiting 17.55 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. zestien Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende voorstellen van (rijks)wet:
 - Naturalisatie van Afşar, Pitros en 32 anderen (18 697);
 - Naturalisatie van Dobberd, Elisa Nicolaas Adrian en 26 anderen (18 699);
 - Naturalisatie van Aipassa, Dorothea Jeanne en 26 anderen (18 701);
 - Naturalisatie van Bhagola, Satiakoe-marie en 29 anderen (18 707);
 - Naturalisatie van Al Acha, Mohamed Ghassan en 33 anderen (18 708);
 - Naturalisatie van Alfons, Rosanna en 23 anderen (18 714);
 - Naturalisatie van Akihary, Joseph en 24 anderen (18 715);
 - Naturalisatie van Van Bergen, Emile Marie Gerard en 25 anderen (18 716);
 - Naturalisatie van Augusty, Michel Antoine en 16 anderen (18 721, R 1270);
 - Naturalisatie van El Abadi, Mohamed en 31 anderen (18 722);
 - Naturalisatie van Adhin, Avinash Ravi Shankar en 27 anderen (18 723);

Naturalisatie van Fanumbi, Benedictus en 21 anderen (18 724);

Naturalisatie van Bleeker, Johannes Johann en 22 anderen (18 726);

Wijziging van de Rijkswet van 28 oktober 1964, Stb. 425, houdende Belastingregeling voor het Koninkrijk, in verband met de invoering van een belastingheffing van dividenden in deelnemersverhoudingen, de verruiming van de uitwisseling van inlichtingen alsmede enkele andere aanpassingen ((18 747 (R 1271);

Deze Koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken zijn al gedrukt.

2. acht brieven van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, met de mededeling dat zij in haar vergadering van 27 november 1984 de haar door de Tweede Kamer toegezonden wetsvoorstellen gedrukt onder de nrs. 9585, 18 170, 18 267, 18 295, 18 366, 18 372, 18 387, 18 475 heeft aangenomen;

De Voorzitter stelt voor, deze brieven voor kennisgeving aan te nemen.

3. de volgende brieven:

- een, van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, ten geleide van een verslag van haar bezoek aan Zuidelijk Afrika (18 600-V, nr. 39);
- een, van de minister van Binnenlandse Zaken, over een grenswijziging tussen de gemeenten Brederwiede en Zwartsluis (18 759);
- een, van de minister van Onderwijs en Wetenschappen, over de Volwasseneducatie (18 042, nr. 15);
- een, van de minister van Verkeer en Waterstaat, over een machineleesbaar vervoerbewijs (18 600-XII, nr. 26);
- een, van de minister van Economische Zaken, over het Herenakkoord (18 600-XIII, nr. 67);
- twee, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, te weten:
 - een, over een gecoördineerd werkgelegenheidsbeleid (18 600-XV, nr. 42);
 - een, over deeltijdarbeid (18 751);
 - een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mevrouw Kappeyde van de Coppelio, over terugploegprojecten in de bouw (18 609, nr. 7);
 - een, van de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over het adressenbestand van bestaande VTO-teams (18 600-XVI, nr. 90);

Deze brieven zijn al gedrukt.

4. de volgende brieven:

- een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van het jaarver-

slag 1983 van het Europees Ruimte Agentschap;

een, van de minister van Onderwijs en Wetenschappen, over het G.O.

m.b.t. de onderwijsbegroting;

een, van de minister van Onderwijs en Wetenschappen, over de W.I.S.O. 1985;

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, over ruimtelijk onderzoek;

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Van Zeil, ten geleide van een onderzoek van de E.C.D. naar gemeentelijke tarieven en belastingen;

De Voorzitter stelt voor deze brieven niet te drukken en voor kennisgeving aan te nemen. Voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies.

5. de volgende brieven e.a.:

een telex van burgemeester en wethouders van Haarlem, over het experiment buurtaanpak Leidsebuurt;

een, van de Contactraad van Kerken in Oost-Souburg, over de verlaging van de uitkeringen;

een, van J. Sman, over kortingen op zijn uitkering;

een telegram van de AIB, over het ontzien van de minst draagkrachtigen;

een, van het CDA Winschoten en regio, over de centrale militaire apotheek;

een, van Jiska Tabak, over de financiële positie van bijstandsmoeders;

een, van het Bureau voor Rechtshulp, over het verrichten van onbeloonde arbeid door uitkeringsgerechtigden;

een, van R. M. Brockhus, over de actie 'Een voor Afrika';

een, van de Raad van de Centrale Ondernemingsorganisaties, over de ZW-maatregelen en de daarmee verband houdende overgangsmaatregel;

een, van diverse vrouwenorganisaties, over de stijging van de prijs voor het openbaar vervoer;

een, van het gemeentebestuur van Terheijden, t.g.v. een motie over de verhoging van de aardgasprijs;

een, van de Universiteit van Amsterdam, t.g.v. een motie inzake de boycot van ABN en AMRO-Bank vanwege de Krugerrand;

een, van de subfaculteit Psychologie van de Universiteit van Amsterdam, inzake een motie over de concept-reorganisatievoorstellen voor het wetenschappelijk onderwijs;

een, van de Frysk Anti Faksisme Komitee, over het 'Haagse initiatief tegen fascisme en discriminatie';

een, van het gemeentebestuur van Utrecht, t.g.v. een motie over de symfonische programmering in de stad Utrecht;

een, van gedeputeerde staten van Zeeland, t.g.v. een motie provinciale staten inzake elektriciteitsproductie;

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage.

6. Een proefschrift van N. van Hulst, 'De effectiviteit van geleide loonpolitiek in theorie en praktijk'.

Dit proefschrift is opgenomen in de bibliotheek der Kamer.

- zijn leden van de sportvereniging aandeelhouders;
- alle vormen van verliesaftrekking welke zich kunnen voordoen (tijdelijke of permanente overheidssteun, tegemoetkomingen in exploitatie- of kapitaallastensfeer e.d.).

Deze inhoudelijke beoordeling is zeer arbeidsintensief.

Complexbenadering

De complexbenadering is geïntroduceerd om een deel van de 'overkill' welke door de Kamer in de eerste termijn is gesignaleerd, tot op een door ons aanvaardbaar geacht niveau, terug te brengen.

De beoordeling voor de complexbenadering dient de volgende punten te bevatten:

- gaat het om gebouwen of onroerende zaken die hoofdzakelijk (70% of meer) zijn bestemd voor culturele of sociale activiteiten of voor al dan niet recreatieve sportbeoefening;

- zijn de onderhavige onroerende zaken functioneel geheel of nagenoeg geheel (90% of meer) verbonden met andere gebouwen van dezelfde onderneming? Zo ja, dan moet het feitelijk gebruik van deze gebouwen gezamenlijk worden beoordeeld. Dit houdt in dat de verschillende onroerende goederen qua functie voor tenminste 90% aan elkaar dienstbaar moeten zijn.

Daarna vindt de beoordeling voor de uitsluiting plaats, waarbij de vraag of de gebouwen gezamenlijk bestemd zijn om hoofdzakelijk te dienen voor bijvoorbeeld de sportbeoefening van feitelijke aard is.

Voor de vaststelling van beide procentuele grenzen zal de belastingdienst de ter beschikking staande middelen, aanslagregeling en controle, hanteren. Ik ben er van bewust dat de vaststelling van de feiten aanleiding kan zijn tot geschillen, die uiteindelijk door de rechter moeten worden beslecht.

Het mensbeslag dat gemoeid is met de uitvoering van deze bepaling wordt geschat op enkele mensjaren.

Negatieve aanslag

Met betrekking tot de gedachte om te komen tot een wijziging van de procedure van de negatieve voorlopige aanslag merk ik op dat hiermee naar schatting 30 mensjaren gemoeid zullen zijn.

Dit wordt onder meer veroorzaakt door de volgende werkzaamheden:

- verzwaren voorlopige aanslagregeling;

- handmatige berekening vennootschapsbelasting;

- bijhouden schema verrekening (8 jaar);

- berekeningsprogramma aanpassen (IB);

Noot 4 (zie blz. 2012)

BIJVOEGSEL

Schriftelijke antwoorden van de Minister en de Staatssecretarissen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op vragen, gesteld bij de openbare behandeling in eerste termijn van hoofdstuk XV (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) van de rijksbegroting voor 1985, met uitzondering van het deel Emancipatie (18600-XV).

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) en de heer **Leerling** (RPF) over misbruik en oneigenlijk gebruik.

De personeelsuitbreiding bij de Directie Sociale Verzekeringen heeft er mede toe geleid dat het dit jaar mogelijk zal blijken een aantal zaken af te ronden. Het wetsvoorstel tot wijziging van artikel 10 e.v. Coördinatiewet inzake het doen van loonopgave is op 16 november 1984 door de Ministerraad aanvaard en ligt thans ter advisering bij de Raad van State. De adviesaanvraag aan de SVR tot wijziging van de geheimhoudingsbepalingen is in concept gereed en zal na afronding van thans plaatsvindende interdepartementale afstemming naar verwachting nog dit jaar verzonden kunnen worden.

Begin 1985 zal naar verwachting ook de adviesaanvraag Werknemersaansprakelijkheid aan de Sociale Verzekeringsraad kunnen worden toegezonden. Dat dit eerst dan gebeurt houdt mede verband met de noodzaak van een goede verzekerden-administratie voor daadwerkelijke effectuering van een dergelijke aansprakelijkheid. Over het opzetten van een verzekerden-administratie zal ik mij op korte termijn tot de SVR wenden.

Het wetsontwerp inzake verplichte afgifte van het loonstrookje zal in de eerste helft van 1985 bij de Kamer worden ingediend. Ter zake van het wetsontwerp tot verplichtstelling van verhaal is het nader rapport naar aanleiding van het advies van de Raad van State in voorbereiding.

Het wetsontwerp zal in december bij de Kamer aanhangig worden

- geen negatieve voorlopige aanslag, c.q. mededeling verzenden.

De Staatssecretaris van Financiën,
H. Koning

gemaakt. Over het wetsvoorstel tot opname van een strafbepaling in de ABW is advies van het College ABW ontvangen. Het wetsvoorstel is aan de Minister van Justitie voorgelegd in verband met dereguleringsaspecten, waaronder belasting van de rechterlijke macht.

Vraag van mevrouw **Ubels-Veen** (EVP) over misbruik en oneigenlijk gebruik.

Er is geen sprake van dat bijstandsccliënten bij voorbaat tot potentiële fraudeurs worden bestempeld. We mogen onze ogen echter niet sluiten voor het feit dat zich gevallen van oneigenlijk gebruik of misbruik van sociale uitkeringen voordoen. Waar zich dit voordoet worden uitkeringen onttrokken aan hun eigenlijke bestemming. Het is nu eenmaal niet zo dat we het geheel zonder controle kunnen stellen.

De aangekondigde maatregelen leiden niet tot een wezenlijk ander toezichtbeleid door de Rijksconsulent, ook niet op het terrein van de ABW. Wat betreft de AWB blijft de toetsing op tendenties de hoofdlijn. Ook nu al is hiervoor een steekproefgewijze toetsing op gevallen noodzakelijk. Ook in het kader van de WWV blijft de methode van controle ongewijzigd.

Voor de realisatie van de aangekondigde maatregelen zal aanscherping van de controles door de rijksconsulenten een belangrijk instrument zijn. In dit verband wordt gedacht aan meer gerichte controles bij gemeenten.

Voorts wordt, mede gezien vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid en de rechtsgelijkheid, overwogen om daar waar nodig aan de gemeenten voorschriften te geven omtrent het

uitvoeren van de onderzoeken en heronderzoeken, die noodzakelijk zijn om het recht op het voortbestaan van het recht op uitkering alsmede de hoogte daarvan vast te stellen, en de frequentie, waarbinnen deze onderzoeken dienen te geschieden.

Ook in de sfeer van de rijksvergoedingen zal een stringentere toepassing van de wettelijke bepalingen plaatsvinden.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over Sofi-nummer.

De reden dat bij de invoering van een sociaal verzekeringsnummer wordt gewacht op het fi-nummer is gelegen in de massaliteit van de te verwerken gegevens. Wil het sociaal verzekeringsnummer zinvol worden toegepast dan is, gezien de verwevenheid van beide wetssystemen, een nauwe aansluiting bij de door de belastingdienst verzamelde gegevens noodzakelijk.

Geforceerde invoering van het sociaal verzekeringsnummer, onafhankelijk van het fi-nummer, zou vanwege afstemmingsproblemen de effectiviteit daarvan kunnen belemmeren. Gezien het feit dat de belastingdienst in dezen een voortrekkersrol vervult, zal het wel mogelijk blijken het sociaal verzekeringsnummer kort na de invoering van het fi-nummer hierop te laten aansluiten.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over uitvoeringsorganisatie herziene stelsel sociale zekerheid.

In dit verband kan ik meedelen dat de door haar genoemde werkgroep, die de organisatorische en personele consequenties van een geïntegreerde werkloosheidsregeling inventariseert, naar verwachting binnen afzienbare termijn zal rapporteren. Met betrekking tot het verzoek de Kamer het standpunt voor te leggen voordat tot uitvoering wordt overgegaan merk ik op, dat het punt van de uitvoering deel zal uitmaken van het wetsvoorstel inzake een geïntegreerde werkloosheidsregeling. Hierbij kan dan eveneens bovengenoemde inventarisatie worden betrokken.

Bij mijn schriftelijke beantwoording van de vraag welke de hoofdlijnen zijn met betrekking tot de nieuwe uitvoeringsstructuren van het stelsel van sociale zekerheid heb ik verwezen naar de adviesaanvraag uit 1980 en het advies van de SER van mei 1984. In zijn advies beperkt de Raad zich tot advisering over de topstructuur van

de uitvoeringsorganisatie van de sociale verzekeringen (de SVR). De herziening van deze topstructuur heeft thans prioriteit. Ten aanzien van de reorganisatie van de uitvoering aan de voet wordt thans bezien in hoeverre mede tegen de achtergrond van de voorstellen met betrekking tot de stelselherziening de in de adviesaanvraag uit 1980 neergelegde denkinrichting voor aanpassing van de uitvoeringsorganisatie als geheel bijstelling verdient.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) en de heer **Van der Vlies** (SGP) over verhaalsrecht in de ABW.

Het advies van de Raad van State over het ontwerp is ontvangen. Een dezer dagen zal het wetsontwerp aan de Kamer kunnen worden aangeboden.

Vraag van mevrouw **Groenman** (D'66) over advisering door de SER over de pensioenbreuk.

De Werkgroep Interimmaatregel Pensioenbreuk van de Commissie Sociale Verzekeringen van de SER bereidt een advies voor naar aanleiding van de adviesaanvraag van 24 januari 1984. De Werkgroep voorzag een advies in september/oktober maar naar het zich nu laat aanzien zal dit jaar geen advies meer worden uitgebracht. Vanwege de SER is bij brief van 16 oktober gewezen op de vertraging die bij de advisering is opgetreden. Als oorzaken noemt de SER de complexiteit van het vraagstuk gevoegd bij het zware werkprogramma van de Commissie Sociale Verzekeringen. In antwoord op kamervragen van D'66 van 13 juni is gesteld dat (toen) van een onverantwoorde vertraging bij de advisering geen sprake was (en dat de SER dus reeds daarom niet op termijn behoeft te worden gesteld). Er lijkt ondanks de vertraging geen reden aanwezig thans over een en ander anders te oordelen. De SER is ervan op de hoogte dat ik hecht aan een zo spoedig mogelijke advisering.

Vraag van mevrouw **Groenman** (D'66) over pensioenbreuk.

Dit punt is ook aan de orde geweest in het overleg met de vaste kamercommissie naar aanleiding van de nadere invulling van de interimmaatregel pensioenbreuk in december vorig jaar. Reeds toen is erop gewezen, dat bij een lage inflatie een interimmaatregel die poogt aan dat aspect van de pensioenbreuk wat te doen, inderdaad

geen hoge kosten met zich mee zal brengen. Bij de invoering van een maatregel ter mitigering van de pensioenbreuk in verband met inflatie moet echter ook de haalbaarheid worden bezien in situaties waarin sprake is van een aanzienlijke inflatie.

Vraag van mevrouw **Groenman** (D'66) over bestuurders productie-coöperaties met werknemerszelfbestuur.

Het wetsvoorstel waarin wordt geregeld dat de sociale verzekeringen van toepassing zijn op bestuurders van productie-coöperaties met werknemerszelfbestuur is in vergaande staat van voorbereiding. Door het drukke wetgevingsprogramma op het gebied van de sociale zekerheid kan het wetsvoorstel niet meer in '84 worden ingediend, maar het zal in elk geval in dit parlementaire jaar gebeuren.

Vraag van mevrouw **Groenman** (D'66) en de heer **Van der Vlies** (SGP) over positie van gehandicapten op de arbeidsmarkt.

Ten aanzien van de vragen van mevrouw Groenman en de heer Van der Vlies inzake de stand van zaken met betrekking tot de WAGW merk ik op dat ik eerst recent, na ontvangst van het advies van de SER, in de gelegenheid was om de nota van wijzigingen met toelichting voor advies naar de Raad van State te zenden.

Ik zeg u toe, dat, na ontvangst van het advies van de Raad van State, de memorie van antwoord zo spoedig mogelijk tegemoet kan worden gezien.

In de memorie van antwoord zal worden aangegeven op welke termijn onderdelen van de WAGW in werking zullen treden. Ik merk hier op dat de WAGW een totaalpakket van maatregelen, gericht op de (re)integratie van gehandicapten op de arbeidsmarkt bevat. De heer Van der Vlies heeft goed begrepen dat het accent in de WAGW ligt op de verantwoordelijkheid van de sociale partners. De afschaffing van de verdiscontering van de werkloosheid in het arbeidsongeschiktheidspercentage wordt, zoals de Kamer bekend, meegenomen bij de stelselherziening. Ik merk hierbij op dat het kabinetsberaad hierover nog niet is afgerond.

Vraag van de heer **De Korte** (VVD) over algemene inkomensdervingwet.

Zoals de heer de Korte duidelijk zal zijn heeft het kabinet geen verdergaande plannen dan thans in de stelselwijziging sociale zekerheid voorzien. Met

het daarin aangegeven niveau en de verdere plannen ten aanzien van de structuur van de uitkeringsregelingen denkt het kabinet voor lange tijd het wettelijke gedeelte van de sociale zekerheid te hebben geregeld. Over de financiering komen wij binnenkort nog te spreken, zodat ik daar thans niet verder op zou willen ingaan.

Vraag van de heer **Willems** (PSP) over onderhoudseis.

Met betrekking tot de vraag van de heer Willems over de verhoging van de onderhoudseis 'in belangrijke mate' van f 28 tot f 56 per 1 juli 1983 wil ik allereerst opmerken dat ten onrechte de indruk bestaat, dat met name buitenlanders zijn getroffen door de maatregel. In het geval dat de kinderen van een hier werkzame buitenlandse werknemer in het buitenland wonen, schrijft de Algemene Kinderbijslagwet in een relatief beperkt aantal situaties voor dat aan de eis van f 56 per kind per week moet worden voldaan. Dit is uitsluitend het geval ten aanzien van kinderen van 16 jaar en ouder en ten aanzien van kinderen jonger dan 16 jaar die niet tot het huishouden van de verzekerde of tot dat van zijn echtgenote behoren. Hierbij is van belang dat een buitenlandse werknemer, wiens vrouw en kinderen in het land van herkomst zijn achtergebleven, geacht wordt zijn woonplaats in het land van herkomst te hebben. Voor de toepassing van de AKW betekent dit dat de kinderen, die jonger zijn dan 16 jaar, geacht worden tot het huishouden van de buitenlandse werknemer te behoren. Voor die kinderen wordt geen onderhoudseis gesteld.

Voor wat betreft de motivering van de maatregel wil ik opmerken dat de Kamer voorafgaande aan de wijziging van de onderhoudseis bij brief van 25 april 1983 op de hoogte is gesteld van mijn voornemen de onderhoudseis te verhogen van f 28 tot f 56. Daarbij heb ik erop gewezen dat de verhoging voortvloeit uit de getroffen maatregelen ten aanzien van in een inrichting verblijvende kinderen. Daarmee wordt bereikt, dat voor ieder kind, voor wie de AKW voorschrijft dat aan de onderhoudseis 'in belangrijke mate' moet worden voldaan, dezelfde onderhoudsvoorwaarde geldt. Ik meen dan ook niet dat er aanleiding is de beslissing in heroverweging te nemen.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over tweeverdienerschap.

In de Financiële Nota Sociale Zekerheid is geconstateerd dat jongeren in grotere mate tweeverdieners zijn dan ouderen. Deze conclusie is empirisch onderbouwd. Dit gegeven biedt echter geen informatie over de toekomst van tweeverdienerschap. Hiertoe dient bekend te zijn in hoeverre tweeverdienerschap leeftijd- dan wel generatiegebonden is. Daarover is geen informatie beschikbaar. Om deze reden is een voorwaardelijke uitspraak gedaan en is gesteld dat 'indien tweeverdienerschap niet leeftijd- maar generatie-afhankelijk zal blijken te zijn, dat wil zeggen huidige jonge tweeverdieners blijven tweeverdieners als ze ouder worden, dan zal de toeneming van het aandeel van tweeverdieners plaatsvinden'. Generatiegebondenheid is in deze passage geen conclusie maar een conditie waaronder het vervolg gestalte zou kunnen krijgen. Daarmee zij niet geïmpliceerd dat deze gedachte de kinderen van een wens zou zijn.

Vraag van **Leerling** (RPF) over verkorting van de pijnpijn bij de sociale fondsen.

Ik kan niets toevoegen aan hetgeen ik in het debat over de niveauverlagingen vorige week in deze kamer naar voren heb gebracht. De SVR werkt momenteel aan een rapportage over deze aangelegenheid. Naar ik heb vernomen zou de opbrengst in ieder geval kleiner zijn dan het tot dusverre geraamde effect omdat enkele bedrijfsverenigingen intussen zijn overgegaan van premie-inning per kwartaal vooraf in inning per maand vooraf. Daarbij schijnt het eveneens niet uitgesloten dat nog meer bedrijfsverenigingen zullen volgen, zodat de opbrengst nog verder kan dalen. Met zekerheid valt momenteel echter niets over een bedrag te zeggen.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over internationale vergelijking t.b.v. stelselherziening.

Bij de stelselwijziging is de sociale zekerheidswetgeving in de ons omringende landen in algemene zin in de beschouwing betrokken. Zo specifiek als in de Financiële nota sociale zekerheid is gedaan is dat niet gebeurd. De vergelijking in de Financiële Nota betreft slechts enkele uitkeringssoorten en uitkeringsniveaus terwijl de inhoud van de wetgeving veel uitgebreidere regelingen kent.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over ziekteverzuim.

In april van dit jaar is als gevolg van de griepepidemie van begin dit jaar het ziekteverzuimpercentage enigermate gestegen tot boven het gemiddeld percentage van 1983. Daarna is echter weer enige daling opgetreden. Het is te verwachten dat uiteindelijk over geheel 1984 het ziekteverzuim niet boven dat van 1983 zal uitkomen.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over ziekteverzuimreserves.

In bijlage 3 van de Financiële nota sociale zekerheid zijn de reserveposities van de sociale fondsen opgenomen. Wat betreft de Ziektewet is ten opzichte van het daar vermelde bedrag echter inmiddels een bijstelling opgetreden. Uit recent ontvangen materiaal van de SVR blijkt dat de reserves ultimo 1984 ca. 3,2 mld. bedragen, hetgeen ca. 1,5 mld. meer is dan uit hoofde van de wettelijke voorschriften noodzakelijk is.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over toevoeging van ESF-middelen.

De in nota van wijziging opgenomen f 40 mln. heeft betrekking op door het ESF reeds toegezegde steun op activiteiten die zich in 1984 en voorgaande jaren hebben afgespeeld doch waarvan de betaling in 1985 zal plaatsvinden. Het betreft hier middelen die op transactiebasis kunnen worden aangewend, waarvan het kasritme meerdere jaren omvat. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat dit bedrag zal kunnen worden opgehoogd op basis van de verwachte steun van het ESF op activiteiten die in 1985 hun beslag vinden en waarop door het ESF bij goedkeuring van de activiteiten, in 1985 een voorschot van 50% betaald wordt. Hierover is medio 1985 duidelijkheid te verwachten.

De problematiek met betrekking tot toetsingscriteria is mij bekend en is thans reeds onderwerp met Brussel in het kader van de vaststelling van richtlijnen ESF. Ik kan op dit overleg niet vooruitlopen maar zeg u toe u nader te informeren over de uitkomst daarvan.

Er is geen relatie tussen de reductie begrotingsartikelen ten behoeve van artikel 36 WWV en de toevoeging van de ESF-middelen aan het begrotingsonderdeel Arbeidsvoorziening.

Vraag van de heer **Linschoten** (VVD) over EG- (ontwerp)richtlijnen.

Ten aanzien van de hier genoemde onderwerpen zijn thans nog geen regelingen in Brussel tot stand gekomen. Het merendeel van deze voorstellen zijn op Raadswerkgroepniveau in behandeling genomen, maar de besprekingen hebben nog niet tot die resultaten geleid, dat op korte termijn deze kunnen worden afgerond.

Een ontwerp met betrekking tot beschermende arbeidswetgeving wordt momenteel nog door de Europese Commissie voorbereid. Het valt zodoende nog niet te overzien op welke termijn en op welke wijze de Nederlandse wetgeving dient te worden aangepast. Uiteraard wordt bij het formuleren van het Nederlandse beleid c.q. wetgeving ter zake, terdege rekening gehouden met de ontwikkeling in Brussel.

Vraag van de heer **Leijnse** (PvdA) over Vakbondswerk in de onderneming.

Ik wil er op wijzen dat zelfregulering door het bedrijfsleven – waar mogelijk en wenselijk – een van de belangrijkste uitgangspunten van het dereguleringsbeleid is. Gezien de sterke ontwikkeling van de c.a.o.-bepalingen met betrekking tot vakbondswerk in de onderneming tussen 1974 en 1981 – het jaar waarin het wetsontwerp werd ingediend – zou consequente doorvoering van dit beleid hebben tot intrekking van het wetsontwerp. De stabilisering in de zelfregulering door sociale partners sinds 1981 acht ik nl. in belangrijke mate een gevolg van het indienen van het wetsontwerp waardoor de behoefte tot zelfregulering verminderde.

Dat toch niet gekozen is voor intrekking, maar voor opschorting van de behandeling van het wetsontwerp vindt vooral zijn reden in onze mening dat ook de kwaliteit van de c.a.o.-bepalingen nog verbeterd kan worden, waarbij de voorbeeldwerking van het wetsontwerp van belangrijke stimulerende betekenis kan zijn. Tegen deze achtergrond heb ik dan ook de Stichting van de Arbeid verzocht de ontwikkeling van bedoelde c.a.o.-bepalingen te bevorderen. In 1986 zal de Dienst Collectieve Arbeidsvoorwaarden opnieuw een evaluatie-onderzoek doen. Op grond van de resultaten van deze evaluatie zal ik met de Kamer in contact treden over de wenselijkheid de parlementaire behandeling van het wetsontwerp te hervatten.

Vraag van de heer **Willems** (PSP) over betrokkenheid SZW bij beleid ten aanzien van automatisering.

Voor zover de indruk zou bestaan dat het op het beleidsterrein van sociale zaken en werkgelegenheid liggen van belangrijke vraagstukken, verband houdende met de automatisering of technologische vernieuwing in meer algemene zin niet door ons wordt onderkend, wil ik die indruk graag wegnemen.

Met betrekking tot de sociaal-organisatorische aspecten van de introductie van nieuwe technologieën bereid ik, tezamen met mijn collega van Economische Zaken, een beleidsnota voor die u, zodra besluitvorming daarover is afgerond, zal worden aangeboden. De nota zal juist ingaan op een aantal van de door de heer Willems genoemde aspecten, waaronder de vraag naar de mogelijkheden bij te dragen aan vergroting van inzichten van management en werknemers ten aanzien van de organisatorische consequenties van technische ontwikkelingen en de mogelijkheden van een stimulering van de betrokkenheid van werknemers bij automatiseringsbeslissingen en de sociaal-organisatorische consequenties daarvan. Ik streef ernaar deze nota medio 1985 te hebben afgerond.

Daarnaast is er uiteraard de indringende vraag naar de invloed op de ontwikkeling van de werkgelegenheid die uitgaat van technologische veranderingen. Dit is een vraagstuk waarin plussen en minnen een rol spelen. Simpele antwoorden zijn niet op hun plaats, hoewel vast staat dat er aanmerkelijke veranderingen zullen optreden: kwantitatief maar ook kwalitatief – wat betreft de aard en de inhoud van het werk. SZW is alleszins betrokken bij onderzoek dat op dit terrein wordt verricht. Zo is er een intensieve betrokkenheid bij het onderzoek naar de werkgelegenheidsaspecten van technologische vernieuwing, zowel in het kader van de werkzaamheden van de Programmacommissie Technologie en Economie als in dat van het werkprogramma van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek. Het betreft hier meerjarige onderzoeksprogramma's.

Het is bekend dat de automatisering bovendien gevolgen heeft voor de kwaliteit van de arbeid en de arbeidsomstandigheden. Het is echter de vraag of deze gevolgen altijd negatief zijn. Door automatisering verdwijnen vaak vormen van fysieke belasting en wordt arbeid onder onaangename

omstandigheden verbeterd. Tot dusverre is en wordt vanuit dit departement het nodige aan onderzoek op dit terrein gedaan. Ik noem als voorbeelden: de onderzoeken van Metra Consulting Group, onderzoek naar micro-elektronica en vrouwenarbeid, onderzoek naar automatisering door TNO, onderzoek naar personeelsregistratie en privacy en diverse onderzoeksprojecten welke met subsidie van SZW door de COB/SER zijn of worden uitgevoerd (onder andere automatisering en de gevolgen door de arbeidsplaatsen in de industrie, 'flexibele automatisering, kansen op beter werk'. Ook in de IWTS-nota (integratie van wetenschap en technologie in de samenleving) van mijn collega van Onderwijs en Wetenschappen wordt aandacht aan deze problematiek geschonken, onder andere onder verwijzing naar verschillende onderzoeksvoornemens, die met name hierop gericht zijn.

Ten slotte wijs ik nog op de vanaf 1981 bestaande subsidieregeling Functieverbetering, waaruit bedrijven subsidie kunnen krijgen voor projecten met als doel verbetering van taak en taakinhoud van werknemers bij automatisering. Voor deze regeling is jaarlijks een bedrag van circa 4 miljoen beschikbaar.

Ik ben overigens graag bereid bij het beschikbaar komen van resultaten van de genoemde en andere onderzoeken op dit terrein de Kamer hierover te informeren.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) en de heer **Van der Vlies** (SGP) over rol van sociale partners inzake het arbeidsvoorzieningsbeleid en functionele decentralisatie met territoriale componenten.

Naar aanleiding van opmerkingen van mevrouw Kraaijeveld over het advies van de PvdA over de nieuwe Arbeidsvoorzieningswet kan ik mededelen dat ik thans een standpunt voorbereid. Het ligt in mijn bedoeling na een interdepartementale consultatie van de Kamer in 1985 te informeren over mijn standpunt alvorens een gerichte adviesaanvraag in de vorm van een Voorontwerp van Wet aan de SER te zenden.

Daarin zullen voorstellen worden gedaan met betrekking tot functionele decentralisatie met territoriale componenten, zoals de heer Van der Vlies dat noemt. Zoals bekend zal zijn, komt het advies van de PvdA, inhoudende het onder tri partite-beheer brengen van het arbeidsvoorzieningsapparaat neer op een vorm van

functionele decentralisatie. Het ligt in mijn bedoeling bij het bestuur ook regionale overheden (provincies en gemeente) te betrekken.

Vraag van de heer **Willems** (PSP) over eigen inkomensbeleid van gemeenten voor de sociale minima.

Er is begrip voor het feit dat sommige gemeenten de positie van de laagstbetaalden in hun gemeente willen verbeteren.

Haar uitgangspunt moet zijn dat het Rijk primair verantwoordelijk is voor het te voeren inkomensbeleid. Door regering en parlement wordt telkens weer de moeilijke afweging gemaakt tussen het sociaal wenselijke in een bepaald jaar en het economisch mogelijk, mede met het oog op de sociale perspectieven op langere termijn.

Inkomenspolitieke maatregelen van gemeenten mogen dat landelijke beleid niet doorkruisen. Risico's bij verschillende gemeentelijke regelingen zijn bovendien:

- rechtsongelijkheid tussen inwoners van verschillende gemeenten;
- verdere toename van de marginale druk, die op minimumniveau, zeker in combinatie met individuele huursubsidie en echte minimatoeslag toch al hoog is.

Deze benadering betekent niet, alles is uitgesloten. Maar activiteiten moeten vooral toegespitst zijn op individuele gevallen, zoals bij voorbeeld afschrijvingen in de zin van kwijtschelding gemeentelijke belastingen op grond van duidelijke criteria.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over regeringsstandpunt over de oudere ongehuwde werkenden.

Er is al geruime tijd een SER-advies. We wachten thans nog op het advies van de SVr. Ik hoop dit in januari 1985 te ontvangen. Dan ben ik in staat een regeringsstandpunt over deze problematiek voor te bereiden.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over proefneming samenwerking/integratie particulier en openbaar beroepskeuzewerk.

Op dit moment overweeg ik geen proef tot integratie van particulier en openbaar beroepskeuzewerk. Eventuele proefneming is afhankelijk van de inhoud van advies dat de Raad voor de Beroepskeuzevoorlichting zal geven met betrekking tot de regionali-

satie van het beroepskeuzewerk. Ik heb begrepen dat ik dit advies in de eerste maanden van 1985 mag verwachten.

Ondertussen wordt een goede samenwerking tussen particuliere beroepskeuzebureaus en GAB's nagestreefd. De provinciale COA-verbanden vormen daartoe een goede stimulant.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over opheffen certificaat Beroepskeuzevoorlichting.

Het certificaat voor beroepskeuzeadviseurs is gecreëerd op het moment dat de opleiding van beroepskeuzeadviseurs niet goed ontwikkeld was. Het vormt daarmee een garantie voor deskundigheid van beroepskeuzeadviseurs. Met op dit moment twee reguliere HBO-instellingen voor de opleiding van beroepskeuzeadviseurs is noch naar mijn mening, noch naar die van de Nederlandse vereniging Beroepskeuzewerk, noodzaak tot certificering van beroepskeuzeadviseurs aanwezig. Met het Nederlands Instituut voor Psychologen wordt overleg gevoerd over de vaststelling van de deskundigheid van beroepskeuze-psychologen.

Vraag van mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA) over opheffen nascholingscursussen.

O & W heeft besloten geen gelden meer te steken in de nascholingscursussen, die verzorgd worden door de Akademie Mens Arbeid. Als gevolg daarvan zullen de eigen bijdragen van deelnemers c.q. hun werkgevers in de financiering van deze nascholing omhoog moeten. Het resultaat is dat wellicht dan scherper gelet wordt op de noodzaak van deelname aan deze cursussen.

Vraag van mevrouw **Groenman** (D'66) over vertegenwoordiging van gehandicapten in adviesorganen.

Zoals ik eerder aan de Kamer heb medegedeeld, kan op dit verzoek niet worden ingegaan. Naast het vraagstuk van de representativiteit speelt hierbij de precedentwerking ten opzichte van vergelijkbare groepen zoals die van ouderen, werklozen en anderen die dan ook zelfstandig vertegenwoordigd zouden moeten zijn. Bovendien worden de belangen van deze groepen reeds door de vakbeweging behartigd.

Wat betreft de bij de huidige samenstelling van de Ziekenfondsraad toegepaste formule zij vermeld, dat deze voor zover mijn informatie reikt,

voorlopig eenmalig was; van een protocol is vooralsnog geen sprake.

De studie over dit vraagstuk van de representativiteit op mijn departement wordt binnenkort afgerond, zoals ik onlangs ook aan de heer Nypels heb medegedeeld.

Vraag van de heer **Willems** (PSP) over niet-ondertekening van JAO-verdrag nr. 157.

Hier is waarschijnlijk sprake van een misverstand. In de door hem aangehaalde brief wordt op blz. 7, voorlaatste zin, alleen gesteld 'dat het op dit moment niet wenselijk ware partij te worden bij dit verdrag'.

Deze conclusie steelt op tweeërlei motief: enerzijds wordt het bewuste gebied al bestreken door een dicht netwerk van bi- en multilaterale verdragen, terwijl anderzijds momenteel nog niet te overzien valt of de komende herziening van de sociale zekerheid consequenties voor de verdragsverplichtingen zal hebben, en zo ja, welke. Daarom is in dit stadium een definitief besluit omtrent al dan niet aanvaarding noch dringend, noch opportuun.

Vraag van de heer **Leijnse** (PvdA) over ontwikkelingen ter zake van het inkomensbeleid.

Omdat op een aantal punten het van notariële zijde gepresenteerde materiaal door hem van kritiek wordt voorzien wordt in onderstaande beschouwing nader op deze onderwerpen ingegaan. Daarbij worden tevens aanverwante elementen uit de bijdrage van geachte afgevaardigde de heer De Korte betrokken. Voorts wordt ingegaan op de beschouwingen van de geachte afgevaardigde mevrouw Groenman en de heer Willems over SCP-gegevens ten aanzien van de inkomensontwikkeling in de afgelopen jaren.

Een aantal sprekers is ingegaan op de feitelijke ontwikkelingen die zich de laatste jaren in het inkomensgebouw hebben voltrokken, met name de heren Leijnse en De Korte. De meest vergaande stelling van de heer Leijnse is dat het beleid al sinds enkele jaren erop is gericht de inkomensverschillen tussen werkenden en niet-werkenden, alsmede tussen werkenden onderling, te vergroten.

Ik bestrijd deze stelling. Het tegendeel is namelijk waar. In de naoorlogse periode is de koopkracht van de minima voortdurend sterk toegenomen door instelling van AOW, ABW en wettelijk minimumloon en door

bijzondere verhogingen van deze inkomens in de jaren zeventig. Tot halverwege de jaren zeventig steeg ook de welvaart van de hogere inkomens, zij het minder sterk dan van de minima. Vanaf halverwege de jaren zeventig tot circa 1980 slaagde het beleid er nog steeds in de koopkracht van de minima te verhogen, hoewel dit bij een inzakkende economische groei ten koste ging van de koopkracht van de hogere en middeninkomens, voor welke groepen in die periode reeds de eerste koopkrachtdalingen optraden. Vanaf 1980 – toen ook voor de minima koopkrachtdalingen niet langer te vermijden waren – is het beleid erop gericht geweest een zoveel mogelijk evenwichtige koopkrachtontwikkeling voor hogere en lagere inkomens te realiseren. De gecumuleerde koopkrachtverzichten laten zelfs over de periode 1980–1984 nog een licht nivellerend beleid zien. Deze cijfers stroken derhalve niet met de conclusies van de heer Leijnse. De heer Leijnse baseert zijn betoog van denivellerend beleid op een aantal elementen.

In de eerste plaats op het gegeven dat sinds 1980 de koopkracht voor de minima (exclusief eenmalige uitkering naar ik aanneem) met 12% is teruggelopen, vooral omdat de bruto aanpassingen van minimumloon en uitkeringen 8% zijn achtergebleven bij de algemene loonontwikkeling. Mijns inziens haalt de heer Leijnse bruto-ontwikkelingen en koopkrachtmutaties door elkaar. Hij veronachtzaamt volledig dat door relatieve lastenverlichting voor de minima ten opzichte van overige inkomens via premies en belastingen en door de eenmalige uitkering, die 8% bruto-verschil in termen van koopkracht méér dan geneutraliseerd is. De gegevens uit de Notitie Inkomensbeleid en de Financiële Nota alsmede de beantwoording op de schriftelijke vragen laten een en ander duidelijk zien. Over de periode vanaf 1979 (1980–1984) is de gecumuleerde koopkrachtontwikkeling van het minimumloon nog steeds gunstiger dan voor 4x modaal, namelijk minimumloon: -11%, 4x modaal -14% (zie het antwoord op vraag 11). Van denivellering is derhalve geen sprake. Voor meerjarige echte minima is voorts niet het percentage van -11% relevant maar een percentage van -6% à -7%.

De heer Leijnse verwijst vervolgens naar het SER-advies van oktober 1981 over een bijzondere verhoging van het minimumloon. Met die verwijzing heeft hij het opnieuw over

de bruto ontwikkelingen en dan nog in een zeer beperkte periode. Ik wijs er in dit verband op dat wat langere termijn verdiende lonen en regelingslonen redelijk met elkaar in de pas blijken te lopen.

Kijken we naar de bruto sfeer dan heeft nivellering via minimumloonaanpassingen met name plaats gevonden in de eerste helft van de zeventiger jaren. Waar het echter om gaat is de koopkrachtontwikkeling, dat wil zeggen het gezamenlijk effect van de bruto ontwikkeling en van het gevoerde belasting- en premiebeleid. Daarvan uitgaande zijn de beschouwingen van kabinetszijde zoals neergelegd in de notitie inkomensbeleid 1985 consistent.

De heer Leijnse geeft nog een tweede argument: de incidentele loonontwikkeling. Koopkrachtberekeningen laten deze buiten beschouwing en daardoor ontstaat een vertekend beeld van de inkomensontwikkeling van werkenden ten opzichte van niet-werkenden.

Koopkrachtverzichten zijn in dit opzicht inderdaad onvolledig zoals bij de cijferopstelling steeds wordt aangegeven. Maar het betrekken van het incidenteel geeft niet direct aanleiding tot de conclusie van denivellering.

Incidentele loonmutaties kunnen minder eenvoudig aan inkomensniveaus worden toegerekend dan de heer Leijnse doet voorkomen. Koopkrachtberekeningen hebben betrekking op typologieën van inkomensstrekkingen teneinde effecten van het beleid inzichtelijk te maken. Individuele inkomensstrekkingen houden zich niet aan deze typologieën. Zij worden bij voorbeeld werkloos, en ervaren daardoor een sterke individuele inkomensdaling die vele malen groter is dan de koopkrachtdaling voor welke categorie uit de koopkrachtverzichten dan ook. Wanneer zij vervolgens weer een baan vinden ondergaan zij juist een zeer forse koopkrachtstijging. Veel modale werknemers bevinden zich aan het einde van hun rang en ontvangen geen enkele bijzondere loonsverhoging meer, andere bevinden zich aan het begin van hun schaal en gaan in de loop van de tijd over van het modale inkomensniveau naar het 2x modale niveau of van het minimumloon naar modaal. Sommige inkomensstrekkingen krijgen derhalve incidenteel, anderen niet. Het lijkt ontoelaatbaar om de beginner in de schaal (die nog een aantal forse incidentele loonstijgingen in het vooruitzicht heeft) als uitgangs-

punt voor het beleid te nemen, terwijl bij voorbeeld de helft van zijn collega's geen specifieke loonsverhogingen meer te verwachten hebben, die hen dan wel zouden worden toegerekend.

Ten slotte dient men zich te realiseren dat waar het om de macro-incidentele loonbeweging gaat – de laatste jaren bedraagt die zo'n 1% per jaar – deze loonbeweging vaak in het geheel niet hoeft samen te hangen met individuele loonsverhogingen. Als het aantal werkende vrouwen toeneemt, of het gemiddelde opleidingsniveau (en daarmee salarisniveau) van de beroepsbevolking neemt toe of de toename van de werkloosheid is ongelijkmatig over inkomensklassen verdeeld, in al die gevallen kan sprake zijn van een toename van de gemiddelde loonsom per werknemer (tot uitdrukking komen in het incidenteel) zonder dat dit gepaard hoeft te gaan met specifieke loonsverhogingen voor bepaalde categorieën inkomensstrekkingen.

Door de heer Willems en mevrouw Groenman zijn de becijferingen van het Sociaal Cultureel Planbureau nog eens aan de orde gesteld. Tijdens de Algemene Beschouwingen zijn deze reeds ter sprake gekomen, maar ik wil er ook in dit kader nog wel iets over opmerken.

De inkomensberekeningen van het SCP zijn gebaseerd op een enquêtebestand (het Woningbehoefte-onderzoek 1977 en 1981), niet op de inkomensstatistiek. Het SCP heeft daarbij een andere huishoudensdefinitie gehanteerd dan die van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Daarbij worden alle thuiswonende jongeren van 18 jaar en ouder als zelfstandig huishouden geteld. Mede als gevolg hiervan komen in de huishoudensstatistiek van het CBS circa 4.5 mln. huishoudens voor, in het enquête-bestand van het SCP 6.5 mln.

Een en ander heeft vanzelfsprekend consequenties voor de resultaten. Zo constateert het SCP in de Sociaal Culturele Verkenningen bij voorbeeld dat de inkomensverdeling over de periode 1977–1981 iets ongelijker is geworden, terwijl de inkomensstatistiek van het CBS een – overigens zeer lichte – nivellering laat zien.

Wat evenwel nog belangrijker is, is het feit dat men zich dient te realiseren dat ontwikkelingen in de inkomensverdeling zich voltrekken onder invloed van meerdere factoren. Dit zijn zowel beleidsmatig beïnvloedbare factoren als factoren die niet rechtstreeks kunnen worden gestuurd. Daarbij dient te worden vastgesteld dat het

beleid over de periode 1977-1981 nivellerend is geweest, maar dat daartegenover denivellerende autonome krachten werkzaam zijn geweest. De belangrijkste daarvan was natuurlijk de toename van het aantal uitkeringsgerechtigden. Dat van een groeiende kloof sprake zou zijn door het ontstaan van steeds meer tweeverdienershuishoudens enerzijds en van een groeiend aantal echte minima anderzijds is een conclusie die niet op voorhand kan worden getrokken. Ook hiervoor geldt dat CBS-conclusies en SCP-conclusies ter zake uiteenlopen.

Het SCP constateerde voor de periode 1977-1981 denivellering op grond van de toename van het aantal tweeverdienershuishoudens, CBS-cijfers tenderen in de richting van nivellering en dat laatste is ook niet geheel onaannemelijk wanneer men zich realiseert dat met name in huishoudens waarin de kostwinner uitkeringsgerechtigde is of een laag inkomen geniet, de aandrang van de partner om bijverdiensten te zoeken groot zal zijn. Overigens zijn de verschillen in beide gevallen gering.

Gelet op de inkomensverhoudingen zelf ben ik met de heer De Korte van mening dat die gering geworden zijn, vooral in het traject tussen minimumloon en pakweg 1 à 1.5x modaal. De heer De Korte heeft daarover een aantal gegevens naar voren gebracht.

De netto-afstand tussen minimumloon en modaal is thans zo'n f 400 per maand, (circa f 1450 à f 1500 voor het minimumloon, tegenover criteria f 1850 à f 1900 voor modaal). Ook de heer Leijnse heeft dit verschil genoemd. Het gaat dan inderdaad om de netto-loonverschillen die in de koopkrachtberekeningen tot uitdrukking komen.

De heer De Korte heeft verder over de inkomensafhankelijke regelingen gesproken, hij heeft het ook gehad over vrijgesteld inkomen in de sfeer van de Algemene Bijstandswet. Ten aanzien van de inkomensafhankelijke regelingen beperk ik me tot de individuele huursubsidie, zoals dat ook in de notitie Inkomensbeleid 1985 is gebeurd.

Het verschil in netto-inkomens tussen een modaal werknemershuishouden en een minimuminkomenshuishouden in een vergelijkbare behuizing, kan tot f 150 à f 250 per maand teruglopen indien daarbij de individuele huursubsidie wordt betrokken, zoals in eerdere notities is gedaan. In aanmerkingneming van de eenmalige uitkering en maximale

benutting van de vrijlatingsbepaling in de ABW kan er dan inderdaad toe leiden dat een bijstandsgezin gunstiger uitkomt dan een modaal gezin. In dit verband zijn ook de casusposities van belang die Nypels en De Kam in het studie 'Afscheid van het Paradijs' bespreken, naar welke auteurs de De Korte eveneens verwijst.

Dat het met betrekking tot de individuele huursubsidie niet om casuïstiek gaat moge blijken uit het feit dat in 1983 naar schatting circa 400.000 huishoudens met een minimuminkomen voor een gemiddeld bedrag van circa f 2000 per jaar individuele huursubsidie ontvingen. Het aantal modale gezinnen met huursubsidie bedroeg toen circa 5 à 10.000, het voor hen geldende subsidie-bedrag gemiddeld f 500 à f 600 per jaar.

De genoemde ontwikkelingen zijn mede het gevolg geweest van bewust gevoerd beleid. Het kabinet heeft het niet wenselijk geoordeeld de inkomensverschillen te vergroten in een tijd dat koopkrachtdalingen voor de minima onvermijdelijk waren.

De bescherming van de laagste inkomens gaat dan voor. Maar ik verzet mij tegen stellingsnames dat ook in een periode van welvaartsgroei, mocht die naar wij allen hopen, zich in de komende jaren voordoen, ten allen tijde absolute prioriteit aan een inkomensstijging voor de laagste inkomens dient te worden gegeven. De afweging tussen inkomens enerzijds en werk anderzijds blijft in het licht van de hoge werkloosheid een hoogst belangrijke.

Ten aanzien van dit onderwerp nog een laatste opmerking. De heer Leijnse verwacht voor 1985 een hogere prijsstijging dan het Centraal Planbureau. Hij baseert zich daarbij op de OESO. Mijn informatie is anders: recente OESO-ramingen sporen met de CPB-cijfers uit de MEV 1985.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over het rapportje 'wat vinden zij ervan' dat aan de hand van SCP-cijfers is opgesteld door het Comité Vrouwenbonden op Gerformeerde Grondslag.

Het Comité Vrouwenbonden op Gerformeerde Grondslag heeft aan de hand van SCP-cijfers een rapport opgesteld betreffende opvattingen over de verdeling van betaalde arbeid tussen man en vrouw, het werken van de gehuwde vrouw met schoolgaande kinderen en de voorrang van de

vrouw bij sollicitaties. Daarbij heeft men onderscheid gemaakt naar kerkelijkheid en geslacht van de respondenten. Uit de analyse van de SCP-cijfers blijkt dat over de gelijke verdeling van betaald werk tussen mannen en vrouwen, de meningen nauwelijks verschillen. Verschil van mening bestaat wel over de afhankelijkheid van de sociale uitkering van het inkomen uit arbeid van de partner en over het werken van de gehuwde vrouw met schoolgaande kinderen.

Met betrekking tot de voorrang van vrouwen bij sollicitaties geeft de indeling naar kerkelijkheid slechts zeer geringe verschillen te zien. Over het algemeen is men van mening dat positieve discriminatie, op grond van sexe geen voorkeur verdient.

De cijfers die in het rapport worden genoemd geven geen inzicht in de veranderingen die hebben plaatsgevonden met betrekking tot de opvattingen over de rolverdeling tussen man en vrouw. Uit het Sociaal en Cultureel Rapport 1984 blijkt dat deze opvattingen zich wijzigen in een richting van een eerlijker verdeling van betaalde arbeid en huishoudelijk werk tussen man en vrouw en verdere individualisering.

Uit het rapport van het Comité Vrouwenbonden op Gerformeerde Grondslag blijkt overigens, dat ook binnen de onderscheiden kerkelijke groeperingen de meningen over de rolverdeling tussen man en vrouw verschillen.

Vraag van de heer **Leerling** (RPF) over cijfermateriaal CBS over de verhouding kostwinners/niet kostwinners.

Voor zover nu bekend, is het CBS momenteel niet bezig met het verzamelen van cijfermateriaal over de verhouding kostwinner/niet-kostwinner in de werkloosheid. Overigens kan met huishoudensinkomensgegevens wel worden nagegaan in welke mate uitkeringsontvangende werklozen bijdragen aan het huishoudensinkomen. Opgemerkt zij dat de Kamer altijd over gepubliceerde gegevens van het CBS kan beschikken. Tenslotte zij opgemerkt dat de heer Leerling de vraag in verband brengt met de omvang van de werkloosheid en suggereert dat de werkloosheid lager zou zijn omdat veel niet-kostwinners staan geregistreerd.

De omvang van de werkloosheid wordt in de zin zoals van de heer Leerling bedoeld, niet door het onderscheid kostwinner/niet-kostwinner beïnvloedt. De omvang van de

werkloosheid wordt in eerste instantie bepaald door de vraag in hoeverre personen zich bij het arbeidsbureau laten registreren. Hierbij verwijs ik tevens naar de aanbevelingen van de ILO. De CCS heeft geadviseerd deze aanbevelingen te volgen. Hierin heeft SZW toegestemd, hetgeen geresulteerd heeft in de definitiewijziging van 1 januari 1983.

Vraag van mevrouw **Ubels-Veen** (EVP) over misbruik in relatie tot de uitvoering door de gemeenten en de toezichhoudende taak van de rijksconsulenten.

Er is geen sprake van dat bijstandcliënten bij voorbaat tot potentiële fraudeurs worden bestempeld. We mogen onze ogen echter niet sluiten voor het feit dat zich gevallen van oneigenlijk gebruik of misbruik van sociale uitkeringen voordoen. Waar zich dit voordoet worden uitkeringen onttrokken aan hun eigenlijke bestemming. Het is nu eenmaal niet zo dat we het geheel zonder controle kunnen stellen.

De genoemde maatregelen leiden niet tot een wezenlijk ander toezichtbeleid door de Rijksconsulenten, ook niet op het terrein van de ABW. Wat betreft de ABW blijft de toetsing op tendenties de hoofdlijn. Ook nu al is hiervoor een steekproefsgewijze toetsing op gevallen noodzakelijk. Ook in het kader van de WWV blijft de methode van controle ongewijzigd.

Voor de realisatie van de aangekondigde maatregelen zal aanscherping van de controles door de rijksconsulenten een belangrijk instrument zijn. In dit verband wordt gedacht aan meer gerichte controles bij gemeenten. Voorts wordt, mede gezien vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid en de rechtsgelijkheid, overwogen om daar waar nodig aan de gemeenten voorschriften te geven omtrent het uitvoeren van de onderzoeken en heronderzoeken, die noodzakelijk zijn om het recht op en het voortbestaan van het recht op uitkering alsmede de hoogte daarvan vast te stellen, en de frequentie, waarbinnen deze onderzoeken dienen te geschieden. Ook in de sfeer van de rijksvergoedingen zal een stringenter toepassing van de wettelijke bepalingen plaatsvinden.